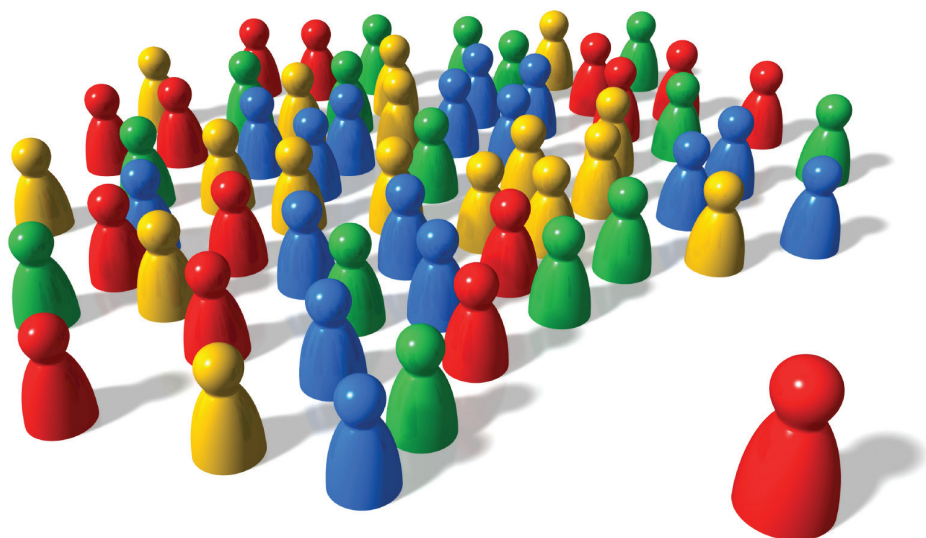

Tatjana Rakar, Tomaž Deželan,
Senka Š. Vrbica, Zinka Kolarič,
Andreja Črnak Meglič, Mateja Nagode

CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI

CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA JAVNO UPRAVO

URADNI LIST

Publikacija je nastala v okviru projekta CIVICUS Civil Society Index 2009 (indeks civilne družbe). Projekt Civil Society Index je razvil in vodi CIVICUS: *World Alliance for Citizen Participation* in Center for Social Investment, Heidelberg University.

Sredstva za izvedbo raziskave je zagotovilo Ministrstvo za javno upravo.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

321.011.5(497.4)

CIVILNA družba v Sloveniji / Tatjana Rakar ... [et al.]. - 1.
natis. - Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije, 2011

ISBN 978-961-204-482-4
1. Rakar, Tatjana
256963072

Tatjana Rakar, Tomaž Deželan,
Senka Š. Vrbica, Zinka Kolarič,
Andreja Črnak Meglič, Mateja Nagode

CIVILNA DRUŽBA V SLOVENIJI

Ljubljana 2011

KAZALO

UVOD	9
I. INDEKS CIVILNE DRUŽBE	11
I.1 Opis raziskave	11
I.2 Raziskovalni pristop in metodologija	12
I.3 Izvajanje raziskave	15
I.4 Omejitve raziskave	16
II. RAZISKOVALNI OKVIR CIVILNE DRUŽBE V SLOVENIJI	17
II.1 Pojem civilne družbe	17
II.2 Zgodovina civilne družbe	20
II.3 Zemljevid civilne družbe	22
III. ANALIZA CIVILNE DRUŽBE V SLOVENIJI	25
III.1 Državljsko udejstvovanje	25
III.1.1. Obseg družbenega udejstvovanja	26
III.1.2. Intenzivnost družbenega udejstvovanja	28
III.1.3. Raznolikost družbenega udejstvovanja	29
III.1.4. Obseg političnega udejstvovanja	29
III.1.5. Intenzivnost političnega udejstvovanja	30
III.1.6. Raznolikost političnega udejstvovanja	30
Zaključek	30
III.2 Raven organizacij	31
III.2.1. Notranje upravljanje	31
III.2.2. Infrastruktura	32
III.2.3. Sektorska komunikacija	32
III.2.4. Človeški viri	33
III.2.5. Finančni in tehnološki viri	33
III.2.6. Mednarodne povezave	36
Zaključek	36

III.3	Prakticiranje vrednot	37
III.3.1.	Demokratsko odločanje in upravljanje	37
III.3.2.	Delovni predpisi	38
III.3.3.	Kodeks ravnanja in transparentnost	39
III.3.4.	Okoljski standardi	39
III.3.5.	Zaznava vrednot v civilni družbi	40
	Zaključek	41
III.4	Zaznava vpliva	41
III.4.1.	Odzivnost (notranja zaznava)	42
III.4.2.	Odzivnost (zunanja zaznava)	43
III.4.3.	Družbeni vpliv (notranja zaznava)	44
III.4.4.	Družbeni vpliv (zunanja zaznava)	45
III.4.5.	Vpliv na javne politike (notranja zaznava)	45
III.4.6.	Vpliv na javne politike (zunanja zaznava)	46
III.4.7.	Vpliv civilne družbe na vedenje	47
	Zaključek	47
III.5	Zunanje okolje	48
III.5.1.	Družbeno-ekonomski kontekst	48
III.5.2.	Družbeno-politični kontekst	49
III.5.3.	Družbeno-kulturni kontekst	51
	Zaključek	51
IV.	ZAKLJUČEK	53
IV.1	Prednosti in slabosti civilne družbe v Sloveniji	57
IV.2	Predlogi za prihodnost	59
ŠTUDIJE PRIMERA		65
	Študija primera 1: »Prostovoljstvo: Ali prostovoljstvo v Sloveniji prispeva k družbeni blaginji?«	67
	Študija primera 2: »Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij«	95
	Študija primera 3: »Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij«	109
	Študija primera 4: »Vpliv civilne družbe na mladinske politike«	119
	Študija primera 5: »Odnos med organizacijami civilne družbe in državo«	137
BIBLIOGRAFIJA		157
PRILOGE		163
POVZETEK		207
POVZETKI ŠTUDIJ PRIMERA		211
STVARNO IN IMENSKO KAZALO		217

KAZALO SLIK

Slika I.2.1: Diamant indeksa civilne družbe	14
Slika I.3.1: Izvajanje projekta CSI	15
Slika II.1.1: Deleži posameznih tipov organizacij med vsemi civilnodružbenimi organizacijami (v %)	18
Slika II.1.2: Klasifikacija slovenskih civilnodružbenih organizacij glede na lastno opredelitev področij delovanja/dejavnosti organizacij (v %)	19
Slika II.2.1: Rast števila nevladnih organizacij (NVO) v Sloveniji v obdobju 1965–2008	21
Slika II.3.1: Zemljevid družbe	22
Slika II.3.2: Zemljevid civilne družbe	23
Slika III.1.1: Državljsko udejstvovanje	26
Slika III.2.1: Organizacijski razvoj civilne družbe	31
Slika III.3.1: Prakticiranje in zaznava vrednot v civilni družbi	37
Slika III.4.1: Zaznava vpliva civilne družbe	42
Slika III.5.1: Zunanje okolje za delovanje civilne družbe	48
Slika IV.1: Diamant civilne družbe v Sloveniji	53
Slika ŠP2.1: Deleži posameznih tipov organizacij med vsemi civilnodružbenimi organizacijami (v %)	98
Slika ŠP2.2: Regijska distribucija števila civilnodružbenih organizacij (v %)	99
Slika ŠP2.3: Klasifikacija slovenskih civilnodružbenih organizacij glede na področja delovanja/dejavnosti v mednarodni klasifikaciji (ICNPO) (v %)	101
Slika ŠP2.4: Klasifikacija slovenskih civilnodružbenih organizacij glede na lastno opredelitev področij delovanja/dejavnosti organizacij (v %)	102

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica I.1: Seznam sodelujočih držav v projektu CSI 2008–2009	12
Preglednica III.2.5.1: Struktura prihodkov organizacij civilne družbe v Sloveniji	34
Preglednica III.5.1.1: Družbeno-ekonomski kontekst za delovanje civilne družbe	49
Preglednica ŠP1.1: Organizacije in število podorganizacijskih enot	80

Preglednica ŠP1.2: Število prostovoljcev v okviru posamezne organizacije in število opravljenih prostovoljskih ur na leto	82
Preglednica ŠP1.3: Prikaz ocene mesečnega obsega prostovoljskih ur na prostovoljca po organizacijah	83
Preglednica ŠP5.1: Vloga organizacij civilne družbe v hierarhiji sfer v različnih sistemih blaginje	139
Preglednica ŠP5.2: Modeli odnosov med organizacijami civilne družbe in državo	141
Preglednica ŠP5.3: Struktura prihodkov organizacij civilne družbe v Sloveniji	144

KAZALO PRILOG

PRILOGA A: Podatkovna matrica in diamant civilne družbe	163
PRILOGA B: Seznam sodelujočih in vključenih civilnodružbenih organizacij	182
PRILOGA C: Vprašalnika za zunanjo zaznavo civilne družbe in organizacije civilne družbe	188

UVOD

Projekt Indeks civilne družbe je mednarodni akcijsko-raziskovalni projekt, katerega namen je celostno analizirati stanje civilne družbe v državi. Izvaja se v sodelovanju z organizacijo CIVICUS World Alliance for Citizen Participation (<http://www.civicus.org/>) in v skladu z njeno metodologijo, ki je enotna za vse države. Kot pilotni projekt se je začel v 13 državah leta 2000, v letih od 2003 do 2006 je pri njem sodelovalo 53 držav (tudi Slovenija), v letih od 2008 do 2010 pa poteka še v 40 državah. V Sloveniji je raziskavo vodil Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Ljubljana, v sodelovanju z Inštitutom RS za socialno varstvo. Sredstva za raziskovalni projekt v Sloveniji je zagotovilo Ministrstvo za javno upravo.

Glavni namen projekta je promovirati in krepiti civilno družbo. Raziskovalni del projekta je povezan z ocenjevanjem stanja civilne družbe ter ugotavljanjem njenih prednosti in slabosti, akcijski del projekta pa je namenjen spodbujanju aktivnosti na podlagi ugotovljenega stanja, to je razvoju konkretnih priporočil in ukrepov za izboljšanje stanja. Stanje civilne družbe se ocenjuje z merjenjem štirih glavnih dimenzij: *državlanskega udejstvovanja, ravni organizacij, prakticiranja vrednot v organizacijah in zaznave vpliva organizacij civilne družbe*. Te se nato analizirajo v smislu pete dimenzije, imenovane *zunanje okolje*, v okviru katere deluje civilna družba. Povzetek rezultatov ocenjevanja civilne družbe je mogoče prikazati v tako imenovanem diamantu civilne družbe, ki je sestavljen iz navedenih dimenzij.

Projekt je v Sloveniji potekal od novembra 2008 do konca maja 2010 in je vključeval tri temeljne faze. V prvi fazi je bila izvedena kvantitativna anketna raziskava med organizacijami civilne družbe in strokovnjaki zunaj sektorja civilne družbe, druga faza projekta je vključevala kvalitativni raziskovalni pristop v okviru izvedbe študij primera za osnovne dimenzije indeksa civilne družbe, v tretji fazi projekta pa so bili rezultati predstavljeni na regionalnih fokusnih skupinah in nacionalnem posvetu, kjer je bil namen pridobiti povratne informacije glede ključnih ugotovitev raziskave, identificirati prednosti in slabosti civilne družbe v Sloveniji ter oblikovati temeljne predloge za izboljšanje njenega položaja. Tako je bilo v okviru projekta izdelanih pet študij primera:

- študija *Prostovoljstvo: ali prostovoljstvo v Sloveniji prispeva k družbeni blaginji?* za dimenzijo *državlansko udejstvovanje*,

- študija *Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij za dimenzijo raven organizacij,*
- študija *Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij za dimenzijo prakticiranja vrednot,*
- študija *Vpliv civilne družbe na mladinske politike za dimenzijo vpliv civilne družbe,*
- študija *Odnos med organizacijami civilne družbe in državo za dimenzijo zunanje okolje.*

Pričujoče besedilo je strukturirano v skladu z metodologijo raziskave CIVICUS. Projekt in metodologija raziskave sta opisana v uvodnem poglavju. V nadaljevanju je podan raziskovalni okvir civilne družbe v Sloveniji, ki obsega oris pojma ter zgodovine in položaja civilne družbe. Osrednji del publikacije vključuje analizo civilne družbe v Sloveniji na podlagi njenih temeljnih dimenzij (državlanskega udejstvovanja, ravni organizacij, prakticiranja vrednot, zaznave vpliva in zunanjega okolja) in njihovih poddimenzij, ki vključujejo analizo vnaprej določenih kazalnikov. V zaključnem delu publikacije so podani ključne ugotovitve projekta, prednosti in slabosti civilne družbe v Sloveniji ter predlogi za izboljšanje njenega položaja. V nadaljevanju sledijo posamezne študije primera, kot jih predvideva metodologija CIVICUS.

Izsledki pričujoče raziskave o stanju civilne družbe in indeks civilne družbe v Sloveniji bodo v nadaljevanju projekta uporabljeni za mednarodno primerjavo med državami, v katerih poteka raziskava. S to publikacijo pa želimo z izsledki raziskave podrobneje seznaniti zainteresirano javnost ter civilnodružbeni sektor in vse njegove deležnike v Sloveniji. Verjamemo, da publikacija prinaša nova spoznanja in ponuja sistematično analizo civilne družbe v Sloveniji, ki bodo lahko v pomoč tako političnim odločevalcem in oblikovalcem javnih politik kot civilnodružbenim organizacijam pri njihovem delovanju ter vsem, ki jih obravnavana tematika zanima. Upamo, da bo knjiga našla čim širši krog bralcev in da bo pripomogla k izboljšanju stanja civilne družbe v Sloveniji, kar je tudi temeljni in končni cilj projekta.

Zahvaljujemo se raziskovalni in strokovni ekipi, vsem sodelujočim pri izvajanju projekta ter financerju projekta Ministrstvu za javno upravo za zavedanje o pomembnosti obravnavane tematike, kar se kaže tudi v podprtju izdaje pričujoče publikacije.

I. INDEKS CIVILNE DRUŽBE

Čeprav ima civilna družba vse pomembnejšo vlogo pri vodenju in razvoju v svetu, je v večini držav vedenje o njej še vedno omejeno. Prav tako je razmeroma malo priložnosti, ko deležniki civilne družbe lahko razpravljajo o prednostih, pomanjkljivostih in izzivih civilne družbe ter na tej podlagi ukrepajo.

Namen participativnega, akcijsko-raziskovalnega projekta Indeks civilne družbe (CSI) je z analizo stanja civilne družbe po svetu preseči te omejitve, vzpostaviti bazo znanja in spodbuditi krepitev civilne družbe. Projekt CSI izvajajo in v njem sodelujejo organizacije civilne družbe v sodelovanju z zvezo CIVICUS *World Alliance for Citizen Participation*. Projekt aktivno vključuje interesne skupine, vlado, donatorje, akademike in širšo javnost ter vsem deležnikom tudi posreduje svoja spoznanja.

Na ravni posamezne države potekajo naslednji ključni koraki izvedbe projekta:

1. **ocena:** projekt CSI na inovativen način združuje participatorne raziskovalne metode, vire podatkov in študije primera, s čimer poda celovito oceno stanja civilne družbe skozi pet dimenzij, ki so: državljansko udejstvovanje, raven organizacij, prakticiranje vrednot, zaznava vpliva in zunanje okolje;
2. **skupinska refleksija:** izvedba vključuje strukturiran dialog med različnimi deležniki civilne družbe, ki omogoča identifikacijo njenih posameznih prednosti oziroma pomanjkljivosti;
3. **skupno delovanje:** akterji s sodelovanjem in posvetovanjem razvijejo in izvedejo program konkretnih ukrepov za krepitev civilne družbe.

V naslednjih štirih točkah so podrobneje predstavljeni indeks civilne družbe CSI in njegova temeljna načela, orisane pa so tudi metodologija, ki je bila uporabljena za pripravo poročila za Slovenijo, in njene pomanjkljivosti.

I.1 OPIS RAZISKAVE

Projekt CSI se je pojavil pred dobrim desetletjem kot nadaljevanje CIVICUS-ove publikacije *New Civic Atlas*, ki je vsebovala podrobne analize civilne družbe 60 držav (Heinrich in Naidoo 2001). Prva različica metodologije, ki jo je razvil CIVICUS v sode-

lovanju s Helmutom Anheierjem, je bila predstavljena leta 1999. Prvi pilotni projekt je bil izveden leta 2000 v 13 državah.¹ Po oceni izvajanja in rezultatov je bila metodologija smiselno prilagojena. CIVICUS je nato med letoma 2003 in 2006 uspešno izvedel celotno prvo fazo projekta v 53 državah, v njej pa je neposredno sodelovalo več kot 7.000 deležnikov civilne družbe (Heinrich 2008). Slovenija se je raziskavi pridružila v letih 2004 in 2005.

CIVICUS se je z namenom nadaljnega izboljševanja raziskovalno-akcijske naravnosti projekta povezal s Centrom za socialne investicije Univerze v Heidelbergu ter drugimi partnerji in deležniki, ki so v sodelovanju še drugič natančno ocenili in revidirali projektno metodologijo pred začetkom trenutne faze projekta CSI. CIVICUS je tako leta 2008 z novo, izboljšano metodologijo začel novo fazo projekta in vanj vključil partnerske države z vsega sveta, tako tiste, ki so že sodelovale, kot tudi nove. Seznam trenutno sodelujočih držav je v preglednici I.1.

Preglednica I.1: Seznam sodelujočih držav v projektu CSI 2008–2009²

1. Albanija	15. Hrvaška	29. Niger
2. Argentina	16. Italija	30. Nikaragva
3. Armenija	17. Japonska	31. Rusija
4. Bahrajn	18. Jordanija	32. Slovenija
5. Belorusija	19. Južna Koreja	33. Srbija
6. Bolgarija	20. Kazahstan	34. Sudan
7. Burkina Faso	21. Kosovo	35. Togo
8. Ciper	22. Libanon	36. Turčija
9. Čile	23. Liberija	37. Uganda
10. DR Kongo	24. Madagaskar	38. Ukrajina
11. Džibuti	25. Makedonija	39. Urugvaj
12. Filipini	26. Mali	40. Venezuela
13. Gana	27. Malta	41. Zambija
14. Gruzija	28. Mehika	

I.2 RAZISKOVALNI PRISTOP IN METODOLOGIJA

Pristop, ki ga uporablja projekt CSI, je kombinacija ocenjevanja in zbiranja podatkov na eni strani ter refleksije in ukrepov na drugi. Tako se vzpostavlja pomembna referenčna točka, iz katere izhajajo vse povezane aktivnosti. Projekt ne generira znanja zaradi znanja, temveč je njegov namen uporabiti pridobljeno znanje za pripravo

¹ Sodelujoče države so bile: Belorusija, Estonija, Hrvaška, Indonezija, Južna Afrika, Kanada, Mehika, Nova Zelandija, Pakistan, Romunija, Ukrajina, Urugvaj in Wales.

² Seznam je veljal na dan objave poročila, mogoča pa so odstopanja zaradi držav, ki so se pridružile pozneje ali so iz projekta izstopile.

strategij, ki izboljšujejo učinkovitost in vlogo civilne družbe. Temeljne metodološke premise, na katerih sloni izvajanje tega projekta, so:³

- **vključenost:** projekt CSI obsega tako raznolika teoretična stališča kot tudi kazalnike civilne družbe, akterje in procese;
- **univerzalnost:** ker je projekt globalen, je metodologija zasnovana tako, da je uporabna v kontekstu razlik med družbami in koncepti;
- **primerljivost:** namen projekta ni razvrščati, temveč celovito primerjalno oceniti različne vidike civilne družbe po svetu; primerjava je mogoča med posameznimi državami ali regijami znotraj ene faze ali med različnimi fazami izvajanja;
- **vsestranskost:** projekt je zasnovan tako, da njegovo izvajanje omogoča uravnoteženost med mednarodno primerljivostjo in nacionalno fleksibilnostjo;
- **dialog:** eden od ključnih elementov projekta je participatorni pristop širokega nabora deležnikov, ki v sodelovanju prevzamejo vodenje projekta v svojih državah;
- **razvoj zmogljivosti:** partnerji v posameznih državah se podrobneje seznaniijo z metodologijo na tridnevni regionalni delavnici; po končanem usposabljanju jim CIVICUS-ova skupina, odgovorna za projekt CSI, pomaga pri izvajanju; sodelujoči partnerji prav tako pridobijo novo znanje na področju raziskav, usposabljanja, vodenja in izvajanja projekta v svoji državi;
- **mreženje:** participatorna narava različnih orodij raziskave (na primer fokusne skupine, svetovalni odbor, nacionalne konference) omogoča vzpostavljanje novih prostorov, kjer lahko različni akterji odkrivajo sinergije in vzpostavljajo nove, tudi medsektorske povezave; nekatere države so v zadnji fazi sodelovale tudi na regionalnih konferencah, kjer so potekale razprave o ugotovitvah projekta CSI in mednacionalni civilni družbi;
- **spremenba:** glavni cilj projekta CSI je zbrati uporabne informacije za akterje civilne družbe in druge deležnike; v okviru projekta zato potekajo identifikacija vidikov civilne družbe, ki jih je mogoče spremeniti, ter zbiranje informacij in vzpostavljanje znanja, pomembnih za doseg akcijskih ciljev.

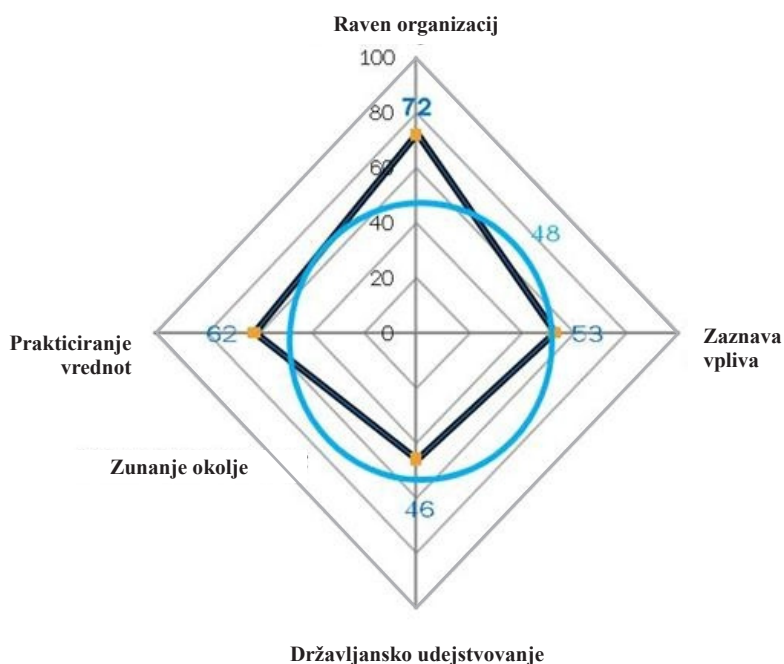
Poleg zgoraj naštetih temeljnih kategorij metodologija CSI zajema tudi kombinacijo participatornih in znanstvenih raziskovalnih metod za ocenjevanje stanja civilne družbe na nacionalni ravni. Indeks civilne družbe sestavlja naslednjih pet dimenzij:

- (1) državljansko udejstvovanje,
- (2) raven organizacij,
- (3) prakticiranje vrednot,
- (4) zaznava vpliva,
- (5) zunanje okolje.

³ Podrobneje so ta načela opisana v Mati, S. in Anderson (2010): *Assessing and Strengthening Civil Society Worldwide: An Updated Programme Description of the CIVICUS Civil Society Index Phase 2008–2010*. CIVICUS, Johannesburg.

Te dimenzije so grafično predstavljene v obliki t. i. diamanta indeksa civilne družbe (glej sliko I.2.1 spodaj), ki je osrednji in najprepoznavnejši element tega projekta. Diamant indeksa civilne družbe je skupek 67 kvantitativnih indikatorjev, strnjenih v 28 poddimenzij, ki so razdeljene na pet dimenzij z odstotnimi vrednostmi od 0 do 100. Velikost diamanta predstavlja empirično sliko stanja civilne družbe, pogoje, ki spodbujajo ali zavirajo njen razvoj, in posledice njenega delovanja za širšo družbo. Kontekst oziroma okolje, v katerem civilna družba deluje, predstavlja krožnica, ki seka osi diamanta. Čeprav okolje ni del civilne družbe, pa pomeni tisti zunanji element, ki je ključnega pomena za njen obstoj.

Slika I.2.1: Diamant indeksa civilne družbe

Po končani temeljiti raziskavi in obsežnem naboru podatkov sledita predstavitvi izsledkov in razprava v okviru nacionalne konference, ki se je udeležijo številni deležniki iz civilne družbe in zunaj nje, da bi identificirali prednostna področja in oblikovali strategije.

Analitično poročilo za državo je eden od najpomembnejših korakov raziskovanja indeksa civilne družbe v Sloveniji, saj predstavi ključne ugotovitve raziskave, povzame prednosti in pomanjkljivosti civilne družbe ter ponudi priporočila za njeno nadaljnjo krepitev.

I.4 OMEJITVE RAZISKAVE

Čeprav so navodila za izvedbo projekta zelo jasna in natančna, je specifično okolje v Sloveniji vplivalo na proces raziskovanja. Pojavile so se namreč težave v zvezi z opredelitvijo civilne družbe in organizacij civilne družbe. Prav tako je bila težavna tudi dimenzija zunanje okolje, saj je Nacionalna implementacijska skupina le stežka pojasnila njeno vlogo v diamantu civilne družbe. Največja težava v vseh fazah projekta pa je bila slaba odzivnost deležnikov. Čeprav nepripravljenost države, zasebnega sektorja in akademikov za sodelovanje v zadevah civilne družbe ni nič novega, pa je bilo za sodelovanje pri projektu izjemno težko pridobiti tudi naklonjenost predstavnikov organizacij civilne družbe. To je ena od značilnosti civilne družbe v Sloveniji, za katero obstajajo posebni razlogi in ki je ni mogoče preseči zgolj z aktivnejšo promocijo.

II. RAZISKOVALNI OKVIR CIVILNE DRUŽBE V SLOVENIJI

II.1 POJEM CIVILNE DRUŽBE

V Sloveniji se termin civilna družba pogosto pojavlja v javnosti, čeprav ni konsenza o njegovem vsesplošnem pomenu in razumevanju. Civilna družba je najpogostejše razumljena kot negacija drugega, torej označuje tisto, kar ni država ali gospodarstvo. Tovrstno nikalno definicijo so izpostavili tudi člani strokovne skupine ter udeleženci fokusnih skupin in nacionalnega posveta. Med sodelujočimi je prevladoval konsenz, da je pojem civilne družbe težko definirati. Prevladujoče asociacije o terminu civilna družba so se nanašale predvsem na njene lastnosti, kot so nepolitičnost, prostovoljstvo, poudarek na posamezniku in občutek pripadnosti »mi smo civilna družba«.

V okviru strokovne skupine, fokusnih skupin in nacionalnega posveta smo razpravljali tudi o ustreznosti definicije civilne družbe, kot jo pozna CIVICUS. Le-ta opredeljuje civilno družbo kot »prostor zunaj družine, države in trga, ki ga ustvarjajo posamezne in skupinske akcije, organizacije in institucije z namenom uveljavljanja skupnih interesov«.

Komentarji na predstavljeno definicijo civilne družbe so bili naslednji: definicijo civilne družbe bi bilo treba vrednostno omejiti – ali gre za skupne interese vseh, pri čemer gre za javni interes, ali le tistih, ki se povezujejo; izraz arena pa smo zamenjali z izrazom prostor.

Prav tako ne obstaja enoten termin ali definicija za tisti del civilne družbe, ki se nanaša na organizacije civilne družbe. V splošnem je to širok spekter organizacij, ki niso niti tržne niti državne, v javnosti pa so poimenovane z različnimi imeni, kot so neprofitne, prostovoljne, humanitarne, neodvisne, civilnodružbene in nevladne organizacije. V Sloveniji je najpogostejše uporabljen izraz nevladni sektor, ki poudarja neodvisnost od države, čeprav tudi ta ni vsesplošno sprejet in pogosto ostaja nerazumljen. Vzroke za to lahko iščemo tudi v nezainteresiranosti medijev za civilnodružbene organizacije, na kar kaže tudi dejstvo, da se izraz nevladna organizacija v javnosti še ni povsem uveljavil, oziroma kot je izpostavil sogovornik v intervjuju: »Če kdo spregovori o društvu, se vsak spomni na svoje gasilsko ali športno dru-

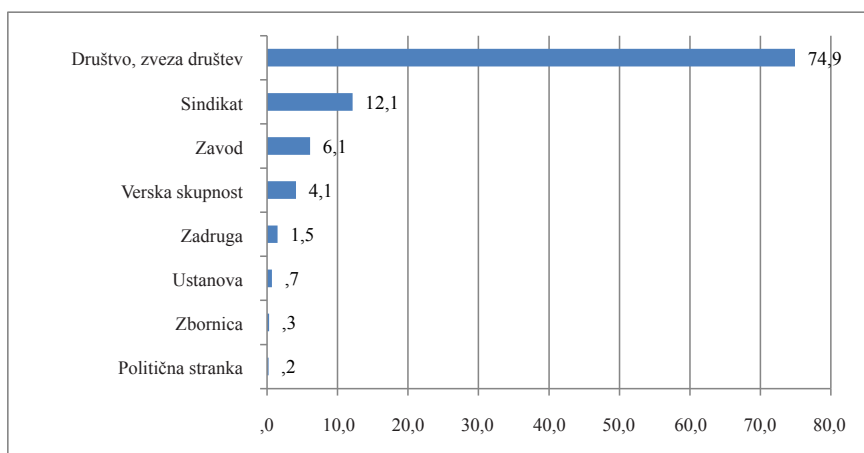
štvo, ko omeniš pojem nevladne organizacije, pa vsak pomisli na črpanje denarja in nebodigatreba.«

V vladnih dokumentih sta se izraza nevladni sektor ali nevladna organizacija bolj uveljavila kot izraz civilnodružbena organizacija,⁵ pojem civilne družbe pa ima širši pomen in poudarja tudi civilno kulturo državljsanske odgovornosti, prostovoljno angažiranje in politično participacijo.

V splošnem slovenska zakonodaja posebej in natančno opredeljuje ter v posameznih zakonih regulira naslednje vrste civilnodružbenih organizacij: društva in zveze društev, zasebne zavode, ustanove/fundacije, zadruga in verske skupnosti/organizacije. V skladu s CIVICUS-ovo definicijo civilne družbe pa se med civilnodružbene organizacije uvrščajo še zbornice, sindikati in politične stranke, ki imajo prav tako vsaka svojo regulativo.

Pri tem je treba opozoriti, da društva in zveze društev še vedno predstavljajo skoraj 75-odstotni delež med vsemi civilnodružbenimi organizacijami; zasebni zavodi predstavljajo le 6-odstotni delež, verske organizacije 4-odstotni delež, zadruga 1,5-odstotni delež in ustanove/fundacije 0,7-odstotni delež (slika II.1.1).

Slika II.1.1: Deleži posameznih tipov organizacij med vsemi civilnodružbenimi organizacijami (v %)

Vir: Podatki AJ PES.

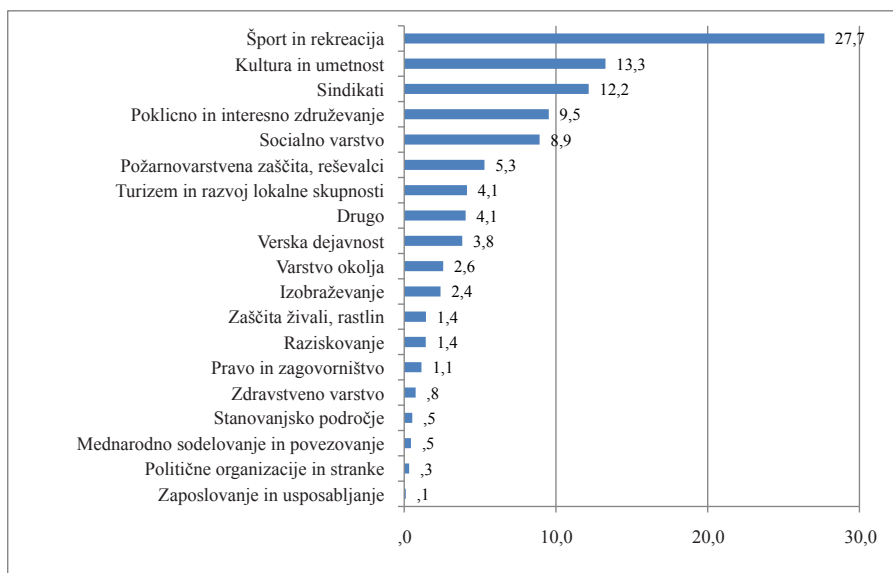
Delež društev med vsemi organizacijami se sicer postopoma zmanjšuje (leta 1996 so društva predstavljala skoraj 95 % vseh organizacij), vendar še vedno bistveno zaznamuje značaj celotnega civilnodružbenega sektorja. Društva so namreč po svojem značaju predvsem ekspresivne organizacije, v katere se združujejo posa-

⁵ V skladu s pogostejšo uporabo izraza nevladne organizacije ta izraz poleg izraza civilnodružbene organizacije uporabljamo tudi v tej publikaciji; pomensko se izraza v publikaciji ne razlikujeta.

mezniki zato, ker jim omogočajo, da razvijejo in uresničijo svoje potenciale. So torej organizacije, ki delujejo predvsem v skupno dobro svojih članov in manj v javno dobro. Takšno stanje je na eni strani posledica preteklega razvoja, ko so društva predstavljala legalno in legitimno obliko samoorganiziranja državljanov. Na drugi strani pa število društev še vedno hitro narašča, čeprav so že skoraj dvajset let ukinjene vse formalne ovire za ustanavljanje drugih vrst civilnodružbenih organizacij.

Kar zadeva področja delovanja slovenskega civilnodružbenega sektorja, se prav tako ohranja struktura iz preteklosti, in sicer močno prevladujejo organizacije na področju športa in rekreacije, kulture in umetnosti, poklicnega in strokovnega združevanja nad storitvenimi organizacijami, ki delujejo na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva. Klasifikacija civilnodružbenih organizacij po področju delovanja je predstavljena v sliki II.1.2.

Slika II.1.2: Klasifikacija slovenskih civilnodružbenih organizacij glede na lastno opredelitev področij delovanja/dejavnosti organizacij (v %)

Vir: Podatki AJ PES.

Takšna struktura civilnodružbenega sektorja glede na vrsto organizacije in področje delovanja je pogojena z značilnostmi slovenskega blaginjskega sistema (Kolarič in dr. 2002; 2006; Črnak Meglič in Rakar 2009).

V skladu s predstavljenimi strukturo civilnodružbenega sektorja in na podlagi priporočil strokovne skupine smo CIVICUS-ovo tipologijo civilnodružbenih organizacij prilagodili razmeram v Sloveniji. Na seznam smo dodali športna društva, organizacije za starejše (društva upokojencev), gasilska društva ter organizacije za zaščito rastlin

in živali. V strokovni skupini je potekala tudi razprava, ali politične stranke sodijo v civilno družbo. Sprejeta je bila kompromisna rešitev, da v tipologijo organizacij civilne družbe uvrstimo le tiste politične stranke, ki niso v parlamentu. Seznam vključenih organizacij je v prilogi B.

II.2 ZGODOVINA CIVILNE DRUŽBE

Zgodovinske analize kažejo (Kolarič in dr. 2002), da ima slovenska družba dolgo in obsežno tradicijo interesnega združevanja in samoorganiziranja ljudi. Civilnodružbene organizacije so v obdobju nerazvite socialne države (do konca druge svetovne vojne) ob neformalnem sektorju imele primarno vlogo pri preskrbi z javnimi dobrinami in storitvami. Pred drugo svetovno vojno je v Sloveniji obstajalo 8.000 nevladnih organizacij (leto 1938: 6.014 društev in 1.677 zadrug).

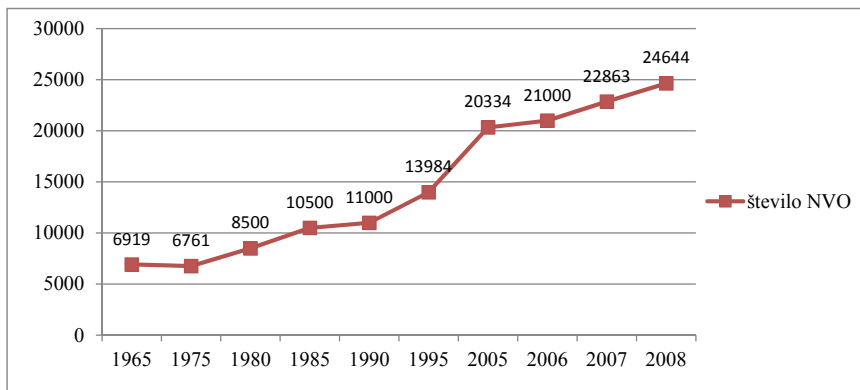
V obdobju socializma je država s sistemom regulacij, prepovedi delovanja in stroge kontrole civilnodružbenih organizacij ter z zagotavljanjem monopolne vloge javnega sektorja pri produkciji javnih dobrin in storitev potisnila te organizacije na obrobje družbenega dogajanja. Po drugi svetovni vojni lahko ločimo štiri obdobja razvoja civilnodružbenih organizacij (Kolarič in dr. 2002; Črnak Meglič in Rakar 2009):

- **Obdobje državnega socializma** – socialistična revolucija je prekinila tradicijo delovanja številnih civilnodružbenih organizacij. Javni sektor je v obdobju državnega socializma prevzel tako rekoč vse njihove funkcije. Tradicija močnega in razvitega civilnodružbenega sektorja je bila prekinjena, le del civilnodružbenih organizacij je lahko nadaljeval delo, čeprav na novih podlagah, ki so predpisovale zgolj eno vrsto civilnodružbenih organizacij, tj. društva. V tem obdobju je bilo število civilnodružbenih organizacij manjše kot v obdobju med vojnami. Leta 1965 je bilo 6.919 društev, leta 1975 pa 6.761.
- **Obdobje samoupravnega socializma v sedemdesetih letih** – v obdobju samoupravnega socializma so decentralizacija, prenašanje odgovornosti za zagotavljanje in financiranje javnih dobrin in storitev na občine ter zmanjšanje kontrole društvenega delovanja, ki ga je prinesel Zakon o društvih (1974), spodbudili ustanavljanje novih organizacij. Odprl se je nov prostor za ustanavljanje organizacij »od spodaj navzgor« (ang. grassroots), tj. na pobudo državljanov in ne več le države. Tako so postale zlasti nove civilnodružbene organizacije avtonomnejše, čeprav je hkrati komunikacija z državo ostala precej omejena in jih država ni enakovredno vključevala v produkcijo javnih dobrin in storitev pa tudi ne v procese uveljavljanja interesov.
- **Obdobje novih družbenih gibanj v osemdesetih letih** – v tem obdobju, ki ga lahko imenujemo obdobje razvoja civilnodružbenih organizacij, so se začela širiti različna družbena gibanja (mirovna, ekološka, feministična, duhov-

na, subkultura ipd.), ki so poleg političnega delovanja začela oblikovati tudi alternativno mrežo produkcije dobrin in storitev. Delovala so v obliki delovnih skupin različnih organizacij (na primer mladinske politične organizacije), te pa so se začele postopno osamosvajati in prehajati kot samostojne organizacije ali društva v civilno družbo. Za nova družbena gibanja v Sloveniji je bilo značilno, da to niso bila gibanja »od spodaj navzgor«, saj niso imela množične baze. Civilna družba se je v tem obdobju uveljavila kot alternativa uradni politični strukturi, vendar se je že konec osemdesetih let avtonomno delovanje novih družbenih gibanj omejilo na politično delovanje. V devetdesetih letih so se njihovi glavni protagonisti v veliki meri integrirali v strankarski in pozneje državni esteblišment. Le manjše frakcije novih družbenih gibanj so ostale v okviru civilne družbe ter se organizirale v društva in druge organizacijske oblike na področjih, kot so alternativnost v socialnem delu in psihiatriji, različne dejavnosti psihosocialne pomoči posebnim skupinam prebivalcev v stiski, alternativna kulturna produkcija ipd. Podatki kažejo, da se je v obdobju med letoma 1975 in 1985 število društev povečalo za skoraj 50 %.

- **Obdobje tranzicije po letu 1990** – proces deregulacije, ki se je začel že v sedemdesetih letih, je bil končan šele sredi devetdesetih let s sprejetjem zakonov, ki so uredili temelje delovanja vseh vrst civilnodružbenih organizacij (ustanov, zasebnih zavodov), z zakonom pa je bil odpravljen tudi monopol javnih zavodov pri zagotavljanju socialnih in drugih servisov. Zakon o ustanovah (1994) je omogočil ponovno ustanavljanje fundacij, Zakon o zavodih (1991) je omogočil ustanavljanje zasebnih zavodov, politične spremembe pa so omogočile tudi ponoven razcvet cerkvenih organizacij, ki so do tedaj delovale »ilegalno«. Število civilnodružbenih organizacij se je v obdobju tranzicije praktično podvojilo.

Slika II.2.1: Rast števila nevladnih organizacij (NVO) v Sloveniji v obdobju 1965–2008

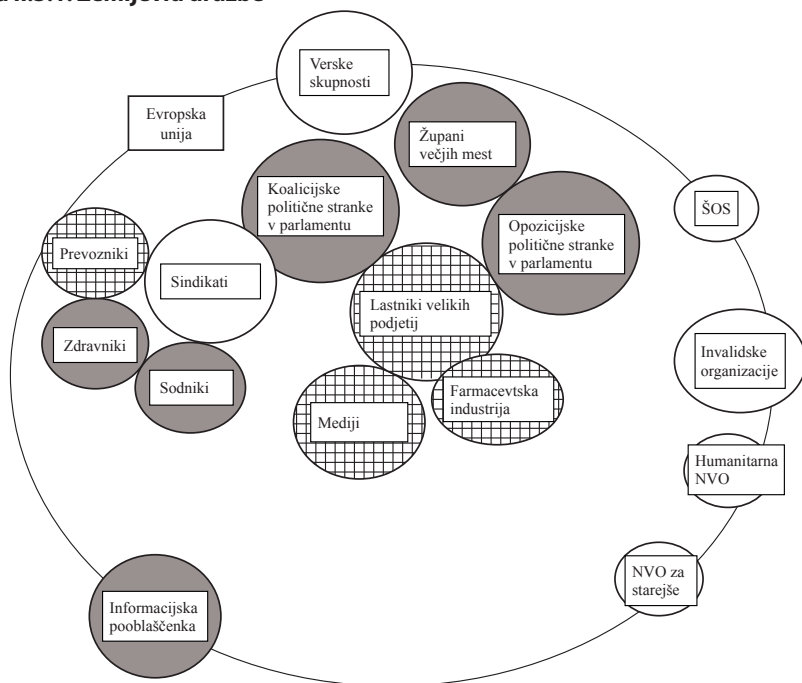
Vir: 1965–2005 (Kolarič in dr. 2002, 2006), 2006–2008 (podatki AJPEŠ).

Danes v Sloveniji deluje več kot 24.000 civilnodružbenih organizacij, poleg društev tudi ustanove oziroma fundacije, zasebni zavodi, verske organizacije in zadrage. Če tem v skladu s CIVICUS-ovo metodologijo prištejemo še 95 zbornic, 60 političnih strank in 3.479 sindikatov, vidimo, da je v letih 2008/2009 v Sloveniji delovalo skupaj 28.647 civilnodružbenih organizacij. Če ob tem številu upoštevamo število prebivalcev, vidimo, da se Slovenija nahaja v vrhu držav z največjim številom civilnodružbenih organizacij.

II.3 ZEMLJEVID CIVILNE DRUŽBE

Za ponazoritev značilnosti civilne družbe in njene umeščenosti v družbeni prostor v Sloveniji je Nacionalna implementacijska skupina izdelala analizo vplivnosti posameznih akterjev, ki zajema identifikacijo ključnih akterjev in njihovega vpliva v družbi (slika II.3.1) ter posebej identifikacijo vplivnih akterjev znotraj civilne družbe (slika II.3.2). Analizo je ovrednotila in dopolnila tudi strokovna skupina. Implementacijska in strokovna skupina sta identificirali ključne družbene akterje in jih razvrstili po velikosti njihovega družbenega vpliva (pri tem največji krog predstavlja največji vpliv, najmanjši krog pa najmanjši vpliv). Nato sta jih razporedili še po sektorju (siva: predstavniki države, karo: zasebni sektor, bela: civilna družba). Tako označene sta razporedili po polju tako, da so razvidni medsebojni odnosi posameznih akterjev, pri čemer bližina ali prekrivanje krogov kaže vplivnost ene skupine na drugo oziroma medsebojno povezanost, oddaljenost pa šibke ali celo antagonistične odnose.

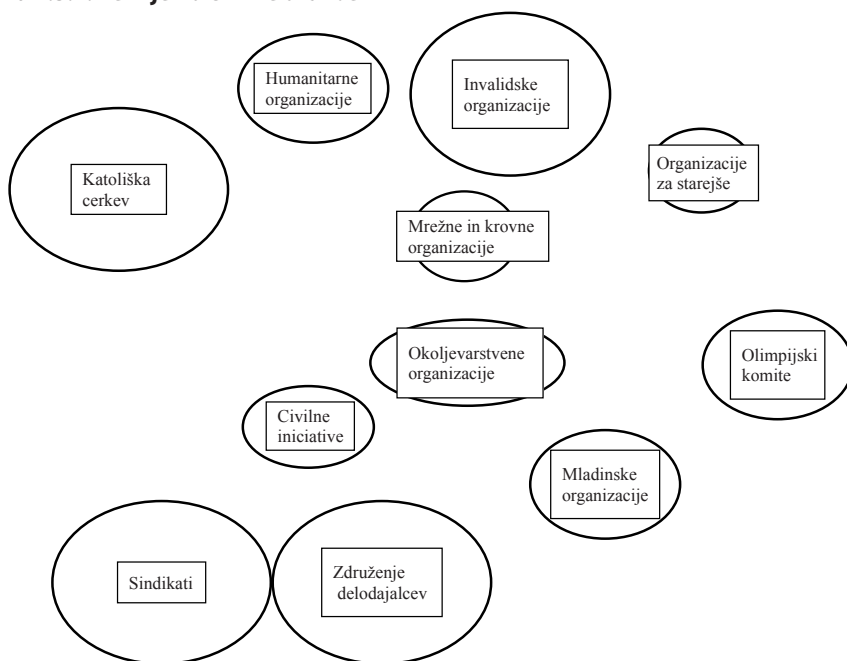
Slika II.3.1: Zemljevid družbe

V slovenski družbi so kot najvplivnejši akterji identificirane koalicijske politične in opozicijske politične stranke v parlamentu, ki kot odločevalci oblikujejo slovensko politiko. Enako vplivni so lastniki podjetij, ki imajo moč lobiranja za lastne interese in vplivanja na oblikovanje javnega mnenja prek medijev. Na tem zemljevidu zasedajo organizacije civilne družbe manjši prostor in imajo tudi manjši vpliv. Med njimi so najvplivnejše verske skupnosti, pri čemer je mišljena Rimskokatoliška cerkev, in tudi sindikati. Organizacije na obrobju zemljevida (od katerih so največje invalidske organizacije, sledijo jim humanitarne organizacije in Študentska organizacija Slovenije) pa na oblikovanje politik nimajo posebnega vpliva.

Na podoben način je bil oblikovan tudi zemljevid civilne družbe, in sicer so bili najprej identificirani vplivni akterji civilne družbe, ki so bili nato razvrščeni po velikosti njihovega družbenega vpliva (večji krog pomeni več vpliva). Tako označeni akterji so razporejeni po polju tako, da so razvidni medsebojni odnosi posameznih akterjev, pri čemer bližina ali prekrivanje krogov kaže vpliv ene skupine na drugo oziroma medsebojno povezanost, oddaljenost pa šibke ali celo antagonistične odnose.

Slika II.3.2: Zemljevid civilne družbe

Z zemljevida je razvidno, da so v okviru civilne družbe najvplivnejši akterji, ki so se pojavili že na zemljevidu družbe: Rimskokatoliška cerkev, sindikati in invalidske organizacije. Čeprav je narava slednjih bistveno drugačna od drugih dveh najvplivnejših, pa njihova moč izhaja tudi iz financiranja, ki ga zagotavlja Slovenska fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji

(FIHO). Sindikatom daje vpliv tudi položaj vladnega socialnega partnerja, moč Rimskokatoliške cerkve pa izhaja iz njene zgodovinske prevlade nad drugimi religijami v tem prostoru in njene politične angažiranosti. Čeprav se tudi humanitarne organizacije lahko financirajo iz sredstev FIHO, je njihov vpliv manjši, saj imajo zakonsko zagotovljen dostop do teh sredstev šele od leta 2003, ko je bil sprejet Zakon o humanitarnih organizacijah. Ob sindikatih se na zemljevidu civilne družbe pojavi še Združenje delodajalcev, ki je zelo vplivno zaradi kapitala, ki ga posredno zastopa. Naslednji so mladinske organizacije in Olimpijski komite, katerih vpliv je sorazmerno velik zaradi boljše zagotovljenega financiranja (mladinske organizacije na zakonski podlagi iz sredstev študentskega dela, Olimpijski komite pa prek Fundacije za šport). Najmanj vplivne so okoljevarstvene organizacije, saj si najteže zagotovijo financiranje iz različnih virov, ki bi zagotavljali stabilnost delovanja, sledijo organizacije za starejše (društva upokojencev), ki so sicer zelo številčne in zadovoljujejo številne družbene potrebe starejših, nimajo pa širšega družbenega vpliva. V skupino najmanj vplivnih, katerih vpliv sicer v zadnjem času vidno narašča, pa sodijo mrežne in krovne organizacije ter civilne iniciative. Naraščanje vpliva mrežnih organizacij je vidno v novih oblikah povezovanja organizacij civilne družbe – tako horizontalnega kot vertikalnega – s poudarkom na regionalnem povezovanju z namenom opolnomočenja civilne družbe in povečanja njenega vpliva pri uveljavljanju njenih interesov. Tovrstne mrežne strukture so v veliki meri nastajale pod vplivom politike EU in s financiranjem iz evropskih strukturnih skladov. Predvsem na področju varstva okolja pa narašča interesno združevanje ljudi v civilne iniciative za doseganje civilnega dialoga pri umeščanju objektov v prostor v lokalnem okolju.

III. ANALIZA CIVILNE DRUŽBE V SLOVENIJI

V poglavju so predstavljene ključne ugotovitve raziskovalnega projekta, zbrane s kvantitativnimi in kvalitativnimi metodami raziskovanja v skladu s CIVICUS-ovo metodologijo. Kvantitativni kazalniki vključujejo analizo dveh anketnih raziskav: ankete v organizacijah civilne družbe (vključenih je bilo 94 organizacij) in ankete med strokovnjaki zunaj sektorja civilne družbe (anketiranih je bilo 30 strokovnjakov med akademiki, predstavniki vlade tako na nacionalni kot lokalni ravni, novinarji, donatorji idr.). Vključujejo tudi analizo sekundarnih podatkov iz različnih mednarodnih raziskav in baz podatkov (Svetovna raziskava vrednot (WVS, 2000; 2005), raziskava Freedom House (2008) ipd.). Kvalitativni kazalniki obsegajo podatke petih študij primerov, ki temeljijo na analizi obstoječih baz podatkov o civilni družbi, sekundarnih podatkov različnih predhodnih raziskav, analizi zakonodaje in dokumentov ter na opravljenih intervjujih s ključnimi akterji na posameznih področjih. Izpostavljene so tudi ključne ugotovitve regionalnih fokusnih skupin in nacionalne konference.

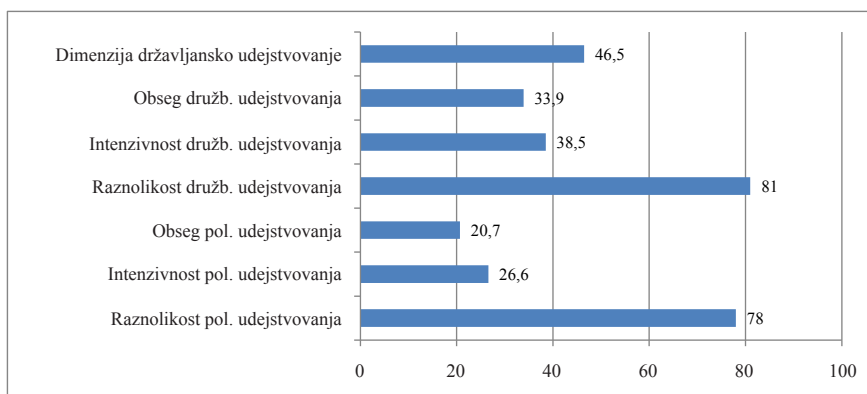
Analiza civilne družbe je razdeljena na pet poglavij v skladu s petimi temeljnimi dimenzijami diamanta civilne družbe: državljskim udejstvovanjem, ravno organizacij, prakticiranjem vrednot, zaznavo vpliva in zunanjim okoljem. Vsaka dimenzija je nadalje razdeljena na poddimenzije in posamezne kazalnike. Na začetku vsakega podpoglavja so podatki za posamezno dimenzijo in njene poddimenzije (vrednost indeksa na lestvici od 0 do 100) prikazani grafično.

III.1 DRŽAVLJANSKO UDEJSTVOVANJE

V poglavju so podane ključne ugotovitve, ki se nanašajo na državljsko udejstvovanje glede na njegov obseg, intenzivnost ter raznolikost družbenega in političnega udejstvovanja. Vprašanja, na katera skušamo odgovoriti, so, kako aktivni so prebivalci v organizacijah in kot prostovoljci, kakšen pomen ima njihovo udejstvovanje in kako raznoliko je, in sicer tako na področju družbenega angažiranja kot tudi angažiranja politične narave. Vrednosti za dimenzijo in za posamezne poddimenzije so predstavljene v sliki III.1.1. V okviru te dimenzije je bila izdelana

tudi študija primera o prostovoljstvu, ki se je nanašala na vlogo oziroma mesto prostovoljstva v Sloveniji, tako glede dejanskega prispevka prostovoljstva k blaginji družbe na eni strani kot glede družbenega vrednotenja oziroma priznanja tega prispevka na drugi.

Slika III.1.1: Državljsko udejstvovanje

III.1.1. Obseg družbenega udejstvovanja

Svetovna raziskava vrednot (WVS 2005) je pokazala, da je 33 % prebivalcev Slovenije aktivnih članov organizacij, kot so cerkve ali verske organizacije, organizacije na področju športa in rekreacije, umetnosti, glasbe ali izobraževanja. Največ aktivnih članov je v organizacijah športa in rekreacije, sledijo verske in cerkvene organizacije, organizacije na področju glasbe, umetnosti in izobraževanja, sindikati, humanitarne in dobrodelne organizacije, poklicna združenja, okoljske organizacije in politične stranke, najmanj aktivnih članov pa je v potrošniških organizacijah (WVS 2005).

Nekoliko starejša svetovna raziskava vrednot (WVS 2000) pa prikazuje podatek o prostovoljstvu, po katerem 20,1 % prebivalcev opravlja prostovoljno neplačano delo v vsaj eni od verskih organizacij, organizacij za starejše, organizacij za izobraževanje, umetnost, glasbo, kulturo, šport in rekreacijo oziroma zdravstvenih ali mladinskih organizacij. Glede na to, da je podatek star kar deset let, je strokovna skupina izpostavila pomislek o njegovi verodostojnosti. Dejansko je podatek o obsegu prostovoljskega udejstvovanja v Sloveniji problematičen, saj doslej še ni bilo sistematičnega zbiranja tovrstnih podatkov, zato verodostojnejšega podatka ni. Kot je pokazala študija primera, je prav to tudi ena od bolečih točk slovenskega prostovoljstva, ki ni dovolj ovrednoteno, za kar pa bi bila potrebna evidenca opravljenega prostovoljskega dela. Ker je zaposlenost v civilnodružbenih organizacijah zelo nizka (glej poglavje III.2), večino dela opravijo prostovoljci. Študija primera je pokazala, da prostovoljstvo v zadnjih letih narašča, predvsem kot plod intenzivnega in sistematičnega

dela za promocijo in razvoj prostovoljstva, v zadnjem času je tudi država namenila nekaj sredstev za sistematično delo na tem področju. Sistematično evidentiranje in vrednotenje opravljenega prostovoljnega dela sta tudi med cilji zakonske ureditve prostovoljstva, ki trenutno poteka. Za zdaj obstaja nekaj podatkov, ki nakazujejo obseg prostovoljskega udejstvovanja.

1. V okviru raziskave smo organizacije povprašali o vključevanju prostovoljcev in izkazalo se je, da kar 86 % organizacij v svoje delo vključuje prostovoljce. V povprečju imajo 189 prostovoljcev s standardnim odklonom 663 prostovoljcev. To pomeni, da organizacije v svoje delo vključujejo zelo različno število prostovoljcev, od tistih, kjer delata dva (najmanj), do tistih s 5.000 prostovoljci (največ). Po vrednosti mediane (25) smo ugotovili, da je v polovici organizacij 25 prostovoljcev ali manj, v polovici pa več. Najpogosteje so v organizacijah odgovarjali, da imajo 20 prostovoljcev.
2. Po podatkih raziskave Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji (Kolarič in dr. 2006) so v anketiranih civilnodružbenih organizacijah v letu 2004 prostovoljci opravili 64.693 ur dela. Posplošitev pridobljenih podatkov na celotno število civilnodružbenih organizacij pokaže, da so organizacije civilne družbe leta 2004 opravile 1.239.756 ur, kar bi ob upoštevanju vrednosti ure študentskega dela pomenilo, da njihov obseg opravljenega dela ustreza delu, ki ga opravi 7.125 polno zaposlenih delavcev.
3. V okviru študije primera o prostovoljstvu je bila predstavljena tudi raziskava o angažiranju prostovoljcev, ki jo je leta 2008 izvedla Slovenska filantropija kot nosilka mreže prostovoljskih organizacij. Čeprav je v mrežo vključenih okoli 560 prostovoljskih organizacij, se je na anketo odzvalo le 54 civilnodružbenih organizacij. V teh je bilo v letu 2008 angažiranih 183.025 prostovoljcev, ki so opravili 14.694.588 prostovoljskih ur. Sicer pa redke civilnodružbene organizacije vodijo natančno evidenco o prostovoljcih in opravljenem prostovoljnem delu.

Za oceno obsega družbenega udejstvovanja je pomembna zaznava manj formaliziranega angažiranja prebivalcev v družbenih aktivnostih ali prostovoljnih organizacijah. Svetovna raziskava vrednot (WVS 2000) je pokazala, da 48,7 % prebivalcev večkrat na leto sodeluje v družbenih aktivnostih športnih klubov ali prostovoljnih organizacijah. Podatek kaže na dokaj visoko občasno angažiranost prebivalstva, vendar je zaradi starosti podatka tudi tu strokovna skupina izrazila pomislek, ki v raziskavi ni bil dodatno osvetljen.

Kot je bilo omenjeno, obseg angažiranja prostovoljcev narašča, kar so potrdile tudi organizacije, anketirane v raziskavi. Glede spremembe števila prostovoljcev v obdobju zadnjih pet let večina organizacij (60,7 %) odgovarja, da se je število prostovoljcev povečalo, slaba tretjina (30,3 %), da je ostalo enako, le 9 % pa jih navaja, da se je število prostovoljcev zmanjšalo. Dejansko je to rezultat bolj sistematičnega

dela organizacij pri razvoju prostovoljstva. Po odgovorih anketiranih večina organizacij (73 %) še vedno pridobiva prostovoljce prek osebnih poznanstev, 38,2 % prek spletne strani, 27 % jih organizira celo namenske promocijske dogodke. Ob tem velja poudariti, kar je bilo v regionalnih fokusnih skupinah večkrat poudarjeno, da nizek življenjski standard in pomanjkljiva socialna varnost ljudem onemogočata aktivnejše udejstvovanje. Tudi finančno šibke organizacije civilne družbe ne morejo razvijati prostovoljstva, saj organizacija in kakovostno izvajanje terjata finančna sredstva, ki jih trenutno ni dovolj.

III.1.2. Intenzivnost družbenega udejstvovanja

Svetovna raziskava vrednot je pokazala, da je v več kot eni družbeni organizaciji angažiranih 21,3 % prebivalcev (WVS 2005), 28,7 % prebivalcev opravlja prostovoljno neplačano delo v več kot eni organizaciji, 65,4 % jih vsaj enkrat na mesec sodeluje v družbenih aktivnostih športnih klubov ali prostovoljskih organizacijah (WVS 2000). Ti podatki kažejo na intenzivnejše angažiranje prebivalcev, torej angažiranje v več organizacijah ali pogostejše. S pogostostjo in širino udejstvovanja je bil namen teh podatkov pokazati, kakšen pomen ima udejstvovanje prebivalcev v družbenih organizacijah in kot prostovoljcev. Vendar je pri teh podatkih strokovna skupina opozorila, da se ne skladajo v celoti s podatki o obsegu angažiranja, predstavljenimi v predhodni točki. Zato te podatke vsebinsko dopolnjuje študija primera o pomenu prostovoljstva v Sloveniji.

O mesečni intenzivnosti prostovoljskega udejstvovanja smo povprašali tudi organizacije, vključene v raziskavo. Najpogostejše so navajale, da njihovi prostovoljci opravijo 10 ur dela na mesec. Po vrednosti mediane vidimo, da v polovici organizacij vsi prostovoljci skupaj opravijo 95 ur na mesec ali manj, v polovici pa več. Če bi preračunali podatke, ki jih je pridobila Slovenska filantropija v raziskavi leta 2008, bi znašala povprečna mesečna angažiranost enega prostovoljca 6,7 ure. Sicer je v okviru študije primera o prostovoljstvu sedem prostovoljskih organizacij, s katerimi smo naredili intervju, navajalo zelo različno oceno mesečnega angažiranja njihovih prostovoljcev (od 2 do 16 ur).

Študija primera o prostovoljstvu je pokazala, da slovenska družba prostovoljce razume kot pomemben del civilne družbe, ki se s svojim delom (hitreje in učinkoviteje kot država) odzivajo na številne družbene potrebe in izzive ter tako prispevajo k družbeni blaginji, vendar njihovega prispevka ustrezno ne vrednoti. Ob odsotnosti sistemske podpore merjenju in vrednotenju prostovoljskega dela predstavljata njegovo evidentiranje in prikazovanje dodatno administrativno breme za prostovoljske organizacije. Gre za odsotnost temeljne sistemske ureditve prostovoljstva, ki bi v pridobitno usmerjeni družbi »zastojkarsko« delo povzdignila v prostovoljstvo kot vrednoto z določeno družbeno zaščito in priznanjem. Zaradi manka te sistemske podpore je na področju prostovoljstva v organizacijah veliko težav, ki ter-

jajo določene ukrepe, ki so predlagani v zaključkih. Ko smo na nacionalni delavnici razpravljali o prednostih in slabostih družbenega udejstvovanja, so bili izpostavljeni še dodatni pogledi, ki osvetljujejo mesto oziroma vrednost prostovoljstva v slovenski družbi. Organizacije civilne družbe imajo v primerjavi z gospodarskimi družbami slabšo podobo, percepcija neprofitnosti organizacij civilne družbe pa predpostavlja, da mora biti delo opravljeno prostovoljno (podcenjenost dela v civilnodružbenem sektorju nasploh).

III.1.3. Raznolikost družbenega udejstvovanja

Svetovna raziskava vrednot je pokazala, da je kar 81 % članov organizacij pripadnikov različnih družbenih skupin, kot so ženske, ljudje druge etnične pripadnosti ali ljudje iz podeželskega okolja⁶ (WVS 2005). Glede na velik odstotek lahko sklepamo, da razmeroma velik delež prebivalstva iz različnih družbenih skupin participira v civilni družbi. Po podatkih raziskave Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji (Kolarič in dr. 2006) večji del (58,7 %) prostovoljcev predstavljajo moški. Delež moških prostovoljcev je največji v društvih (60,2 %) in ustanovah (57,3 %). Večji delež žensk med prostovoljci imajo le verske organizacije (74,3 %). V zavodih sta oba spola zastopana približno enakomerno. Podatek o prevladujočem moškem prostovoljstvu je mogoče pojasniti s strukturo civilnodružbenega sektorja, saj največji delež predstavljajo organizacije za šport in rekreacijo, prav tako imajo pomemben delež tudi organizacije za požarno varstvo. Ženske pa se bolj vključujejo na področju socialnega varstva in izobraževanja (tako je na primer v Slovenski Karitas 85 % prostovoljk, v Zvezi društev za socialno gerontologijo pa po njihovi oceni 80 %). Drugih statističnih podatkov o deležu prebivalcev iz posamezne družbene skupine v organizacijah ali prostovoljcih nimamo, vendar lahko stanje ocenimo skozi ciljne skupine, s katerimi se organizacije ukvarjajo, in skozi teritorialno in vsebinsko strukturiranost organizacij civilne družbe. V zvezi s tem je bila na nacionalnem posvetu izpostavljena tudi stigmatizacija ljudi, ki se angažirajo v organizacijah, posvečenih marginaliziranim skupinam (na primer zasvojenim, Romom).

III.1.4. Obseg političnega udejstvovanja

Svetovna raziskava vrednot je pokazala, da je 21,1 % prebivalcev aktivnih članov organizacij, kot so sindikati, politične stranke, okoljske organizacije, poklicna združenja, potrošniške organizacije, humanitarne ali dobrodelne organizacije (WVS 2005). V vsaj eni politični organizaciji, kot so sindikati, politične stranke, lokalne politične iniciative, organizacije za varstvo človekovih pravic, okolja in živali, ekološke organizacije, poklicna združenja, ženske skupine in mirovna gibanja

⁶ Te družbene skupine so opredeljene v skladu z metodologijo CIVICUS.

(WVS 2000),⁷ opravlja prostovoljno delo 12,5 % prebivalcev. V zadnjih petih letih je bilo v različnih oblikah političnega aktivizma, kot so podpis peticije, sodelovanje pri bojkotu ali na miroljubnih demonstracijah, udeleženi 28,9 % prebivalcev (WVS 2005). Tovrstno angažiranje je odvisno tudi od pričakovanj prebivalcev glede doseganja želenih rezultatov, ki je tudi posledica zaupanja v posamezne institucije. Največje je nezaupanje v politične stranke (WVS 2005). Raziskava Slovensko javno mnenje 2000 je pokazala, da je le 3,7 % anketiranih članov političnih strank, članov sindikatov pa je 26,25 % vseh anketirancev (Toš in dr. 2004).

III.1.5. Intenzivnost političnega udejstvovanja

Svetovna raziskava vrednot je pokazala, da je 26,5 % prebivalcev aktivnih v več kot eni politično usmerjeni organizaciji (WVS 2005), 29,3 % jih opravlja prostovoljno delo v več kot eni politični organizaciji (sindikati, politične stranke, lokalne politične iniciative, organizacije za varstvo človekovih pravic, okolja in živali, ekološke organizacije, poklicna združenja, ženske skupine, mirovna gibanja) (WVS 2000), 24 % prebivalcev pa se zelo aktivno vključuje v politično usmerjeni aktivizem (WVS 2005). V zadnjih petih letih je 24,8 % prebivalcev že podpisalo peticijo, 4,5 % se jih je pridružilo bojkotu, 8,4 % pa se jih je udeležilo miroljubnih demonstracij (WVS 2005).

III.1.6. Raznolikost političnega udejstvovanja

Svetovna raziskava vrednot je pokazala, da je 78 % prebivalcev pripadnikov različnih družbenih skupin, kot so ženske, ljudje druge etnične pripadnosti, starejši ali ljudje iz podeželskega okolja (WVS 2005).

Zaključek

V diamantu indeksa civilne družbe ima dimenzija družbenega udejstvovanja razmeroma veliko vrednost. Podatki kažejo, da se prebivalci dokaj angažirajo kot člani civilnodružbenih organizacij in kot prostovoljci. Predvsem prostovoljstvo je v naraščanju, saj si prostovoljske organizacije za to zelo prizadevajo tudi z angažiranjem za doseg regulativne ureditve, ki bi sistemsko podprla razvoj in izvajanje prostovoljstva na nacionalni in lokalni ravni. V odsotnosti te ureditve je zavirajoč dejavnik tudi naraščajoča revščina prebivalstva, ki zmanjšuje energijo za državljansko udejstvovanje. Prostovoljstvo, katerega prispevek k družbeni blaginji je prepoznan v hitrem in učinkovitem odzivu na družbene potrebe, pa še nima družbene podpore, ki bi mu pripadala kot glavni družbeni rezervi za odzivanje na naraščajoče družbene

⁷ Politичne organizacije so opredeljene v skladu z metodologijo CIVICUS.

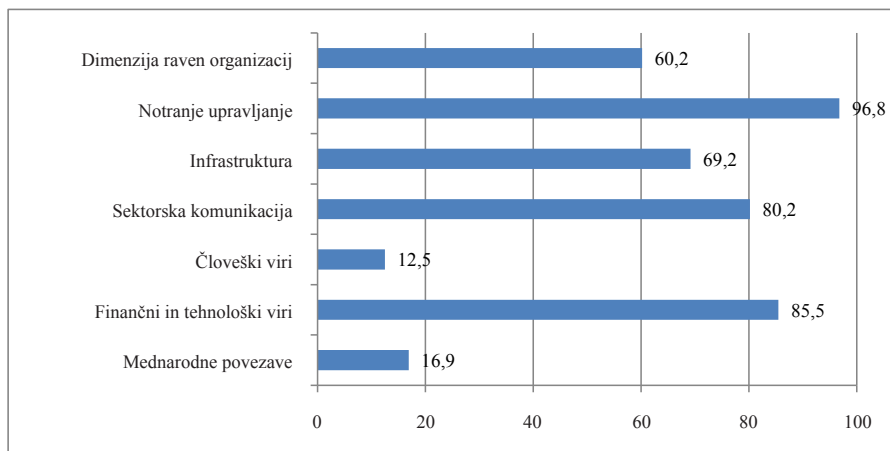
potrebe. Zakon o prostovoljstvu, ki naj bi uredil pravice prostovoljcev in sistemsko podprl razvoj prostovoljstva ter so ga civilnodružbene organizacije pripravile že leta 2004, v letu 2010 še ni bil sprejet.

Glede politično angažiranega udejstvovanja ni mogoče prezreti slike, ki jo kaže zemljevid družbe, v kateri imajo največji vpliv politične stranke, medtem ko je, tudi zaradi majhnega zaupanja, izjemno majhen delež prebivalstva aktivno vključen v politične stranke.

III.2 RAVEN ORGANIZACIJ

V poglavju so podane ključne ugotovitve v zvezi z organizacijskim razvojem civilne družbe in njenim delovanjem z vidika notranjega upravljanja, infrastrukture, sektorske komunikacije, človeških, finančnih in tehnoloških virov ter mednarodnega povezovanja. Vprašanja, na katera poskušamo odgovoriti, so, kako dobro je organizirana civilna družba, kakšna je njena infrastruktura in v kakšnih razmerah deluje. Vrednosti za dimenzijo in za posamezne poddimenzije so predstavljene v spodnji sliki.

Slika III.2.1: Organizacijski razvoj civilne družbe

III.2.1. Notranje upravljanje

Organizacije smo povprašali, ali imajo organ upravljanja, kot je upravni odbor ali svet zavoda. Skoraj vse organizacije imajo ta organ (96,8%). Tu je treba poudariti, da so način upravljanja in pristojni organi pri nas določeni z zakonodajo, ki pa se razlikuje glede na tip oziroma formalnopravno obliko organizacije (društvo, zavod, ustanova idr.).

III.2.2. Infrastruktura

V okviru podporne infrastrukture nas je zanimalo povezovanje organizacij v zveze, združenja, krovne organizacije ali podporne mreže. Večina anketiranih organizacij (69,2 %) je formalno članic tovrstnih povezovalnih struktur, pri čemer je treba omeniti, da se v zadnjem obdobju s sredstvi evropskih strukturnih skladov podpira razvoj t. i. horizontalnih in vertikalnih mrež. Tako nastajajo vsebinske mrežne organizacije in regionalna stičišča kot podporna struktura organizacijam v posamezni regiji.

Problem, ki so ga izpostavili sogovorniki v intervjujih v okviru študij primera, je očitek takšnim strukturam, da tovrstne mreže in podporne strukture najprej poskrbijo zase in ne za sektor kot celoto. Izpostavili so tudi problem reprezentativnosti sektorja oziroma konsenz med organizacijami civilne družbe o tem, kdo lahko sektor legitimno zastopa. To je med drugim posledica slabih komunikacijskih kanalov ter nejasnosti razmerij med zvezami, mrežnimi organizacijami in organizacijami na terenu. Nekateri rešitev povezovanja sektorja civilne družbe vidijo v regionalnih mrežah v okviru regionalnih stičišč, ki so najbližje deležnikom v lokalnem okolju, medtem ko se nekatere organizacije zavzemajo za ustanovitev urada za nevladne organizacije, ki naj bi presegel posamične interese in se zavzemal za položaj celotnega sektorja.

III.2.3. Sektorska komunikacija

Pomembni determinanti moči civilne družbe sta medsebojno povezovanje in komuniciranje civilnodružbenih organizacij. Zato smo organizacije povprašali, koliko se povezujejo z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno problematiko ali področjem.

Večina organizacij (83 %) je v zadnjih treh mesecih imela sestanek z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno problematiko oziroma področjem, prav tako si jih je večina (77,4 %) v zadnjih treh mesecih izmenjala informacije (dokumente, poročila, podatke itd.). Tiste, ki so odgovorili, da so imeli v zadnjih treh mesecih sestanek z drugimi organizacijami ali da so si med sabo izmenjali informacije, smo povprašali tudi, s koliko organizacijami so sodelovali. V povprečju so si organizacije v obdobju zadnjih treh mesecev izmenjale informacije z 11 organizacijami in se udeležile sestanka z desetimi, najpogostejše pa oboje s tremi organizacijami.

Podrobneje smo povezovanje in stike med civilnodružbenimi organizacijami analizirali v okviru raziskave na reprezentativnem vzorcu organizacij, opravljene leta 2005 (Kolarič in dr. 2006). Ključna ugotovitev je, da se civilnodružbene organizacije povezujejo predvsem v zveze, združenja in skupnosti. V tem kontekstu so tudi stiki med organizacijami civilne družbe pogostejši od zunanjih stikov. Razloga za povezovanje med organizacijami sta predvsem uveljavitev skupnega interesa in izmenjava informacij. Ker pa se civilnodružbene organizacije, predvsem tiste z istega področja, pogosto potegujejo za ista finančna sredstva, vidijo to kot eno največjih ovir pri povezovanju.

V okviru študije primera odnosa med državo in civilnodružbenimi organizacijami pa so kot glavna vzroka za nizko stopnjo civilnega dialoga sogovorniki v intervjujih izpostavili nepovezanost in razhajanja znotraj sektorja civilne družbe. Ta problem je bil izpostavljen tudi v fokusnih skupinah.

III.2.4. Človeški viri

Značilnost slovenskega civilnodružbenega sektorja je, da temelji na delu prostovoljcev, medtem ko je delež zaposlenih v sektorju zelo majhen. Delež organizacij, ki imajo trajno bazo človeških virov, kar pomeni, da prostovoljci predstavljajo manj kot 25 % povprečne baze osebja v organizaciji, je le 12,5 %.

Te podatke lahko podkrepimo s podatki o stopnji profesionaliziranosti slovenskih civilnodružbenih organizacij, pridobljenimi z anketnim vprašalnikom na reprezentativnem vzorcu organizacij leta 1996, ki kažejo, da je bila stopnja profesionaliziranosti 0,73 %. To pomeni, da so zaposleni v civilnodružbenih organizacijah opravili toliko delovnih ur, kot jih opravi 0,73 % vseh zaposlenih za polni delovni čas v Sloveniji. Drugače povedano, od vseh zaposlenih za polni delovni čas jih je bilo v civilnodružbenih organizacijah zaposlenih 0,73 %. V mednarodni primerjavi je bila to ena od najnižjih stopenj profesionaliziranosti tega sektorja (Kolarič in dr. 2002). Več kot deset let pozneje, leta 2008, je na podlagi opravljenih delovnih ur izračunana stopnja profesionaliziranosti slovenskih društev, zasebnih zavodov in fundacij znašala 0,66 % (Črnak Meglič 2009: 23), kar pomeni, da so zaposleni v civilnodružbenih organizacijah opravili toliko delovnih ur, kot jih opravi 5.796 oseb, zaposlenih za polni delovni čas. V razmerju do vseh delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, ki jih je bilo leta 2008 879.257, je to 0,66 %. Navedeni podatek za leto 2008 seveda ni povsem primerljiv s podatkom za leto 1996, vendar nam dejstvo, da predstavljajo trije navedeni tipi skoraj 82-odstotni delež med vsemi slovenskimi civilnodružbenimi organizacijami, dovoljuje sklep, da je stopnja profesionaliziranosti slovenskih civilnodružbenih organizacij v več kot desetletnem obdobju ostala praktično nespremenjena.

Slabo stanje zaposlovanja v sektorju in kadrovska podhranjenost so izpostavili tudi udeleženci fokusnih skupin in nacionalne konference. Kot glavni vzrok za odliv kadra iz civilnodružbenega sektorja so poudarili slabe finančne razmere, nestabilno financiranje, nelojalno konkurenco med sektorji in nepoznavanje možnosti zaposlovanja pri civilnodružbenih organizacijah.

III.2.5. Finančni in tehnološki viri

Finančni in tehnološki viri so ključni za delovanje organizacij civilne družbe, zato smo podrobneje analizirali obseg in strukturo finančnih sredstev organizacij. Zanimalo nas je, kakšna je struktura prihodkov organizacij ter ali so se prihodki in izdatki organizacij v primerjavi s predhodnim letom spremenili.

Ugotavljamo, da ima približno 80 % organizacij stabilno finančno osnovo, kar smo izračunali na podlagi poročanih prihodkov in izdatkov. To pomeni, da so v teh organizacijah v primerjavi z letom prej izdatki ostali enaki ali so se zmanjšali, ob enem pa so se prihodki povečali ali ostali enaki.

Podatki o finančni moči sektorja in njenem povečevanju pa ne kažejo ugodne finančne slike civilnodružbenih organizacij v Sloveniji. Med letoma 1996 in 2008 se je njihovo število povečalo za 2,3-krat, delež njihovih skupnih prihodkov v bruto domačem proizvodu (BDP) pa se je skromno povečal z 1,92 % leta 1996 na 1,99 % leta 2008 (Kolarič in dr. 2002, Črnak Meglič 2009). Tako majhen premik seveda ne povečuje moči teh organizacij v družbi oziroma ne predstavlja zadostne podlage za njihovo profesionalizacijo.

Razlog za takšno stanje je, da se v tem obdobju ni bistveno spremenila struktura prihodkov civilnodružbenih organizacij. Podatki za leto 1996 kažejo, da so bile članarine najpomembnejši posamični vir prihodkov, na drugem mestu so bili prihodki od občin in na tretjem sponzorska sredstva podjetij. Ko smo v skladu z metodologijo, izoblikovano in uporabljeno v mednarodni raziskavi Univerze Johns Hopkins (Salamon in dr. 1999; 2003; 2004), te in druge posamične vire združili v skupine, se je pokazalo, da predstavljajo prihodki od prodaje storitev oziroma produktov (prihodki iz komercialnih virov) 44-odstotni delež med vsemi prihodki, prihodki iz javnih sredstev (občine, država) 27-odstotni delež in prihodki v obliki donacij posameznikov, podjetij in fundacij 29-odstotni delež (Kolarič in dr. 2002: 124). Vnovično preverjanje teh podatkov v letih 2005 in 2009 je pokazalo, da je struktura prihodkov ostala razmeroma nespremenjena (Kolarič in dr. 2006; Črnak Meglič 2009), čeprav je v strukturi prihodkov upadel delež javnih sredstev. Podatki so v časovni perspektivi prikazani v spodnji preglednici.

Preglednica III.2.5.1: Struktura prihodkov organizacij civilne družbe v Sloveniji

	1996	2004	2007	2008
Tržni viri	44 %	30 %	47 %	47 %
Javni viri	27 %	36 %	24 %	24 %
Zasebne donacije	29 %	21 %	20 %	19 %
Drugo		13 %	10 %	10 %

Vir: 1996 in 2004 (Kolarič in dr. 2002, 2006); 2007 in 2008 (Črnak Meglič 2008, 2009).

Slabši finančni položaj organizacij civilne družbe kažejo tudi podatki analize prihodkov društev in ustanov od leta 2004 naprej (Črnak Meglič 2009). Prihodki so se med letoma 2007 in 2008 povečali za 9 %, v štirih letih od leta 2004 do leta 2008 pa

za 19 %. Ob upoštevanju indeksa inflacije se je realna vrednost skupnih prihodkov obeh tipov organizacij zmanjšala za 21 %. Podobno sliko upada prihodkov sektorja civilne družbe kažejo tudi podatki o deležu prihodkov društev in ustanov v BDP, ki se je v obdobju med letoma 2004 in 2008 zmanjšal za 0,24 odstotne točke. Realna rast prihodkov na organizacijo se je med letoma 2007 in 2008 zmanjšala kar za 22 % (Črnak Meglič 2009).

Finančni položaj organizacij civilne družbe smo podrobneje zajeli tudi v okviru dodatnih vprašanj v anketi med organizacijami. Izpostaviti velja ugotovitve o tem, ali se je v zadnjih petih letih v organizacijah povečal obseg dela in ali so se sorazmerno povečala tudi javna sredstva. Skoraj vse anketirane organizacije (93,6 %) menijo, da se je obseg njihovega dela povečal. Prav tako večina organizacij (83 %) navaja, da se je sočasno razširila tudi vsebina njihovega dela (na primer nov program ali nova dejavnost). Kljub povečanemu obsegu dela in razširjeni vsebini dela pa se je le v 40,7 % vprašanih organizacij povečal tudi delež javnih sredstev. Največ vprašanih organizacij (43,2 %) je navedlo, da je ta delež ostal nespremenjen, v 16 % organizacij pa se je ta delež zmanjšal. Prav tako večina vprašanih organizacij (62,5 %) meni, da povečani obseg javnih sredstev ni sorazmeren s povečanim obsegom in vsebino njihovega dela, medtem ko 37,5 % organizacij pritrjuje, da je povečani obseg javnih sredstev sorazmeren s povečanjem obsega in vsebine njihovega dela.

Na podlagi takšne strukture prihodkov bi lahko sklepali, da se je v slovenskem civilnodružbenem sektorju že sredi devetdesetih let začel proces komercializacije organizacij, torej, da so se te usmerile v prodajo storitev oziroma produktov na kvazitrkih. Takšen sklep seveda ne vzdrži, če upoštevamo, da članarine predstavljajo skoraj polovico komercialnih prihodkov. Sklep, ki sledi iz predstavljene in v času nespremenjene strukture prihodkov na ravni celotnega sektorja, je lahko le, da niti proces komercializacije niti proces etatizacije⁸ slovenskih civilnodružbenih organizacij nista zares stekla. Ta procesa predstavljata namreč podlago za profesionalizacijo in razvoj teh organizacij v drugih družbah ter določata njihovo družbeno vlogo.

Nestabilno financiranje, nenehno prilagajanje javnim razpisom, nespodbudna davčna zakonodaja in splošno slab finančni položaj sektorja so kot ključne slabosti izpostavili tudi udeleženci fokusnih skupin in nacionalne konference. Problem je tudi, da so dostopna le sredstva za financiranje vsebine, ne pa tudi infrastrukture. Obstoječe financiranje tako po njihovem mnenju ne omogoča razvoja sektorja.

Kar zadeva tehnološko opremljenost civilnodružbenih organizacij v splošnem ugotavljamo, da ima 92,3 % organizacij dostop do sodobnih tehnologij (internet, računalnik, faks ali telefon). To pomeni, da imajo dostop vsaj do ene od naštetih tehnologij.

⁸ Etatizacija je proces, ko organizacije do določene mere postajajo producentke storitev za državo (Kolarič in dr. 2002; 2003).

III.2.6. Mednarodne povezave

Delež mednarodnih nevladnih organizacij v Sloveniji kot delež vseh mednarodnih organizacij je 16,9-odstoten.⁹ Za države članice EU je vse pomembnejše tudi povezovanje na ravni EU, zato smo organizacije povprašali, ali so članice različnih združenj, krovnih ali podpornih organizacij na ravni EU. Slaba polovica (45,5 %) jih je včlanjena v tovrstne organizacije.

Podatki iz raziskave na reprezentativnem vzorcu civilnodružbenih organizacij za leto 2005 pa kažejo, da se le dobra četrtina slovenskih civilnodružbenih organizacij (26 %) povezuje s takšnimi organizacijami iz tujine (Kolarič in dr. 2006).

Ugotovitev študije primera mladinskih organizacij je, da je vpliv mednarodnih povezav presenetljivo zanemarljiv; mednarodno povezovanje je pomembno le za pridobivanje sredstev na različnih razpisih, in sicer za tiste mladinske organizacije, ki so izvajalke storitev. Udeleženci fokusnih skupin pa so poudarili, da lahko to ugotovitev posplošimo na raven celotnega sektorja.

Zaključek

Na podlagi predstavljenih ugotovitev obsega in virov financiranja organizacij civilne družbe in ob upoštevanju podatkov iz različnih virov lahko sklenemo, da v financiranju sektorja civilne družbe ni prišlo do bistvenih pozitivnih premikov. To pa gre v veliki meri pripisati šibkim finančnim spodbudam in subvencijam države. Slednje potrjujejo tudi podatki iz mednarodnih raziskav, saj se Slovenija glede na prihodke iz javnih virov v primerjavi z drugimi državami uvršča med države z najmanjšim deležem (Salamon in dr. 2003; Črnak Meglič in Rakar 2009). Tako lahko sklenemo, da čeprav so organizacije civilne družbe na eni strani razmeroma neodvisne od države zaradi nizke stopnje financiranja, pa skromna sredstva iz drugih virov, predvsem iz donacij, ter nenehen boj za sredstva iz javnih razpisov in posledično nenehno prilagajanje razpisnim pogojem zmanjšujejo njihovo avtonomijo. Za izboljšanje položaja organizacij civilne družbe bi morala država poleg povečanja namenskih javnih sredstev z različnimi ukrepi in zakonodajo spodbuditi tudi financiranje organizacij civilne družbe iz drugih nejavnih virov, predvsem iz zasebnih donacij posameznikov in podjetij. Z manjšo odvisnostjo od javnega financiranja bi se tako povečala avtonomija organizacij civilne družbe.

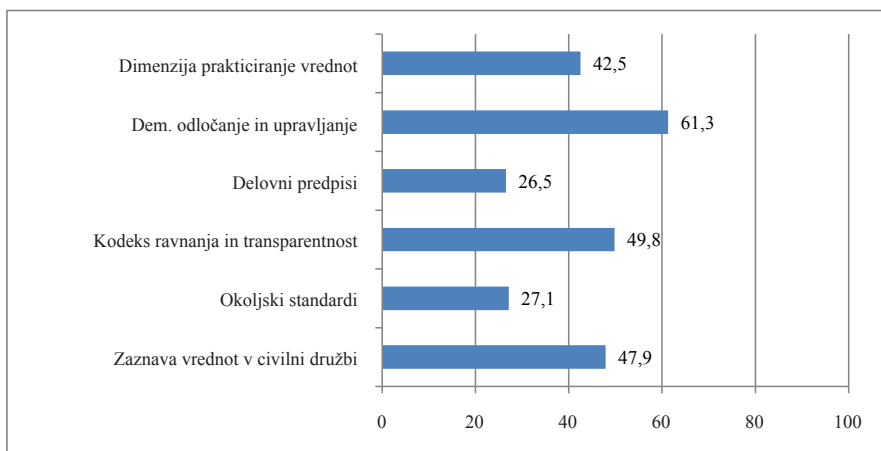
Celotna opravljena analiza ravni organizacij nas usmerja k ugotovitvi, da rast števila slovenskih civilnodružbenih organizacij ni dosegla točke, ko bi se začel njihov razvoj. Povečevanje finančne moči civilnodružbenih organizacij in na njej temelječe njihove profesionalizacije sta dejavnika, ki omogočata identifikacijo točke, na kateri se rast sektorja preoblikuje v njegov razvoj, ta pa se po predstavljenih podatkih v Sloveniji še ni začel.

⁹ Vir: Baza podatkov Zveze mednarodnih združenj (Union of International Associations). Podatke je posredoval CIVICUS.

III.3 PRAKTICIRANJE VREDNOT

V poglavju so podane ključne ugotovitve v zvezi z vrednotami, ki jih organizacije civilne družbe prakticirajo in promovirajo. Vprašanja, na katera poskušamo odgovoriti, so, kako v organizacijah sprejemajo odločitve, koliko so zaposleni obveščeni o pravicah iz delovnega razmerja, ali imajo organizacije kodekse vedenja in transparentnosti poslovanja, koliko upoštevajo standarde varstva okolja pri poslovanju ter kako zaznavajo in promovirajo vrednote v civilni družbi kot celoti. Vrednosti za dimenzijo in za posamezne poddimenzije so predstavljene v spodnji sliki. V okviru te dimenzije je bila izdelana tudi študija primera o ogljičnem odtisu slovenskih nevladnih organizacij, ki je poskušala ugotoviti, kako dobro so slovenske organizacije civilne družbe seznanjene s pojmom ogljičnega odtisa in z ukrepi za njegovo zmanjševanje ter ali jih izvajajo.

Slika III.3.1: Prakticiranje in zaznava vrednot v civilni družbi

III.3.1. Demokratično odločanje in upravljanje

Za ugotovitev stanja glede demokratičnosti odločanja v organizacijah smo organizacije (kar 83,6 % od anketiranih je članskih organizacij) najprej vprašali, ali imajo organ upravljanja (upravni odbor, svet zavoda), in skoraj vse organizacije ta organ imajo (96,8 %). Nadalje nas je zanimalo, kdo sprejema ključne odločitve v organizaciji. Pri tem so anketiranci lahko izbrali samo en odgovor. Največ organizacij (44,1 %) je navedlo, da ključne odločitve sprejema izvoljeni odbor oziroma svet, 23,7 %, da je to imenovani odbor oziroma svet, 15,1 %, da je to imenovani vodja, 7,5 %, da je to izvoljeni vodja, in enak odstotek, da so to člani. Le 2,2 % organizacij sta navedla, da ključne odločitve v organizaciji sprejema osebje. Za 61,5 % anketiranih organizacij tako lahko rečemo, da imajo razmeroma demokratično notranjo

prakso odločanja, saj ključne odločitve v teh organizacijah sprejemajo izvoljeni vodja, izvoljeni odbor/svet, osebje ali člani. Kljub temu so regionalne fokusne skupine med slabostmi upravljanja izpostavile, da organizacije pogosto poslujejo »po domače«, prisotna sta tudi klientelizem (povezovanje z lokalnimi oblastniki) in nepotizem vodstev. Nadalje so posebej za članske organizacije (društva), za katere Zakon o društvih zahteva, da o najpomembnejših odločitvah odloča zbor članov, ki ga sestavljajo vsi člani, kot problem izpostavile, da zaradi nekakšne pasivnosti, ki prežema civilno družbo, člani društev pogosto malo sodelujejo pri demokratičnem odločanju in imajo društva dejansko težave z zadostno sklepčnostjo za odločanje. Zaradi kadrovske podhranjenosti pa gre pogosto tudi za prevlado ozkega kroga angažiranih ljudi v organizaciji. Tako lahko ugotovimo, da so v organizacijah večinoma postavljeni sistemi demokratičnega odločanja in upravljanja, ki pa v praksi včasih vsebinsko ne izpolnjujejo tega kriterija.

III.3.2. Delovni predpisi

Organizacije smo vprašali, ali imajo pisna pravila, tj. politiko glede enakih možnosti oziroma enakega plačila za enako delo žensk. Večina (60,9 %) takšnih pisnih pravil nima, 39,1 % pa jih ima. Kot pojasnilo navajamo, da je enakopravnost moških in žensk zakonsko utrjena tako v Zakonu o delovnih razmerjih kot v Zakonu o ureničenju načela enakega obravnavanja, zato organizacije verjetno ne čutijo potrebe po posebnem deklariranju tega.

O vključevanju zaposlenih v sindikate smo vprašali organizacije, koliko plačane osebja je včlanjenega v delavske sindikate. Le dobra petina organizacij (21 oziroma 22 % vseh vprašanih organizacij) poroča, da so med njihovim osebjem tudi člani delavskih sindikatov. Med temi je v povprečju 15,9 % plačanega osebja v organizacijah. Pri tem je treba upoštevati v splošnem majhno zaposlenost v organizacijah.

Zanimalo nas je tudi, ali organizacije za novo osebje izvajajo posebna izobraževanja o delavskih pravicah. Taka izobraževanja izvaja le 16,9 % organizacij. Nadalje smo organizacije vprašali, ali imajo javno dostopno politiko oziroma predpise o delovnih standardih. Te ima le 34,1 % vprašanih organizacij. K temu je treba dodati, da delovna razmerja urejajo javno dostopni zakoni in kolektivne pogodbe, v primeru enega ali dveh zaposlenih pa se organizacije niti ne odločajo, da bi sprejemale svoja lastna pravila glede delovnih razmerij. Tako gre majhen odstotek pripisati skromni zaposlenosti na eni strani in že dovolj jasnim zakonskim okvirom na področju delovnih razmerij, ki jih je mogoče neposredno izvajati.

Glede delovnih razmerij je bilo na nacionalni konferenci izpostavljeno, da v organizacijah civilne družbe obstaja nižji standard pravic delavcev, ki je pogosto spoznaven, torej s soglasjem delavca. Glavni razlog je v problemu financiranja in posledično nizki zaposlenosti v tem sektorju, kar delodajalcem otežuje izpolnjevanje vseh obveznosti do zaposlenih. Da bi se raven spoštovanja delavskih pravic v civil-

nodružbenem sektorju dvignila, je bil leta 2008 ustanovljen sindikat nevladnih organizacij, ki pa še ni dobro zaživel.

III.3.3. Kodeks ravnanja in transparentnost

Ta poddimenzija ugotavlja, koliko organizacij je razvilo javno dostopne kodekse obnašanja in finančno transparentnost z javno dostopnimi finančnimi poročili. Izkazalo se je, da ima 38,2 % vprašanih organizacij javno dostopen pravilnik oziroma kodeks ravnanja in vedenja osebja, finančna poročila pa ima javno dostopnih 61,3 % organizacij. Ker so organizacije zakonsko obvezane, da oddajo letno finančno poročilo Agenciji Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES), kjer so podatki javno dostopni, smo organizacije, ki so izjavile, da imajo javno dostopna finančna poročila, povprašali, kje jih lahko najdemo. Najpogostejši odgovor je bil, da so ti podatki dostopni na AJPES, ena petina organizacij pa jih objavlja tudi na svojih spletnih straneh. Torej le skromen delež organizacij objavlja podatke o svojem finančnem poslovanju mimo izpolnjevanja zakonskih obveznosti (domnevamo, da tudi organizacije, ki so izjavile, da nimajo javno dostopnih finančnih poročil, ta letno oddajajo na AJPES, s čimer so torej javno dostopna).

K transparentnosti poslovanja v civilnodružbenem sektorju je veliko pripomogla tudi vpeljava certifikata standarda kakovosti, ki je bil oblikovan za nevladne organizacije in se je začel podeljevati jeseni 2008. Kot pridobitev so ga izpostavili tudi razpravljavci v regionalnih fokusnih skupinah. Ker pa je povezan s stroški, se uveljavlja počasi. Med ukrepi na nacionalni konferenci je bil podan predlog, da se s sistemom kakovosti nadaljuje. Javna objava finančnega poročila organizacije na njeni spletni strani pa je eden od vključenih standardov kakovosti.

III.3.4. Okoljski standardi

Pomemben del vrednot predstavljajo tudi standardi varovanja okolja. S študijo primera smo poskušali ugotoviti, koliko jih organizacije spoštujejo, v anketi pa smo jih vprašali, ali imajo javno dostopno politiko oziroma predpise o okoljskih standardih. Kar 21,1 % organizacij je izjavilo, da imajo javno dostopno politiko oziroma predpise o okoljskih standardih, ki jih morajo spoštovati. Ta podatek je strokovna skupina ocenila z nizko stopnjo verodostojnosti in tudi ugotovitve študije primera kažejo slabšo sliko od ugotovljene. Ob zastavljenem vprašanju v anketi, ki se je nanašalo na javno dostopnost okoljskih standardov, je verjetno, da so se vprašani izrekli pozitivno tudi zato, ker so okoljski standardi, določeni v predpisih, javno dostopni.

V okviru študije primera Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij smo skušali ugotoviti, kako dobro se organizacije zavedajo svojega ogljičnega odtisa in aktivnosti za njegovo zmanjšanje, koliko spodbujajo aktivnosti zaposlenih za zmanjševanje ogljičnega odtisa v službi in zunaj nje ter koliko spodbujajo zavedanje o

ogljicnem odtisu v širši javnosti. Ogljični odtis je merilo vpliva naših aktivnosti na okolje in na podnebne spremembe, odvisen pa je od količine toplogrednih plinov, ki jih vsak dan ustvarimo s porabo fosilnih goriv zaradi svojih aktivnosti. V okviru študije smo opravili intervju s tremi večjimi civilnodružbenimi organizacijami, eno s področja varstva človekovih pravic, eno s področja varstva okolja in eno generično. Nobena še ni izračunala svojega ogljičnega odtisa, saj je to razmeroma nov pojem, ki ga je z osveščanjem v letih 2008/2009 vpeljala v slovenski prostor Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, ki je ena od vodilnih nevladnih organizacij v Sloveniji za trajnostni razvoj. Vse se trudijo izvajati ukrepe, ki so sicer tudi ukrepi za zmanjševanje ogljičnega odtisa (varčevanje z vodo, papirjem, uporaba varčnih žarnic, ločevanje odpadkov itd.), vsaj posredno pa spodbujajo tudi zaposlene, naj ukrepe izvajajo v službi (na primer službeno kolo). Glede potovanj v tujino sta pri vseh še vedno prednostni merili cena prevoza in poraba časa, zato precej uporabljajo letalske prevoze, narašča pa uporaba spletnih komunikacijskih orodij in telekonferenc. Nobena od vprašanih organizacij nima sklopa formaliziranih pravil o izvajanju okolju prijaznih ukrepov, pri čemer je okoljska organizacija izjavila, da se jim to ne zdi potrebno, saj dosledno spoštujejo in izvajajo tisto, kar promovirajo. Nobena od organizacij v letnem poročilu tudi nima poglavja, ki bi se nanašalo na njeno spoštovanje okoljevarstvenih standardov.

III.3.5. Zaznava vrednot v civilni družbi

Ta poddimenzija obravnava zaznavo vrednot v civilni družbi kot celoti in prakticiranje vrednot, ki jih zagovarja (nenasilje, strpnost, demokratičnost, transparentnost in vrednost zaupanja). Predstavnike organizacij civilne družbe smo povprašali, ali menijo, da v civilni družbi obstajajo skupine/silnice, ki za izražanje svojih interesov uporabljajo nasilje (agresijo, sovražnost, surovost in pretepanje). Dobra polovica (51,6 %) jih meni, da takšne negativne silnice obstajajo, nekoliko manj (48,4 %) pa, da ne. Tiste, ki menijo, da takšne negativne silnice znotraj civilne družbe obstajajo, smo prosili, naj jih opišejo. Skoraj polovica, 46,9 % jih odgovarja, da so to izolirane skupine, ki se občasno zatekajo k nasilju, slaba tretjina jih meni, da je takšna uporaba nasilja pri civilnodružbenih skupinah izjemno redka, 4,1 % pa jih meni, da so to pomembne skupine z množičnim članstvom.

Organizacije smo povprašali tudi, kako bi ocenile trenutno vlogo civilne družbe pri spodbujanju demokratičnega odločanja v njihovih organizacijah in skupinah. Večina vprašanih (47,2 %) je izbrala odgovor, da je takšna vloga civilne družbe omejena, 29,2 % jih meni, da je zmerna, 19,1 %, da je pomembna, in le 4,5 % anketiranih je mnenja, da vloga civilne družbe pri spodbujanju demokratičnega odločanja v njihovih organizacijah in skupinah ni pomembna. Glede primerov korupcije v civilni družbi so mnenja vprašanih organizacij zelo različna. 39,2 % organizacij meni, da so takšni primeri občasni, 34,2 %, da so pogosti, 24,1 %, da so zelo redki, in le 2,5 %, da

so zelo pogosti. Razmeroma velik odstotek anketirancev (41,2 %) pozna nekaj primerov pojava odkrito rasističnih, diskriminatornih in nestrpnih skupin/silnic v civilni družbi, 28,2 % anketirancev nobenega, 11,8 % pa pozna veliko takšnih primerov.

Nadalje smo predstavnike organizacij povprašali, kaj menijo o tem, kakšno je razmerje teh negativnih skupin/silnic do civilne družbe kot celote. Odgovori anketirancev na to vprašanje se zelo razlikujejo. Največ (37,8 %) jih meni, da so takšne negativne silnice le obrobni akter znotraj civilne družbe, presenetljivo pa jih kar 29,7 % meni, da so takšne silnice pomemben akter. Tretjina vprašanih (32,4 %) meni, da so takšne negativne silnice popolnoma izolirane in da jih civilna družba kot celota odločno obsoja. Nihče pa ne meni, da takšne silnice nadvladujejo civilno družbo.

Predstavniki organizacij so ocenjevali tudi trenutno vlogo civilne družbe pri spodbujanju nenasilja in miru pri nas. Največ vprašanih (36,7 %) je mnenja, da je vloga civilne družbe pri spodbujanju nenasilja in miru pri nas pomembna, nekoliko manjši odstotek jih meni, da je ta vloga zmerna, 26,7 % jih meni, da je vloga civilne družbe pri tem omejena, in le 4,4 %, da je ta vloga nepomembna.

Zaključek

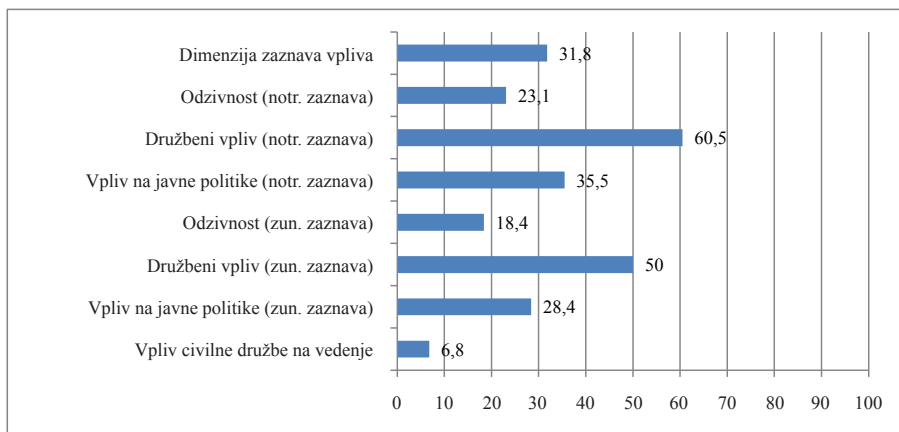
Za dimenzijo prakticiranje in promoviranje vrednot v organizacijah civilne družbe v splošnem lahko sklenemo, da organizacije v večini primerov spoštujejo predpise o sistemu demokratičnega odločanja in upravljanja, delovne predpise, kodekse ravnanja in transparentnosti ter okoljske standarde na podlagi zakonodaje, čeprav ne čutijo izrazite potrebe, da bi te vrednote in standarde samoiniciativno še posebej izpostavile in promovirale. Poudariti velja, da nekatere vrednote in pravila obstajajo zgolj na papirju, v praksi pa prihaja do njihovih kršitev. To izhaja iz splošne finančne in posledično kadrovske podhranjenosti sektorja, tako kar zadeva kršitve demokratičnega odločanja in upravljanja v organizacijah kot tudi kar zadeva pravice delavcev, ki so v civilnodružbenem sektorju v praksi pogosto kršene, in to celo sporazumno s soglasjem delavcev. Nadalje je treba izpostaviti problem, ki so ga poudarili udeleženci fokusnih skupin in nacionalnega posveta, da se morajo organizacije v splošnem zaradi finančnega preživetja prilagajati na račun vrednot. V okviru nacionalnega posveta se je tako izoblikoval predlog, naj organizacije vključijo vrednote v strateško planiranje in poročila o svojem delu.

III.4 ZAZNAVA VPLIVA

Temeljna namena tega poglavja sta opis in analiza aktivnosti in uspešnosti civilnodružbenih organizacij pri izpolnjevanju svojih temeljnih funkcij. Gledano v celoti je prav zaznava vpliva organizacij najslabše ocenjena dimenzija v CIVICUS-ovem dimamantu kakovosti civilne družbe, saj dosega le vrednost 31,8. To je kar dvakrat manj-

ša vrednost v primerjavi z dimenzijo raven organizacij ali s kontekstualno dimenzijo okolja. Pri tem velja opozoriti na zaskrbljujoče ravni poddimenzij znotraj proučevane dimenzije, ki ji še manjše vrednosti preprečuje poddimenzija družbenega vpliva. Na drugi strani sta veliko bolj zaskrbljujoči vrednosti poddimenzij odzivnost in zlasti vpliv na vedenje/odnos. V nadaljevanju poglavja predstavljamo ugotovitve za sedem poddimenzij zaznave vpliva, ki zaradi večje veljavnosti podatkov in generiranih zaključkov temeljijo na dveh pogledih: na notranjih zaznavah civilnodružbenih organizacij o vplivu civilne družbe, ki smo jih pridobili z anketiranjem organizacij, ter na zunanjih zaznavah, ki smo jih pridobili z anketiranjem strokovnjakov zunaj sektorja civilne družbe. Poglavje smiselno dopolnujemo z rezultati, pridobljenimi iz analize podatkov Svetovne raziskave vrednot (WVS 2005) in izvedene študije primera med mladinskimi organizacijami, ter s povratnimi informacijami, pridobljenimi ob izvedbi fokusnih skupin in nacionalnega posveta o stanju civilne družbe. Podpoglavja po poddimenzijah smo postavili v logično sosledje, kjer si za lažje branje ekspertne zaznave sledijo zaznavam organizacij.

Slika III.4.1: Zaznava vpliva civilne družbe

III.4.1. Odzivnost (notranja zaznava)

Prva poddimenzija obravnava odzivnost civilne družbe na nekatere najbolj pereče problematike v družbi. Ob tem se seveda legitimno zastavlja vprašanje identifikacije najbolj izpostavljenih problematik v družbi, ki ima tako vrednotno kot metodološko konotacijo. V ta namen smo po navodilih projekta CIVICUS uporabili Svetovno raziskavo vrednot (WVS 2005), ki je jasno pokazala, da smo v Sloveniji najbolj obremenjeni, ko gre za vprašanja stabilnega gospodarstva, ekonomske rasti, boja proti kriminalu in ohranjanja reda v državi. Anketirani predstavniki organizacij so v kontekstu odzivnosti civilne družbe na izbrana družbena problema odgovarjali na štiristo-

penjski lestvici,¹⁰ pri čemer je vrednost indeksa poddimenzije odzivnost ocenjena na lestvici od 0 (popolnoma neodzivna) do 100 (popolnoma odzivna). Vrednost indeksa za organizacijsko zaznavo odzivnosti (zaznava odzivnosti civilne družbe znotraj organizacij) znaša le 23,1, kar je za slabo tretjino manj od indeksa celotne dimenzije, ki že sicer izkazuje najmanjše vrednosti. Pri tem velja poudariti, da je percepcija odzivnosti civilne družbe večja v primeru boja proti kriminalu (25,6) kot pa najbolj izpostavljenega problema/skrbi – stabilnega gospodarstva (20,5). To jasno prikazujejo tudi naslednji deleži, saj slaba tretjina anketirancev (30,1 %) ocenjuje, da civilna družba sploh nima vpliva na stabilnost gospodarstva, v primeru boja proti kriminalu pa tako meni le 11 % anketirancev. Glede vpliva civilne družbe na boj proti kriminalu nekoliko več anketirancev meni, da ima civilna družba srednji ali velik vpliv (25,7 %), v primeru vpliva na stabilno gospodarstvo pa ta delež znaša približno petino (20,5 %), pri čemer nihče ne meni, da ima civilna družba visoko stopnjo vpliva na stabilno gospodarstvo.

Tudi drugi viri podatkov večinoma kažejo majhno odzivnost civilne družbe na izbranih dveh področjih, veljavnost podatkov o notranji zaznavi odzivnosti pa je potrdila tudi strokovna skupina, ki jih je ocenila kot pretežno zanesljive in uporabne za izbrane mednarodne primerjave in ocenjevanje civilne družbe v državi. Tu pa se pojavi problem izbora dveh najbolj perečih problemov. Iz študij primera in fokusnih skupin je namreč razvidno, da področji stabilnega gospodarstva in boja proti kriminalu nista najbolj »domači« civilnodružbenim organizacijam. To še posebej velja za slovensko okolje, kjer močno prevladujejo organizacije s področja športa in rekreacije (27,7 %). Na drugi strani pa je področje preprečevanja delikvence (razen mladinske in tiste, povezane z drogami) na strani civilnodružbenih organizacij še precej nerazvito. To še v večji meri velja za civilno družbo na področju (stabilnosti) gospodarstva, saj so znane težave s t. i. socialnim podjetništvom, medtem ko sindikati zavzemajo posebno mesto (pogosto ločeno od konvencionalnih predstav o civilnodružbenih organizacijah) v politično-ekonomskem razvoju slovenske družbe. V potrditev temu so bili pogosti komentarji fokusnih skupin, ki so izpostavljali potencialne civilne družbe na področju varovanja okolja (na primer akcija Očistimo Slovenijo) ali športa/rekreacije/aktivacije mladih (na primer Verjemi v svoj koš ipd.). Pri tej poddimenziji lahko torej sklenemo, da je odzivnost civilne družbe močno pogojena s tematiko, ki jo proučujemo oziroma opazujemo, kljub temu pa bi bila lahko ne glede na področje še precej večja.

III.4.2. Odzivnost (zunanja zaznava)

Ta poddimenzija prikazuje oceno, ki so jo o vplivu civilne družbe na izbrana družbena problema/tematiki podali strokovnjaki zunaj civilne družbe. Anketa med po-

¹⁰ Na lestvici od 0 do 3; 0 = nima vpliva, 1 = zelo omejen vpliv, 2 = opazen vpliv, 3 = visoka stopnja vpliva.

vabljenimi strokovnjaki je pokazala oziroma v veliki meri potrdila že prej izpostavljene nizke stopnje vpliva civilne družbe. To še posebej velja za kategorijo stabilnega gospodarstva, saj strokovnjaki zaznavajo neznamenit vpliv civilne družbe na tem področju (vrednost indeksa je le 10,0). Nekoliko višja je vrednost indeksa na področju boja proti kriminalu (26,7), kjer strokovnjaki pripisujejo civilni družbi občutno večji pomen. Gledano v celoti pa so strokovnjaki vendarle bolj rezervirani pri ocenjevanju vpliva civilne družbe in ocenjujejo celotno poddimenzijo z vrednostjo 18,4, kar je občutno manj od ocene notranje zaznave, ki so jo podale organizacije (23,1), in gre predvsem na račun nizke percepcije vpliva na stabilno gospodarstvo. Če pogledamo zunanjo zaznavo odzivnosti podrobneje, lahko ugotovimo, da ima po mnenju anketiranih strokovnjakov zunaj civilne družbe ta večji vpliv na boj proti kriminalu kot na stabilno gospodarstvo. 26,7 % anketirancev ocenjuje, da civilna družba sploh nima vpliva na stabilno gospodarstvo, pri boju proti kriminalu pa tako meni le 13,3 % anketirancev. Verjetno najpomembnejša in najbolj zaskrbljujoča ugotovitev pri zunanji zaznavi vpliva civilne družbe pa je, da kar slaba tretjina anketiranih strokovnjakov pripisuje civilni družbi na izbranih dveh področjih zelo omejen vpliv (60 % pri boju proti kriminalu in 63,3 % pri stabilnem gospodarstvu).

III.4.3. Družbeni vpliv (notranja zaznava)

Dana poddimenzija meri vpliv civilne družbe na družbo kot celoto ter razkriva širši pogled na uspešnost delovanja civilne družbe in posameznih organizacij na njihovih primarnih področjih delovanja. Zajete organizacije so se med ponujenimi področji delovanja (podpiranje revnih in marginaliziranih skupin, izobraževanje, stanovanjska problematika, zdravje, družbeni razvoj, humanitarna pomoč, hrana, zaposlovanje in drugo) opredelile za tisti dve, pri katerih so zaznavale največji vpliv v kontekstu svojega delovanja. Kar 27,3 % organizacij je izbralo področje izobraževanja, sledili sta področji podpiranja revnih in marginaliziranih skupin (15,6 %) ter družbenega razvoja (14,3 %). Zajete organizacije za izbrana področja svojega največjega vpliva zaznavajo primerjalno precej večji vpliv kot v primeru odzivnosti, saj je vrednost indeksa notranje zaznave družbenega vpliva na splošno kar 56,1.

Po izračunanih povprečjih večina organizacij ocenjuje, da je vpliv civilne družbe kot celote na identificirani področji največjega vpliva »omejen« ali »z opaznim vplivom«, pri čemer nihče od anketiranih ne omenja odsotnosti vpliva civilne družbe na katero od izbranih področij. Povprečne ocene vpliva civilne družbe kot celote za vsa področja skupaj znašajo 1,7,¹¹ kar je enako povprečni vrednosti za izobraževanje, povprečna vrednost za podpiranje revnih in marginaliziranih skupin pa znaša 1,5. Največjo vrednost vpliva izkazuje področje humanitarne pomoči (2,3), kar je v skladu z našimi prejšnjimi komentarji o varirajočem vplivu civilnodružbenih organizacij glede na področje opazovanja. Veljavnost tega pogleda potrjuje tudi ocena

¹¹ Na lestvici od 0 do 3; 0 = nima vpliva, 1 = omejen vpliv, 2 = opazen vpliv, 3 = visoka stopnja vpliva.

strokovne komisije, ki meni, da so predstavljeni podatki veljavni in zanesljivi. Pri samozaznavanju družbenega vpliva zajetih organizacij je vrednost indeksa nekoliko večja (64,8), kar je mogoče razumeti tudi v luči lastnega zagovornišтва in opravičevanja poslanstva same organizacije. Posledično je tudi ocena družbenega vpliva organizacij po izbranih področjih višja (skupna povprečna ocena 1), a se vzorci bistveno ne spreminjajo. Omeniti velja zgolj rahel upad ocene vpliva na izobraževanje in občutnejši porast ocene vpliva podpiranju revnih in marginaliziranih skupin, kar lahko pojasnimo z močno vpletenostjo države v sektor izobraževanja in ponovno indikacijo področij, ki so bližje civilni družbi. Vrednost celotne poddimenzije je zaradi razmeroma velikih vrednosti kazalnikov 60,5, kar ohranja raven dimenzije zaznave vpliva na diamantu v območju vzdržnega.

III.4.4. Družbeni vpliv (zunanja zaznava)

Pri zunanji zaznavi družbenega vpliva civilne družbe so strokovnjaki identificirali področji humanitarne pomoči (40,4 %) ter podpiranja revnih in marginaliziranih skupin (33,3 %) kot tisti, kjer ima civilna družba največji vpliv. Dani rezultati so v skladu z organizacijsko percepcijo največjega vpliva na posamezna področja, nekoliko manj pa z abstraktnejšo predstavo dveh primarnih področij vpliva zajetih organizacij (izobraževanja in družbene margine). Na področjih, ki so ju izbrali strokovnjaki, je njihova zaznava vpliva civilne družbe zelo visoka (76,7), kar pa ni v neskladju z notranjo zaznavo organizacij, saj bi v primeru izbora izobraževanja in družbene margine strokovnjaki verjetno zaznali manjši vpliv. Na drugi strani pa je bolj zaskrbljujoče dejstvo, da strokovnjaki zaznavajo zelo majhen vpliv civilne družbe kot celote na družbeni kontekst. Kar 76,7 % jih namreč meni, da ima civilna družba omejen vpliv (20 % opazen vpliv in 3,3 % visok vpliv), s čimer se pravzaprav ruši prej vzpostavljena slika, saj se v tem jasno kaže tudi zapostavljenost civilne družbe v širšem družbenem kontekstu. Tega pa več kot očitno determinirajo vsebine, kjer civilna družba nima opaznejše vloge. Posledično je tudi skupna vrednost poddimenzije zunanje zaznave družbenega vpliva nekoliko nižja (50,0).

III.4.5. Vpliv na javne politike (notranja zaznava)

Ta poddimenzija zajema splošen vpliv civilne družbe na javne politike in aktivnosti ter posledičen vpliv civilnodružbenih organizacij na posamezna področja njihovega delovanja – javne politike. Rezultati ankete zajetih organizacij (notranja zaznava) znova izkazujejo močno razhajanje med oceno vpliva civilne družbe na javne politike in uspešnostjo aktivnosti civilnodružbenih organizacij na eni strani ter prizadevanjem (dejansko aktivnostjo), ki ga civilnodružbene organizacije vlagajo v ureničevanje svojih ciljev. Tako je vrednost kazalnika splošnega vpliva na javne politike zgolj 24,2, kar pomeni, da organizacije ne zaznavajo opaznejšega vpliva civilne

družbe na javne politike. Če pogledamo podrobneje, kar 69,2 % organizacij meni, da ima civilna družba kot celota omejen vpliv, 6,6 % pa jih celo ne vidi nobenega vpliva. Podobno velja za zaznavo uspešnosti aktivnosti lastne organizacije na preferenčnih področjih javnih politik, saj je vrednost indeksa, ki meri uspešnost prizadevanja organizacij pri prizadevanju za posamezno politiko, zgolj 19,1.

Anketiranci so za vsako od izbranih treh javnih politik navedli tudi mnenje o rezultatu teh aktivnosti,¹² zgolj petina anketirancev (19,6 %) je menila, da je bila sprejeta vsaj ena izbrana javna politika. Vendar pa neuspeha ne moremo prevladujoče pripisati civilni družbi, saj že kazalnik aktivnosti civilnodružbenih organizacij pri prizadevanju za posamezne javne politike kaže precej visoko vrednost (63,3). Prav tak odstotek organizacij si je v obdobju najmanj dveh let pred izvedbo ankete namreč prizadeval za sprejetje vsaj ene javne politike. Da krivde ne gre pretežno pripisovati civilnodružbenim organizacijam, ki se sicer zavedajo svojih omejitev (kadrovske podhranjenosti, preohlapne povezanosti, prevelike lokalizacije, pomanjkanja strokovnosti), kaže tudi študija primera mladinskih politik, kjer država vodi navidezni dialog in zgolj formalno vključuje civilno družbo v proces oblikovanja in izvajanja javnih politik, hkrati pa vzpostavlja »arms-length« privilegirane povezave z nekaterimi organizacijami civilne družbe (na primer mladinska politika, politika do invalidov ipd.). Celotna vrednost poddimenzije je tako precej manjša in ustrezno odraža dejanski učinek oziroma vpliv aktivnosti civilne družbe na javne politike, ki pogosto sodi zgolj v ritual njenega navideznega legitimiranja (vrednost kazalnika je 35,5).

III.4.6. Vpliv na javne politike (zunanja zaznava)

Zunanja zaznava vpliva civilne družbe na javne politike, ki so jo podali strokovnjaki, izpostavlja vpliv civilnodružbenega aktivizma po posameznih področjih javnih politik. Vrednosti indeksa zunanje zaznave kažejo dinamiko, ki je podobna gibanju indeksa notranje zaznave, a s precej nižjimi vrednostmi. Strokovnjaki namreč ocenjujejo, da je vpliv civilne družbe kot celote na oblikovanje in izvajanje javnih politik zanemarljiv, in le 13,8 % jih zaznava opazen vpliv. Posledično je tudi vrednost poddimenzije splošni vpliv na javne politike zelo nizka (13,8). Na drugi strani pa je treba omeniti nekoliko večje vrednosti indeksa zaznave rezultatov aktivnosti civilne družbe na področjih, kjer je ta najaktivnejša (strokovnjaki so identificirali okoljsko, socialno in kulturno politiko). Za identificirana področja največjega vpliva civilne družbe je 42,9 % strokovnjakov podalo oceno, da je bila aktivnost civilne družbe vsaj na enem od treh izbranih področij uspešna, kar še vedno kaže na razmeroma majhen vpliv civilne družbe tudi na področja, ki so ji najbližje. Majhna vrednost celotne dimenzije zunanje zaznave vpliva na javne politike (28,4) je tako posledica manjših vrednosti obeh poddimenzij, pri čemer je treba opozoriti, da gre tudi v tem segmentu pripi-

¹² Izbirali so med vnaprej določenimi odgovori, in sicer: (0) popolna ignoranca politikov, (1) javna politika zavrnjena, (2) javna politika v obravnavi in (3) javna politika sprejeta.

sati največ odgovornosti za nastale razmere državi, ki glede na zaznave vztrajno zavrača napore civilne družbe.

III.4.7. Vpliv civilne družbe na vedenje

Zadnja poddimenzija zaznave vpliva se nanaša na stopnjo, s katero civilna družba spodbuja nekatere univerzalne družbene in politične norme, ter na stopnjo refleksije tovrstnega spodbujanja v širši družbi. Ključnega pomena je identifikacija morebitnega prispevka civilne družbe k bolj moralnemu ravnanju družbe kot celote, saj naj bi prav za civilno družbo veljalo, da mora dajati lep zgled. Žal Svetovna raziskava vrednot (WVS 2005) kaže, da tega pozitivnega vpliva civilne družbe na celotno družbo ni zaznati, saj omenjena poddimenzija izkazuje daleč najmanjše vrednosti (6,8). Zanimarljiva razlika med člani in nečlani civilnodružbenih organizacij se kaže že na primeru medsebojnega zaupanja, saj člani organizacij le malenkost bolj zaupajo drugim (vrednost indeksa 3,3). Enako velja za razlike v strpnosti (vrednost indeksa 4,0) in javni morali, kjer razlik sploh ni mogoče razbrati. Vse to kaže na presenetljivo ugotovitev, da civilna družba v Sloveniji ne spodbuja oziroma generira splošno sprejetih državljskih vrednot, kar lahko povežemo s pogosto izpostavljenimi kritikami civilne družbe na račun korupcije, nepotizma in klientelizma, ki so jih večkrat izpostavili udeleženci fokusnih skupin. Pri izbrani poddimenziji nekoliko odstopa zaupanje v civilno družbo, kar je z vidika zagovornišтва pravzaprav logično, na drugi strani pa vendarle kaže na percepcijo bolj moralnega delovanja znotraj civilne družbe.

Zaključek

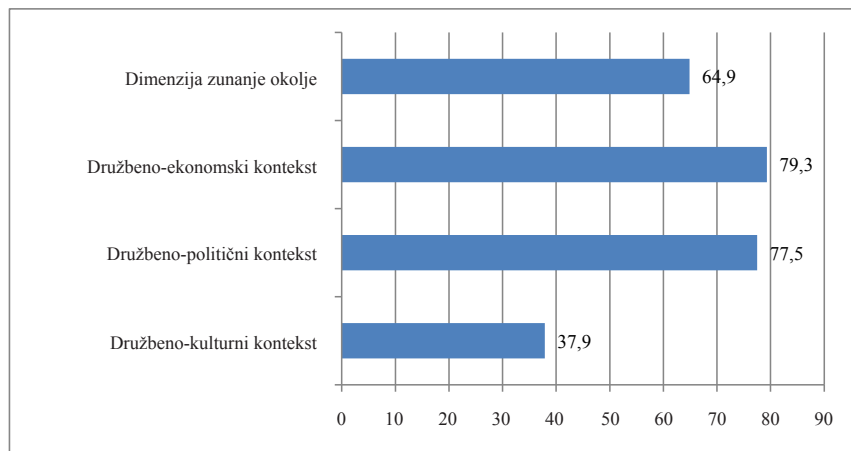
Sklenemo lahko, da je majhna vrednost dimenzije zaznava vpliva popolnoma veljaven rezultat, saj do te ugotovitve pridemo tudi s triangulacijo različnih raziskovalnih pristopov. Hkrati je veljavnost rezultatov za celotno dimenzijo in po poddimenzijah potrdila tudi strokovna skupina, ki je vseskozi vrednotila rezultate kot reprezentativne. Glede metodologije se postavlja pod vprašaj zgolj veljavnost izbire dveh najbolj perečih problemov po presoji anketirancev Svetovne raziskave vrednot (WVS 2005), saj je njihov nabor omejen in se sčasoma spreminja. Leta 2005 sta bila tako najbolj pereča problema stabilno gospodarstvo in boj proti kriminalu, kar je inherentno znižalo vrednosti siceršnje odzivnosti civilne družbe v Sloveniji, ki ima tako kot vsaka svoje nacionalne specifike. Zato je tudi celotna vrednost dimenzije nekoliko nižja, kot bi bila sicer. Ne glede na izpostavljeno dilemo pa ne gre spregledati dejstva, da v Sloveniji obstaja jasno razhajanje med aktivnostjo civilne družbe (ki je odločno preskromna) in njenim vplivom v družbi in na državo. Verjetno je to povezano vsaj z minornim, predvsem v vrednotnem pomenu, vplivom na širši družbeni kontekst in tudi država ne prepozna civilne družbe (ali je ne želi prepoznati) kot relevantne akterke in sogovornice. Razlogov je več, od zgodovinsko pogojene ad-

ministrativne tradicije do zgolj formativne vključenosti, ki ima svojo argumentacijo predvsem v zadostitvi legitimizaciji javnih politik in manku kakovostnega prispevka civilne družbe. Izkrivljena motivacija države, apatičnost državljskega telesa in sporna praksa civilne družbe gredo pogosto z roko v roki v smeri njene nevtralizacije, čeprav obstaja kar nekaj svetlih izjem. Rešitev gre zato najprej iskati v samoočiščenju slabih zgledov, krepitvi strokovnosti in mrež ter vzpostavitvi boljšega komuniciranja. Samo take civilne družbe država ne bo mogla ignorirati ali jo držati na »na varni razdalji« (ang. at arms length) in le taka civilna družba utegne aktivirati sicer apatično državljsko telo.

III.5 ZUNANJE OKOLJE

Poglavje obravnava ključne značilnosti zunanjega okolja, ki predstavlja osrednjo determinanto za razvoj in delovanje civilne družbe. Vključuje najpomembnejše ugotovitve, ki se nanašajo na družbeno, ekonomsko, kulturno in pravno okolje, v katerem deluje civilna družba. Vrednosti za celotno dimenzijo zunanje okolje in posamezne poddimenzije so predstavljene v spodnji sliki.

Slika III.5.1: Zunanje okolje za delovanje civilne družbe

III.5.1. Družbeno-ekonomski kontekst

V nadaljevanju v preglednici podajamo vrednosti ključnih kazalnikov, ki se nanašajo na družbeni in ekonomski kontekst delovanja civilne družbe in so dostopni v mednarodnih bazah podatkov.¹³

¹³ Vir: Social Watch, Indeks zaznave korupcije Transparency International, World Bank National Statistics Bureau. Podatke je posredoval CIVICUS.

Indeks splošnih zmogljivosti je povprečje treh kriterijev, ki se nanašajo na zdravje in splošno izobraževanje. Znaša od 0 do 100, pri čemer večje vrednosti pomenijo višje stopnje človeških zmogljivosti. Indeks korupcije meri stopnjo zaznane korupcije v javnem sektorju, stopnja neenakosti v državi pa se meri z Ginijevim koeficientom (manjši koeficient pomeni enakomernejšo porazdelitev dohodka v državi), pri čemer Slovenija v primerjavi z drugimi evropskimi državami dosega dobre rezultate. Podatek za kazalnik razmerja med zunanjim dolgom in BDP, ki je eden od razvojnih kazalnikov Svetovne banke, pa za Slovenijo ni dostopen. Na podlagi drugih predstavljenih podatkov lahko ugotovimo, da je družbeno-ekonomski kontekst v Sloveniji razmeroma ugoden za delovanje in razvoj civilne družbe, kar zadeva upoštevane kazalnike. Pri tem velja poudariti, da bi širša in bolj poglobljena analiza ekonomskega konteksta pokazala neugodnejše razmere za delovanje civilne družbe glede na okoliščine sedanje finančne in gospodarske krize.

Preglednica III.5.1.1: Družbeno-ekonomski kontekst za delovanje civilne družbe

Dimenzija/poddimenzijska	Vrednost
Družbeno-ekonomski kontekst	79,3
Indeks osnovnih zmogljivosti	99,2
Korupcija	67,0
Neenakost	71,6

III.5.2. Družbeno-politični kontekst

V poglavju je analiziran družbeno-politični kontekst razvoja civilne družbe, ki se nanaša na politične pravice in svoboščine, pravno državo, pravice združevanja in organiziranja, pravni okvir in državno učinkovitost. Posebej pa smo analizirali še odnos med državo in civilno družbo.

Slovenija je svobodna država, kjer politične pravice državljanov niso omejene. Raziskava Freedom House Political Freedom (2008) je v točki politične pravice Slovenijo ocenila z 1, kar pomeni svobodne in pravične volitve ter izvoljene predstavnike na oblasti. Državljeni imajo veliko stopnjo avtonomije, manjšine pa imajo svoje predstavnike v organih vladanja in lahko sodelujejo pri odločanju. V točki državljanske pravice je bila Slovenija ocenjena z 1, kar pomeni svobodo izražanja, zborovanja, združevanja in svobodo veroizpovedi. Država ima izoblikovano vladavino prava ter v njej ni zaznati večje brezbriznosti in podkupljivosti. Gospodarski trg je

svoboden in z enakimi možnostmi za vse. Na podlagi tega je bila Slovenija označena kot svobodna. Vrednost indeksa političnih pravic FH¹⁴ je 95.

Indeks državljanskih svoboščin, ki se nanaša na oceno pravne države in osebnih svoboščin v Sloveniji, ima vrednost 85,4, sestavljajo ga trije kazalniki: pravna država, osebna avtonomija in pravice posameznikov ter svoboda izražanja in prepričanja. Vrednost kazalnika pravice združevanja in organiziranja je 100. Vrednost kazalnika državna učinkovitost, ki se nanaša na vprašanje, do kolikšne mere je država sposobna opravljati funkcije, ki ji pripadajo, je 71,6.¹⁵

V anketi med civilnodružbenimi organizacijami smo organizacije povprašali o njihovi subjektivni izkušnji z zakonodajnim okvirjem. Največ anketirancev (46,9 %) meni, da je zakonodaja na področju civilne družbe pri nas zmerno omogočujoča, slaba tretjina jih meni, da je zakonodaja delno omejujoča, 18,5 % jih meni, da je zelo restriktivna, in le 3,7 % jih meni, da je za delovanje civilne družbe popolnoma omogočujoča. Nadalje nas je zanimalo, ali so se v organizacijah kdaj soočili z nezakonitimi omejitvami ali napadi vlade na lokalni ali nacionalni ravni. Večina organizacij (72,4 %) odgovarja, da se ni nikoli soočila z nezakonitimi omejitvami ali napadi vlade na lokalni ali nacionalni ravni, 27,6 % pa so se s tem soočili.

Predstavnikom organizacij civilne družbe in strokovnjakom zunaj sektorja civilne družbe smo v anketni raziskavi zastavili še dodatno vprašanje, kako bi v splošnem ocenili odnos med državo in civilno družbo. Razlike so očitne glede na to, ali so odgovarjali predstavniki organizacij civilne družbe ali strokovnjaki zunaj sektorja civilne družbe, kjer jih je kar tretjina predstavnikov vladnega sektorja na nacionalni ali lokalni ravni. Večina predstavnikov organizacij civilne družbe meni, da država močno vpliva na civilno družbo, od tega jih slaba polovica meni, da država precej vpliva na civilno družbo, kar petina pa jih meni, da država obvladuje civilno družbo. Le 3 % vprašanih so mnenja, da je civilna družba popolnoma avtonomna. Nasprotno pa več kot polovica strokovnjakov zunaj sektorja civilne družbe meni, da država malo vpliva na civilno družbo, dobrih 40 % pa, da je ta vpliv močan. Med temi jih je le 10 % navedlo, da država obvladuje civilno družbo, preostali pa, da država precej vpliva na civilno družbo.

V študiji primera o odnosu med državo in civilnodružbenimi organizacijami smo skušali na podlagi teoretskih izhodišč ta odnos umestiti v prevladujoči model odnosov. Za Slovenijo je značilen model ločene avtonomnosti, za katerega veljajo:

- nizka stopnja državnega financiranja in srednja stopnja avtonomije civilnodružbenih organizacij,
- nizka stopnja komunikacije in stikov med civilnodružbenimi organizacijami in državo (glej študijo primera 5: Odnos med organizacijami civilne družbe in državo).

¹⁴ Freedom House.

¹⁵ Vir: World Bank Governance Dataset (UNU World Governance Survey). Podatke je posredoval CIVICUS.

III.5.3. Družbeno-kulturni kontekst

Analiza družbeno-kulturnega konteksta odgovarja na vprašanje, kako ugoden je družbeno-kulturni kontekst za razvoj civilne družbe (stopnja medsebojnega zaupanja, strpnost v družbi in javna morala). Ti podatki so zajeti v Svetovni raziskavi vrednot (WVS 2005). Vrednost te poddimenzije znaša 37,9 in je znatno nižja od vrednosti drugih poddimenzij, ki ocenjujejo zunanje okolje za delovanje civilne družbe.

V splošnem smo v Sloveniji zelo nezaupljivi do drugih, saj le 18,1 % anketiranih meni, da lahko zaupamo večini ljudi, ostali pa menijo, da moramo biti z ljudmi zelo previdni. Glede stopnje strpnosti je slaba četrtina anketirancev odgovorila, da ne bi imela sosedov druge rase, etnične pripadnosti, druge veroizpovedi, okuženih s HIV, homoseksualcev ter priseljencev ali imigrantov. Najbolj nestrpni smo v Sloveniji do Romov (teh ne bi želelo imeti za sosede 39 % ljudi), homoseksualcev (teh ne bi želelo imeti za sosede 35 % ljudi) in okuženih s HIV (teh ne bi želelo imeti za sosede 31 % ljudi).

Stopnjo javne morale smo ocenjevali na podlagi pozitivnega odgovora na vprašanje, ali lahko vedno opravičimo ali ne moremo nikoli opravičiti naslednjega: zahtevati od države ugodnosti, ki ti pripadajo; izogibati se plačilu karte za javni promet; goljufati pri davkih; sprejeti podkupnino na delovnem mestu. Pozitivno je v povprečju odgovorilo 18 % anketirancev. V splošnem gre torej za razmeroma visoko mero javne morale, ki je značilna tudi za druge evropske države, velja pa poudariti, da se v primerjavi s skandinavskimi in drugimi zahodnoevropskimi državami nekdane socialistične države, vključno s Slovenijo, glede na raven javne morale uvrščajo znatno nižje na lestvici državljanske moralnosti (WVS 2005; Deželan, 2008).

Udeleženci fokusnih skupin in nacionalne delavnice so kot slabost in kulturno značilnost Slovencev izpostavili kulturo molka in slovenski kulturni značaj »čredništva«, ki zavirata izboljšanje položaja civilne družbe.

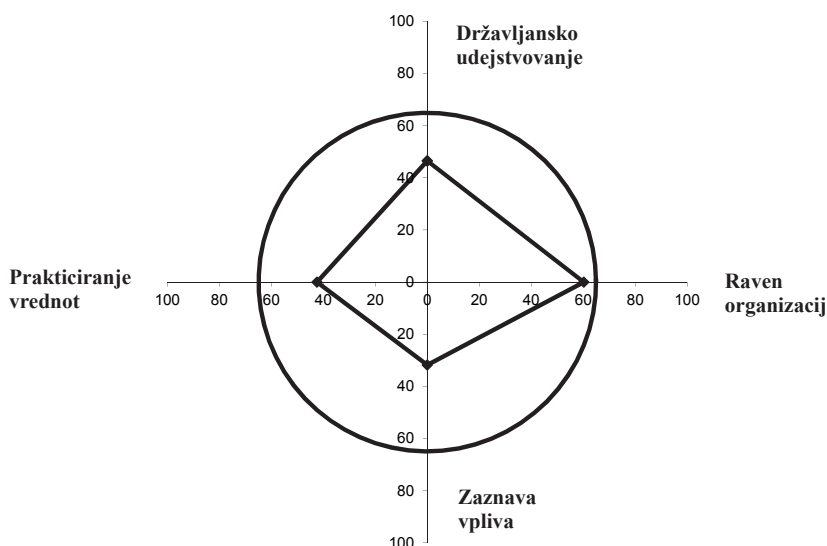
Zaključek

Dimenzija zunanje okolje se je izpostavila kot najbolj problematična dimenzija za razpravo v fokusnih skupinah in na nacionalni konferenci. Večina udeležencev je kot problem za delovanje civilne družbe izpostavila kulturo molka in slovenski kulturni značaj »čredništva«, ki zavirata izboljšanje položaja civilne družbe. Na splošno lahko sklenemo, da je zunanje okolje srednje naklonjeno delovanju in razvoju civilne družbe, slabosti so predvsem na eni strani v nespodbudni politiki države do civilne družbe in na drugi strani v nepovezanosti sektorja civilne družbe.

IV. ZAKLJUČEK

Povzetek rezultatov ocenjevanja stanja civilne družbe je mogoče prikazati v tako imenovanem diamantu civilne družbe, ki je sestavljen iz vrednosti štirih glavnih dimenzij: *državlanskega udejstvovanja, ravni organizacij, prakticiranja vrednot v organizacijah in zaznave vpliva organizacij civilne družbe*. Te se nato analizirajo v smislu pete dimenzije, imenovane *zunanje okolje*, v okviru katere deluje civilna družba. Ocene stanja civilne družbe v Sloveniji kažejo naslednjo sliko diamanta.

Slika IV.1: Diamant civilne družbe v Sloveniji

V nadaljevanju podajamo ključne ugotovitve raziskave po posameznih dimenzijah diamanta.

Kar zadeva dimenzijo državljansko udejstvovanje je raziskava pokazala, da se prebivalci dokaj angažirajo kot člani civilnodružbenih organizacij in kot prostovoljci. Vendar pa predvsem prostovoljstvo, katerega prispevek k družbeni blaginji je pre-

poznan v njegovem hitrem in učinkovitem odzivu na družbene potrebe, še nima širše družbene podpore, ki bi bila posledica systemske podpore države. Dober izkristek prostovoljske energije namreč terja dobro organizacijo, varstvo prostovoljcev in mentorsko spremljanje. To naj bi uredil Zakon o prostovoljstvu, ki so ga civilnodružbene organizacije pripravile že leta 2004, a je šele julija 2010 prešel v javno obravnavo, sprejet pa je bil v začetku leta 2011. Glede političnega angažiranja prebivalstva pa ni mogoče spregledati dejstva, da so v družbi najvplivnejše politične stranke, medtem ko je, tudi zaradi majhnega zaupanja, v njihovo delovanje aktivno vključen izjemno majhen delež prebivalstva.

Glede dimenzije, ki se nanaša na raven organizacij, še ni prišlo do bistvenih pozitivnih premikov v financiranju in zaposlenosti v sektorju civilne družbe. Število organizacij je naraslo (od leta 1996 do leta 2008 se je povečalo za 2,3-krat), delež njihovih skupnih prihodkov v BDP pa se je v istem obdobju povečal le z 1,92 % na 1,99 %. Delež zaposlenih v sektorju glede na vse zaposlene v državi je ostal praktično nespremenjen (0,7 %). Država torej nezadostno financira organizacije civilne družbe, skromna sredstva, ki jih civilnodružbene organizacije pridobijo iz drugih virov, predvsem iz donacij, in nenehen boj za sredstva iz javnih razpisov in posledično stalno prilagajanje razpisnim kriterijem pa zmanjšujejo njihovo avtonomijo.

Za dimenzijo prakticiranje in promoviranje vrednot v organizacijah civilne družbe v splošnem lahko sklenemo, da organizacije v večini primerov spoštujejo predpise o sistemu demokratičnega odločanja in upravljanja, delovne predpise, kodekse ravnanja in transparentnosti ter okoljske standarde na podlagi zakonodaje, čeprav ne čutijo izrazite potrebe, da bi te vrednote in standarde samoiniciativno posebej izpostavile in promovirale. Dogaja se tudi nasprotno, da v praksi prihaja do kršitev, pogosto tudi delovnopravnih predpisov, in to celo s soglasjem delavcev. To izhaja iz splošne finančne in s tem kadrovske podhranjenosti sektorja. Ravno zaradi finančnega preživetja se morajo organizacije pogosto podrežati na račun vrednot.

Najmanjša vrednost dimenzije o zaznavanju vpliva civilne družbe je najočitnejši kazalnik stanja civilne družbe v Sloveniji. Obstaja namreč jasna diskrepanca med aktivnostjo civilne družbe in njenim vplivom v družbi in na državo. Država ne prepozna civilne družbe (ali je ne želi prepoznati) kot relevantne akterke in sogovornice. Razlogov je več, od zgodovinsko pogojene administrativne tradicije do zgolj formativne vključenosti, ki ima svojo argumentacijo predvsem v zadostitvi legitimizacije javnih politik in manku kakovostnega prispevka civilne družbe. Izkrivljena motivacija države, apatičnost državljskega telesa in sporna praksa civilne družbe gredo pogosto z roko v roki v smeri njene nevtralizacije, čeprav obstaja kar nekaj svetlih izjem. Prav apatičnost civilne družbe v pogledu majhnega (odsotnega) zaupanja, da lahko predstavniki dejansko vplivajo, se je skozi projekt kazala v razmeroma visoki neodzivnosti za sodelovanje tako v anketni raziskavi kot v udeležbi na regionalnih fokusnih skupinah in nacionalnem posvetu. S tem je povezan tudi odziv na razpravo o dimenziji zunanjega okolja, ki so jo udeleženci fokusnih skupin in na-

cionalnega posveta najtežje komentirali, pri čemer so si bili edini, da civilno družbo zaznamujeta tudi okolje kulture molka in slovenski kulturni značaj »čredništva«, ki zavirata izboljšanje položaja civilne družbe.

Prav glede dimenzije najmanjše vrednosti, to je vpliva civilne družbe, je treba omeniti, da so na državni ravni v teku postopki, ki naj bi izboljšali možnosti civilnega dialoga. Novembra 2009 je namreč državni zbor sprejel Resolucijo o normativni dejavnosti, ki določa vodila za pripravo boljših predpisov in minimalne standarde vključevanja javnosti v postopke priprave predpisov. Glede izvajanja te resolucije je CNVOS do 31. marca 2010 naštel že 104 kršitve, vendar je pričakovati, da se bo stanje izboljšalo z uvedbo ustrezne spletne podpore državne uprave sistemu vključevanja, ki je v pripravi. V zvezi z minimalnim postopkom vključevanja javnosti, ki ga mora zagotoviti pripravljavec gradiv, se je spremenil tudi poslovnik vlade. Dobre prakse vključevanja javnosti pa se na evropski ravni zbirajo v Kodeksu dobrih praks vključevanja civilne družbe v procese odločanja, ki ga je 1. oktobra 2009 sprejela konferenca mednarodnih nevladnih organizacij, Svet Evrope pa ga je uradno objavil 21. oktobra 2009. Kodeks je referenčni dokument za vključevanje civilne družbe v procese odločanja, v katerem je opredeljen nabor evropskih načel in smernic za vključevanje nevladnih organizacij v procese odločanja in krepitev vključevanja državljanov v upravljanje javnih zadev, ki se bodo uveljavili v državnicah članicah Sveta Evrope na lokalni in nacionalni ravni.

V splošnem lahko od leta 2005, ko je bilo v okviru projekta CIVICUS izdano prvo poročilo o stanju civilne družbe v Sloveniji, zaznamo stagnacijo sodelovanja organizacij civilne družbe z državo. Tedaj sta v sodelovanju med vlado in organizacijami civilne družbe nastajala dva pomembna dokumenta, in sicer Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij v Sloveniji za obdobje 2003–2008 in Sporazum o sodelovanju med nevladnimi organizacijami in Vlado Republike Slovenije za obdobje 2005–2008. Vzpostavljanje sodelovanja med vlado in nevladnimi organizacijami se je začelo pred osmimi leti, vendar se je pri oblikovanju omenjenega sporazuma tudi ustavilo. Osnutek sporazuma so namreč pripravile nevladne organizacije, do njega pa bi se morala opredeliti še vlada. Vladna stališča po posameznih poglavjih osnutka sporazuma je pripravljala medresorska delovna skupina, vendar je vlada sprejela le stališča do civilnega dialoga. Proces oblikovanja in podpisovanja sporazuma je bil tako zaustavljen. Od leta 2005 tako ni bilo večjih premikov pri zagotavljanju systemskih pogojev za razvoj nevladnega sektorja v celoti, zagotovljeno pa je bilo financiranje mrež nevladnih organizacij iz evropskih strukturnih skladov prek Ministrstva za javno upravo. Dialog med vlado in nevladnimi organizacijami je znova oživel po parlamentarnih volitvah, ko so nevladne organizacije na mandatarja in koalicijske stranke naslovile poziv, naj v koalicijsko pogodbo uvrstijo tudi skrb za razvoj nevladnih organizacij. Del koalicijske pogodbe je tako namenjen tudi temu. Februarja 2009 so nevladne organizacije predsedniku vlade na njegov poziv predale memorandum, v katerem so opisale, kako lahko same prispevajo k reševanju gospodarske krize, ter izrazile potrebe in pričakovanja glede razvoja nevladnega sektorja. Memorandum

nevladnih organizacij je tako nov skupni dokument nevladnih organizacij, oblikovan na odprtih posvetih, ki vsebuje glavne gradnike razvoja nevladnega sektorja v prihodnjih letih. Za uskladitev odzivov vladnih resorjev na ta memorandum, oblikovanje strategije vlade za sodelovanje z nevladnimi organizacijami za obdobje 2009–2012 ter spremljanje in usklajevanje njenega izvajanja in druge naloge je vlada ustanovila medresorsko delovno skupino za usklajevanje odprtih vprašanj na področju sodelovanja z nevladnimi organizacijami. Medresorska delovna skupina se je prvič sestala februarja 2010, kot prvo nalogo pa pripravlja odgovor vlade na memorandum nevladnih organizacij.

Analiza položaja civilne družbe v Sloveniji nas tako usmerja k sklepu, da civilno-družbeni sektor še ni dosegel točke, ko bi se začel njegov razvoj. Povečevanje finančne moči civilnodružbenega sektorja in na njej temelječe profesionalizacije sektorja sta kazalnika, ki omogočata identifikacijo točke, na kateri se rast sektorja preoblikuje v njegov razvoj, ta pa se glede na predstavljene podatke v Sloveniji še ni začel.

Ohranjanje majhnega obsega in marginalne vloge sektorja civilne družbe sta v veliki meri posledica majhnega prostora za njegovo delovanje, ki izhaja iz pokritosti potreb po javnih dobrinah in storitvah s storitvami obsežnega javnega sektorja. Vloga sektorja civilne družbe je tako omejena le na dopolnjevanje ponudbe javnega sektorja, predvsem kjer slednji ne zagotavlja zadostne količine ali kakovosti storitev. Model odnosov med organizacijami civilne družbe in državo v zagotavljanju storitev ostaja nespremenjen – država dominira.

Kot izhaja iz analize, pomembno oviro razvoju civilne družbe predstavljajo tudi fragmentiran in nepovezan sektor civilne družbe, odsotnost politično močne in integrirane civilne družbe ter pomanjkanje mehanizmov in kanalov v političnem sistemu za neposredno vključevanje predstavnikov organizacij civilne družbe in artikulacijo interesov celotnega sektorja. Le močnemu, integriranemu in v javnosti prepoznavnemu sektorju civilne družbe bi lahko uspelo pri prodoru v politične in državno-upravne strukture, ki za zdaj ščitijo javni sektor in delijo javna sredstva predvsem v njegovo korist (Črnak Meglič in Rakar 2009).

Poudariti velja, da udeleženci fokusnih skupin in nacionalnega posveta na rezultate raziskave gledajo kot na pričakovane rezultate, ki nazorno prikazujejo stanje civilne družbe v Sloveniji. Menijo, da je prispevek projekta v tem, da so njihova opozorila o slabem stanju civilne družbe in prizadevanja za nujnost izboljšanja njenega položaja podkrepljena tudi z rezultati mednarodne raziskave. Upajo, da bo projekt CIVICUS dodatno podkrepil prizadevanja civilnodružbenega sektorja in tako pripomogel k izboljšanju stanja, kar je tudi temeljni in končni cilj projekta.

Za izboljšanje položaja organizacij civilne družbe bi morala država poleg povečanja javnih sredstev za civilnodružbeni sektor z različnimi ukrepi in zakonodajo spodbuditi tudi njegovo financiranje iz drugih nejavnih virov, predvsem iz zasebnih donacij posameznikov in podjetij, s čimer bi se povečala tudi avtonomija sektorja, ki bi tako pridobil večjo neodvisnost. Da bi se te spremembe lahko uveljavile, potrebuje vladna in nevladna stran jasno izdelane razvojne strategije za razvoj sektorja

civilne družbe, doseči pa morata tudi medsebojni konsenz. Pogoji za to pa je povečanje stopnje civilnega dialoga v Sloveniji. Samo civilne družbe, ki bo okrepila svoje mreže in vzpostavila boljše komuniciranje, država ne bo mogla ignorirati, temveč bo morala preseči trenutno nespodbudno politiko do nje. In le taka civilna družba bo zmogla aktivirati tudi apatično državljansko telo.

IV.1 PREDNOSTI IN SLABOSTI CIVILNE DRUŽBE V SLOVENIJI

Eden od končnih ciljev raziskave indeksa civilne družbe je identificirati prednosti in slabosti civilne družbe v Sloveniji. Temu so bila namenjena srečanja v okviru regionalnih fokusnih skupin in nacionalnega posveta o stanju civilne družbe v Sloveniji. Po predstavitvi raziskave in njenih izsledkov ter diamanta civilne družbe so udeleženci po posameznih dimenzijah diamanta navedli prednosti in slabosti civilne družbe v Sloveniji.

Glede **državlanskega udejstvovanja** so bile kot glavne prednosti navedene: imamo veliko društev in smo lokalno aktivni; organizacije dobro poznajo svoja področja; smo fleksibilni; imamo možnost participativne in deliberativne demokracije; hitro se odzivamo ob kršitvah človekovih pravic in naravnih nesrečah; v okolju je viden sinergijski učinek delovanja civilne družbe; socialni kapital in vključenost ljudi se na račun aktivnosti civilne družbe povečujeta. Kot glavne slabosti pa so bile izpostavljene: nizek standard ljudi ne omogoča njihovega večjega udejstvovanja; ni vzgoje mladih za demokracijo; konformizem, strah pred morebitnimi posledicami kritičnega angažiranja na podlagi slabih izkušenj; ni dovolj povezovanja med organizacijami; organizacije civilne družbe imajo slabo podobo v primerjavi s podjetji, organizacije civilne družbe nimajo cenjenega statusa; »nezdrava« perцепcija neprofitnosti organizacij civilne družbe (če je neprofitno, je gotovo prostovoljno – podcenjenost dela v sektorju); organizacije so preslabo seznanjene z možnostmi za civilni dialog; angažiranje in organizacija prostovoljstva staneta; v organizacijah so vedno isti ljudje; nekatera vodstva organizacij se povezujejo z lokalno oblastjo (klientelizem); stigmatizacija organizacij glede na vsebino dela (ukvarjanje z marginaliziranimi skupinami, kot so zasvojeni, Romi idr.).

Kot glavne prednosti, kar zadeva **raven organizacij**, so bile navedene: smo dobro organizirani, motivirani in angažirani; imamo dobro organizirane strukture v regiji (dobro sprejemanje regionalnih stičišč nevladnih organizacij); ni rigidnih postopkov; organizacijo je mogoče ustanoviti hitro in poceni; ljudje se zaposlujejo na podlagi vrednot; vlada boljša delovna klima. Kot glavne slabosti pa so bile izpostavljene: ni enotnih meril za delovanje organizacij v javnem interesu; obstoječe financiranje ne omogoča razvoja; v Sloveniji ni živega sistema, tj. prakse donacij; organizacije so prisiljene prilagajati vsebino dela financiranju; zlasti v lokalni skupnosti ni avtonomije organizacij zaradi direktive financerjev, tj. lokalnih skupnosti; prek raz-

pisov so dostopna predvsem sredstva za vsebino dela, ne pa tudi za infrastrukturo organizacije; nelojalna konkurenca med sektorji pri razpisih (razpisi dajejo pogosto možnost prijave subjektom iz različnih sektorjev, kar onemogoča organizacije civilne družbe); narašča problem birokratizacije (razmerje med višino pridobljenih finančnih sredstev na razpisu in potrebno birokratizacijo za prijavo in izvedbo ni življenjsko oziroma proporcionalno); zaradi nestabilnega financiranja kader (strokovnjaki) odhaja, tako tudi ni mogoče zagotoviti dolgoročne kadrovske stabilnosti; prisoten je nepotizem; premalo je mednarodnih povezav (razen mladinskih organizacij ni vidnejših).

Glede **prakticiranja vrednot** so bile kot glavne prednosti navedene: promoviranje pozitivnih vrednot je imanentno sektorju civilne družbe; dobrobit družbe je predmet dnevnega angažiranja civilne družbe; vrednote lažje uveljavljamo; smo bolj senzibilizirani (kader je motiviran) in upoštevamo vrednote organizacij; vpejljava sistema kakovosti med organizacijami civilne družbe je dobra. Kot glavne slabosti pa so bile izpostavljene: zaradi finančnega preživetja se je treba prilagajati na račun vrednot; člani v društvih pogosto malo participirajo pri demokratičnem vodenju; struktura organizacije se pogosto težko spreminja; zaradi kadrovske podhranjenosti pogosto prevlada volja ozkega kroga ljudi; standard pravic zaposlenih je nižji (pogosto s soglasjem zaposlenih); apatičnost, pasivnost; pomanjkanje interesa za vključevanje novih energij; ni dovolj samokritičnosti; pomanjkanje družbene odgovornosti (ustanovitvev organizacije zgolj zaradi črpanja razpoložljivih sredstev).

O **zaznavi vpliva** so bile kot glavne prednosti navedene: organizacije civilne družbe poznamo družbene potrebe in smo v stiku z lokalnim okoljem; želimo in smo pripravljeni sodelovati v civilnem dialogu, znamo pripraviti argumentacijo. Kot glavne slabosti pa so bile izpostavljene: boj za preživetje organizacij onemogoča širše angažiranje; država se ne odziva na pobude in predloge civilne družbe – kljub angažiranju civilne družbe pri dajanju predlogov in pobud ni dejanskega vpliva, ker jih država zakonsko ni dolžna upoštevati; odvisnost od financiranja slabi angažiranost zaradi strahu pred posledicami zmanjšanja oziroma ukinitve financiranja; vlada ne zaupanje v državo; strahospoštovanje do direktiv Evropske unije; ne znamo dobro predstaviti svojih predlogov (potrebujemo dober marketing in lobiranje); disonanca potreb (organizacije prepoznajo potrebe uporabnikov, država pa temu ne sledi); premalo je prenosa javnih funkcij na organizacije civilne družbe; organizacije bi morale bolj kontinuirano razvijati dejavnosti in ne podlegati nekritičnemu pridobivanju sredstev (podrejati vsebino financiranju).

Glede dimenzije **zunanje okolje** pa so tako udeleženci regionalnih fokusnih skupin kot nacionalne konference s težavo opredelili morebitne prednosti in slabosti, kar je verjetno posledica dejstva, da živijo v tem okolju, ki ga je težko primerjati z drugimi okolji. Tako je bila kot bistvena značilnost izpostavljena kultura molka, ki je tudi posledica slovenske miselnosti (»čredništva«). Dodatno je bilo izpostavljeno, da mehanizmi Evropske unije zamegljujejo situacijo (preglednost institutov) tako med državnimi uradniki kot med civilno družbo.

IV.2 PREDLOGI ZA PRIHODNOST

Na podlagi ugotovljenih prednosti in slabosti civilne družbe so bili na nacionalni konferenci oblikovani končni predlogi aktivnosti za izboljšanje stanja civilne družbe.

Glede **državlanskega udejstvovanja** so bili oblikovani naslednji predlogi (predloge od 1 do 5 so udeleženci izpostavili kot prednostne):

1. razširitev pojma demokracije v praksi (ne samo parlamentarna, temveč tudi participativna in deliberativna demokracija): državljani se premalo zavedajo, da demokracija ni zgolj parlamentarna, temveč obstajata tudi možnosti participativne in deliberativne demokracije; v tem pogledu je treba povečati aktivnosti civilne družbe za osveščanje prebivalstva;
2. premostitev političnega deficita (politične stranke predstavljajo majhen delež glede na vse organizacije civilne družbe): potrebna je boljša organiziranost civilne družbe; glede na celoten obseg državlanskega udejstvovanja je delež prebivalcev, angažiranih v političnih strankah, neznaten (tudi zaradi nezaupanja v politične stranke), vpliv političnih strank pa je v družbi prevladujoč; z drugimi oblikami demokracije bi bilo treba preseči ta deficit;
3. opolnomočenje civilnodružbenih organizacij (povečevanje kompetentnosti s strokovnjaki in povezovanjem z akademsko sfero): strokovnjaki, akademiki, intelektualci so tisti del družbe, ki bolje pozna razmere v družbi, zato so tudi bolj odgovorni, da prispevajo svoje znanje h konstruktivnim dejavnostim civilne družbe;
4. izboljšanje medijske podobe civilne družbe: medijska podoba civilne družbe ni dobra in civilna družba si doslej ni posebej prizadevala za njeno izboljšanje, vendar je to nujno za pridobitev naklonjenosti prebivalstva;
5. dolgoročno načrtovanje razvoja sektorja civilne družbe: za doseganje dolgoročnih ciljev in sprememb v stanju civilne družbe je nujno, da si civilna družba (prek svojih povezav) zastavi dolgoročne strateške cilje, ki bodo vodilo pri delovanju;
6. izboljšanje vzgoje za državljansko odgovornost in pravice: razlog za razmeroma veliko pasivnost pri državljanem udejstvovanju je tudi v pomanjkanju vzgoje za državljansko odgovornost in pravice; posamezniki kot sestavni deli družbe se premalo zavedajo (so)odgovornosti za stanje v družbi;
7. krepitev povezovanja civilnodružbenih organizacij: nadaljnje vertikalno in horizontalno povezovanje organizacij civilne družbe je nujno za krepitev civilnega dialoga;
8. krepitev podpornih struktur organizacij civilne družbe v obliki agencije oziroma sklada za nevladne organizacije: za zastopanje interesov in podporo celotnemu sektorju civilne družbe bi bilo treba vzpostaviti nacionalno agencijo ali sklad, kar si sektor že dolga leta neuspešno prizadeva;

9. zagotavljanje pogojev za organizacijo in razvoj prostovoljstva (vzpostavitev statusa prostovoljca): nujen je sprejem zakona o prostovoljstvu, ki bo to dejavnost opredelil kot pomembno družbeno vrednoto,¹⁶ zagotovil prostovoljcem osnovne pravice ter ponudil prostovoljskim organizacijam sistemsko in materialno podporo za izvajanje in razvoj prostovoljstva tako na nacionalni kot lokalni ravni; prostovoljsko delo je treba začeti tudi sistematično evidentirati in vrednotiti; upoštevati ga je treba kot materialni prispevek organizacije pri izvedbi projektov;
10. permanentno odzivanje civilne družbe in vključevanje v pripravo predpisov in odločanje: kljub apatičnosti in neuspehom sta potrebni kontinuirano in strokovno odzivanje ter vključevanje v procese odločanja in priprave predpisov;
11. spodbujanje kritičnega mišljenja in izražanja na ravni posameznika: to je posebej pomembno v razvoju državljanske in družbene odgovornosti posameznika in teži k prekinitvi kulture molka.

Glede dimenzije **raven organizacij** so bili oblikovani naslednji predlogi (predloge od 1 do 7 so udeleženci izpostavili kot prednostne):

1. določitev enotnih meril za delovanje organizacij v javnem interesu: ta osnovni pogoj, ki bi ga morala država zagotoviti (zdaj so statusi delovanja v javnem interesu zelo različno urejeni), bi pomenil bistveni prispevek h krepitvi družbeno odgovornega dela organizacij civilne družbe; to bi tudi omogočalo razporeditev javnih sredstev na vsa javnokoristna področja delovanja civilne družbe;
2. vzpostavitev sklada za nevladne organizacije, ki bo zagotavljal učinkovitejše financiranje organizacij in sofinanciranje, ko je treba pridobiti dodatna finančna sredstva za izvedbo projektov: organizacije izrazito slabi projektno financiranje, pri katerem morajo praviloma del sredstev zagotoviti same ali morajo daljši čas poteka projekta tega same financirati, saj se plačila (tudi z zamudo) realizirajo pozneje, česar organizacije ne morejo premostiti in zato zajedajo lastno substanco ter na koncu propadejo; sklad bi premostil tovrstne luknje v gotovinskem toku;
3. povečanje donacij s spremembo Zakona o ustanovah in davčne zakonodaje: deficit donatorskega financiranja dodatno slabi organizacije, zaradi česar so finančno odvisne od javnih financerjev; za izboljšanje stanja bi bilo treba najprej ustvariti spodbudno zakonsko podlago za donatorje;
4. zamenjava kratkoročnega z dolgoročnim programskim financiranjem organizacij civilne družbe: kažejo se izrazite slabosti zgolj letnega financiranja prek razpisov, saj je ob finančni in kadrovski podhranjenosti ter nekontinuiranem

¹⁶ Zakon o prostovoljstvu je bil v Državnem zboru RS sprejet februarja 2011.

financiranju projekt z ustrezno strokovno kadrovsko podporo težko zagnati, po izvedbi pa pridobljenega znanja in kadrov ni mogoče izkoristiti za nadaljnje delo (znanje in vložek v kadre se izgubita); zato je nujno dolgoročno programsko financiranje z vnaprej zagotovljenimi sredstvi;

5. povečanje družbeno odgovornih partnerstev med organizacijami civilne družbe in podjetji: nujne so dobre, konstruktivne in zdrave povezave med organizacijami civilne družbe in gospodarskimi subjekti, saj bi se s tem okrepili družbena odgovornost obojih in moč organizacij civilne družbe;
6. sprememba Zakona o zavodih (ločitev od javnih zavodov) za zmanjšanje zahtev glede delovanja zavodov, ki so nevladne organizacije: veliko organizacij civilne družbe je organiziranih kot zavod, zato zanje veljajo enako stroga pravila kot za zavode, ki so javni zavodi – organizacijam civilne družbe bi bilo treba olajšati poslovanje;
7. vzpostavljanje možnosti za zaposlovanje: država bi morala ne samo s kontinuiranim financiranjem, temveč tudi z drugimi ukrepi spodbujati zaposlovanje v organizacijah civilne družbe;
8. spodbujanje mednarodnega povezovanja in povezovanja za skupno infrastrukturo: opazen je deficit mednarodnega povezovanja, ki organizacije prikraja za izkušnje in primere tujih dobrih praks, ki bi jih lahko uporabile pri svojem delovanju, zato je nujno okrepiti mednarodno povezovanje; prav tako je zaradi racionalnosti in okrepitve organizacij nujno treba spodbuditi povezovanje v okviru lokalnih centrov, ki nudijo organizacijam storitve in potrebno znanje;
9. krepitev transparentnosti in odgovornosti delovanja civilne družbe: tudi organizacije civilne družbe so za svoje delovanje odgovorne javnosti, zato je treba povečati transparentnost delovanja in družbeno odgovornost.

Glede dimenzije **prakticiranje vrednot** so bili oblikovani naslednji predlogi (predloga 1 in 2 so udeleženci izpostavili kot prednostna):

1. vključevanje vrednot v strateške usmeritve organizacije (usposabljanje za strateško planiranje): organizacije bi morale vrednote, ki jih pri svojem delovanju spoštujejo, tudi deklarirati, saj bi tako izboljšale zgled, ki ga dajejo;
2. nadaljevanje uveljavljanja standarda kakovosti med organizacijami civilne družbe: za preseganje neurejenega delovanja organizacij se je uvedba standarda kakovosti izkazala za dobro, zato je treba širiti to prakso;
3. dvigovanje etike civilne družbe (izpostavljanje primerov dobre prakse): organizacije morajo same odpravljati nepravilnosti in še posebej slediti višji etiki pri svojem delovanju;
4. osveščanje organizacij civilne družbe za promocijo vrednot z lastnim zgledom: organizacije zaradi svoje družbene odgovornosti pomembno vpliva-

jo na širšo družbo z lastnim zgledom, kar bi morala postati ena od strateških usmeritev sektorja;

5. sprotno odzivanje na aktualne probleme: odnos do vrednot in poudarjanje pozitivnih vrednot se pokažeta tudi s sprotnim odzivanjem na negativne družbene pojave.

Glede dimenzije **zaznava vpliva** so bili oblikovani naslednji predlogi (predloge od 1 do 5 so udeleženci izpostavili kot prednostne):

1. pridobitev politične volje in izobraževanje javnih uslužbencev za civilni dialog: javni uslužbenci na splošno premalo poznajo sektor civilne družbe in njegovo participativno vlogo, potrebna je njihova senzibilizacija;
2. povečanje vpliva civilne družbe v času volitev (za pridobitev ustrežnejših kandidatov): z aktivnostmi v predvolilnem času je treba začeti presegati državljansko apatijo in spodbujati kandidiranje na lokalni in nacionalni ravni;
3. izboljšanje načinov komunikacije za doseganje ciljev (lobiranje): nedoseganje zastavljenih ciljev je tudi posledica slabega komuniciranja in neakovostnega lobiranja;
4. izvajanje metod pritiska za doseg civilnega dialoga (nevladna stavka, državljanska nepokorščina): za preseganje ignorance države bi bilo treba tudi na druge načine pokazati na pomembnost civilnega sektorja (na primer posledice, če bi stavkali vsi prostovoljci);
5. zahtevanje primernih mehanizmov od države za civilni dialog v konkretnih primerih: tudi če so mehanizmi vključevanja javnosti (na primer na področju okolja) zakonsko določeni, država izpolni zahteve zgolj formalno, za civilni dialog pa je treba za vsak konkreten primer poiskati ustrezne načine, ki bodo najbolj konstruktivni in bodo optimalno dosegali namen zakonsko določenega instituta;
6. večja promocija in pridobitev naklonjenosti javnosti civilnemu sektorju (tudi promocija prednosti civilne družbe s primeri dobre prakse iz tujine): za vzpostavitev boljšega civilnega dialoga je treba s promocijo pridobiti naklonjenost javnosti;
7. uveljavljanje pravnih sredstev pri pristojnih institucijah Evropske unije ob konkretnih kršitvah: bolje je treba izkoriščati možnosti, ki jih institucije Evropske unije nudijo ob kršitvah, ki jih stori država;
8. vzgoja državljanov za civilni dialog (v šoli in doma): v okviru vzgoje za državljansko odgovornost je potrebna tudi vzgoja za civilni dialog – ustrezno obveščanje o možnostih;
9. zagotavljanje stabilnega financiranja, ki daje možnost neodvisnosti organizacij;
10. krepitev mrež nevladnih organizacij: nujno je treba nadaljevati s procesom povezovanja zaradi večanja moči glasu organizacij civilne družbe;

11. izboljšanje strokovne argumentacije (dodajanje »know-howa«): izboljšati je treba kakovost argumentacije v civilnem dialogu z vključevanjem strokovnjakov, če to dopuščajo materialne zmožnosti;
12. spodbujanje zavedanja posameznikov in organizacij civilne družbe, da lahko vplivajo: spodbujati je treba preseganje samoomejevalne misli, da ni mogoče ničesar spremeniti;
13. dvig zaposlenosti v organizacijah civilne družbe: ob zagotavljanju materialnih pogojev je treba doseči večji odstotek zaposlenosti in kadrovske stabilnosti, kar omogoča delovanje organizacij, ki presega zgolj preživetje;
14. spodbujanje aktivizma: ob nedavni akciji Očistimo Slovenijo se je pokazalo, da aktivizem širšega obsega daje velike sinergijske učinke, zato bi bilo treba tovrstno prakso ustaliti;
15. povečanje števila premišljenih dolgoročnih kampanj: tudi zaradi finančnih možnosti se nekatere ideje razvijajo le kratek čas in ne dosežejo zelenih učinkov, ker bi bilo za to potrebno daljše časovno obdobje; organizacije morajo v okviru dolgoročnega strateškega načrtovanja to predvideti in tem ciljem slediti.

Organizacije civilne družbe, predvsem pa njihove mreže, bi morale podane predloge aktivnosti, ki izhajajo iz razprave predstavnikov civilne družbe, podpirajo pa jih tudi ugotovitve raziskave, vključiti v svoje strateške načrte in jih dosledno izvajati, saj le tako lahko prispevajo k izboljšanju stanja civilne družbe.

ŠTUDIJE PRIMERA

Študije primera pomenijo kvalitativni dodatek k diamantu civilne družbe, ki temelji na kvantitativnih podatkih iz anketnih raziskav iz prve faze projekta in že obstoječih baz podatkov. Študije primera omogočajo bolj poglobljeno in sistematično analizo specifičnih tematik in vidikov, ki jih kvantitativni podatki niso zajeli. Zato niso le izbirni del raziskave, temveč pomenijo kritični vložek za oblikovanje celostne slike stanja civilne družbe. Za posamezne tematike študij primera smo se odločili na podlagi ugotovitev iz opravljenih anketnih raziskav v prvi fazi projekta, sekundarnih podatkov in literature ter relevantnosti študij za slovenski prostor.

V nadaljevanju je predstavljenih pet študij primera, ki se nanašajo na posamezne dimenzije indeksa civilne družbe. Študije primera so izdelane in predstavljene v skladu z metodologijo projekta CIVICUS.

Študija primera 1: »Prostovoljstvo: Ali prostovoljstvo v Sloveniji prispeva k družbeni blaginji?«

Dimenzija: Državlјansko udeјstvovanje – vključenost civilne druębe v civilne in politične iniciative

Uvod

Za študijo na temo prostovoljstva smo se odločili glede na izsledke, ki jih je pokazalo tudi vmesno poročilo projekta Indeks civilne druębe za Slovenijo, ki odraęa predvsem manko podatkov o prostovoljskem delu v Sloveniji. Vsebina študije primera se nanaša na vlogo oziroma mesto prostovoljstva v Sloveniji, in sicer tako glede dejanskega prispevka prostovoljstva k blaginji druębe na eni strani kot k druębenemu vrednotenju oziroma priznanju tega prispevka na drugi strani.

Prostovoljsko delo v Sloveniji ima že dolgo tradicijo, pri čemer je treba izpostaviti predvsem 135-letno tradicijo gasilskega prostovoljstva ter dolgo tradicijo druętev upokojencev, druętev prijateljev mladine, planinskih druętev, Rdečega krięa, organizacij za samopomoč ter drugih humanitarnih, kulturnih in športnih organizacij. V letu 1996 je bil organiziran tudi 1. Slovenski kongres prostovoljcev, od tedaj pa redno na vsaki dve leti. Več organizacij se na zelo širokem področju ukvarja izključno s prostovoljskim delom, usposabljanjem in posredovanjem prostovoljcev tako v državi kot za delo v tujini. Prostovoljsko delo je našlo svoje mesto tudi v šolstvu kot pomembna oblika vzgojnega dela s šolsko mladino – v osnovnih šolah kot interesna dejavnost učencev in v srednjih šolah kot interesna dejavnost v okviru programa obveznih izbirnih vsebin, za katero se lahko dijaki sicer svobodno odločajo. Kljub temu se zdi, da prostovoljstvo v druębi nima ustreznega mesta, zato je namen te študije osvetliti položaj, v katerem se prostovoljstvo v sodobni Sloveniji nahaja.

Definicija prostovoljstva

Za namen te študije je prostovoljstvo definirano po definiciji, ko jo opredeljuje CIVICUS za ta projekt.¹⁷

¹⁷ Civicus toolkit: Civil society Index Toolkit (2008 Edition) - Annex II.2.17 (str. 140): Prostovoljstvo vključuje vrsto aktivnosti, tako različnih in raznolikih, kot so prostovoljci sami. V okviru projekta je prostovoljstvo definirano kot aktivnost, za katero posameznik ne dobi plačila in se lahko izvaja v okviru organizacije ali ne. To vključuje sodelovanje v t. i. skupnostnih programih, kot so na primer gradnja vasi, čiščenje stanovanjskih sosesk, pobude za sajenje dreves, neformalne podporne skupine za ljudi, okuęene s HIV/AIDS, sodelovanje pri kampanjah za ozaveščanje o revščini, pomoč pri srečanjih v lokalnih skupnostih o razvojnih vprašanjih, pomoč pri programih usposabljanja za otroke, pomoč ob naravnih nesrečah.

Ker se študija osredotoča na organizirano prostovoljstvo, to je prostovoljstvo, ki se odvija v okviru formaliziranih neprofitnih organizacij, je upoštevana tudi opredelitev prostovoljstva v vsebini, v kakršni je bilo doseženo soglasje v okviru osnutka zakona o prostovoljstvu,¹⁸ in sicer: *Prostovoljstvo je dejavnost posameznikov oziroma posameznic, ki omogoča izboljšanje kakovosti življenja posameznikov in družbenih skupin ter prispeva k razvoju bolj plemenite, humane in enakopravne družbe, posamezniki pa skozi prostovoljstvo kot višjo obliko vključenosti v družbena dogajanja izpolnjujejo svoj občutek socialne odgovornosti ter pridobijo nova znanja in izkušnje, ki prispevajo k osebni rasti posameznika.*

V tej raziskavi so tako v ospredju naslednji elementi prostovoljstva: svobodna odločitev, prispevek v korist družbe, neplačanost, organiziranost v okviru nevladnih organizacij.

Namen in metodologija raziskave

Namen raziskave je ugotoviti, ali prostovoljstvo v Sloveniji prispeva k družbeni blaginji. Za dosego namena raziskave sta predlagani dve hipotezi:

HIPOTEZA 1: Slovenska družba razume prostovoljce kot pomemben del civilne družbe, ki se s svojim delom odzivajo na številne družbene potrebe in izzive.

HIPOTEZA 2: Slovenska družba ceni (priznava) prostovoljstvo, vendar ne vrednoti ustrezno njegovega dejanskega prispevka k družbeni blaginji in družbeni koheziji.

Ker se prostovoljstvo v največji meri dogaja v okviru nevladnih organizacij, kar bo razvidno tudi v nadaljevanju, se študija osredotoča predvsem na prostovoljstvo v okviru nevladnih organizacij. Zajema časovni okvir petih let, to je od leta 2004 do 2009, in skuša oceniti kvalitativni in kvantitativni prispevek prostovoljstva s predstavitvijo širšega sistemskega podpornega okolja oziroma odsotnost tega.

Glede prispevka prostovoljstva, ki se navezuje na prvo hipotezo, bo študija poskusila podati:

- oceno količine opravljenega prostovoljskega dela (na podlagi zbranih podatkov),
- oceno najpogostejšega obsega/števila ur, ki ga prostovoljci opravijo na mesec,
- opredelitev področij, kjer je prostovoljstvo najbolj razvito,
- analizo vrste dela, ki ga opravljajo prostovoljci – opredelitev deleža administrativnega, tehničnega in strokovnega dela, ki ga opravijo prostovoljci,
- opredelitev dejavnosti, ki bi jih morala zagotoviti država in jih opravljajo prostovoljci.

¹⁸ Študija je bila izdelana v letu 2009, v času priprave tega besedila za objavo pa je bil zakon že sprejet. Pri osnutku zakona, omenjenem na tem mestu, je mišljen osnutek, o katerem je bilo doseženo soglasje med nevladnimi organizacijami v letu 2009.

Pri vrednotenju prostovoljstva, ki se navezuje na drugo hipotezo, bo študija poskusila podati:

- oceno, kakšni so trendi pridobivanja prostovoljcev – ali jih je danes lažje ali težje pridobiti,
- oceno, ali izkušnje, pridobljene s prostovoljskim delom, omogočajo lažji (prvi, ponovni) vstop na trg delovne sile,
- s kakšnimi težavami se nevladne organizacije pri vključevanju prostovoljcev v delo najpogosteje srečujejo,
- oceno, kako se država odziva na prispevek prostovoljstva k družbeni blaginji in družbeni koheziji, ali in kako vrednoti prostovoljstvo.

Pri analizi se študija opira na obstoječo zakonodajo, strokovno literaturo, ki že obravnava predmetno problematiko, ter na podatke, ki smo jih pridobili s polstrukturiranimi intervjuji. Opravljenih je bilo devet intervjujev, pri čemer je bilo težišče dela usmerjeno v nevladni sektor, manj pa v javni. Intervjuji so bili opravljeni:

a) s sedmimi predstavniki nevladnih organizacij, pri čemer so bila pri izboru nevladnih organizacij upoštevana naslednja merila:

- raznovrstnost področij, kjer se prostovoljstvo največ izvaja (socialno varstvo – še posebej ciljni skupini starejši in delovni invalidi, šport, zaščita in reševanje, kultura),
- organizacija se sistematično ukvarja z razvijanjem prostovoljnega dela (ne samo z organiziranjem in izvajanjem),
- združevanje prostovoljcev vseh starosti.

Na podlagi navedenih meril so bile za intervju izbrane naslednje organizacije:¹⁹

1. Slovenska filantropija kot vodilna organizacija na področju sistemskega razvoja prostovoljcev, ki je vzpostavila edino mrežo prostovoljskih organizacij v Sloveniji;
2. Olimpijski komite Slovenije kot krovna organizacija na področju športa, ki združuje športne zveze društev v Sloveniji in je zelo napredna glede sistemskega razvoja in vrednotenja prostovoljstva;

¹⁹ Okvir intervjuja za predstavnike nevladnih organizacij so predstavljala naslednja vprašanja:

1. Koliko društev/podorganizacijskih enot združuje vaša organizacija?
2. Kakšni so podatki o številu prostovoljcev in številu opravljenih prostovoljskih ur za zadnjih pet let? Imate podatke o starostni strukturi – ali vsaj oceno?
3. Ocena najpogostejšega obsega/števila ur, ki ga prostovoljci opravijo na mesec.
4. Analiza vrste dela, ki ga opravljajo prostovoljci – opredelitev deleža administrativnega, tehničnega in strokovnega dela, ki ga opravijo prostovoljci.
5. Katere storitve države, ki naj bi jih zagotavljala država, izvajajo prostovoljci?
6. Kakšni so trendi pridobivanja prostovoljcev – jih je lažje ali težje pridobiti?
7. Ali prostovoljsko delo olajšuje vstop (začetni ali ponovni) v delovno razmerje?
8. Kje država po vašem mnenju najbolj izkazuje priznanje in vrednotenje prostovoljstvu? Kaj pa lokalna(-e) skupnost(-i)?
9. S kakšnimi težavami se organizacija pri vključevanju prostovoljcev v delo najpogosteje srečuje?

3. Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije kot organizacija, ki združuje številna društva, ki izvajajo program skupin samopomoči za starejše in sistematično spremljajo prostovoljsko delo;
4. Gasilska zveza Slovenije kot močna krovna organizacija, ki je pomembna za zaščito in reševanje z bogato zgodovinsko tradicijo v slovenskem prostoru;
5. Zveza kulturnih organizacij Slovenije kot krovna organizacija društev, ki delujejo na področju kulture;
6. Slovenska Karitas kot široka mreža organiziranega prostovoljstva na socialnem področju v okviru katoliške cerkve;
7. Zveza delovnih invalidov Slovenije kot organizacija, ki združuje največje število invalidov v Slovenije. Želeli smo sicer pridobiti podatke Nacionalnega sveta invalidskih organizacij Slovenije, ki je krovna organizacija največjih invalidskih organizacij v Sloveniji, vendar v zvezi ne zbirajo nobenih podatkov o prostovoljstvu in so nas napotili na eno od njihovih članic;
8. Zvezo delovnih invalidov Slovenije kot predstavnico invalidskih organizacij, ki združuje številna društva, katerih člani so osebe s statusom invalida zaradi različnih zdravstvenih težav, članstvo je torej zelo raznoliko (po starosti, spolu, zaposlenosti/nezaposlenosti, upokojenci).

b) z dvema predstavnicama ministrstev, ki sta doslej najbolj konkretno prispevali k podpori in razvoju prostovoljstva v Slovenije, in sicer Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve ter Ministrstva za javno upravo.²⁰

Sistemske okvir prostovoljstva – formalni in neformalni

Odsotnost sistemske ureditve²¹

V Sloveniji ni formalizirane sistemske podpore področju prostovoljstva. Prostovoljstvo se kot spontana prostovoljna aktivnost posameznika še v preveliki meri sprejema kot nekaj samoumevnega, zaradi njene prostovoljne narave pa se tudi sistemska ureditev pogosto ne zdi potrebna. Prostovoljske organizacije že dalj časa opozarjajo na nujnost sistemske podpore prostovoljstva, saj bi se le v tem primeru prostovoljstvo lahko razvijalo v svojem najširšem potencialu. Pri tem so pod

²⁰ Okvir intervjuja za predstavnici ministrstev so predstavljala naslednja vprašanja:

1. Ali delo prostovoljcev prispeva k družbeni blaginji?
2. Katere storitve, ki naj bi jih zagotavljala država, izvajajo prostovoljci?
3. Ali prostovoljsko delo olajšuje vstop (začetni ali ponovni) v delovno razmerje? Ali je država v zvezi s tem kaj storila?
4. Kje država po vašem mnenju najbolj izkazuje priznanje in vrednotenje prostovoljstvu? Kaj vaše ministrstvo prispeva k podpori prostovoljstva?

²¹ Študija je bila opravljena v letih 2009 in 2010 in zato ne obravnava Zakona o prostovoljstvu, ki je bil v Sloveniji sprejet v začetku leta 2011.

sistemske podpora mišljeni tako normativni kot drugi ukrepi, ki bi prispevali k prepoznavanju prostovoljstva (vrednotenju) in njegovega prispevka k družbeni blaginji, vzpostavitvi ugodnega okolja za izvajanje in razvoj (zakonska ureditev prostovoljstva, ugodnosti za prostovoljce in prostovoljske organizacije v podporni zakonodaji, na primer davki, zavarovanja, bonusi za prostovoljce in prostovoljske organizacije) ter k promociji prostovoljstva kot vrednote. To je bilo tudi glavno sporočilo zadnjega kongresa prostovoljcev na Bledu januarja 2008.

Formalni okviri prostovoljstva

Kljub odsotnosti sistemske ureditve prostovoljstva vendarle obstaja nabor predpisov in drugih dokumentov, ki prostovoljstvo že predpostavljajo in iz katerih je razvidno, da država tako rekoč pričakuje prispevek prostovoljcev na določenih področjih. To se odraža v nekaterih sistemskih zakonih, v katerih je očitna izpostavljenost prostovoljstva kot »družbene potrebe«, mnogo manj ali skoraj nič pa ni prostovoljstvo vidno v zakonih, ki naj bi izpolnjevanje te potrebe tudi podpirali (zavarovanja, davčni vidik). V ponazoritev predstavljamo glavne predpise, ki se na neki način nanašajo na prostovoljstvo:

- Zakon o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/2007 – UPB2)²² vpeljuje prostovoljsko delo na področju socialnega varstva in zavezuje državo, da zagotavlja in razvija ter podpira in spodbuja razvoj samopomoči, dobrotelosti, oblik neodvisnega življenja invalidov in drugih oblik prostovoljskega dela na področju socialnega varstva. Nadalje določa, da lahko posamezne socialno-varstvene storitve pod vodstvom strokovnih delavcev s prostovoljnimi in nepoklicnim delom opravljajo tudi laični delavci, za katere strokovna izobrazba ni posebej predpisana. Socialna zbornica posebej podpira in razvija prostovoljstvo. Zakon določa tudi nekakšno priporočilo za angažiranje brezposelnih oseb v času prejemanja denarne socialne pomoči za začasno ali občasno humanitarno ali drugo podobno delo, ki ga ponudi ali posameznika nanj napoti Zavod za zaposlovanje. Delovna aktivnost se lahko izvaja v obsegu najmanj 8 ur tedensko in največ 56 ur mesečno.
- Zakon o invalidskih organizacijah (Uradni list RS, št. 108/2002 in 61/2006 – Zdru-1) določa kot pogoj za pridobitev statusa invalidske organizacije tudi usposabljanje prostovoljcev za delo z invalidi, kar mora organizacija opredeliti v svojem temeljnem aktu.
- Zakon o humanitarnih organizacijah (Uradni list RS, št. 98/2003 in 61/2006 – Zdru-1) kot eno od meril za pridobitev statusa humanitarne organizacije določa tudi prostovoljnost. To merilo izpolnjuje organizacija, ki svojo dejavnost

²² Zakon o socialnem varstvu bosta nadomestila dva druga zakona: Zakon o socialnovarstvenih prejemkih in Zakon o socialnovarstveni dejavnosti. Prvi je bil že sprejet (julij 2010) in velja od 1. junija 2011.

v celoti ali pretežno opravlja s prostovoljci, ki delo opravljajo po svobodni odločitvi in brez plačila. Za plačilo se ne šteje nadomestilo materialnih stroškov prostovoljcu. Šteje se, da organizacija dejavnost izvaja s prostovoljci, če je večina izvajalcev prostovoljcev.

- Zakon o Rdečem križu Slovenije (Uradni list RS, št. 7/1993) določa, da je Rdeči križ Slovenije sestavni del mednarodnega gibanja Rdečega križa in Rdečega polmeseca, pri katerem je prostovoljnost eno od sedmih temeljnih načel.
- Zakon o preskrbi s krvjo (Uradni list RS, št. 104/2006) opredeljuje posebno vrsto prostovoljcev – krvodajalce. Krvodajalstvo je posebna dejavnost, ki se opravlja po načelu prostovoljnega brezplačnega krvodajalstva, krvodajalec pa je tisti, ki prostovoljno da kri. Po Zakonu o delovnih razmerjih ima krvodajalec na dan dajanja krvi pravico do odsotnosti z dela, delodajalec pa mu izplača nadomestilo v breme zdravstvenega zavarovanja.
- Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno (Uradni list RS, št. 12/2007-UPB1) humanitarno, karitativno, prostovoljno in dobrodelno delo izvema iz pojma dela na črno, pri čemer opredeljuje humanitarno, karitativno in prostovoljno delo kot brezplačno opravljanje dela za organizacije, ki so registrirane kot humanitarne ali karitativne, ter organizirano prostovoljno delo v okviru drugih nevladnih organizacij.
- Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami (Uradni list RS, št. 51/2006 – UPB1) predvideva sodelovanje prostovoljcev v civilni zaščiti, pri čemer ima prostovoljec pravico do nadomestila plače v času opravljanja nalog v civilni zaščiti, ki ga izplača delodajalec v breme države ali lokalne skupnosti, nadalje pa tudi pravico do brezplačne prehrane in določene bonitete iz naslova zavarovanja za poškodbe pri tem delu.
- Zakon o gasilstvu (Uradni list RS, št. 113/2005 – UPB1) določa, da naloge gasilstva lahko opravljajo tudi prostovoljci, ki so za to usposobljeni in so združeni v gasilska društva, ki so humanitarne organizacije, v katerih občani prostovoljno sodelujejo ter opravljajo naloge na področju gasilstva in varstva pred požarom. Prostovoljnemu gasilcu med intervencijo in usposabljanjem na poziv pristojnega organa pripadajo nadomestilo plače ter pravica do brezplačne prehrane in pravica do ustreznega zavarovanja.
- Zakon o varnosti cestnega prometa (Uradni list RS, št. 56/2008 – UPB5) omogoča, da šole, organizirane skupine staršev, organizacije za varnost cestnega prometa ali druge institucije organizirajo in izvajajo varnost otrok v cestnem prometu z ustrezno opremljenimi prostovoljci, ki imajo pooblastilo, da ustavijo prometni tok in omogočijo otrokom varno prečkanje ceste.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/2008) posebej opredeljuje prostovoljce v javni službi.
- Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Uradni list RS, št. 76/2007 – UPB2) je pomemben za delo tujih prostovoljcev v Sloveniji, saj se pogoji zakona ne upo-

rablajo za tujce, ki nepridobitno opravljajo delo v okviru organiziranih mladinskih taborov in drugih občasnih oblik sodelovanja mladih na mednarodni ravni, ki jih organizirajo pooblaščen organizacije, šole, institucije, ministrstva ali lokalne skupnosti. Enako velja za tujce, ki opravljajo duhovniški poklic v okviru ustanovljenih verskih skupnosti, in tujce, ki organizirajo oziroma vodijo karitativno in humanitarno dejavnost v okviru registriranih organizacij in verskih skupnosti.

- Zakon o financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 16/2007 – UPB5 in 101/2007) v izobraževalnem programu med izbirnimi vsebinami predvideva tudi prostovoljno delo.
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 77/2007 – UPB-1), ki pogojuje pridobitev statusa v javnem interesu na področju kulture tudi s sodelovanjem prostovoljcev.

Navedeni zakoni predstavljajo tista mesta v zakonodaji, ki prostovoljstvo predvidevajo, pogojujejo ali predpostavljajo, da se to izvaja. Iz predstavljenega je razvidno, da je prostovoljstvo zgolj »točkasto« urejeno, in sicer predvsem na področju socialnega varstva, z določenimi pravicami pa tudi na področju varstva pred požarom ter naravnimi in drugimi nesrečami. Manjkajo predpisi, ki bi prostovoljstvo sistemsko opredelili in podprli prostovoljce oziroma prostovoljske organizacije. Kot primer »praznine« na tem področju lahko vzamemo Zakon o društvih, čeprav se večina prostovoljskega dela organizira in izvaja ravno v okviru društev. Žal ta zakon nima nobenih določil, ki bi spodbujala in olajševala delo prostovoljskim organizacijam. Glede na predhodni zakon je delovanje društev še bolj formalizirano. Prav zato imajo prostovoljci v teh društvih tudi precej dela s samim funkcioniranjem društva.

Za prostovoljstvo še posebej pomembna področja pa so področja obdavčitve, zdravstvenega in socialnega zavarovanja, varstva pri delu, saj so v njihovih okvirih predstavljeni pogoji, v katerih se prostovoljstvo izvaja. To so:

- Zakon o dohodnini (Uradni list RS, št. 117/2006, 90/2007, 10/2008 in 78/2008) določa davčno oprostitve za prejemke, namenjene pokritju dokumentiranih stroškov prevoza, nočitve in dnevnice, kadar je izplačilo opravljeno fizični osebi, ki prostovoljno oziroma na podlagi vabila ali poziva sodeluje v prostovoljnih, ljubiteljskih, humanitarnih, dobrodelnih, vzgojno-izobraževalnih, zdravstvenih, humanitarnih, kulturnih, športnih, raziskovalnih, sindikalnih dejavnostih, v dejavnostih zbornic, v dejavnosti verskih skupnosti in v dejavnosti političnih strank. Navedeno velja pod pogojem, da posameznik opravlja nepridobitne dejavnosti ter da prostovoljno oziroma na podlagi vabila ali poziva sodeluje v dejavnostih društev in njihovih zvez (za sodelovanje se šteje tudi delovanje v organih društev in njihovih zvez) zaradi uresničevanja ciljev oziroma namenov, zaradi katerih so društva ustanovljena, ne pa v okviru opravljanja pridobitne dejavnosti društev, saj za svoje delo prejme le povračilo zgoraj

navedenih stroškov, in sicer pod pogoji in do višin, ki so določeni za povračilo stroškov v skladu z uredbo vlade. Glede nagrad pa se v davčno osnovo ne šteje le posamezno darilo, če njegova vrednost ne presega 42 evrov oziroma 84 evrov na letni ravni. Pri tem je treba izpostaviti, da je ta zakon poslabšal pogoje predhodnega Zakona o dohodnini, ki je iz obdavčitve (poleg navedenih stroškov) izvzemal tudi izplačila posameznikom za samo delo na posameznih področjih ter tudi za prostovoljsko delo v dejavnosti društev in zvez, in sicer tedaj do vrednosti 125 evrov oziroma 835 evrov na letni ravni. To olajšavo so organizacije v veliki meri uporabljale za pokritje stroškov prostovoljskega dela.

Sistemska podpora nevladnim organizacijam v Zakonu o dohodnini predstavlja le institut namenitve 0,5 % dohodnine, ki jo lahko zavezanci po lastni presoji namenijo za financiranje splošno koristnih namenov – organizacij, ki se uvrstijo na poseben seznam (to so organizacije, ki izpolnjujejo splošno koristne namene, za kar se štejejo humanitarni nameni, vključno z varstvom človekovih pravic, nameni varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, invalidski, dobrodelni, ekološki, kulturni, športni, religiozni in drugi nameni, ki se opravljajo v okviru nepridobitnih organizacij).

Za delo prostovoljskih organizacij je pomembno tudi financiranje iz donacij, glede katerih zakon omogoča olajšavo v smislu znižanja davčne osnove v višini 0,3 % obdavčenega prihodka donatorja v tekočem davčnem letu.

- Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 117/2006) določa, da so plačila tega davka pod določenimi pogoji oproščene tudi dobave blaga in storitev, če gre za organizacije – davčne zavezanke, ki jih upravljajo in vodijo večinoma prostovoljci, ki sami ali preko drugih oseb niso posredno ali neposredno udeleženi v rezultatih teh dejavnosti.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109/2006 – UPB4) ne določa nobenih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja za prostovoljce, razen če je oseba brezposelna. V tem primeru obstaja možnost zavarovanja za poškodbo ali poklicno bolezen za športnike in udeležence mladinskih taborov oziroma za sodelovanje pri reševalnih akcijah ob naravnih nesrečah ali požarih. Prispevki za tovrstno zavarovanje se plačujejo v pavšalnih zneskih, ki jih določi Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Posamezen državljan Republike Slovenije se lahko v roku šestih mesecev po prenehanju obveznega zavarovanja tudi sam prostovoljno vključi v zavarovanje, če je bil v zadnjih desetih letih najmanj pet let vključen v obvezno zavarovanje.
- Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Uradni list RS, 72/2006 – UPB3, 91/2007, 71/2008 in 76/2008) določa, da so za poškodbe pri delu in poklicno bolezen zavarovane tudi osebe, ki sodelujejo pri organiziranih javnih delih splošnega pomena, pri reševalnih akcijah ali pri zaščiti

ter reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah, udeleženci mladinskih taborov v Republiki Sloveniji, osebe, ki opravljajo naloge civilne službe, športniki, trenerji ali organizatorji, ki v okviru organizirane športne dejavnosti sodelujejo pri športnih akcijah, gasilci, pripadniki gorske reševalne službe ali podvodne in jamarske službe pri opravljanju nalog varstva in reševanja. Prispevke za zdravstveno zavarovanje plačajo organizatorji del oziroma akcij.

- Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Uradni list RS, št. 107/2006 – UPB1) in Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 110/2006 – UPB2 in 10/2008), ki sicer poleg pokojninskega in invalidskega ter zdravstvenega varstva predstavljata obvezni zavarovanja, ne predvidevata možnosti prostovoljnega zavarovanja za prostovoljce.
- Zakon o varnosti in zdravju pri delu (Uradni list RS, št. 56/1999 in 64/2001) je eden od pomembnejših zakonov na področju dela prostovoljcev. Zahteva namreč, da se določbe tega zakona uporabljajo v vseh dejavnostih in za vse osebe, ki so po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter zdravstvenem zavarovanju zavarovane za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni, ter tudi za vse druge osebe, ki so navzoče v delovnem procesu. To pomeni, da mora zahteve, ki jih določa ta zakon, izpolnjevati vsaka oseba, ki se kakor koli vključi v delovni proces pri nekem delodajalcu. To velja tudi za prostovoljce v okviru organiziranega prostovoljstva. Obveznosti zakona se nanašajo na opravljeni izpit iz varnosti pri delu, ustrezne zdravniške preglede in zagotavljanje varnosti pri delu. Navedenega pa večina nevladnih organizacij zaradi pomanjkanja finančnih sredstev ne more izpolnjevati.

Med formalne, vendar ne zakonsko obvezujoče lahko uvrščamo tudi nacionalne programe, ki jih v obliki resolucij sprejme zakonodajno telo, predstavljajo pa strategijo razvoja in usmeritve za delovanje javnega aparata na določenem področju. Prostovoljsko delo je tako predvideno tudi v nekaterih nacionalnih programih:

- Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 24/2000) ugotavlja, da je več kot 80 % športnih delavcev prostovoljcev, ki opravijo več kakor 40 % dela v športu. Okoli 70 % športnih organizacij je pretežno volonterskih. Zagotoviti je treba tudi strokovnost prostovoljcev, pri čemer se mora angažirati Fakulteta za šport Univerze v Ljubljani kot najvišja pedagoška in znanstvena institucija na področju športa, država pa mora podpirati usposabljanje in izpopolnjevanje prostovoljcev. Med sredstvi za financiranje programa športa in nacionalnega programa je navedeno tudi prostovoljno delo.
- Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2008–2011 (Uradni list RS, št. 35/2008) spodbuja prostovoljstvo pri muzejskem delu.
- Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (Uradni list RS, št. 39/2006) določa med temeljnimi strategijami tudi promocijo in razvoj prostovoljstva.

- Resolucija o nacionalnem programu na področju drog 2004–2009 (Uradni list RS, št. 28/2004) kot preventivo v lokalni skupnosti in civilni družbi predvideva prostovoljno delo v preventivnih programih nevladnih organizacij.
- Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji do leta 2010 (Uradni list RS, št. 70/2004) poudarja pomembnost strokovnih delavcev tudi v prostovoljskih organizacijah.
- Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 (Uradni list RS, št. 100/2005) v usposabljanje za prekinitev kroga nasilja predvideva tudi vključitev prostovoljcev, ki delujejo v kriznih centrih.
- Nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (Uradni list RS, št. 44/2002) navaja, da je v javnih službah, Civilni zaščiti in drugih silah za zaščito, reševanje in pomoč organiziranih blizu 5 % vseh državljanov, ki večinoma delujejo prostovoljno v okviru gasilskih društev, gorske reševalne službe in podvodne reševalne službe. Program ima za cilj urediti status prostovoljnih gasilcev.

Za položaj prostovoljskih organizacij in razvoj prostovoljstva pa sta izrednega pomena dve fundaciji, ki pridobivata sredstva Loterije Slovenije na podlagi Zakona o lastninskem preoblikovanju Loterije Slovenije (Uradni list RS, št. 4/1996, 47/1997 in 102/2007). To sta:

- FIHO, Fundacija za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji, in
- Fundacija za šport, fundacija za financiranje športnih organizacij.

Navedeni fundaciji prek svojih razpisov po vnaprej določenih merilih financirata programe in dejavnosti organizacij, ki imajo status invalidske ali humanitarne organizacije ter programe športnih organizacij. Vendar ta finančna podpora ni ciljno usmerjena na prostovoljstvo.

Neformalni okviri prostovoljstva

Etični kodeks prostovoljstva

Glavni neformalni okvir prostovoljstva v Sloveniji predstavlja Etični kodeks organiziranega prostovoljstva. Nastal je na pobudo organizacij, ki so na 4. Slovenskem kongresu prostovoljstva v Novem mestu leta 2003 razpravljale v okviru delavnice na temo etike v prostovoljstvu. Na podlagi te pobude so na Slovenski filantropiji sestavili osnutek kodeksa, ki je bil v končno besedilo oblikovan v javni razpravi na podlagi pripomb in predlogov različnih strokovnjakov iz prostovoljskih organizacij. V veljavnem besedilu je bil sprejet na 5. kongresu prostovoljstva v Sežani januarja 2006.²³ Kodeks predstavlja najbolj splošne osnovne napotke dobre organizacije in dela v prostovoljstvu, ki naj bi jih upoštevale prostovoljske organizacije, pristopnice tega kodeksa. Kodeks določa

²³ Dostopno na www.prostovoljstvo.org (2. 10. 2009).

predvsem dolžnosti organizacije ob sprejemu, usposabljanju in spremljanju prostovoljca, prostovoljca napeljuje na resno in odgovorno delo, spoštovanje uporabnikov in upoštevanje pravil organizacije, določa pa tudi postopek ob kršitvah kodeksa, ki se izvaja praviloma v sami organizaciji, lahko pa tudi pred etično komisijo prostovoljskih organizacij. Slednja na predlog prostovoljske organizacije oziroma organizatorja prostovoljstva poda mnenje ali oceno o vprašanih in dilemah, povezanih z Etičnim kodeksom organiziranega prostovoljstva. Sestavlja jo pet do enajst predstavnic oziroma predstavnikov različnih organizacij, imenuje pa jo Kongres prostovoljstva za mandat dveh let oziroma do naslednjega zasedanja kongresa.

Mreža prostovoljskih organizacij

V Sloveniji nimamo prostovoljskih centrov, ki bi bili v podporo prostovoljstvu. Prostovoljske organizacije večinoma same zbirajo in usposablajo prostovoljke in prostovoljce za svoje prostovoljske programe in projekte. Obstaja pa Slovenska mreža prostovoljskih organizacij, ki je nastala kot odgovor na skupno potrebo posameznikov, organizacij in družbe po promociji prostovoljstva, prepoznavanju vrednosti prostovoljskih aktivnosti in ustvarjanju okolja, naklonjenega njegovemu razvoju. Mreža je produkt večletnega dela Slovenske filantropije in programa »Aktivnosti za širjenje prostovoljstva v Sloveniji« v sodelovanju z Društvom za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela. V mrežo je vključenih 560 prostovoljskih organizacij.²⁴ Mreža je organizirana predvsem v podporo prostovoljskim organizacijam, da se lažje predstavijo in prejemajo potrebne informacije, ter prostovoljcem, da se lažje vključijo v različne dejavnosti in izobražujejo. Namenjena je tudi skupni promociji prostovoljstva, sodelovanju pri krepitevi civilnega dialoga in skrbi za sistemsko ureditev prostovoljstva. Mreža je postala največja vsebinska mreža za prostovoljstvo, ki jo je s financiranjem Ministrstva za javno upravo na razpisu za pridobitev sredstev Evropskega socialnega sklada v letu 2009 priznala tudi država.

Strokovna podpora prostovoljstvu

V Sloveniji ni najti pomembnejših raziskav, ki se nanašajo na prostovoljstvo, zato je vsak tovrstni prispevek maloštevilnih strokovnjakov s tega področja pomemben za razvoj prostovoljstva. Strokovni prispevki pa se nanašajo praviloma na prostovoljstvo po posameznih področjih prostovoljskega delovanja, predvsem socialno varstvo in šport. Ni pa nekega celovitega strokovnega dela o prostovoljstvu. Neko zmerno zanimanje za prostovoljstvo se kaže tudi med temami diplomskih nalog na slovenskih fakultetah. Po pregledu baze podatkov COBISS.SI ugotavljamo, da je v letu 2004 na slovenskih fakultetah nastalo 15 diplomskih nalog, 19 v letu 2005, 13 v letu 2006 in 11 diplomskih nalog v letu 2008. Nekaj je tudi magistrskih del. Od tega je največ diplomskih nalog nastalo na Fakulteti za socialno delo (23), Fakulteti za družbene vede (11), Fakulteti za upravo (8), Pedagoški fakulteti (5), Filozofski fakulteti (5) ter Fakulteti za organizacijske vede Kranj (4).

²⁴ Dostopno na www.prostovoljstvo.org, www.recikliraj.se (2. 10. 2009).

Kongres prostovoljstva

Na kongresu prostovoljstva se vsako drugo leto zberejo predstavnice in predstavniki prostovoljskih organizacij, da bi skupaj razpravljali o aktualnih temah v zvezi s prostovoljstvom. Namen kongresa je predstaviti pretekle razvojne spremembe na področju prostovoljstva in sprejeti smernice za nadaljnji razvoj tega področja.

Nefiks

Nefiks²⁵ je neformalni indeks, s katerim se na podlagi evidentiranja želi vzpostaviti vrednotenje neformalno pridobljenega znanja posameznikov ali skupin za povečanje participacije in zaposljivosti mladih. Nefiks je tudi pripomoček za evidentiranje prostovoljskega dela. Ker gre le za produkt projekta nevladne organizacije Društva mladinski ceh in Urada RS za mladino, nima trajne sistemske podpore (tako na strani evidentiranja prostovoljskega dela kot na strani priznavanja neformalnih izkušenj pri delodajalcih). Nefiks v fizični obliki lahko zainteresirani kupijo ali pa ga uporabljajo v elektronski obliki.²⁶

Prizadevanja za sistemsko ureditev prostovoljstva

Predlog zakona o prostovoljstvu iz leta 2004

Prva prizadevanja za zakonsko ureditev prostovoljstva segajo že v leto 1996, ko je Urad RS za mladino z nekaterimi nevladnimi organizacijami pripravil teze za zakon o organizaciji in posredovanju prostovoljnega dela. Na podlagi finančnih sredstev UNDP (United Nations Development Programme) je v letu 2003 CNVOS – Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij preko Službe Vlade RS za evropske zadeve zadolžil Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC kot odgovornega nosilca za pripravo zakona o prostovoljnem delu. PIC je v sodelovanju z drugimi nevladnimi organizacijami in na podlagi opravljenih razprav v posameznih fazah priprave (od tega zadnja javna razprava v septembru 2004) pripravil končni osnutek predloga zakona, ki je bil na podlagi dogovorov med vladnim in nevladnim sektorjem, kot je razvidno v nadaljevanju, predložen Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

Na podlagi Strategije Vlade RS za sodelovanje z nevladnimi organizacijami, sprejete v oktobru 2003, je bila oblikovana skupna pogajalska skupina za pripravo sporazuma med Vlado RS in nevladnimi organizacijami, v okviru katere si je delovna skupina za zakonodajo kot cilj postavila ureditev prostovoljnega dela v nevladnih organizacijah. Za doseg tega cilja naj bi vlada:

²⁵ Dostopno na www.nefiks.net (10. 10. 2009).

²⁶ Na spletni strani www.talentiran.si (10. 10. 2009).

1. prostovoljno delo opredelila kot statistično kategorijo in ga finančno ovrednotila ter redno statistično spremljala,
2. določila pristojno ministrstvo, ki bo odgovorno za pripravo in usklajevanje predloga zakona o prostovoljnem delu,
3. sodelovala pri javni razpravi in predstavitvi predloga zakona skupaj z nevladnimi organizacijami,
4. zagotovila medresorsko usklajevanje predloga zakona o prostovoljnem delu med ministrstvi in obravnavo na vladi,
5. usklajevala vsebine predloga z nevladnimi organizacijami, ki imajo interes sodelovati, in predlagala usklajen predlog zakona v postopek v državni zbor.

Nevladne organizacije pa naj bi:

1. skušale vzpostaviti mrežo nevladnih organizacij, ki imajo interes za ureditev prostovoljnega dela v nevladnih organizacijah, ter jim zagotoviti potreben servis in pomoč pri pripravi njihovih mnenj in predlogov,
2. krepile izvajanje prostovoljnega dela v nevladnih organizacijah.

Do realizacije navedenih namenov s strani Vade RS ni prišlo.

Ker je v Resoluciji o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 (Uradni list RS, št. 39/2006) med ukrepi za izvajanje strategij za doseg ciljev predviden tudi sprejem zakona o prostovoljskem delu, so nevladne organizacije preko CNVOS na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve kot pristojno za izpolnitev nacionalnega programa večkrat naslovile apel, da začne s postopki za vložitev predloga zakona o prostovoljstvu v zakonodajni postopek. Pri tem so nevladne organizacije ponudile sodelovanje.

Delovna skupina za sistemski razvoj prostovoljstva

Predlog zakona je bil že leta 2004 poslan v obravnavo na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Ker se od takrat z zakonom ni nihče ukvarjal, so udeleženci 6. Vseslovenskega kongresa prostovoljstva (januar 2008) sklenili, da oblikujejo delovno skupino za sistemsko vprašanja prostovoljstva. V delovni skupini je bilo sedem predstavnikov različnih nevladnih organizacij, ki so izrazile interes za sodelovanje v tej skupini. Cilja delovne skupine sta bila pridobiti podporo na vseh ravneh za sprejem zakona o prostovoljskem delu ter sestaviti nabor prostovoljskega dela kot podlage za vrednotenje ter nabor možnih bonitet za prostovoljce.

Delovna skupina je posodobila predlog zakona o prostovoljskem delu in ga dala v obravnavo udeležencem foruma ob mednarodnem dnevu prostovoljstva (5. decembra 2008) z naslovom »Sistemska ureditev prostovoljstva«. Udeleženci (predstavniki nevladnih, prostovoljskih organizacij) so na predlog podali svoje pripombe, ki jih je nato obravnavala delovna skupina in na tej podlagi oblikovala nov predlog zakona o prostovoljskem delu. Decembra 2008 je Ministrstvo za delo, družino in so-

cialne zadeve predalo oblikovanje končnega predloga zakona o prostovoljskem delu Ministrstvu za javno upravo. Ministrstvo za javno upravo si je zadalo za cilj oblikovati medresorsko delovno skupino za pripravo končnega predloga zakona, ki naj bi ga do 15. maja 2009 poslalo v obravnavo državnemu zboru. Do oblikovanja delovne skupine v času pisanja te študije še ni prišlo.²⁷

Analiza prispevka prostovoljskega dela

Velikost sodelujočih organizacij

Kot je razvidno iz vmesnega poročila o raziskavi Indeks civilne družbe (Rakar in Nagode 2009), so podatki, ki se nanašajo na prostovoljstvo, skromni. Vendar pa so pokazali, da velik odstotek organizacij v svoje delo vključuje prostovoljce (86 % od anketiranih). Organizacije, s katerimi je bil opravljen intervju, so podale naslednje podatke o svoji strukturi:

Preglednica ŠP1.1: Organizacije in število podorganizacijskih enot

Organizacija	Število podorganizacijskih enot	Število članov
Zveza delovnih invalidov Slovenije	69 društev	60.000 članov
Gasilska zveza Slovenije	1295 društev in 68 prostovoljnih industrijskih gasilskih društev	133.065 članov
Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije	18 društev	5023 članov
Olimpijski komite Slovenije	7505 športnih društev, združenih v zvezah	
Slovenska Karitas	6 škofijskih karitas, ki imajo 420 župnijskih karitas	
Zveza kulturnih društev Slovenije	67 zvez, ki vključujejo približno 2000 društev	
Slovenska filantropija	Mreža prostovoljstva 560 organizacij	

²⁷ Delovna skupna je bila oblikovana v letu 2010, ko je bil Zakon o prostovoljstvu sprejet na Vladi RS Slovenije. Državni zbor RS je Zakon o prostovoljstvu sprejel februarja 2011.

Razvidno je, da so bili opravljeni intervjuji s predstavniki organizacij, ki tako ali drugače posredno združujejo skoraj 12.000 podorganizacijskih enot (v glavnem društev). Podatki o številu podorganizacijskih enot bodo upoštevani tudi v nadaljevanju.

Število prostovoljcev in opravljenih prostovoljskih ur

Organizacije pogosto ne evidentirajo števila prostovoljcev in opravljenih prostovoljskih ur, kar predstavlja glavno težavo. Ker evidentiranje ne prinaša nobene konkretne koristi posamezni organizaciji, se lahko zdi organizaciji to delo nepotrebno ali ji pomeni celo dodatno administrativno obremenitev. Zato je pridobivanje teh podatkov problematično. Tudi pri Slovenski filantropiji so v letu 2008 v okviru mreže prostovoljstva naredili raziskavo, na katero se je odzvalo 54 nevladnih organizacij in 39 javnih zavodov. Po podatkih, ki so jih zbrali na podlagi informacij teh organizacij, je bilo v letu 2008 v teh organizacijah aktivnih 183.025 prostovoljcev, ki so opravili 14.694.588 prostovoljskih ur. Pri tem zbrani podatki za nevladni sektor v letu 2008 kažejo, da je bilo 182.128 prostovoljcev, ki so opravili 14.651.588 prostovoljskih ur (podatek za javne zavode v istem obdobju – število prostovoljcev 897 in število opravljenih prostovoljskih ur 43.208).

V nadaljevanju v preglednici ŠP1.2 podajamo podatke, ki smo jih pridobili v naši raziskavi. Za boljše razumevanje podatkov je treba dodati naslednje informacije:

- podatki za Slovensko filantropijo niso bili zbrani kot za druge organizacije. Intervju s predstavnico Slovenske filantropije se je vsebinsko bolj gibal okoli splošne problematike mreže prostovoljstva, katere nosilka je. Poleg usposabljanja prostovoljcev za druge organizacije pa tudi sama Slovenska filantropija izvaja svojo dejavnost s prostovoljci (podatki v spodnji preglednici so podani kot povprečje let 2006, 2007 in 2008);
- podatki ostalih organizacij se nanašajo na zadnje (v letu 2008) pridobljene podatke ali pa je podana zgolj ocena;
- Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije je ena redkih organizacij, ki redno in točno evidentira podatke o številu prostovoljcev in opravljenih prostovoljskih urah. Zato je ta organizacija posredovala tudi točne podatke za zadnjih pet let (od 2004 do 2008);
- podatek za Olimpijski komite temelji na raziskavi, ki jo je v okviru magistrskega dela opravila Poljanka Pavletič Samardžija, ki je k raziskavi povabila 1200 športnih organizacij, od katerih se jih je odzvalo 152 (Pavletič Samardžija 2008: 73), od teh pa jih 82 % vključuje povprečno 20 prostovoljcev na leto v programe redne dejavnosti in povprečno enako število v konkretne akcije. 91 % organizacij ne zaposluje kadra za izvajanje dejavnosti (Pavletič Samardžija 2008: 85);

- po podatkih Zveze kulturnih društev Slovenije je v vseh zvezah kulturnih društev zaposlenih okoli 12 ljudi, v vseh ostalih zvezah in društvih ni zaposlenih in vse delo sloni na prostovoljcih. Ima pa zveza z izvedbami anket po društvih do leta 2011, ko je leto prostovoljstva, v načrtu pridobiti podatke o dejanskem številu prostovoljcev in opravljenih prostovoljskih urah.

Preglednica ŠP1.2: Število prostovoljcev v okviru posamezne organizacije in število opravljenih prostovoljskih ur na leto

Organizacija	Število prostovoljcev	Število ur letno
Zveza delovnih invalidov Slovenije	3000 (ocena)	354.764 (ocena)
Gasilska zveza Slovenije	133.065 (ocena)	10.000.000 (ocena)
Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije	766 (evidentirano)	118.547 (evidentirano)
Olimpijski komite Slovenije	100.000 (ocena)	
Slovenska Karitas	9600 (evidentirano)	354.764 (evidentirano)
Zveza kulturnih društev Slovenije	40.000 (ocena)	
Slovenska filantropija	158 (evidentirano)	5300

Iz opravljenih razgovorov je tako vidna predstavljena problematika evidentiranja opravljenega prostovoljskega dela. Zato je težko pridobiti kakovostne podatke o opravljenem prostovoljskem delu, kar je razvidno tudi iz skromnega odziva nevladnih organizacij na raziskavo Slovenske filantropije v letu 2008.

Navedbe v intervjujih o starostni in spolni strukturi prostovoljcev so bile naslednje:

- Gasilska zveza Slovenije: približno 25 % gasilcev je starih do 27 let, večina je starih od 28 do 45 let, kar predstavlja kar 29 % gasilcev. Večinoma so moški, žensk je okrog 25 %;
- Zveza društev za socialno gerontologijo: 50 % prostovoljcev je mlajših od 50 let. Prevladujejo ženske prostovoljke, ki jih je po oceni 80 %;
- Olimpijski komite Slovenije (izjava se nanaša na športno društvo GIB Šiška): Starost prostovoljcev je od 16 do 62 let, pri čemer sta oba spola enakomerno udeležena ter tudi vse generacije. Vsi udeleženci športnih aktivnosti morajo ob organizaciji dogodkov in za funkcioniranje organizacij opraviti določeno prostovoljsko delo. Posebno vlogo pri mladih imajo tudi starši, ki skrbijo za prevoze, hrano, pijačo in drugo organizacijsko pomoč.

- Slovenska Karitas: med prostovoljci prevladujejo ženske, anketa izpred petih let je pokazala, da je 15 % tudi moških. Povprečna starost prostovoljcev je bila okrog 55 let, kar pomeni prevlado upokojencev. Po izobrazbi je anketa pokazala, da jih ima večina vsaj srednjo ali višjo izobrazbo.

Ocena mesečnega obsega prostovoljskih ur

Za sistemsko vrednotenje in spremljanje prostovoljskega dela bi bil pomemben podatek število prostovoljskih ur na časovno enoto. Iz praktičnih razlogov bodoče sistemske ureditve vrednotenja se zdi najprimernejša enota mesec.

Med organizacijami, s katerimi je bil opravljen intervju, nobena ne evidentira mesečnega povprečja opravljenih ur prostovoljskega dela na prostovoljca, zato so organizacije podale zgolj ocene, ki so prikazane v spodnji preglednici.

Preglednica ŠP1.3: Prikaz ocene mesečnega obsega prostovoljskih ur na prostovoljca po organizacijah

Organizacija	Število ur na mesec
Zveza delovnih invalidov Slovenije	8 do 12
Gasilska zveza Slovenije	povprečno 16, operativci tudi 100 do 150*
Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije	13 do 14
Olimpijski komite Slovenije	8
Slovenska Karitas	6 do 8
Zveza kulturnih društev Slovenije	4 do 6
Slovenska filantropija	2 do 3

* Ob navedenih podatkih je treba opozoriti na deloma drugačen položaj gasilcev kot prostovoljcev, saj je njihov položaj sistemsko bolj urejen kot položaj drugih prostovoljcev.

Če preračunamo še podatke, ki jih je zbrala Slovenska filantropija, to je 14.651.588 prostovoljskih ur, ki jih je v letu 2008 opravilo 182.128 prostovoljcev, bi to preračunano na letno raven zneslo 80 prostovoljskih ur na prostovoljca, mesečno pa povprečno 6,7 ure. Če upoštevamo povprečje vseh predstavljenih podatkov skupaj z navedenim, je povprečen prostovoljec v letu 2008 opravil 8,88 ure ali zaokroženo 9 ur prostovoljskega dela na mesec.

Glede evidentiranja prostovoljstva si prav skupina za sistemski razvoj prostovoljstva prizadeva pripraviti preglednico, ki bi bila podlaga za evidentiranje na ravni države, tako po področjih kot po oblikah in ciljnih skupinah, na katere se nanaša. Na mreži prostovoljstva že obstajajo pripomočki in navodila za organizacije, na podlagi katerih bi lahko evidentirale opravljeno prostovoljsko delo, vendar je dejansko tega evidentiranja malo. Na spletni strani mreže prostovoljskih organizacij so pripravljeni obrazci za evidentiranje opravljenih prostovoljskih ur.²⁸

Analiza vrste del, ki jih opravljajo prostovoljci

Ker je večina nevladnih organizacij društev in ker je zaposlenost v nevladnem sektorju, posebej v društvih, nizka, morajo prostovoljci poleg samega izvajanja dejavnosti društva opravljati tudi dela, ki se nanašajo na vodenje in delovanje društva, ki je vse zahtevnejše. Tudi glede vrste del, ki jih opravljajo prostovoljci, ni nobene evidence, zato je bilo podane zgolj ocene obsega del, predvsem po delitvi na administrativno-tehnična in strokovna dela. V intervjuju so predstavniki podali naslednje ocene:

- Zveza delovnih invalidov Slovenije: Težko je podati oceno, saj se strokovno delo prepleta z administrativnim. Po njihovi oceni je 50 % čistega prostovoljskega organizacijsko-strokovnega dela, ostalo delo je administrativno. V društvih je tega vse več, prav tako tudi v zvezi z izvajanjem programov.
- Gasilska zveza Slovenije: Administrativno delo v društvu opravlja le nekaj ljudi, to so praviloma predsednik, tajnik in poveljnik. Zakon o društvih je zaradi tistih nekaj primerov, ki so ta institut izrabljali v pridobitne namene, zaostрил pogoje poslovanja za vse. Tako je veliko administrativnega dela, velika je odgovornost, prav tako društvo ne more več samo voditi računovodstva. To vse stane in težko je zagotoviti finančna sredstva za ta delo poslovanja. Ker niso tovrstni profesionalci, tudi težko zagotovijo dovolj strokovnega znanja za prijavljanje na kakšne javne razpise, ker je to zelo zahtevno delo.
- Zveza društev za socialno gerontologijo: Vsak prostovoljec mora voditi evidenco o svojem delu. Na ravni zveze prostovoljci ne opravljajo drugega dela. V lokalnih društvih pa večina dela za društva sloni na prostovoljcih, ki morajo opravljati tudi redna tajniška in administrativna dela, povezana z delovanjem društva. Le dve društvi imata po enega zaposlenega.
- Olimpijski komite Slovenije: Po njihovi oceni prostovoljci opravijo približno 45 % administrativnega dela, okoli 10 % tehničnega dela in 45 % je strokovnega dela. Podlaga za oceno so izkušnje v društvu GIB, ki združuje 1600 članov, ima 12 zaposlenih in ima v lasti tudi številne športne objekte.

²⁸ Dostopno na http://www.prostovoljstvo.org/main.php?mod_id=35&s=10&l=15&org_id=0 (10. 8. 2010).

Področja delovanja so kakovosten šport, rekreacija za najmlajše in rekreacija za starejše.

- Slovenska Karitas: Tudi župnijske karitas imajo podobno kot društva precej administrativnega dela in prostovoljci po oceni opravijo približno 20 % (pisanje raznih poročil), okoli 30 % je tehničnega dela (prekladanje škatel, urejanje ter razdeljevanje oblačil in hrane). Preostalih 50 % pa je prostovoljskega strokovnega dela, to je dela na raznih področjih, organizacija raznih socialnih aktivnosti za ciljne skupine (predavanja, učna pomoč, obiskovanje domov za starejše).
- Zveza kulturnih društev Slovenije: Prostovoljci opravijo približno 20 % administracije, ostalo njihovo delo je vsebinsko.

Iz teh opredelitev izhaja, da je prostovoljsko delo nujno za delovanje nevladnih organizacij in nujno, da se osnovna dejavnost organizacije sploh lahko izvaja. Glede na povedano, tovrstna dela obsegajo kar precejšen odstotek dejavnosti prostovoljcev. Postavlja pa se vprašanje, koliko je to delo res nujno potrebno oziroma ali je nujno, da je tako obsežno glede na zahtevno zakonodajo o delovanju nevladnih organizacij, predvsem društev, ki jih praviloma vodijo neprofesionalci. Na tem mestu je treba izpostaviti samo organizacijo rednega letnega delovanja društva, zagotavljanje ustreznega finančnega poslovanja in računovodstva ter za pridobivanje sredstev tudi sposobnost konkurirati na javnih razpisih.

Problematica vrednotenja prostovoljskega dela

Prispevek prostovoljstva k družbeni blaginji

Predstavniki organizacij, s katerim je bil opravljen intervju, so na to temo podali širok opis konkretnega prispevka svojih organizacij, ki je v največji meri prostovoljski prispevek.

- Zveza delovnih invalidov Slovenije je izpostavila nadgradnjo zakonsko zagotovljene državne skrbi za invalide. Posebej pomembno je dejstvo, da država s svojimi institucijami nikoli ne more razvijati in izvajati dejavnosti v tolikšnem obsegu, da bi povsod tam, kjer ljudje živijo, preprečevali nastajanje problemov. Približanje človeku in hitro odzivanje na lokalne potrebe z veliko mero empatije do specifičnosti invalidov daje prostovoljskemu socialnemu delu neprecenljivo vrednost. S prostovoljskim terenskim delom se ustvarja široka socialna mreža, ki skrbi tudi za tradicionalen prenos informacij in druženje.
- Gasilska zveza Slovenije je sestavni del sistema zaščite in reševanja in je po letu 1990 prevzela tudi večino nalog Civilne zaščite. To pomeni, da zagotavlja 80 do 90 % varstva pred naravnimi nesrečami. Čeprav del gasilstva predsta-

- vljajo poklicne gasilske enote, so prostovoljska gasilska društva večinski del gasilstva kot javne službe. Tako dejansko izvajajo pomembno javno funkcijo.
- Zveza društev za socialno gerontologijo glede na svoje poslanstvo zagotavlja zadovoljevanje nematerialnih potreb starih ljudi, to je ustvarjanje pogojev in možnosti za kakovostno življenje starih ljudi na področju medčloveških odnosov in medgeneracijskega povezovanja ter priprave srednje generacije na lastno starost. Gre torej za storitve tako na socialnem kot zdravstvenem področju, saj se vključenost starih ljudi, ki preganja osamljenost, bistveno odraža na izboljšanju njihovega zdravstvenega stanja.
 - Olimpijski komite predstavlja številne prispevke športnih društev, ki se odražajo predvsem v dodajanju socialni komponenti z druženjem, prispevku k psihološki komponenti z razvedrilom, otroci so deležni kakovostnejšega odraščanja in vzgoje, odrasli pa pridobivajo na psihosocialnem, fiziološko-gibalnem, preventivnem in postoperativnem področju. Vse skupaj predstavlja dodano vrednost otrokom, odraslim in starejšim, saj so zato bolj zdravi. S tem se ustvarja prihranek pri zdravljenju, hospitalizaciji in bolniškem staležu. Z dejavnostjo v športnih društvih se ustvarja tudi kakovostni miselni vzorec za kolektivno življenje, oza-veščen človek pa je bolj ustvarjalen in učinkovit v delovnih procesih.
 - Slovenska Karitas je poudarila togost države pri zagotavljanju določenih pomoči. Karitas se na potrebe (na primer pomoč na domu) odziva hitreje in nudi več. Prostovoljci največ prispevajo k hitri in boljši odzivnosti na potrebe v lokalni skupnosti, česar država ne zmore. Prav tako prostovoljci pomagajo pri zagotavljanju socialne pomoči, ki presega minimum, ki ga določa država. Nadalje se v Ljubljani skupaj s Slovensko filantropijo, v Mariboru pa zgolj pod okriljem Karitasa vodita edini ambulantni za osebe brez zavarovanja in brezdomce. Veliko je tudi drugačne strokovne pomoči, na primer učna pomoč tujcem in otrokom tujih delavcev pa tudi otrokom s posebnimi potrebami. Vse to delo opravljajo prostovoljci, ki so pogosto po izobrazbi pedagoški delavci. Ker so njihovi prostovoljci praviloma starejši, samim prostovoljcem to delo pomaga pri prehodu v tretje življenjsko obdobje.
 - Zveza kulturnih društev Slovenije je predstavila prispevek kulturnih društev po dejavnostih. Na področju zborovskega petja sta v državi samo dva zbora profesionalna, najvišjo kakovost pa dosegajo amaterski zbori. Zato je, kar se zborovstva tiče, vse v amaterskih rokah. Tako so pevska izobrazba pa tudi folklorno izobraževanje in raziskovanje v društvenih rokah. V gledališču, razen profesionalnih gledališč, kulturna društva pokrivajo vsa področja Slovenije in ustvarjajo gledališko publiko. Kulturo približujejo ljudem. Kar zadeva ples, predvsem moderni ples, ga država sploh ne spodbuja, zato celotna dejavnost sloni na društvih. Tako je tudi pri literarnem in likovnem izobraževanju. Po oceni nevladne organizacije »proizvedejo« približno 50 % kulture v Slovenije.

- Slovenska filantropija meni, da prostovoljci dajejo letno ogromen prispevek k državi blaginje in so socialni kapital, ki se najučinkoviteje odziva na potrebe in težave, ki nastajajo v družbi. Predvsem velik del storitev, ki bi jih morala zagotavljati država, opravijo prostovoljci na socialnem področju. S prostovoljstvom se tudi rešujejo problemi na ravni posameznika, in to na način, kot ga država s svojim birokratskim aparatom ne more zagotavljati. Prav tako na drugih področjih prostovoljci predstavljajo neprecenljivo vezivo družbe. Duh prostovoljstva je tudi tisti, ki pomaga ohranjati ali razvijati vrednoto medčloveške solidarnosti.

Prispevek prostovoljstva k družbeni blaginji sta tudi obe vprašani predstavnici ministrstev ocenili kot velik.

- Predstavnica Ministrstva za javno upravo je menila, da prostovoljci velikokrat skrbijo za stvari, ki bi morale biti sistemsko urejene. Stvari, ki se dolgo časa opravljajo na prostovoljni podlagi, so signal za državo, da jih je treba sistemsko urediti, tako na primer ambulanta za osebe brez urejenega zdravstvenega zavarovanja, prostovoljci – skrbniki za posebne primere (na primer za mladoletne migrante brez spremstva).
- Predstavnica Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa je poudarila, da država zelo veliko pridobi predvsem s tistimi prostovoljci, ki lahko iz lastnih izkušenj pripomorejo k oblikovanju dobrih strokovnih rešitev, ki jih sicer strokovnjaki ne morejo videti, saj nimajo lastne izkušnje (na primer na področju zasvojenosti, nasilja). Drug pomemben vidik je način dela prostovoljcev. Ti pogosto ne glede na izobrazbo veliko prispevajo s svojim občutkom za rešitve, s svojo intuicijo. Prostovoljske organizacije se tudi hitreje in učinkoviteje odzivajo na družbene potrebe, še zlasti z organiziranjem in vključevanjem v skupine za samopomoč. To se je na primer ravno zdaj zgodilo na področju varnosti cestnega prometa, ko so se združili starši v prometnih nesrečah umrlih otrok in predlagali določene ukrepe. Tudi na področju socialnega varstva so programi, ki jih ministrstvo razpisuje, pogosto nastali iz potreb, ki so jih zaznali ravno prostovoljci pri izvajanju svojega dela.

Nekateri sogovorniki pa so opozorili na povsem finančno vrednost opravljenega prostovoljskega dela. Tako v Zvezi gasilskih društev po internem ceniku vedno vrednotijo tudi opravljeno delo. Ugotovili so, da bi en poklicni gasilec letno stal 20.000 evrov. Na intervencijo jih mora iti najmanj šest, ponavadi pa do 28 gasilcev. Po njihovem ceniku je normalna dnevna ura gasilca 12,30 evra. Na področju športa je cena del za fizična dela od 3 do 5 evrov, za strokovna dela od 3,5 do 9 evrov in za visoko strokovna dela od 6,5 do 15 evrov (Pavletič Samardžija 2008: 62). Zveza delovnih invalidov Slovenije pa vrednoti delo svojih prostovoljcev po vrednosti, kot jo je določilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve v javnih razpisih za leto 2008 za izvajanje programov, v katerih priznava kot strošek dela na uro za laične delavce s

končano V. stopnjo izobrazbe 5,83 evra. Za leto 2008 bi glede na takšno vrednotenje delo prostovoljcev opravilo 35 zaposlenih delavcev.

Predstavnici vprašanih ministrstev sta se opredelili tudi o prispevku prostovoljcev k družbeni blaginji. Pri tem je predstavnica Ministrstva za javno upravo izpostavila predvsem to, da delo prostovoljcev dodatno lajša stiske ljudi, prispeva k ohranjanju socialne kohezije, prispeva k bruto družbenemu proizvodu in opozarja na določena neravnovesja v družbi, ki bi jih bilo treba sistemsko urediti. Predstavnica Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa je poudarila, da je prispevek velik predvsem na področju socialnega varstva, področje katerega se tudi najbolj razvija, kar je razvidno iz vsakoletnega povečevanja števila vključenih prostovoljcev v izvajanje programov, ki jih sofinancira ministrstvo.

Kakšni so trendi pridobivanja prostovoljcev

Glede trenda pridobivanja prostovoljcev je iz vmesnega poročila o raziskavi Indeks civilne družbe (Rakar in Nagode 2009) razvidno, da je 60,7 % vprašanih organizacij odgovorilo, da se je število prostovoljcev v zadnjih petih letih povečalo. Iz odgovorov sogovornikov je tudi razviden trend naraščanja števila prostovoljcev, vendar to ni nujno rezultat večje pripravljenosti ljudi, ampak tudi večjega angažiranja prostovoljskih organizacij pri promociji in sistematičnem pridobivanju prostovoljcev. Ob tem navajamo naslednje ugotovitve:

- Prostovoljce je težje pridobiti, ker mlajši težijo k plačanemu delu, prostovoljstvo se tako gradi predvsem s članstvom v društvu (Zveza delovnih invalidov Slovenije).
- Članstvo se vsako leto povečuje, vendar predvsem zaradi sistematičnega dela z mladostniki, odrasli se ne pridružujejo (Gasilska zveza Slovenije).
- Prostovoljce je težko pridobiti, zaposleni so zelo obremenjeni, pogosto težijo za dodatnim zaslužkom; novi prostovoljci večinoma prihajajo preko obstoječe mreže prostovoljcev (Zveza društev za socialno gerontologijo Slovenije).
- Pridobivanje prostovoljcev je odvisno tudi od posameznikov, ki to organizirajo v društvu. Če ima društvo ustrezno navdušenje in motivacijo, potem ni težav (Olimpijski komite Slovenije).
- V zadnjem obdobju, predvsem zaradi sistematičnega dela pri pridobivanju in organiziranju prostovoljskega dela, število prostovoljcev narašča (Slovenska Karitas).
- Prostovoljske volje na področju vodenja društev je manj, na področju ustvarjalnosti pa raste (Zveza kulturnih društev Slovenije).
- Število prostovoljcev narašča, saj mnogi želijo pridobiti tudi prostovoljske delovne izkušnje zaradi lažjega vstopa v delovno razmerje. Prostovoljsko delo se spodbuja že v srednjih šolah in na nekaterih fakultetah (Slovenska filantropija).

Ali prostovoljsko delo olajšuje vstop v delovno razmerje

Predstavniki vprašanih organizacij, razen Gasilske zveze Slovenije, in tudi predstavniki obeh vprašanih ministrstev se večinoma strinjajo, da prostovoljstvo pripomore k vstopu v delovno razmerje, tako v prvo zaposlitev kot pozneje v ponovno zaposlitev ob brezposelnosti. Izpostavili so predvsem, da prostovoljstvo:

- omogoča širjenje mreže poznanstev, pridobivanje informacij, novega znanja in veščin, izkušenj, povečuje se sposobnost za timsko delo, samozavest;
- ohranja brezposelnega človeka v dobri kondiciji, prožnega, manj izpostavljenega pesimizmu in depresijam;
- v športu razvija vztrajnost, doslednost, delovne navade, premagovanje porazov, obvladovanje zmag;
- spodbuja medgeneracijsko sodelovanje in brisanje socialnih razlik, sproščanje solidarnosti;
- lahko preide v samozaposlitev (pogosto v kulturi).

Ob tem so bili izpostavljeni tudi naslednji problemi:

- Zakonsko določene pravice ovirajo gasilce prostovoljce pri vstopu v delovno razmerje. Gasilska zveza Slovenije navaja težave, ki jih ima gasilec prostovoljec v delovnem procesu pri delodajalcu, saj je nezaželen prav zaradi pravic, ki jih ima na podlagi zakona. Po Zakonu o gasilstvu je delodajalec namreč dolžan prostovoljnemu gasilcu dovoliti odsotnost v primeru intervencije, takšen gasilec pa je upravičen do nadomestila plače za ta čas, ki ga delodajalcu sicer povrne občina. Ampak na strani delodajalca gre tudi za izpad dela in prekinitev člena v proizvodnem procesu, kar ima zanj lahko velike materialne posledice. Nekaj časa so bile tudi za nepokorščino delodajalcev zagrožene večje denarne kazni, kar je zadevo še poslabšalo.
- Potrebno bi bilo večje sistemsko angažiranje Zavoda za zaposlovanje pri spodbujanju brezposelnih ljudi za prostovoljsko delo, pri čemer pa bi morali zavodi tudi razpolagati z njegovo ustrezno ponudbo. Zavod za zaposlovanje bi možnost prostovoljskega dela lahko vključil v zaposlitveni načrt, saj bi si posameznik s tem lahko povečeval zaposlitvene možnosti. Dejansko pa sedaj brezposelni prostovoljec pri Zavodu za zaposlovanje nima nobenih bonusov, lahko pa je prostovoljsko delo v odnosu do zavoda celo sporno.
- Sistemsko neupoštevanje prostovoljskih izkušenj v delovnih izkušnjah: na to je posebej opozorila predstavnica Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, saj delodajalec ni dolžan prostovoljskih izkušenj upoštevati kot delovne izkušnje. Ta manko bi bilo treba sistemsko urediti v zakonu.

Kje država izkazuje priznanje in vrednotenje prostovoljstvu

Glavne ugotovitve sogovornikov o prizadevanju države so:

- država podpira prostovoljstvo na deklaratorni ravni, kar se izraža le ob kakšnih obeležjih in s prisotnostjo na prireditvah, kjer se podeljujejo priznanja prostovoljcem, kar pa sicer organizirajo tri nevladne organizacije (Zveza društev organizacij Slovenije, Mladinski svet Slovenije in Slovenska filantropija);
- sistemsko pa država doslej ni naredila nič;
- konkretno prostovoljstvo z razpisi podpirata le Ministrstvo za javno upravo in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve;
- invalidske, humanitarne in športne organizacije imajo možnost financiranja preko razpisov FIHO in Fundacije za šport, ki se financirata iz zbranih sredstev Loterije Slovenije.

Predstavnica Ministrstva za javno upravo je predstavila prizadevanje tega ministrstva, ki je prek domačih razpisov izdatno podprlo promocijo prostovoljstva (65.000 evrov), s sredstvi strukturnih skladov pa tudi financiranje mreže prostovoljskih organizacij (160.000 evrov). Predstavnica Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa je povedala, da se v okviru programov socialnega varstva prostovoljstvo deloma že vrednoti, vendar je to zaradi sistemske neureditve problematično področje. Za zdaj se v javnih razpisih priznava strošek za prostovoljca v višini 1,6 evra za prostovoljsko uro.

O problematiki sistemskega (ne)vrednotenja prostovoljstva je iz razgovorov z intervjuvanci mogoče izluščiti še naslednje probleme:

- Problem neupoštevanja vrednosti prostovoljskega dela kot finančnega prispevka organizacije v projektu ali programu: organizacije morajo svoj prispevek še vedno izkazati skozi čisto finančni prispevek, saj Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ne upošteva vrednosti prostovoljskega prispevka.
- Problem neuskkljenosti državnih in lokalnih razpisov: predstavnica Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je pojasnila, da je le 80-odstotno sofinanciranje države zagotovljeno tudi zato, ker se pričakuje podpora lokalnih skupnostih pri izvajanju programov. Vendar pa, kot je opozorila predstavnica Zveze delovnih invalidov Slovenije, v praksi to ni izvedljivo, ker so razpisi lokalnih skupnosti časovno in vsebinsko neuskkljeni z razpisi ministrstva. S tem problemom so že seznanili obe združenji občin, vendar brezuspešno.
- Neustrezna ureditev Zakona o humanitarnih organizacijah: ta kot pogoj za status postavlja več kot 50 % prostovoljcev v posamezni organizaciji. Taka pričakovanja so nerealna – glede na naravo programov, ki jih večje humanitarne organizacije izvajajo na področju socialnega varstva, morajo precej več dela opraviti s profesionalnimi kadri. Zakon bi bilo zato nujno treba spremeniti in zmanjšati ta odstotek prostovoljcev.

- Problem vrednosti prostovoljskega dela, ki se po merilih razpisov Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve trenutno izkazuje z 1,6 evra/uro. Ob tem se ne bi smelo zanemarjati dejstvo, da so prispevki prostovoljcev na različnih področjih zelo različni, nekateri prostovoljci delujejo na primer na svojem strokovnem področju. Takšen pristop k vrednotenju pa dodatno slabšalno vrednoti ravno prostovoljsko delo strokovnjakov (na primer zdravniki v ambulanti za osebe brez zavarovanja).

Prizadevanje lokalnih skupnosti v zvezi s prostovoljstvom se od občine do občine razlikuje. Večje občine, kot sta Ljubljana in Maribor, prispevajo več k podpori prostovoljstvu, manjše občine pa predvsem v odvisnosti od sredstev, ki jih imajo na voljo, in njihovih prednostnih nalog.

S kakšnimi težavami se srečujejo organizacije pri vključevanju prostovoljcev v delo

Temeljni problem pri prostovoljstvu, poleg odsotnosti sistemske podpore prostovoljstvu kot vrednoti in družbenemu prispevku, je zagotavljanje finančnih sredstev za promocijo in kakovostno organiziranje prostovoljskega dela. Iz tega izvirajo tudi:

- težave pri pokrivanju materialnih stroškov za delo prostovoljcev,
- nezadostno usposabljanje in spremljanje prostovoljcev,
- nezadostna podpora prostovoljcem in njihovo posledično izgorevanje,
- premalo profesionalnega kadra, ki bi se ukvarjal s prostovoljci,
- težave z zagotavljanjem pogojev za prostovoljsko delo.

Poleg tega je, kot je povedal predstavnik Olimpijskega komiteja Slovenije, problem splošna družbena klima, v kateri vrednote devalvirajo, gojijo se slabe navade medsebojnih odnosov, slabita medčloveška in medgeneracijska solidarnost, brez-pogojna prioriteta je »lov«, ki v realnem svetu smeši prostovoljce in jih demotivira. Država k temu prispeva tudi s svojo pasivnostjo glede prostovoljstva.

Zaključek

Iz predstavljenega stanja lahko ugotovimo, da prostovoljstvo nedvomno prispeva k družbeni blaginji, vendar na nekako neopazen način. Rezultate prostovoljskega dela družba sprejema kot samoumevne, v določeni meri pa celo pričakuje prispevek prostovoljcev (ponekod celo prevelik – na primer v Zakonu o humanitarnih organizacijah).

Skozi študijo se je potrdila prva hipoteza, da slovenska družba prostovoljce razume kot pomemben del civilne družbe, ki se s svojim delom odzivajo na številne družbene potrebe in izzive. Študija je pokazala, da je prostovoljski odziv hitrejši in

učinkovitejši in da v tem pogledu država takšnemu prispevku niti ne more biti konkurenčna. Nadalje je iz rezultatov študije razvidno, da je prostovoljstvo vedno prepoznavnejše, kar se odraža tudi v trendih postopnega povečevanja števila prostovoljcev. Navedeno je predvsem plod sistematičnega dela nevladnih organizacij (ob delni podpori države) za promocijo in razvoj prostovoljstva, ki ga prepoznavajo kot velik socialni kapital v soočanju z izzivi sodobnega časa. Tudi ocena kvantitativnega prispevka prostovoljcev kaže, da je ta velik. Še posebej, če bi se vrednost tega prispevka pretvorila v število potrebnih zaposlenih, bi bil ta podatek velikega pomena. Po oceni študije Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji, ki je pridobljene podatke o opravljenem prostovoljskem delu v letu 2005 posplošila na celotno tedanje število nevladnih organizacij, so prostovoljci v letu 2005 opravili delo, ki ustreza 7.125 polno zaposlenih delavcev (Kolarič in dr. 2006: 40).

Potrdila se je tudi druga hipoteza, da slovenska družba ceni (priznava) prostovoljstvo, vendar ne vrednoti ustrezno njegovega dejanskega prispevka k družbeni blaginji in družbeni koheziji. Namreč, ob odsotnosti sistemske podpore merjenju in vrednotenju prostovoljskega dela sta za zdaj evidentiranje in njegovo prikazovanje v prostovoljskih organizacijah dodatno administrativno delo. S stališča prostovoljca pa je pogosto lahko tudi izkaz njegovega »zastojkarskega« delo, ki v pridobitno usmerjeni družbi ni cenjeno. Odnos države se vidi tudi v predstavljenih predpisih, kjer je v najboljši luči o prostovoljstvu govora le v nacionalnih programih, v zakonski materiji se prostovoljstvo že samoumevno pričakuje, v podporni zakonodaji, tisti, ki bi morala ustvarjati dobre pogoje za prostovoljstvo, pa prostovoljstva ni.

Ker sistemske podpore prostovoljstvu ni, je mogoče ugotoviti predvsem veliko težav, ki iz te neurejenosti izhajajo in ki so bile v študiji osvetljene, povzete pa so v nadaljevanju.

Predlogi za izboljšanje položaja prostovoljstva

Sprejem zakona o prostovoljstvu:²⁹ Glavni cilj za izboljšanje prostovoljstva, ki mora to tudi ostati in se čim prej uresničiti, je sprejetje sistemskega zakona o prostovoljstvu. Ta naj bi določal minimalne pogoje za prostovoljce in prostovoljske organizacije za organiziranje in opravljanje prostovoljskega dela (usposabljanje prostovoljcev, zagotavljanje njihove varnosti, povračilo stroškov, spremljanje in podpora njihovem delu ter ustrezno zavarovanje). Nadalje pa naj bi določal podlage za sistematično vrednotenje in razvoj prostovoljskega dela, vlogo države in lokalnih skupnosti pri promociji, razvoju in sistemske podpore prostovoljstva ter njihovo sodelovanje z mrežami prostovoljskih organizacij. Prostovoljsko delo je namreč tako družbeno pomembno, da je nujno, da sta njegova prepoznavnost in okvir določena

²⁹ V času priprave študije zakon še ni bil sprejet. Zakon o prostovoljstvu je bil sprejet v februarju 2011.

zakonsko, kar je v moderni in visoko regulirani državi znak priznanja pomembnosti določenemu področju. Nematerialni prispevek prostovoljcev predstavlja predvsem materialni prihranek države, s tem pa zavezuje državo k odgovornosti, da konkretnje zagotovi stabilnejše razmere za delovanje prostovoljskih organizacij, saj s tem med drugim tudi prispeva k racionalni porabi sredstev davkoplačevalcev. Celotni potencial prostovoljstva v svojem prispevku družbi se lahko razvije le ob ustrezni organizaciji, uvajanju in spremljanju prostovoljcev ter zagotavljanju ustreznih materialnih razmer za njihovo delo, kar med drugim terja tudi dovolj profesionalnih kadrov. Naslednji družbenokoristen vidik prostovoljstva pa je vključevanje posameznikov preko prostovoljstva v procese odločanja pri ustvarjanju skupne prihodnosti, kar prispeva h krepitvi civilnega dialoga.

Sam zakon oziroma ustrezni drugi ukrepi v podporo prostovoljstvu bi se morali odzvati tudi na problematiko prostovoljstva v odnosu do države, ki se najbolj pereče odraža v naslednjem:

1. Prostovoljsko delo je treba začeti sistematično evidentirati in spremljati.
2. Prostovoljsko delo je treba začeti vrednotiti in tako spremljati prispevek prostovoljcev.
3. Vrednotenje prostovoljskega dela ne more biti enotno za vse prostovoljce, saj nekateri prostovoljno opravljajo zahtevno delo na svojem profesionalnem področju.
4. Prispevek prostovoljskih organizacij je nujno treba upoštevati v vrednosti prostovoljskega dela kot lastnega sofinanciranja pri javnih razpisih.
5. Potrebna je večja in bolj sistematična vključenost lokalnih skupnosti v podporo prostovoljstvu, ki bo dopolnjevala prizadevanja države.
6. Vzpostaviti je treba zakonske ali druge mehanizme za večje vključevanje brezposelnih oseb in tudi prejemnikov denarne socialne pomoči v prostovoljske aktivnosti.
7. Vzpostaviti je treba zakonske ali druge mehanizme, da bo izkazano prostovoljsko delo štelo kot delovna izkušnja pri zaposlitvi.
8. Pogoje Zakona o humanitarnih organizacijah je treba prilagoditi dejanskemu stanju prostovoljcev v humanitarnih organizacijah (znižati odstotek prostovoljcev kot potrebni pogoj).
9. Potrebno je sistematično delo pri vzgoji za prostovoljstvo med šolanjem z vnašanjem vsebin, ki predstavljajo prostovoljstvo kot vrednoto, razvoj oblik prostovoljskega dela kot način življenja v šoli (na primer medvrstniška učna pomoč).
10. Prostovoljstvo je treba promovirati kot vrednoto ter vzvod za medgeneracijsko in medčloveško sožitje in solidarnost.
11. Država mora spodbuditi določene mehanizme za vzpostavitev sistema bonitet prostovoljcem, ker je to lahko eden od vidnejših priznanj prostovoljcem, na primer izkaznico za prostovoljce, ki omogoča popuste pri javnem prevozu,

kulturnih prireditvah, nastanitvah in izobraževanju v zvezi s prostovoljstvom, tudi kot olajšava pri dohodnini.

12. Država mora spodbujati sistemski razvoj prostovoljstva v okviru nevladnih organizacij, saj te zaradi pomanjkanja sredstev in znanja še niso v celoti razvile prostovoljskega potenciala.

Po izkušnjah Zveze gasilskih društev (delodajalci zavračajo gasilce zaradi njihovih zakonskih bonitet, ki so dolžnosti delodajalca) je treba pri zakonskem urejanju prostovoljstva in predvsem spremljajoče podporne zakonodaje paziti, da so spremembe celovite in skladne.

Študija primera 2: »Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij«

Dimenzija: Raven organizacij – regionalna in sektorska distribucija znotraj civilne družbe

Uvod

Pojem neprofitna organizacija zajema dve vrsti organizacij. Ene so javne ne-profitne organizacije (ki jih ustanovijo javne avtoritete), katerih poslanstvo je uresničevanje javnega interesa, druge pa so zasebne neprofitne organizacije (ki jih ustanovijo zasebne fizične in pravne osebe), katerih poslanstvo je uresničevanje skupnega in/ali javnega interesa. Tako javni kot tudi skupni interes predstavlja ta legitimno operacionalizacijo splošnega družbenega interesa (Monnier in Thiry 1997: 324).

Predmet naše analize v študiji primera so zasebne neprofitne organizacije, ki jih označujemo tudi s sintagmo civilnodružbene organizacije oziroma organizirana civilna družba. S to oznako se umeščajo v sfero civilne družbe, to je v tisti del družbenega prostora/družbene realnosti, ki je med skupnostjo/gospodinjstvom in državo (Bryant 1993: 399), je drugačen od tistega dela družbene realnosti, ki ga obvladujejo zakoni trga (Taylor 1990: 98), ter ponuja možnost za samoorganiziranje in usklajeno delovanje. Osnovna značilnost sfere civilne družbe sta njena sočasna zaprtost in odprtost v odnosu do drugih delov družbene realnosti, kar pogojuje, da so entitete, ki se v njej nahajajo – med njimi so tudi civilnodružbene organizacije, v svojih osnovnih lastnostih sočasno podobne in različne od entitet, ki se nahajajo v drugih delih družbene realnosti/v drugih družbenih sferah (Kolarič in dr. 2002: 14–22):

- so neprofitne (kar pomeni, da so ustanovljene z namenom, da uresničujejo javni in/ali skupni interes) in glede na to lastnost različne od entitet v sferi trga (ki so profitne, to je ustanovljene z namenom povečevanja dobičkonosnosti kapitala za njihove lastnike), pa vendar podobne entitetam v sferi države in v sferi skupnosti; tudi te so namreč neprofitne, saj je pomen njihovega obstoja in delovanja uresničevanje javnega in skupnega interesa;
- so zasebne (kar pomeni, da so ustanovljene na temelju načel in pravil zasebnega prava) in glede na to lastnost različne od entitet v sferi države (ki so javne, ustanovljene na temelju načel in pravil javnega prava), pa vendar podobne entitetam v sferi trga in skupnosti; tudi te so namreč ustanovljene in delujejo v skladu s pravili in načeli zasebnega prava;

- so formalne (kar pomeni, da delujejo na temelju eksplicitnih norm in pravil ter organiziranosti) in glede na to lastnost različne od entitet v sferi skupnosti (ki jo tvorijo neformalne socialne mreže – družina, sorodstvo, sosedsvo, skupine prijateljev), pa vendar podobne entitetam v sferi države in v sferi trga; tudi te delujejo v skladu z eksplicitnimi pravili in normami in so organizirane.

Sočasna podobnost in različnost civilnodružbenih organizacij v odnosu do javnih/državnih organizacij, profitnih organizacij in neformalnih socialnih mrež je njihova komparativna prednost, saj jim omogoča, da kombinirajo logike in načine delovanja, sredstva in potenciale iz vseh sfer. Sposobne so uporabiti državna sredstva in funkcionirati v skladu z zahtevami države, pa so vseeno, glede na svoje ustanovitelje, zasebne organizacije; sposobne so se tržno oziroma komercialno vesti, pa so vseeno še vedno neprofitne organizacije, ker sta smisel in cilj njihovega početja delovanje v skupno ali/in javno dobro in ne maksimiziranje dobička njihovim lastnikom; sposobne so zajemati potenciale iz neformalnih socialnih mrež, pa so vseeno še vedno formalne organizacije z eksplicitnimi pravili in normami, obveznimi za vse, ki so vanje vključeni. S to sposobnostjo kombiniranja logik in načinov delovanja, sredstev in potencialov so civilnodružbene organizacije hibridne, polivalentne, mešane entitete (Evers 1993; Pestoff 1995); še več, to je tisto, kar daje tem organizacijam zanje značilno dinamičnost, prilagodljivost, sposobnost eksperimentiranja itn., lastnosti, ki jih odlikujejo v primerjavi z drugimi organizacijami v družbi.

Posledica dejstva, da civilnodružbene organizacije nimajo »diference specifik«, ampak so sočasno podobne in različne od entitet/organizacij v drugih družbenih sferah, je njihova velika raznovrstnost. Z njo se bomo v naši analizi spoprijeli tako, da bomo:

- najprej s pomočjo formalno-pravne tipologije in sekundarnih podatkov predstavili obseg civilnodružbenega sektorja in regijsko distribucijo posameznih tipov organizacij;
- v drugem koraku s pomočjo mednarodne klasifikacije neprofitnih organizacij (ICNPO) in slovenskim razmeram prirejene lastne klasifikacije predstavili strukturo civilnodružbenega sektorja;
- v zaključku pa v časovni perspektivi zadnjih petnajst let poskušali identificirati razvojni trend slovenskih civilnodružbenih organizacij in njihovo morebitno spremenjeno družbeno funkcijo/vlogo.

Obseg civilnodružbenega sektorja v Sloveniji

Slovenska zakonodaja posebej in natančno opredeljuje in ureja naslednje tipe civilnodružbenih organizacij: društva in zveze društev, ki jih ureja Zakon o društvih,³⁰ zasebne zavode, ki jih ureja Zakon o zavodih,³¹ ustanove/fundacije, ki jih ureja Zakon o ustanovah,³² zadruge, ki jih ureja Zakon o zadrugah,³³ in verske skupnosti/organizacije, ki jih ureja Zakon o verski svobodi.³⁴ V skladu s strukturalno-operacionalno definicijo neprofitnih organizacij se med civilnodružbene organizacije uvrščajo tudi zbornice,³⁵ sindikati³⁶ in politične stranke,³⁷ ki imajo prav tako vsaka svojo regulativo.

Iz registra Statističnega urada RS je razvidno, da je v letu 1996 delovalo v Sloveniji 11.570 društev (in njihovih zvez), 30 fundacij, 110 zadrug, 154 zasebnih zavodov in 336 verskih organizacij; njihovo skupno število je bilo 12.200 organizacij (register SURS, 1997). Iz podatkov registra Agencije RS za javnopravne evidence in storitve, kamor organizacije obvezno pošiljajo svoje letne finančne izkaze, je razvidno, da se je v dobrih desetih letih število društev povečalo na 21.460 organizacij, število fundacij na 209, zadrug na 428, zasebnih zavodov na 1744 in verskih organizacij na 1172. Če k tem prištejemo še 95 zbornic, 60 političnih strank in 3479 sindikatov, vidimo, da je v letu 2008/2009 v Sloveniji delovalo skupaj 28.647 civilnodružbenih organizacij. Če ob tem številu upoštevamo število prebivalcev, je razvidno, da se Slovenija nahaja v vrhu držav z največjim številom civilnodružbenih organizacij.

Vendar pa je ob tem treba opozoriti, da društva in zveze društev še vedno predstavljajo skoraj 75-odstotni delež med vsemi civilnodružbenimi organizacijami; zasebni zavodi predstavljajo le 6-odstotni delež, verske organizacije 4-odstotni delež, zadruge 1,5-odstotni delež in ustanove/fundacije 0,7-odstotni delež (slika ŠP2.1).

³⁰ Zakon o društvih (Uradni list RS, št. 61/2006, 91/2008 Odl.US: U-I-380/06-11, 102/2008 Odl. US: U-I-57/07-7, 58/2009).

³¹ Zakon o zavodih (Uradni list RS, št. 12/1991, 451/1994 Odl.US: U-I-104/92, 8/1996, 18/1998 Odl. US: U-I-34/98, 36/2000 – ZPDZC, 127/2006 – ZJZP).

³² Zakon o ustanovah (Uradni list RS, št. 60/1995, 53/2005, 70/2005-UPB1 (91/2005 popr.)).

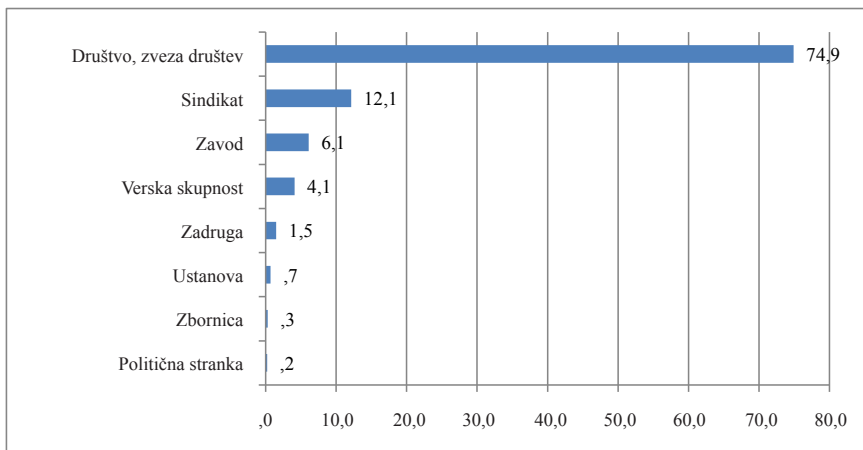
³³ Zakon o zadrugah (Uradni list RS, št. 13/1992, 7/1993, 13/1993 – ZP-G, 22/1994, 68/1995 Odl.US: U-I-78/93, 35/1996, 41/2007, 62/2007-UPB1, 87/2009).

³⁴ Zakon o verski svobodi (Uradni list RS, št. 14/2007), ki je nasledil Zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v Republiki Sloveniji (Uradni list SRS, št. 15/76 in 42/86, in Uradni list RS, št. 22/91 ter 59/02 – ZJZ in 60/05 – ZJZ-A).

³⁵ Za gospodarske zbornice velja Zakon o gospodarskih zbornicah (Uradni list RS, št. 60/2006, 56/2008 Skl.US: U-I-120/08-6, 32/2009 Odl.US: U-I-155/07-10, 32/2009 Odl.US: U-I-120/08-25), ki določa način ustanovitve in delovanja gospodarskih zbornic. S posebnim zakonom je ustanovljena kmetijsko gozdarska zbornica (Zakon o kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije). Poleg teh pa imamo še številne druge zbornice, ki so vse ustanovljene z zakonom, ki ureja določeno področje – na primer Zakon o socialnem varstvu – socialna zbornica, Zakon o notariatu – notarska zbornica, Zakon o zdravniški službi – zdravniška zbornica). Ustanovitev in delovanje teh zbornic določajo posamezni področni zakoni.

³⁶ Zakon o reprezentativnosti sindikatov (Uradni list RS, št. 13/1993).

³⁷ Zakon o političnih strankah (Uradni list RS, št. 62/1994, 13/1998 Odl.US: U-I-301/96, 24/1999 Odl. US: U-I-367/96, 70/2000, 52/2001 Odl.US: U-I-372/98-10, 51/2002, 94/2002 Odl.US: U-I-223/00-22, 69/2005, 100/2005-UPB1, 103/2007).

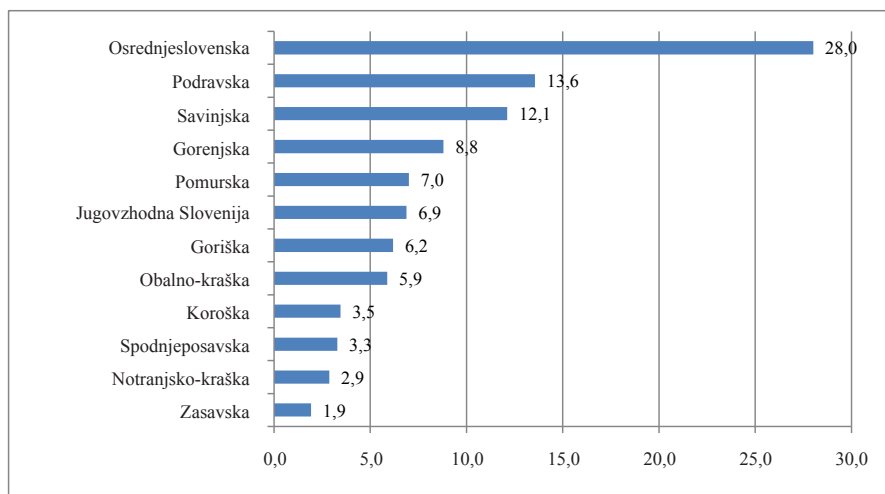
Slika ŠP2.1: Deleži posameznih tipov organizacij med vsemi civilnodružbenimi organizacijami (v %)

Vir: Podatki AJPEŠ.

Delež društev med vsemi organizacijami se sicer postopoma zmanjšuje (v letu 1996 so društva predstavljala skoraj 95-odstotni delež med vsemi organizacijami), vendar pa še vedno bistveno pogojuje značaj celotnega civilnodružbenega sektorja. Društva so namreč po svojem značaju predvsem ekspresivne organizacije, v katere se združujejo posamezniki, ker jim omogočajo razvijati in uresničevati potenciale, ki jih nosijo v sebi; so torej organizacije, ki delujejo predvsem v skupno dobro svojih članov in manj v javno dobro. Takšno stanje je na eni strani posledica preteklega razvoja, ko so društva predstavljala legalno in legitimno obliko samoorganiziranja državljanov; ustanavljala so se praviloma na lokalnih ravneh, se povezovala v zveze na regijskih ravneh in na nacionalni ravni ter so jih v obliki letnih dotacij financirale lokalne in/ali nacionalne javne avtoritete/oblasti. Na drugi strani pa število društev še vedno hitro narašča, čeprav so že skoraj dvajset let ukinjene vse formalne ovire za ustanavljanje drugih tipov civilnodružbenih organizacij. To je po našem mnenju pogojeno z značajem slovenskega blaginjskega sistema (welfare regime), kar bomo pojasnili v zadnjem delu naše analize.

Podatki o distribuciji števila organizacij po statističnih regijah kažejo, da je največ organizacij v regijah, ki imajo močna urbana središča; 28 % vseh organizacij je tako v Osrednjeslovenski regiji, 13,6 % v Podravski, 12,1 % v Savinjski, 8,8 % v Gorenjski in 7 % v Pomurski regiji (slika ŠP2.2). To je po našem mnenju posledica razvoja v zadnjem desetletju in pol, ko nove organizacije vseh vrst bistveno intenzivneje nastajajo v urbanih okoljih kot v ruralnih.

Slika ŠP2.2: Regijska distribucija števila civilnodružbenih organizacij (v %)

Vir: Podatki AJPes.

V vseh regijah, razen v Osrednjeslovenski, predstavljajo društva od 72- do 79-odstotni delež vseh civilnodružbenih organizacij v regiji. Delež sindikatov se giblje med 11 in 18 % vseh organizacij v posameznih regijah, delež verskih organizacij se giblje v razponu od 3 do 7 %, delež zasebnih zavodov med 1,5 in 11 %, delež zadrug od 0,7 do 2,2 %, delež ustanov/fundacij, zbornic in političnih strank pa je manjši od 1 % vseh civilnodružbenih organizacij v posamezni regiji.

Če pogledamo regijsko distribucijo tistih tipov organizacij, ki po svojem značaju niso ekspresivne, temveč delujejo v pretežni meri v korist zunanjih uporabnikov, to so zasebni zavodi, verske organizacije in fundacije, vidimo:

- da je več kot polovica (51,1 %) zasebnih zavodov v Osrednjeslovenski regiji, 10,3 % jih je v Podravski regiji, 8,7 % jih je v Obalno-kraški regiji, 7,1 % v Savinjski itn.;
- da je 27,7 % vseh verskih organizacij v Osrednjeslovenski regiji, 11,2 % jih je v Podravski, 10,3 % v Savinjski, 9,7 % v Gorenjski regiji itn.;
- da je 34,4 % vseh ustanov v Osrednjeslovenski regiji, 17,2 % jih je v Savinjski, 12,4 % v Podravski, 6,7 % v Gorenjski regiji itn.

Navedeni podatki samo potrjujejo že zapisano ugotovitev, da vsi tipi civilnodružbenih organizacij, predvsem pa novi tipi (zasebni zavodi, ustanove/fundacije, verske organizacije), nastajajo bistveno intenzivneje v razvitih regijah z močnimi urbanimi središči kot v manj razvitih, ruralnih regijah, kjer praviloma stara tradicionalna društva še vedno predstavljajo skoraj 80-odstotni delež med vsemi civilnodružbenimi organizacijami.

Na podlagi predstavljenih podatkov o številu, tipih in regijski porazdelitvi civilnodružbenih organizacij ter opravljene analize, lahko ugotovimo:

- da se je v obdobju od leta 1996 do leta 2008 število organizacij povečalo za 2,3-krat;
- da število organizacij narašča hitreje v regijah z močnimi urbanimi središči kot v ruralnih regijah;
- da se delež društev med vsemi civilnodružbenimi organizacijami sicer zmanjšuje, vendar društva še vedno predstavljajo dve tretjini vseh civilnodružbenih organizacij;
- da novi tipi organizacij, to je organizacij, ki delujejo v javno dobro oziroma zagotavljajo storitve za zunanje uporabnike, nastajajo bistveno intenzivneje v razvitih regijah, predvsem pa v urbanih središčih.

Navedeno nas usmerja k ugotovitvi, da se obseg slovenskega civilnodružbenega sektorja intenzivno povečuje, da se med vsemi civilnodružbenimi organizacijami postopoma povečujejo deleži organizacij, ki so producentke storitev za zunanje uporabnike, vendar pa je to povečevanje vezano predvsem na regije z močnimi urbanimi središči. To seveda pomeni, da civilnodružbeni sektor v Sloveniji sicer intenzivno raste, vprašanje pa je, ali se s povečevanjem obsega sektorja povečuje tudi njegova moč oziroma pomen v celotni družbi. Če to moč izrazimo z deležem, ki ga prihodki civilnodružbenih organizacij predstavljajo v BDP, je ta od leta 1996, ko je predstavljal 1,92 % BDP (Kolarič in dr. 2002: 122), do leta 2008 narasel le na 1,99 % BDP (Črnak Meglič 2009: 21). To pa je v primerjavi z drugimi državami zelo majhen delež. Rast sektorja tako ne pomeni, da se povečuje njegova moč oziroma njegov pomen v družbi.

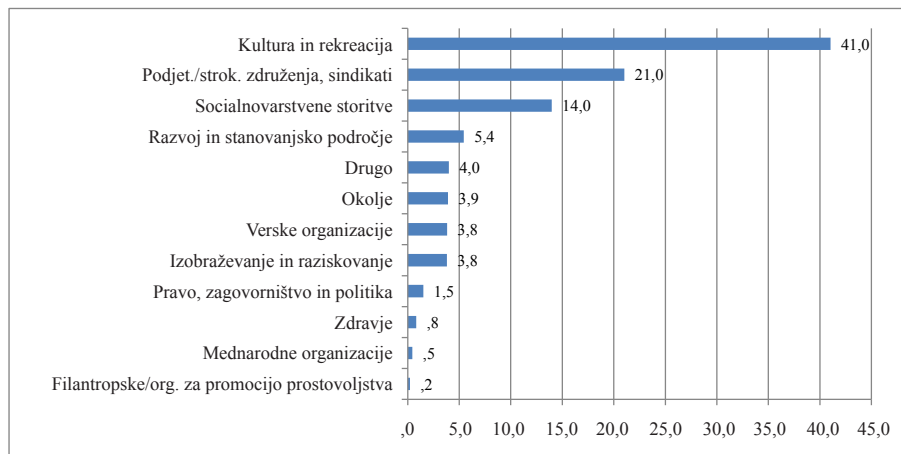
Struktura civilnodružbenega sektorja v Sloveniji

Tako kot smo pri prikazu obsega civilnodružbenega sektorja poskušali obvladati raznovrstnost civilnodružbenih organizacij s pomočjo tipologije, bomo pri analizi njegove strukture uporabili instrument klasifikacije teh organizacij. Mednarodna klasifikacija neprofitnih organizacij (ICNPO) temelji na razvrščanju organizacij v skupine in podskupine po področjih, na katerih organizacije delujejo, oziroma po vrsti dejavnosti, ki jih izvajajo. Organizacije, ki se nahajajo v registru Agencije RS za javnopravne evidence in storitve in so »predstavljene« z dejavnostjo, ki jo izvajajo, smo tako razvrstili v skupine in podskupine klasifikacije ICNPO.

Kot je razvidno s slike ŠP2.3, 41 % slovenskih civilnodružbenih organizacij izvaja kulturne, umetniške, športne, rekreacijske dejavnosti in dejavnosti družabništva; 21 % organizacij izvaja podjetniške dejavnosti in deluje v skupno dobro članov strokovnih/poklicnih združenj in sindikatov; 14 % organizacij izvaja socialnovarstvene

storitve, storitve nujne pomoči in reševanja ter nudi pomoč in podporo tistim, ki se nahajajo pod pragom revščine; 5,4 % organizacij prispeva k ekonomskemu in socialnemu razvoju znotraj lokalnih skupnosti ter deluje na stanovanjskem področju in področju zaposlovanja in usposabljanja; 3,9 % organizacij izvaja okoljevarstvene dejavnosti in dejavnosti zaščite živali; le nekoliko manj organizacij, 3,8 %, jih izvaja izobraževalne dejavnosti na vseh ravneh formalnega izobraževanja ter druge izobraževalne in raziskovalne dejavnosti; 3,8-odstotni delež med vsemi organizacijami predstavljajo tudi organizacije, ki izvajajo verske dejavnosti in prispevajo k razvoju verskih skupnosti; organizacij, ki izvajajo zagovorništvo, pravne storitve in delujejo politično, je 1,5 %; organizacij, ki izvajajo bolnišnične, rehabilitacijske, negovalne in druge zdravstvene storitve, je le 0,8 %; še manj, 0,5 %, je organizacij, ki delujejo v mednarodnem prostoru, in 0,2 % predstavljajo organizacije, ki podpirajo druge organizacije in skrbijo za promocijo prostovoljstva.

Slika ŠP2.3: Klasifikacija slovenskih civilnodružbenih organizacij glede na področja delovanja/dejavnosti v mednarodni klasifikaciji (ICNPO) (v %)

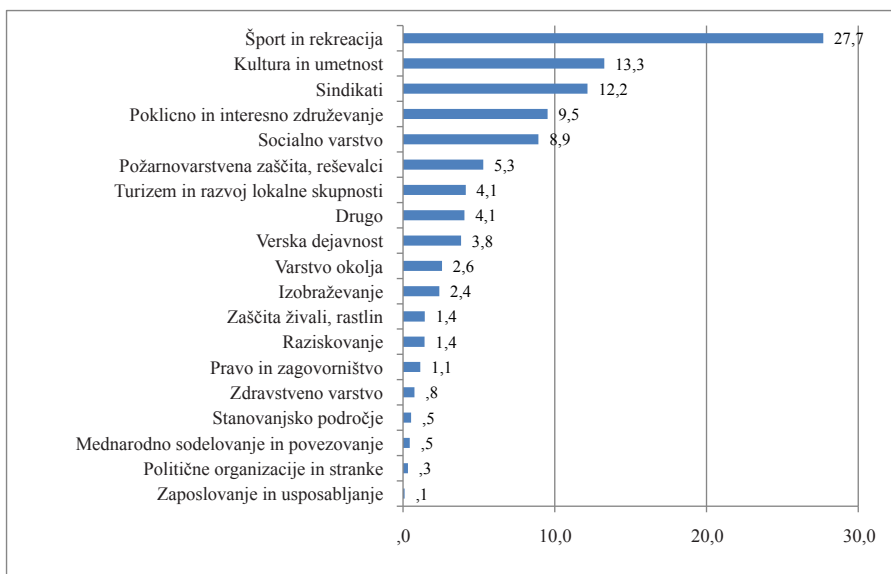
Vir: Podatki AJ PES.

Struktura slovenskega civilnodružbenega sektorja, ki je razvidna iz navedenih podatkov, se razlikuje od strukture tega sektorja v razvitih zahodnih družbah, pa tudi v manj razvitih, denimo, latinskoameriških družbah. V teh družbah največ organizacij izvaja vse vrste zdravstvenih, izobraževalnih in socialnovarstvenih storitev; organizacije na teh treh področjih so tudi finančno najmočnejše in tudi najvišje profesionalizirane. Dejstva, da v slovenskih razmerah največ organizacij izvaja športno-rekreacijske in kulturno-umetniške dejavnosti ter deluje v skupno dobro članov poklicnih/strokovnih združenj in sindikatov in da so organizacije, ki izvajajo socialnovarstvene storitve, šele na tretjem mestu, organizacije, ki izvajajo izobraževalne in

zdravstvene storitve, pa skoraj čisto na dnu grafa (slika ŠP2.3), ne moremo pojasniti z »avtoritarnim značajem« prejšnjega družbenega sistema, ki naj ne bi dovoljeval ustanavljanja organizacij na teh področjih. Pojasnimo ga lahko s specifično strukturo sistema blaginje, ki se je vzpostavil v pogojih razvoja slovenske družbe po drugi svetovni vojni, kjer so močne, prostorsko razpršene organizacije javnega sektorja, predvsem na področjih zdravstva, izobraževanja in tudi socialnega varstva, zagotavljale večino potrebnih storitev za uporabnike.

Drugačna struktura slovenskega civilnodružbenega sektorja je še vidnejša v naši lastni klasifikaciji, kjer smo nekoliko drugače, ustreznejše slovenskim razmeram, kot je to v mednarodni klasifikaciji, opredelili posamezna področja delovanja civilnodružbenih organizacij. Kot je razvidno s slike ŠP2.4, predstavljajo organizacije, ki delujejo na področju športa in rekreacije, 27,7-odstotni delež med vsemi civilnodružbenimi organizacijami, na drugem mestu so s 13,3-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na področju kulture in umetnosti, sledijo sindikati z 12,2-odstotnim in strokovna/poklicna/poslovna združenja z 9,5-odstotnim deležem. Če izmed organizacij, ki delujejo na področju socialnega varstva, izločimo tiste, ki delujejo na področju požarne varnosti in zaščite pred naravnimi nesrečami, je delež organizacij, ki izvajajo socialnovarstvene storitve, 8,9-odstoten, delež organizacij, ki delujejo na področju izobraževanja, je 2,4-odstoten, delež tistih, ki delujejo na področju raziskovanja, je 1,4-odstoten in delež organizacij, ki delujejo na področju zdravstvenega varstva, je le 0,8-odstoten.

Slika ŠP2.4: Klasifikacija slovenskih civilnodružbenih organizacij glede na lastno opredelitev področij delovanja/dejavnosti organizacij (v %)

Vir: Podatki AJPEŠ.

Če zaradi mednarodne primerljivosti povežemo mednarodno klasifikacijo slovenskih civilnodružbenih organizacij z njihovo tipologijo, vidimo:

- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju športa in rekreacije ter kulture in umetnosti, predstavljajo društva in njihove zveze 96,7-odstotni delež in da 52,9 % vseh društev in njihovih zvez izvaja športno-rekreacijske in kulturno-umetniške dejavnosti; zasebni zavodi predstavljajo 3-odstotni delež, vendar pa 20 % vseh zasebnih zavodov deluje na teh področjih;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju izobraževanja in raziskovanja, predstavljajo zasebni zavodi 69,7-odstotni delež in da 43,5 % vseh zasebnih zavodov deluje na tem področju; društva predstavljajo 28,5-odstotni delež ter le 1,4 % vseh društev in njihovih zvez deluje na teh dveh področjih;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju zdravstva, predstavljajo zasebni zavodi 74,4-odstotni delež, vendar pa le 10,1 % vseh zasebnih zavodov deluje na tem področju; društva predstavljajo 23,2-odstotni delež in le 0,3 % vseh društev deluje na tem področju;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju socialnega varstva, predstavljajo društva in njihove zveze 93,3-odstotni delež in da 17,4 % vseh društev deluje na tem področju; verske organizacije predstavljajo 3,6-odstotni delež in 12,3 % vseh verskih organizacij deluje na tem področju;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju varstva okolja in živali, predstavljajo društva 95,9-odstotni delež in da le 5 % vseh društev deluje na tem področju; zadruga predstavljajo 2,3-odstotni delež in da 6,1 % vseh zadrug deluje na tem področju;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju razvoja lokalnih skupnosti in na stanovanjskem področju, predstavljajo društva 75,4-odstotni delež in da 5,5 % vseh društev deluje na tem področju; zasebni zavodi predstavljajo 13,1-odstotni delež in zadruga 9,2-odstotni delež;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju prava, zagovorništva in politike, predstavljajo društva 78,6-odstotni delež, 13,8-odstotni delež predstavljajo politične stranke in 7,6-odstotni delež predstavljajo zasebni zavodi;
- da med vsemi organizacijami, ki podpirajo druge organizacije in skrbijo za promocijo prostovoljstva, predstavljajo ustanove/fundacije 91,7-odstotni delež in 26,3 % vseh ustanov/fundacij deluje na tem področju;
- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na mednarodnem področju, predstavljajo društva 95,3-odstotni delež, a le 0,6 % vseh društev deluje na tem področju;
- da med vsemi organizacijami, ki podpirajo verske skupnosti, predstavljajo verske organizacije 93,8-odstotni delež in da 87,6 % vseh verskih organizacij deluje na tem področju; društva predstavljajo 5,8-odstotni delež;

- da med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju podjetništva in strokovnega/poklicnega združevanja, predstavljajo sindikati 57,8-odstotni delež, društva pa 34,9-odstotni delež;
- da je tudi med 4 % organizacij, ki nam jih ni uspelo razvrstiti v nobeno skupino, delež društev 97,4 %.

Če navedeno povzamemo, potem lahko ugotovimo:

- da predstavljajo društva dominantno obliko organiziranosti med organizacijami, ki delujejo na področjih športa in rekreacije ter kulture in umetnosti, in da več kot polovica vseh slovenskih društev deluje na navedenih področjih;
- da predstavljajo zasebni zavodi dominantno obliko organiziranosti med vsemi organizacijami, ki delujejo na področjih izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva, in da več kot polovica zasebnih zavodov deluje na teh področjih;
- da predstavljajo ustanove/fundacije dominantno obliko organiziranosti med vsemi organizacijami, ki delujejo na področju podpiranja dejavnosti drugih organizacij in promocije prostovoljstva, in da skoraj ena tretjina vseh ustanov/fundacij deluje na teh dveh področjih; fundacije delujejo tudi na področjih športa in rekreacije ter kulture in umetnosti, razvoja lokalnih skupnosti in socialnega varstva;
- da predstavljajo verske organizacije dominantno obliko organiziranosti med vsemi organizacijami, ki podpirajo razvoj verskih skupnosti, in da dve tretjini vseh verskih organizacij delujeta na tem področju;
- da največ zadrug deluje na področjih razvoja lokalnih skupnosti, stanovanjskem področju ter na področju podjetništva in poklicnega/strokovnega združevanja; na navedenih področjih delujeta več kot dve tretjini vseh zadrug.

Osnovna ugotovitev, ki izhaja iz navedenih podatkov in ugotovitev, je naslednja: struktura slovenskega civilnodružbenega sektorja se sicer spreminja, vendar zelo počasi; podedovano stanje, v katerem povsem prevladujejo organizacije, ki delujejo na področjih športa in rekreacije, kulture in umetnosti ter poklicnega/strokovnega združevanja in obstajajo v obliki društev in njihovih zvez, se postopoma preoblikuje, in to toliko, kolikor nastajajo novi tipi organizacij (zasebni zavodi, ustanove/fundacije, verske organizacije), ki delujejo na področjih zdravstva, izobraževanja in raziskovanja ter socialnega varstva; krepitev teh vrst organizacij na navedenih področjih pa je bistveno pogojena s spremembami v strukturi celotnega slovenskega blaginjskega sistema, ki so sicer v teku, pa vendar niso tako intenzivne, da bi »na hitro« slovenski blaginjski sistem preoblikovale v katerega od blaginjskih sistemov, obstoječih v evropskih družbah.

Regijska distribucija posameznih vrst organizacij, to je organizacij, ki delujejo na posameznem področju, kot ga opredeljuje klasifikacija, nam skoraj v celoti odlikava distribucijo teh organizacij na nacionalni ravni, kot je razvidna s slike ŠP2.3.

V vseh regijah so tako:

- na prvem mestu s približno 40-odstotnim deležem med vsemi organizacijami v regiji organizacije, ki delujejo na področjih športa in rekreacije ter kulture in umetnosti;
- na drugem mestu s približno 20-odstotnim deležem strokovna/poklicna združenja in podjetniške organizacije;
- na tretjem mestu s približno 18-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na področju socialnega varstva ter zaščite in varovanja;
- na četrtem mestu s približno 5-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na področju varstva okolja in živali;
- na petem mestu s slabim 5-odstotnim deležem organizacije, ki podpirajo razvoj lokalnih skupnosti;
- na šestem mestu s skoraj 4-odstotnim deležem organizacije, ki podpirajo razvoj verskih skupnosti;
- na sedmem mestu z dobrim 3-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na področju izobraževanja in raziskovanja;
- na osmem mestu z 1,5-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na področju prava, zagovorništva in politike;
- na devetem mestu z 0,5-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na področju zdravstva;
- na desetem mestu prav tako z 0,5-odstotnim deležem organizacije, ki delujejo na mednarodnem področju;
- in na zadnjem, enajstem mestu z 0,3-odstotnim deležem organizacije, ki podpirajo razvoj drugih organizacij in promocijo prostovoljstva.

Ti podatki samo potrjujejo že zapisano ugotovitev o vztrajanju oziroma zelo počasnem spreminjanju preteklega strukturnega vzorca, ki je značilen za slovenski civilnodružbeni sektor in v katerem organizacije, ki delujejo na področjih športa, rekreacije, umetnosti in kulture ter poklicnega/strokovnega združevanja, dominirajo nad organizacijami, ki delujejo na področju socialnega varstva, predvsem pa nad organizacijami, ki delujejo na področjih izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva. Na drugi strani pa nam navedeni podatki ilustrirajo tudi pretekli razvoj civilnodružbenega sektorja v Sloveniji, saj kažejo, da so organizacije (predvsem v obliki društev) nastajale v vseh regijah in na vseh področjih delovanja, čeprav seveda ne enako intenzivno.

Sklep, ki ga je mogoče narediti na podlagi vseh navedb, je lahko le naslednji: značaj slovenskega civilnodružbenega sektorja še vedno v največji meri določajo ekspresivne organizacije, to so organizacije, ki delujejo predvsem v skupno dobro svojih članov; njihova družbena vloga oziroma funkcija je predvsem v tem, da podpirajo sposobnost neformalnih socialnih mrež (predvsem družine), da te lažje skrbijo za dobrobit svojih članov. Vendar pa je na določenih področjih delova-

nja, in to predvsem na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja, zdravstva, varovanja okolja in živali, opazen rahel trend povečevanja števila organizacij, ki so producentke storitev za zunanje uporabnike; njihova družbena funkcija oziroma vloga bi morala biti predvsem v dopolnjevanju ponudbe storitev javnega sektorja tam, kjer ta ponudba ni zadostna oziroma ni dovolj kakovostna (Kolarič in dr. 2002).

Trendi v razvoju slovenskih civilnodružbenih organizacij in njihova družbena vloga

Če v sklepnem delu povzamemo trende, ki smo jih identificirali v naši analizi kvantitativnih podatkov, potem so to naslednji:

1. Trend rasti, ki vključuje povečevanje števila vseh tipov civilnodružbenih organizacij. Ta trend je močnejši v razvitejših regijah z močnimi urbanimi središči kot v ruralnih regijah. V regijah z močnimi urbanimi središči se povečuje predvsem število »novih« tipov organizacij (zasebni zavodi, fundacije, verske organizacije), ki so nosilke premika od ekspresivnih organizacij k organizacijam, ki so producentke storitev za zunanje uporabnike.
2. Trend počasnega in postopnega spreminjanja v preteklem razvoju izoblikovanega strukturnega vzorca slovenskega civilnodružbenega sektorja, kjer gre za premik od dominacije organizacij, ki delujejo na področjih športa in rekreacije, umetnosti in kulture ter strokovnega/poklicnega in drugega interesnega združevanja, k povečevanju števila organizacij, ki delujejo na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja, zdravstva in okoljevarstva. Nosilke tega premika so »nove« organizacije, ki nastajajo predvsem v obliki zasebnih zavodov, ustanov/fundacij in cerkvenih organizacij.

O obeh navedenih trendih sklepamo na podlagi povečevanja števila organizacij, ki smo jih razvrstili v tipe in klasificirali v vrste. Vprašanje, ki se postavlja, je seveda, ali lahko oba trenda podkrepimo tudi s podatki, ki kažejo povečevanje finančne moči civilnodružbenih organizacij in na njej temelječe njihove profesionalizacije. Ta dva kazalnika nam namreč omogočata identificirati točko, na kateri se rast sektorja preoblikuje v njegov razvoj.

Pokazali smo že, da se je ob 2,3-kratnem povečanju števila organizacij delež njihovih skupnih prihodkov v BDP povečal le z 1,92 % v letu 1996 na 1,99 % v letu 2008 (Kolarič in dr. 2002, Črnak Meglič 2009). Tako majhen premik seveda ne povečuje moči teh organizacij v družbi oziroma ne predstavlja zadostne podlage za njihovo profesionaliziranje.

Podatki o stopnji profesionaliziranosti slovenskih civilnodružbenih organizacij, pridobljeni z anketnim vprašalnikom na reprezentativnem vzorcu organizacij v letu

1996, kažejo, da je bila stopnja profesionaliziranosti 0,73-odstotna; to pomeni, da so zaposleni v civilnodružbenih organizacijah opravili toliko delovnih ur, kot jih opravi 0,73 % vseh zaposlenih v Sloveniji za polni delovni čas; rečeno drugače, od vseh zaposlenih za polni delovni čas jih je bilo v civilnodružbenih organizacijah zaposlenih 0,73 %. V mednarodni primerjavi je bila to ena od najnižjih stopenj profesionaliziranosti tega sektorja (Kolarič in dr. 2002). Več kot deset let pozneje, v letu 2008, je znašala na podlagi opravljenih delovnih ur izračunana stopnja profesionaliziranosti slovenskih društev, zasebnih zavodov in fundacij 0,66 % (Črnak Meglič 2009: 23), kar pomeni, da so zaposleni v civilnodružbenih organizacijah opravili toliko delovnih ur, kot jih opravi 5796 oseb, zaposlenih za polni delovni čas; v razmerju do vseh delovno aktivnih prebivalcev Slovenije, katerih število je v letu 2008 znašalo 879.257 oseb, je to 0,66 %. Ta podatek za leto 2008 seveda ni povsem primerljiv s podatkom za leto 1996, vendar pa nam glede na to, da predstavljajo trije navedeni tipi skoraj 82-odstotni delež med vsemi slovenskimi civilnodružbenimi organizacijami, dovoljuje sklep, da je stopnja profesionaliziranosti slovenskih civilnodružbenih organizacij v več kot desetletnem obdobju ostala praktično nespremenjena.

Razlog za takšno stanje je v tem, da se v tem obdobju ni bistveno spremenila struktura prihodkov civilnodružbenih organizacij. Podatki za leto 1996 so pokazali, da so predstavljale članarine najpomembnejši posamični vir prihodkov, na drugem mestu so bili prihodki, pridobljeni od občin, in na tretjem sponzorska sredstva podjetij. Ko smo v skladu z metodologijo, izoblikovano in uporabljeno v mednarodni raziskavi Univerze Johns Hopkins, te in druge posamične vire združili v skupine, se je pokazalo, da predstavljajo prihodki od prodaje storitev/produktov (prihodki iz komercialnih virov) 44-odstotni delež med vsemi prihodki, prihodki iz javnih sredstev (občine, država) 27-odstotni delež in prihodki v obliki donacij posameznikov, podjetij in fundacij 29-odstotni delež (Kolarič in dr. 2002: 124). Ponovno preverjanje teh podatkov v letu 2005 je pokazalo, da je struktura prihodkov ostala praktično nespremenjena (Kolarič in dr. 2006).

Na podlagi takšne strukture prihodkov bi lahko sklepali, da je v slovenskem civilnodružbenem sektorju že sredi devetdesetih let stekel proces komercializacije organizacij, to je njihova usmeritev k prodaji storitev/produktov na kvazitrgih. Takšen sklep seveda ne vzdrži, če upoštevamo, da predstavljajo v deležu komercialnih prihodkov članarine skoraj polovični delež. Sklep, ki ga je mogoče potegniti iz predstavljene in v času nespremenjene strukture prihodkov na ravni celotnega sektorja, je lahko le, da ne proces komercializacije niti proces etatizacije³⁸ slovenskih civilnodružbenih organizacij nista zares stekla. Ta dva procesa predstavljata namreč podlago za profesionaliziranje in razvoj teh organizacij v drugih družbah ter določata tudi njihovo družbeno vlogo.

³⁸ Etatizacija je proces, ko organizacije do določene mere postajajo producentke storitev za državo (Kolarič in dr. 2002; 2003).

Navedeno tudi pomeni, da se spremembe, ki smo jih identificirali v strukturi sektorja in se odvijajo predvsem na področjih socialnega varstva, izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva in katerih nosilci so predvsem zasebni zavodi, fundacije in cerkvene organizacije, na ravni celotnega sektorja skoraj ne poznajo; to lahko pomeni, da kljub procesu privatizacije, ki teče pod paravanom podeljevanja koncesijskih pogodb organizacijam na navedenih področjih, proces etatizacije teh organizacij ni zares stekel. Stekel bi, če bi država v večji meri, kot je to storila do sedaj, prenesla breme zagotavljanja storitev na teh področjih z javnih organizacij na civilnodružbene organizacije. Če bi se to zares zgodilo, bi se razvoj slovenskega blaginjskega sistema začel intenzivneje gibati v smeri konservativno-korporativističnega sistema, v katerem so civilnodružbene organizacije producentke storitev za državo. Takšen razvoj ni edino mogoč niti ni nujno najboljši. Z vidika ohranitve visoke stopnje avtonomije civilnodružbenih organizacij je družbena vloga, ki jo sedaj igrajo slovenske civilnodružbene organizacije, ko na eni strani podpirajo sposobnost neformalnih socialnih mrež, da lažje skrbijo za svoje člane, na drugi strani pa dopolnjujejo (in ne nadomeščajo) ponudbo storitev javnega sektorja, idealna. Seveda pa nas celotna opravljena analiza usmerja predvsem k sklepu, da rast števila slovenskih civilnodružbenih organizacij ni dosegla točke, ko bi se začel njihov razvoj.

Študija primera 3: »Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij«

Dimenzija: Prakticiranje vrednot – ogljični odtis civilnodružbenih organizacij

Uvod

Opredelitev ogljičnega odtisa

Za namen te študije smo uporabili definicijo ogljičnega odtisa, kot jo podaja priročnik CIVICUS: Ogljični odtis je merilo vpliva človekovih aktivnosti na okolje, in sicer glede na količino toplogrednih plinov, ki jih povzročijo, merjenih v enotah ogljikovega dioksida (CO₂).³⁹ Širšo izvirno definicijo je mogoče najti na spletni strani *Carbon Footprint*,⁴⁰ in sicer: »Ogljični odtis je merilo vpliva naših aktivnosti na okolje in posebej na podnebne spremembe. Odvisen je od količine toplogrednih plinov, proizvedenih v našem vsakdanjiku s potrošnjo fosilnih goriv za elektriko, gretje in prevoz itd. Ogljični odtis je mera vseh toplogrednih plinov, ki jih individualno proizvedemo v tonah (ali kg) ogljikovega dioksida.«

Ogljični odtis (ali odtis CO₂) je pravzaprav poseben izračun, ki naše aktivnosti prevede v količino CO₂. Spletni pripomoček za izračun najdemo na spletni strani *Carbon Footprint* ter na slovenskih spletnih straneh *Energija si bodi učinkovit*⁴¹ in organizacije Umanotera.⁴² Za natančen izračun moramo opredeliti možne vrste emisij, ki se navadno razvrščajo glede na stopnjo nadzora, ki jo organizacija lahko uveljavi nad njimi. Na tej podlagi lahko razdelimo emisije toplogrednih plinov v tri glavne skupine (Kern, 2009):

1. neposredne emisije iz dejavnosti, ki jih organizacija nadzoruje,
2. emisije zaradi porabe električne energije,
3. posredne emisije zaradi proizvodov in storitev.

Namen študije

Namen študije je bil ugotoviti, koliko slovenske nevladne organizacije (organizacije civilne družbe) poznajo pojem ogljični odtis, ali poznajo ukrepe za zmanjševanje

³⁹ Civicus toolkit: Civil society Index Toolkit (2008 Edition) – Annex II.2.17 – 3.2. Civil society's carbon footprint.

⁴⁰ Dostopno na <http://www.carbonfootprint.com/carbonfootprint.html> (5. 2. 2010).

⁴¹ Dostopno na http://www.energijasi.com/index.php?id=473&no_cache=1 (5. 2. 2010).

⁴² Dostopno na <http://www.umanotera.org/index.php?node=170> (5. 2. 2010).

ogljirnega odtisa ter koliko jih izvajajo. Nadalje smo želeli opozoriti na trenutno stanje poznavanja ogljirnega odtisa med nevladnimi organizacijami ter najti načine za ozaveščanje in zmanjševanje ogljirnega odtisa med slovenskimi nevladnimi organizacijami. Če bi želeli ugotoviti sam ogljirni odtis med slovenskimi nevladnimi organizacijami, potem bi ga za določeno število nevladnih organizacij lahko izračunali s pomočjo prej navedenih pripomočkov za izračun. Ker pa je zavedanje o ogljirnem odtisu v Sloveniji še zelo nerazvito in gre bolj za individualno kot kolektivno zavedanje, je pomembnejše, da študija spodbudi nevladne organizacije, da bi se začele bolj zavedati svojega ogljirnega odtisa ter začele izvajati ukrepe za njegovo zmanjševanje, in to ne samo tiste, ki so predpisani z zakoni. S študijo želimo tudi pokazati na pomanjkanje sistematičnega ukvarjanja slovenskih nevladnih organizacij, da bi zavest in prizadevanja posameznikov glede ogljirnega odtisa prenesle v učinkovite ukrepe za zmanjševanje svojega ogljirnega odtisa.

Hipoteze

V okviru študije smo želeli preveriti naslednje hipoteze:

1. Slovenske nevladne organizacije se pretežno ne zavedajo svojega ogljirnega odtisa in aktivnosti, ki bi jih lahko izvajale, da bi ga zmanjšale.
2. Slovenske nevladne organizacije spodbujajo aktivnosti zaposlenih za zmanjševanje ogljirnega odtisa v službi in zunaj nje.
3. Nevladne organizacije spodbujajo zavedanje in zmanjševanje ogljirnega odtisa širše javnosti, vendar so to aktivnosti manjšega pomena glede na druge projekte, ki jih nevladne organizacije izvajajo.

Metode dela

Zaradi pomanjkanja strokovnih prispevkov o ogljirnem odtisu slovenskih nevladnih organizacij, kar bo opisano v nadaljevanju, bodo na vzorcu treh večjih slovenskih nevladnih organizacij prikazani problematika ogljirnega odtisa, stanje ozaveščenosti o njem in ukrepanje za zmanjševanje. Podatki, ki so bili pridobljeni v polstrukturiranih intervjujih, bodo medsebojno primerjani. Dopolnjujejo jih tudi opažanja predstavnice ene od vodilnih okoljskih organizacij, Umanotere, Slovenske fundacije za trajnostni razvoj,⁴³ ki se aktivno ukvarja z ogljirnim odtisom.

Čeprav je vzorec izbranih nevladnih organizacij majhen, je za namen te študije in predstavitev okvirnega stanja ozaveščenosti slovenskih nevladnih organizacij o ogljirnem odtisu relevanten, ker:

1. so to za slovenske razmere večje nevladne organizacije (glede na število zaposlenih in letni dohodek), pri čemer so bile upoštevane ugotovitve Črnak Megličeve, da je v letu 2008 društvo povprečno imelo 25.753 evrov prihodkov

⁴³ Dostopno na: <http://www.umanotera.org/> (3. 2. 2010).

in 0,14 zaposlenega, ustanova povprečno 217.912 evrov prihodkov in 0,55 zaposlenega, zavod pa povprečno 145.018 evrov prihodkov in 2,1 delavca (Črnak Meglič 2008);

2. so to nevladne organizacije, ki so v Sloveniji prepoznane kot vplivne vsaka na svojem področju (varstvo okolja, varstvo človekovih pravic, kot nosilka mreže prostovoljskih organizacij);
3. to niso nevladne organizacije, ki bi bile le slovenska enota mednarodne organizacije (na primer Rdeči križ, Amnesty International, UNICEF);
4. so izbrane nevladne organizacije s področja varstva okolja, varstva človekovih pravic in splošnih nevladnih organizacij – nosilke mreže prostovoljskih organizacij. Pri tem je bila namenoma izločena okoljska nevladna organizacija, ki se poglobljeno ukvarja z ogljičnim odtisom in njegovim zmanjševanjem (Umanotera).

Pri naboru možnih ukrepov za zmanjševanje ogljičnega odtisa, po katerih so bile nevladne organizacije povprašane, je študija sledila naboru možnih ukrepov na spletni strani »Wikia Green«.⁴⁴ Ker imamo v Sloveniji dobre razmere glede pitne vode, je med ukrepi zmanjševanja ogljičnega odtisa v tej študiji tudi pitje vode iz pipe namesto ustekleničene.

Ogljični odtis in nevladne organizacije – kratka zgodovina

Kaj je že bilo storjenega

Po podatkih Agencije RS za okolje⁴⁵ je bila Slovenija v letu 2005 s svojim okoljskim odtisom pod povprečjem EU.⁴⁶ Globalni okoljski odtis Evrope se je začel povečevati po letu 1961, ko je bilo povpraševanje skoraj enako biokapaciteti, leta 2005 pa je bil že dvakrat večji. Okoljski odtis držav članic EU je bil tako leta 2005 nad svetov-

⁴⁴ Dostopno na: http://green.wikia.com/wiki/How_to_reduce_your_carbon_footprint (2. 2. 2010).

⁴⁵ Mednarodna izmenjava okoljskih podatkov. Dostopno na: http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/BernardKovacKusarZupan-Okoljski%20podatki_prispevek.pdf (2. 2. 2010).

⁴⁶ Okoljski odtis je kazalec trajnostnega razvoja. Evropska agencija za okolje ga uvršča med kazalce za spremljanje pojavov na področju biodiverzitete v tako imenovani nabor kazalcev SEBI (Sustainable Environmental and Biodiversity Indicators). Računi okoljskega odtisa skušajo odgovoriti na vse aktualnejše raziskovalno vprašanje o tem, koliko regenerativne sposobnosti planeta (kapaciteta biosfere) potrebujemo, da zadovoljimo potrebam človekovih dejavnosti (za proizvodnjo sredstev, ki jih človek potroši, in za absorpcijo onesnaženja, ki pri tem nastane). Izraža se v standardizirani enoti biološko produktivne površine, globalnem hektarju (gha). (Vir: Mednarodna izmenjava okoljskih podatkov. Dostopno na: http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/BernardKovacKusarZupan-Okoljski%20podatki_prispevek.pdf) (2. 2. 2010).

nim povprečjem, in sicer je bil dvakrat večji od njene biološke kapacitete, kar pomeni, da bi EU glede na trenutno stopnjo potrošnje potrebovala dvakrat več naravnih virov. K temu je največ prispeval odtis energentov (ogljčni odtis). Za Slovenijo velja, da največji prispevek k okoljskemu odtisu prispevajo prav izpusti CO₂.⁴⁷ Tako sta zavedanje o ogljičnem odtisu in načrtno zmanjševanje odtisa pomembna dejavnika za zagotavljanje trajnostnega razvoja v Sloveniji. Ta cilj je toliko pomembnejši, ker Slovenija ne dosega ciljev, prevzetih s Kjotskim protokolom, o zmanjševanju emisij toplogrednih plinov.⁴⁸

Organizacije civilne družbe so pogosto tiste, ki se hitreje kot oblastne strukture odzivajo na nastalo stanje in odločnejše kažejo na probleme. Zato je zavedanje nevladnih organizacij o ogljičnem odtisu in možnostih njegovega zmanjševanja izredno pomembno. Določitev oziroma soočenje z ogljičnim odtisom posamezne organizacije pa je lahko prvi korak v načrtovanju zmanjševanja emisij, ki ga povzročajo. Vendar pa na tem področju v Sloveniji doslej še ni bilo veliko narejenega in tako na to temo tudi ni strokovnih prispevkov. Ker o ogljičnem odtisu tudi ni treba poročati, je izračun ogljičnega odtisa zgolj predmet osebne osveščenosti ali na njej temelječe politike organizacije.

V letih 2008 in 2009 je največji prispevek k osveščanju o ogljičnem odtisu prinesla Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, ki je med vodilnimi okoljskimi nevladnimi organizacijami v Sloveniji. Umanotera je zelo sistematično pristopila k uvajanju zavedanja o ogljičnem odtisu v Slovenijo. Tako je v letu 2009 izdala nekaj ključnih strokovnih del s tega področja, in sicer je zagotovila prevod dokumenta *Carbon footprinting, An introduction for organisations*.⁴⁹ Ob tem je tudi opredelila ogljični odtis za slovenski prostor: »Seštevek vseh emisij toplogrednih plinov, ki jih neposredno ali posredno povzročajo človek, organizacija, dogodek ali proizvod, imenujemo ogljični odtis.«⁵⁰ Nadalje je v okviru projekta Plan B za Slovenijo – Pobuda za trajnostni razvoj⁵¹ pripravila dokument *Cilji zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov*,⁵² ki predstavlja strokovne podlage za postavitev nacionalnih podnebnih ciljev. V letu 2009 je izdala tudi publikacijo s praktičnimi primeri izračuna ogljičnega

⁴⁷ Mednarodna izmenjava okoljskih podatkov. Dostopno na: http://www.stat.si/StatisticniDnevi/Docs/BernardKovacKusarZupan-Okoljski%20podatki_prispevek.pdf (2. 2. 2010)

⁴⁸ Vlada RS je 30. julija 2009 sprejela Operativni program zmanjševanja emisij toplogrednih plinov do 2012. Dostopno na: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/zakonodaja/okolje/varstvo_okolja/operativni_programi/op_toplogredni_plini2012_1.pdf (10. 1. 2010).

⁴⁹ Ogljični odtis: Uvod za podjetja in organizacije. Dostopno na: http://www.umanotera.org/upload/files/Ogljicni_odtis.pdf (2. 2. 2010).

⁵⁰ Dostopno na: <http://www.umanotera.org/index.php?node=8&p=1&id=58> (2. 2. 2010).

⁵¹ Dostopno na: http://www.planbzasslovenijo.si/sl/trajnostni_razvoj (10. 1. 2010).

⁵² Dostopno na: <http://www.umanotera.org/file.php?id=f457c545a9ded88f18ecee47145a72c0> (10. 1. 2010).

odtisa *Ogljični odtis: Primeri iz prakse iz VB in Slovenije*,⁵³ v kateri je predstavila tudi izračun za svojo organizacijo. Umanotera je članica mreže družbeno-poslovne koristnosti Sinergija v okviru kampanje »Energija si bodi učinkovit« in je bila po navedbah direktorice tudi pobudnica aktivnosti, ki jih ta kampanja in mreža izvajata glede ogljičnega odtisa (vključno z orodjem za izračun).

Umanotera je v svojem pionirskem prizadevanju pozornost posvetila tudi terminologiji, vezani na »carbon footprint«. Po posvetovanju s strokovnjaki za slovenski jezik ter z različnimi strokovnjaki, novinarji in nevladnimi organizacijami so predlagali naslednje izraze: Carbon Footprint – ogljični odtis; Carbon Neutral – ogljično nevtralen; Carbon Offset – ogljična izravnava; Low-Carbon Society – nizkoogljica družba (Kern, 2009).

V istem času je pomemben prispevek k osveščanju o ogljičnem odtisu prispevala tudi Skupina HSE (Holding Slovenske elektrarne) s pobudo za kampanjo »Energija si bodi učinkovit«,⁵⁴ ki nagovarja k učinkoviti rabi energije in k postopnemu spreminjanju potratnih potrošniških navad. V okviru te kampanje je bila vzpostavljena tudi mreža družbeno-poslovne koristnosti Sinergija,⁵⁵ ki združuje različna slovenska podjetja, vladne institucije, nevladne organizacije, distributerje električne energije, finančne ustanove, trgovske mreže, telekomunikacijska podjetja in medije. V času izdelave te študije so bile od skupaj 41 članov v mrežo vključene tri nevladne organizacije (Umanotera, Sončne pozitivke in E-Forum). Mreža predstavlja organizirano, neinstitucionalizirano obliko vzajemnega sodelovanja različnih organizacij, ki želijo s svojim družbeno odgovornim ravnanjem prispevati k trajnostnemu razvoju družbe.

Izračuni ogljičnega odtisa

V letu 2009 je bil v okviru kampanje »Energija si bodi učinkovit« postavljen spletni kalkulator ogljičnega odtisa,⁵⁶ s katerim lahko vsakdo izračuna svoj osebni ogljični odtis in odtis gospodinjstva ter se seznani s koraki, kako izpuste CO₂ postopoma zmanjšati. Akcijo je podprl tudi minister za okolje, cilj akcije pa je bil, da ogljični odtis izračuna vsaj 1000 Slovencev (ti so lahko sodelovali tudi v nagradni igri).⁵⁷ Med priporočenimi ukrepi za znižanje emisije CO₂ so:

- zmanjšanje temperature svojega doma za 1 °C,
- zamenjava stare hladilne naprave za energijsko učinkovito z energetske napelke A+,
- uporaba varčnih žarnic in ugašanje luči, ki jih ne potrebujemo,

⁵³ Dostopno na: http://www.umanotera.org/upload/files/Ogljicni_odtis___primeri_DRAFT.pdf (10. 1. 2010).

⁵⁴ Dostopno na: <http://www.hse-energija.si> (10. 1. 2010).

⁵⁵ Dostopno na: <http://www.hse-energija.si/index.php?id=351> (10. 1. 2010).

⁵⁶ Dostopno na: http://www.hse-energija.si/index.php?id=473&no_cache=1 (10. 1. 2010).

⁵⁷ Objava STA, 17. 3. 2009. Dostopno na: <http://www.o-sta.com/msg.php?t=0&id=4343> (5. 1. 2010).

- na kratke razdalje peš ali s kolesom,
- pri nakupu novega avtomobila izbor avtomobila z najmanjšimi izpusti CO₂,
- zmanjšanje hitrosti vožnje s 110 km/h na 90 km/h,
- preverjanje tlaka v gumah, da so te pravilno napolnjene,
- uživanje manjših količin mesa,
- sajenje dreves.

Med nevladnimi organizacijami je Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, izračunala svoj ogljični odtis ter ga predstavila v delu *Ogljični odtis: Primeri iz prakse iz VB in Slovenije*.⁵⁸ V tem delu se Umanotera predstavi kot nevladna organizacija, katere temeljno poslanstvo sta uveljavljanje trajnostnega razvoja v nacionalnih politikah in vzpostavljanje ravnotežja med človekom in okoljem. V teh svojih prizadevanjih konkretno izvaja in sofinancira promocije načel trajnostnega razvoja, svetuje nevladnim organizacijam na področju varstva okolja, izvaja in sofinancira programe na področju varstva okolja, skrbi za varovanje človekovega zdravja in promovira pravično trgovino. Umanotera je predstavila tudi svoj načrt zmanjševanja svojega ogljičnega odtisa na podlagi ogljičnega odtisa, ki ga je za svojo pisarno, v kateri je pet zaposlenih, izračunala v letu 2008. V letu 2009 je glede na leto 2008 uspela s preprostimi ukrepi zmanjšati izpuste iz prometa za 10 % ter porabo energije za 10 %. V letu 2010 planira doseči toplogredno nevtralnost, do leta 2020 pa energetsko samozadostnost. Umanotera si je zastavila naslednje ukrepe za zmanjševanje svojega ogljičnega odtisa:

- ukrepi za znižanje porabe fosilnih goriv in električne energije: nastavitev temperature v pisarni pozimi na 20 stopinj Celzija, dosledno zapiranje oken med kurilno sezono, pri nabavi električnih aparatov imajo prednost naprave iz najboljšega energijskega razreda, nabava izključno energijsko učinkovitih TFT LCD monitorjev, uporaba samodejnega izklapljanja zaslona po nastavljenem času;
- na področju službenih potovanj: letalski prevozi na razdalje, krajše od 600 km, so dovoljeni le v posebnih primerih. Kadar se letalskim prevozom zaradi pomena osebnega stika ni mogoče izogniti, Umanotera plača izravnavo (Carbon Offsetting), namenjeno okoljskim projektom oziroma aktivnostim.⁵⁹ Promovira uporabo najmanj škodljivih vrst prevoznih sredstev; prevoze skuša nadomestiti z elektronskimi načini komunikacije; če je le mogoče, Umanoterino osebje prihaja na delo peš, s kolesom ali z javnim prevoznim sredstvom;
- nabavna politika: ekološko pridelana hrana, kadar je mogoče, ter lokalni izdelki/pridelki, da bi se izognili škodljivim vplivom prevoza na dolge razdalje.

⁵⁸ Dostopno na: http://www.umanotera.org/upload/files/Ogljicni_odtis___primeri_DRAFT.pdf (5. 1. 2010).

⁵⁹ Direktorica Umanotere je povedala, da za vsak primer letalskega prevoza plačajo britanski *climate care* organizaciji določen znesek, ki ga ta organizacija uporabi za ukrepe, ki zmanjšujejo ogljični odtis.

Tudi spletna stran Umanotere vsebuje orodje za izračun ogljičnega odtisa. Tako obstajata v Sloveniji le dve spletni orodji za izračun ogljičnega odtisa (na spletni strani Umanotere in spletni strani Energija si bodi učinkovit), obe za izračun na individualni ravni. Kot je povedala direktorica Umanotere, je za organizacijo treba izračune smiselno prilagoditi, pri čemer Umanotera izvaja tudi storitev izračuna za druge organizacije. Ni pa ji znano, da bi še katera nevladna organizacija izračunala svoj ogljični odtis.⁶⁰ Pojasnila je tudi, da se osnovni termin ogljični odtis v Sloveniji še ni usedel v zavest in uporabo, se pa hitro širi, vendar ne med nevladnimi organizacijami, bolj med gospodarskimi družbami. Na brezplačne seminarje o ogljičnem odtisu, ki jih je organizirala Umanotera, v letu 2009 ni bilo nevladnih organizacij.

Ozaveščenost treh večjih nevladnih organizacij o ogljičnem odtisu

Predstavitev organizacij

Na podlagi predstavljenih kriterijev so bile za potrebe študije izbrane naslednje organizacije:

1. s področja varstva okolja: FOCUS društvo za sonaraven razvoj,⁶¹ ki je bilo ustanovljeno v letu 2003. Svoje delo Focus osredotoča na spreminjanje podnebja, energijo, mobilnost, okoljsko javnofinančno reformo in trajnostno potrošnjo. Dejavnosti Focusa obsegajo: organiziranje okroglih miz in delavnic, izvajanje projektov, ozaveščanje javnosti, sodelovanje s podobno usmerjenimi društvi in organizacijami, vlado, vladnimi in lokalnimi ustanovami, podjetji in mediji, spremljanje in analiziranje dogajanj na področju varstva okolja, vključevanje javnosti v procese odločanja na področju okolja. Gre za večje društvo s sedmimi honorarnimi sodelavci, letni dohodek društva za leto 2008 je bil 100.000,00 evra (povprečje za društvo 25.753 evrov v letu 2008);
2. s področja varstva človekovih pravic: Mirovni inštitut, inštitut za sodobne družbene in politične študije,⁶² ki ga je kot raziskovalni zavod leta 1991 ustanovila skupina intelektualcev in intelektualcev – civilnodružbenih aktivistov v postsocialističnih procesih tistega časa. Mirovni inštitut razvija interdisciplinarno raziskovalno delo na raznih področjih družboslovja in humanistike (sociologija, antropologija, politologija, filozofija, ekonomija, pravo). Cilj delovanja ni le kritično izražanje o družbenem dogajanju, temveč tudi aktivno

⁶⁰ V času izdelave študije je ogljični odtis izračunala tudi organizacija Amnesty International Slovenija v okviru poročanja svoji matični pisarni v Londonu.

⁶¹ Dostopno na <http://www.focus.si/index.php?node=109> (12. 1. 2010).

⁶² Dostopno na: <http://www.mirovni-institut.si/> (12. 1. 2010).

poseganje vanj, torej povezovanje akademskih raziskav in refleksije s praktičnim izobraževalnim in strateškim svetovalnim delom na različnih področjih javnih politik in javnega delovanja sploh. Zato deluje hkrati tudi kot civilnodružbena nevladna organizacija. Med večje organizacije je uvrščen, ker ima 20 zaposlenih, enako je bilo tudi v letu 2008 (povprečje v Sloveniji je 2,1 zaposlenega na zavod), njegov letni dohodek za leto 2008 je bil 1.200.000,00 evra (povprečje za zavod v letu 2008 je bilo 145.018 evrov);

3. splošna nevladna organizacija: Slovenska filantropija, združenje za promocijo prostovoljstva,⁶³ ki je nosilka edine mreže prostovoljskih organizacij v Sloveniji. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1992 z namenom promovirati in razvijati prostovoljsko delo in solidarnost med ljudmi. Aktivnosti Slovenske filantropije so poleg prikazovanja prostovoljstva kot pozitivne priložnosti tudi povezovanje posameznikov z zelenimi oblikami prostovoljskega dela, usposabljanje prostovoljcev in pomoč organizacijam pri razvijanju prostovoljskega dela. Aktivna je tudi na področju migracij, saj v njenem okviru deluje Center za psihosocialno pomoč beguncem, ki nudi pomoč prosilcem za azil, mladoletnikom brez spremstva in pomaga pri integraciji beguncev. V njenem okviru deluje tudi Center za promocijo zdravja za pomoč ljudem, ki ne izpolnjujejo pogojev za ureditev obveznega zdravstvenega zavarovanja. Med večje organizacije je uvrščena, ker ima 16 zaposlenih, v letu 2008 pa jih je bilo 12 (povprečje v Sloveniji je 0,14 zaposlenega na društvo), njen letni dohodek za leto 2008 je bil 631.000,00 evra (povprečje za društvo 25.753 evrov v letu 2008). Slovenska filantropija je nosilka mreže prostovoljskih organizacij,⁶⁴ v katero je vključenih 560 organizacij.

Vsebina intervjujev

V intervjujih s predstavniki organizacij smo ugotavljali najprej, kakšno je stanje zavedanja o ogljičnem odtisu, tako teoretično kot povsem praktično. Tako so se vprašanja nanašala na načine službenih potovanj v tujino, koliko nadomeščajo osebno srečanje v tujini s telekonferenco in katere ukrepe zmanjševanja ogljičnega odtisa izvajajo pri rednem poslovanju (uporaba varčnih žarnic, ločevanje odpadkov, varčevanje z elektriko ipd.), kako zaposleni prihajajo na delo, koliko organizacija spodbuja zaposlene, da uporabljajo okolju prijazna prevozna sredstva, in ali imajo kakšna formalizirana pravila o izvajanju okolju prijaznih ukrepov. Nazadnje smo ugotavljali tudi, ali organizacije spodbujajo širšo javnost k izvajanju »okolju prijaznih« ukrepov in kako ter ali so udeležene v kakšnem programu ali projektu zmanjševanja ogljičnega odtisa. Umanotero, ki je vodilna okoljska organizacija na področju zavedanja

⁶³ Dostopno na: <http://www.filantropija.org/> (12. 1. 2010).

⁶⁴ Dostopno na: www.recikliraj.se (2. 2. 2010).

in zmanjševanja ogljičnega odtisa, pa smo povprašali po mnenju o splošnem stanju ozaveščenosti o ogljičnem odtisu, morebitnih strokovnih delih na to temo in izračunavanju ogljičnega odtisa. Informacije, ki jih je podala Umanotera, so predstavljene že v prejšnjem poglavju te študije, delno pa so podane tudi v ugotovitvah.

Ugotovitve

Glede zavedanja vprašanih nevladnih organizacij o njihovem ogljičnem odtisu in aktivnostih, ki bi jih lahko izvajale za njegovo zmanjšanje, smo ugotovili:

- organizacije doslej še niso izračunavale svojega ogljičnega odtisa;
- v Sloveniji tudi še ni slovenskega spletnega orodja za izračun ogljičnega odtisa nevladne organizacije;
- organizacije poznajo pojem ogljičnega odtisa;
- skrb za čim manjši ogljični odtis še ni prednostni kriterij pri izbiri načina službenih potovanj v tujino, saj je bila večina poti opravljena z letalom. Poglavitna kriterija pri izbiri načina poti sta še vedno čas in cena. To pa ne velja za Focus, ki kot tipična okoljska organizacija kaže že drugačno prioriteto in je okoljevarstveni vidik že enakovreden oziroma primaren pri izbiri načina prevoza;
- pri nadomeščanju poslovnih poti z elektronskimi načini »on-line« komunikacij je Focus kot okoljska organizacija najbolj osveščen in jih največ uporablja, medtem ko jih Mirovni inštitut in Slovenska filantropija uporabljata le v manjšem obsegu;
- vse organizacije v večji ali manjši meri izvajajo ukrepe zmanjševanja ogljičnega odtisa, ki so jim bili predstavljeni, pri čemer Mirovni inštitut in Slovenska filantropija recikliranega papirja ne uporabljata zaradi višjih stroškov oziroma potencialnih stroškov pri uporabi, ker sta tudi najemnika svojih poslovnih (starejših) prostorov, pa tudi nimata vpliva na vse vidike varčevanja energije, čeprav bi to želela.

Glede spodbujanja aktivnosti zaposlenih za zmanjševanje ogljičnega odtisa v službi in zunaj nje smo za vprašane organizacije ugotovili:

- zaposleni v organizacijah prihajajo na delo z okolju prijaznimi prevoznimi sredstvi (pretežno peš, s kolesom ali mestnim avtobusom);
- tudi med službenim časom organizacije ponujajo okolju prijaznejše možnosti prevoza, na primer službeno kolo ali karta za mestni avtobus;
- organizacije praktično nimajo formaliziranih pravil o izvajanju ukrepov zmanjševanja ogljičnega odtisa, pri čemer Focus kot okoljska organizacija pri svojem poslovanju upošteva vsa priporočila, ki jih promovira v svojem poslanstvu;
- glede svojega okoljevarstvenega poslovanja organizacije nimajo v svojih letnih poročilih posebnih navedb.

Glede vpliva vprašanih organizacij na širšo javnost z vidika spodbujanja zavedanja o pomenu ogljičnega odtisa in njegovega zmanjševanja smo ugotovili, da so prisotne aktivnosti manjšega pomena glede na druge projekte, ki jih nevladne organizacije izvajajo.

Zaključek

Zavedamo se, da vzorec organizacij, ki so sodelovale pri tej študiji, ni reprezentativen, zato na tej podlagi ni mogoče narediti splošnih sklepov. Kljub temu pa nam ugotovitve predstavljajo uporabne informacije, ki kažejo stanje glede ogljičnega odtisa med nevladnimi organizacijami. Ugotavljamo, da poznavanje ogljičnega odtisa pri nas še ni splošno razširjeno, čemur botruje tudi dejstvo, da je to relativno nov pojem v Sloveniji. Spodbujanje zaposlenih k zmanjševanju ogljičnega odtisa je sicer prisotno, vendar je skromno in nesistematično, le okoljevarstveno usmerjene organizacije širše promovirajo tudi zmanjševanje ogljičnega odtisa.

Priporočila

Nevladne organizacije bi lahko s svojim zgledom prispevale k ozaveščanju družbe k zmanjševanju ogljičnega odtisa, zato bi jih bilo treba čim prej ozavestiti o pomenu ogljičnega odtisa in možnih ukrepih za njegovo zmanjševanje. Tako bi bilo priporočljivo:

- izdelati spletno orodje za izračun ogljičnega odtisa organizacije,
- bolj promovirati potrebnost izračuna ogljičnega odtisa, saj je to osnovni podatek za ugotavljanje stanja in izhodišče za ukrepanje,
- organizirati kampanjo, ki bo spodbudila ali pomagala čim več nevladnim organizacijam (pa tudi širše) izračunati svoj ogljični odtis,
- promovirati ukrepe in priporočila za zmanjšanje ogljičnega odtisa za nevladne organizacije (pa tudi širše).

Študija primera 4: »Vpliv civilne družbe na mladinske politike«

Dimenzija: Vpliv civilne družbe na druga področja in sektorje – analiza vpliva na javne politike

Uvod

Področje mladinske politike tudi brez vnosa nadnacionalne dimenzije vključuje nekatere posebnosti, ki omenjeno javnopolitično področje delajo različno od nekaterih drugih konvencionalnih področij javnih politik. Prvo posebnost, ki je značilna tudi za nekatera ostala področja javnopolitične regulacije, predstavlja med- oziroma čezsektorski značaj mladinske politike, saj slednja posega na mnoga druga področja javnih politik, od zaposlovanja, izobraževanja, družbene delikvence in izključenosti itn. pa vse do prometa. Drugo posebnost, ki je specifična za področje mladih, predstavlja problem predstavnštva, saj je v pogojih sodobnih liberalnih demokracij demokratična legitimnost odločevalcev uvrščena med temeljne postulate in je pogoj za uspešno in demokratično delovanje sistema. Na področju mladinske politike se na tej točki odpira nekaj pomembnih izhodišč za premislek, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Najprej gre izpostaviti »zakonodajni deficit« oziroma problem »zakonodajnega ne-predstavnštva«, saj volilna pravica za izbiranje predstavnikov v zakonodajne organe zadeva le del mlade populacije.⁶⁵ Del mladih, po sociološkem opredeljevanju ta zajema predvsem adolescente – klasično mladost (od 14. do 19. leta starosti), je iz tega procesa inherentno izključenih zaradi omejitev pasivne in aktivne volilne pravice v sodobnih ureditvah demokratičnega predstavnštva. Del njihovega zagovorništva naj bi seveda pri tem opravljali starši oziroma njihovi zakoniti skrbniki, vendarle pa specifičnih teženj in potreb omenjene populacije ni moč v zadostni meri prenesti v javnopolitično areno zgolj po tej poti. Ena od najpomembnejših vlog v kontekstu preseganja omenjenih omejitev pripada mladinskim organizacijam (tj. Mladinski svet Slovenije (MSS),⁶⁶ mladinski sveti lokalnih

⁶⁵ Ob tem velja poudariti že samo težavnost definiranja mladinske populacije, ki je kulturno in časovno determiniran fenomen. Tako je na primer spodnja starostna meja za omenjeno populacijo postavljena od 0 (Belgija) do 18 let (Malta), zgornja pa od 24 (Nemčija) do 30 let (Avstrija, Španija, Finska, Grčija itd.) (Divjak in Šporar 2005). Evropska unija meje postavlja s 15 do 25 let, pri čemer je zgornja meja odprta do 30 let (*ibid.*).

⁶⁶ Mladinski svet Slovenije je krovna organizacija 16 mladinskih nevladnih organizacij različnih interesnih, nazorskih ali političnih usmeritev. Je najvišje telo organizirane mladine pri nas in je kot tak sogovornik države in zastopnik interesov mladih (URSM 2010).

skupnosti,⁶⁷ mladinski centri,⁶⁸ nacionalne mladinske organizacije⁶⁹ in druge nevladne organizacije),⁷⁰ ki pa za zdaj vendarle niso sposobne v zadostni meri zastopati stališč nepovezane mladine, kar ne nazadnje ugotavlja tudi Evropska komisija s predlaganim prenovljenim okvirjem sodelovanja Evropske unije na področju mladih (COM 2009/200). Raziskava Evropskega statističnega urada (Eurostat) o mladini v Evropi (2009) namreč ugotavlja, da ravno mladi v tej starostni skupini izkazujejo najmanjšo stopnjo zanimanja za politiko. To ugotavlja tudi Mihelj (2002), ki pravi, da je zanimanje za politiko pogojeno s starostjo in je med mladoletnimi kar okoli 74 % oseb brez vsakršnega zanimanja za politiko. Ravno zato je vključenost mladih v različne oblike mladinskega organiziranja toliko bolj vitalnega pomena, saj omenjena oblika organiziranja ne pomeni zgolj politične participacije, temveč širšo – družbeno oziroma civilnodružbeno participacijo.

Eurostatovi (2009: 177) izsledki kažejo, da je v kontekstu širše družbene participacije, gledano skozi prizmo sodelovanja v različnih organizacijah, udeležba mladit na precej višji ravni kot pa zgolj v ožjem – politično-participativnem pomenu, saj mladi intenzivneje sodelujejo v drugih oblikah družbenega organiziranja kot pa v političnih strankah (vključujoč njihove podmladke) in sindikatih. Tako se je več kakor 20 % populacije med 16. in 29. letom vsaj enkrat na leto udeležilo aktivnosti različnih rekreacijskih skupin oziroma organizacij, več kakor 20 % aktivnosti verskih organizacij, po drugi strani pa so se aktivnosti političnih strank in sindikatov udeležili manj kot 3 % mladih te starostne skupine (*ibid.*). Problem participacije nepovezane mladine brez institucionalnih zmožnosti konvencionalne politične participacije je torej precej večji od tistega mladine z volilno pravico, saj polnoletna mladina lahko elaborira svoje interese preko ustaljenih kanalov predstavniške demokracije. Kljub temu pa so tudi mladi z volilno pravico ena od najbolj apatičnih skupin volilnega telesa, saj je zanimanje za politiko po tridesetem letu precej višje kot prej (Eurostat 2009: 178). Teoretsko lahko na nizko volilno udeležbo gledamo na dva načina: kot na stanje nedelujoče demokracije ali pa kot na eno od posledic razvitih demokracij, ki prepuščajo svojim državljanom odločitve o odhodu na volišče. Vendarle pa gre omenjeno značilnost participacije mladih razumeti pred-

⁶⁷ Mladinski sveti lokalnih skupnosti združujejo mladinske organizacije na lokalni ravni. Spodbujajo dejavnosti mladinskih organizacij, skrbijo za informiranje svojega članstva in širše javnosti o politiki lokalne skupnosti, predvsem na področjih, ki zadevajo mlade. Preko mladinskih svetov lokalnih skupnosti lahko mladi povedo, kar mislijo, in vplivajo na odločitve, ki so zanje pomembne (URMS 2010).

⁶⁸ Mladinski centri predstavljajo središčno točko, kjer mladi vseh starosti in nazorov ustvarjajo in razvijajo najrazličnejše klubske aktivnosti, ter ponujajo tudi možnost preventivnega delovanja, neformalnega izobraževanja in usposabljanja mladih na lokalni ravni (URMS 2010).

⁶⁹ Nacionalne mladinske organizacije so nevladne organizacije, ki delujejo na nacionalni ravni in imajo svoje enote v večini statističnih regij ter združujejo v svojem članstvu mlado populacijo med pretežno 15. in 29. letom starosti (URMS 2010).

⁷⁰ Druge nevladne organizacije so razna društva, zavodi, klubi in zveze društev, ki izvajajo programe, namenjene mladim, zaradi česar jih uvrščamo v skupino mladinskih organizacij oziroma organizacij izvajalk programov za mlade (URMS 2010).

vsem v negativni luči, saj na ta način tudi polnopravni člani politične skupnosti ne prispevajo k skupnim odločitvam.

Predstavljeni argumenti jasno izpostavljajo širši družbeni pomen mladinskih organizacij in organizacij za delo z mladimi. Te organizacije namreč predstavljajo instrument, ki ponuja možnost premostitve problemov nepovezanosti mladine, vsesplošne apatije in odsotnosti primerne zastopanja interesov mladih. Novi pogledi na participacijo mladih namreč presegajo poprejšnje toge predstave o politični participaciji, saj je sodoben pogled na politično participacijo ponavlja trislojni (Chisholm in Kovacheva 2002):

- vključenost v institucionalizirano politiko (članstvo v političnih strankah, udeležba na volitvah ipd.);
- protestne aktivnosti (demonstracije in nova družbena gibanja) in
- družbena/državlanska angažiranost (asociativno življenje, participacija v skupnosti, prostovoljstvo).

S tega stališča je za nas precej relevantnejši konceptualni pogled »konstruktivne družbene participacije«, saj ta vključuje različne vidike družbene aktivnosti (Roker in Eden 2002): formalno prostovoljno delo, neformalna omrežja znotraj skupnosti, neformalne politične akcije, altruizem, različne oblike angažiranosti znotraj skupnosti ipd. Po tej plati gre za pogled na participacijo mladih kot proces integracije v družbeno strukturo preko ponotranjenja dominantnih družbenih norm (Parsons 1952), pri čemer imajo pomembno vlogo mladinske organizacije, saj večinoma prav te organizirajo zgoraj omenjene aktivnosti.

Participacija mladih je precej višja tudi v kontekstu posameznih tematik oziroma problematik (Kovacheva 2005: 25), pri čemer mladinske organizacije ponujajo primerno polje, saj so pogosto tematsko usmerjene. Flere in dr. (2005: 123) to potrjujejo s svojimi ugotovitvami o zanimanju študentov za posamezne tematike, kjer določene aktivnosti, ki so pogosto fokus nekaterih mladinskih organizacij, dosegajo zelo visoke vrednosti. Urad Republike Slovenije za mladino v svojem nacionalnem poročilu o uresničevanju skupnih ciljev na področju participacije jasno prepozna v pomen mladinskega organiziranja in organiziranja za mladino, saj preko svojega programa sofinanciranja spodbuja delovanje številnih oblik organiziranosti. Čeprav je podatek o deležu nepovezane mladine težko merljiv, pa je na podlagi nekaterih statistik mogoče razbrati dinamiko in stopnjo vključenosti mladih. Po podatkih Urada za mladino (2007) vključenost mladih v programe nevladnega mladinskega sektorja iz leta v leto narašča, kar jasno krepi pomen tega sektorja in njegov potencial za preseganje poprej izpostavljenih problemov. Iz tega razloga smo se v dani študiji primera osredotočili na vzorce mladinskega organiziranja, ki se kažejo skozi vpliv na mladinsko politiko. Pri tem nas še posebej zanimajo: a) porazdelitev moči med akterji s tega polja, b) vzroki za to ter c) problemi, ki so s tem povezani in se na koncu tudi manifestirajo v naravi vpliva na mladinsko politiko.

Raziskovalna vprašanja, hipoteze

Študija primera se osredotoča na analizo vpliva mladinskih organizacij in nekaterih drugih oblik organiziranja za mladino na mladinsko politiko. Natančneje, naš osnovni namen je oceniti vpliv različnih akterjev na polju mladinskih javnih politik, pri čemer je posebna pozornost posvečena pomenu strukturnih in funkcionalnih značilnosti omenjenih akterjev za zastopanje njihovih interesov. Na ta način posredno tudi ponudimo odgovor na vprašanje o vplivu organizirane mladine na polje mladinske politike, s čimer se razjasni domet mladinskih organizacij pri preseganju pasti liberalnodemokratskega modela predstavniške demokracije v kontekstu mladine.

Študija posledično primarno poskuša ponuditi odgovore na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako aktivne so mladinske organizacije na polju mladinske politike v Sloveniji? Ali je mogoče identificirati določen tip omenjenih organizacij s posebej visoko stopnjo vpliva?
2. Kakšna je narava vpliva mladinskih organizacij na mladinsko politiko?
3. Ali je mogoče identificirati attribute mladinskih organizacij, ki najbolj prispevajo k uspešnosti vplivanja na mladinsko politiko?
4. V kakšnem pomenu je vpliv mladinskih organizacij na mladinsko politiko največji (vsebinskem, procesnem, strukturnem ali v smislu senzitivizacije)?

Na podlagi omenjenih raziskovalnih vprašanj smo generirali tudi naslednji hipotezi, ki ju bomo v nadaljevanju študije poskušali potrditi oziroma zavreči:

HIPOTEZA 1: Mladinske organizacije z vzpostavljenimi in aktivno delujočimi mednarodnimi in nadnacionalnimi povezavami izkazujejo višjo stopnjo vpliva na mladinsko politiko v primerjavi s tistimi brez tovrstnih povezav.

HIPOTEZA 2: Mladinske organizacije z jasnim političnim ozadjem (strankarski podmladki) izkazujejo višjo stopnjo vpliva na mladinsko politiko kot ostale mladinske organizacije.

Opredelitev pojmov

Mladinske organizacije

Gornjo sintagmo uporabljamo v skladu s splošno sprejeto prakso uradnih institucij, nevladnih organizacij in strokovnih delavcev. V skladu z razumevanjem mladinskih organizacij Urada RS za mladino tako povzemamo tudi njegovo opredelitev mladinskih organizacij. Mladinske organizacije so torej različne oblike organiziranosti, v katere se mladi združujejo. V grobem lahko omenjene oblike organiziranosti delimo na mladinske centre, mladinske svete, nacionalne mladinske organizacije in druge nevladne organizacije (URSM 2010).

Mladinska politika

Mladinska politika je definirana kot tisto področje javne regulacije, ki zadeva mladinsko populacijo. Na ravni države ločimo vertikalno in horizontalno raven mladinske politike. Slovenija vertikalno raven določa po šestih osnovnih področjih mladinske politike: participaciji, informiranju, prostovoljskem delu, boljšem poznavanju mladine, neformalnem izobraževanju in po mobilnosti mladih. Horizontalno raven pa predstavljajo politike z mladinskimi vsebinami znotraj različnih resornih politik (na primer znotraj šolstva, zaposlovanja, socialne politike, zdravstva, kulture, stanovanjske politike itn.).

Civilna družba

Opredelitev civilne družbe ohranjamo v skladu z definicijo v okviru projekta CIVICUS, ki jo opredeljuje kot: »Prostor zunaj družine, države in trga, ki ga ustvarjajo posamezne in skupinske akcije, organizacije in institucije z namenom uveljavljanja skupnih interesov.«

V našem primeru na tej podlagi tudi opredeljujemo civilnodružbene organizacije, ki so v primarnem smislu razumljene kot organizacije zunaj družine, države in trga ter predstavljajo asociacijski obris civilne družbe.

Pravni okvir mladinske politike

Za boljše razumevanje problematike mladinske politike v opredelitev temeljnih pojmov umeščamo tudi trenutni pravni okvir, ki je pomemben za analizo vpliva mladinskih organizacij. V skladu s tem v tej točki uporabljamo opredelitev Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij (PIC), ki je za naše potrebe pripravil kratek oris tega področja.

Institucionalni okvir mladinske politike

Prav tako je za razumevanje mladinske politike v Sloveniji nujno poznavanje institucionalnega okvirja. V ta namen smo na podlagi dokumentov Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij (PIC) in Urada RS za mladino pripravili kratek oris tega področja.

Kratek pregled literature

Področje mladine je v Sloveniji na prvi pogled dobro in celovito pokrito. Vendarle pa po podrobnejši analizi lahko ugotovimo, da je mladina področje, ki je pogojeno z znanstveno disciplino in nekaterimi kontekstualnimi dejavniki. Najprej velja omeniti, da je precej enot literature na to temo strokovne narave in plod aktivnosti različnih institucij, katerih pokrivanje omenjene tematike je v delovni pristojnosti. Sem sodijo različna poročila in analize Statističnega urada, Urada za mladino, institucij Evropske unije (predvsem Evropske komisije in njene-

ga Generalnega direktorata za izobraževanje in kulturo), Evropskega statističnega urada, Nacionalne agencije za mladino, različnih ministrstev (predvsem Ministrstva za šolstvo in šport ter Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve) in njihovih organizacijskih struktur. Prav tako je precejšnje število enot strokovne literature plod delovanja nevladnega sektorja, pri čemer gre opozoriti na sporadičnost in projektno pogojenost omenjene publicistične dejavnosti. Tu bi lahko v precejšnji meri identificirali potrditev znane »arm's lenght« hipoteze glede odnosa med državo in civilno družbo, kjer prva s tovrstnimi mehanizmi determinira dejavnost slednje, ki je v precejšnji meri glede tega konformistična.

Na akademski ravni bi lahko prepoznali nekaj specifičnih značilnosti publiciranja. To je močno odvisno od financiranja tovrstne znanstvene dejavnosti, slednje pa se pogosto navezuje na aktualne globalne ali pa »evropeizacijske« trende. Tako je v obdobju po sprejetju temeljnih strateških dokumentov za področje mladine moč opaziti porast omenjene literature, ki pa je še vedno tematsko usmerjena. Tovrstno usmerjenost lahko v precejšnji meri povezujemo tudi z družbenoekonomskim položajem mladih ter akutnimi tematikami, ki se v dani časovni točki pojavljajo. Od tu prihajajo precejšnji poudarki v literaturi na aktivaciji mladih, spodbujanju politične participacije, drogah, stanovanjski problematiki ipd. Ne glede na omenjene značilnosti pa velja izpostaviti precejšnje število kakovostnih znanstvenih in strokovnih publikacij na temo mladine, pri čemer bi lahko izpostavili dela in uredniške zbirke Mirjane Ule (1988; 1996; 2000; 2002), Vlada Miheljaka (2000), Metke Kuhar (2005), Srne Mandič (2005), Andreje Črnak Meglič (2005), Bojana Kerna, Alberta Mrgoleta, Alenke Gril idr.

Kljub želji Urada za mladino po kontinuiranem spremljanju mladine in celovitem raziskovanju tega polja pa to povzroča tudi znanstveno diskontinuiteto, saj se temeljne usmeritve javnih institucij spreminjajo s temeljnimi strateškimi dokumenti, ki so v primeru mladine močno determinirani z globalno in evropsko ravno. Tako je med drugim na področju publikacij o politični participaciji mladih v smislu preseganja instrumentov predstaviške demokracije ter kanaliziranja interesov mladih skozi mladinske organizacije na znanstveni ravni napisanega razmeroma malo. Različne študije namreč le parcialno posegajo na omenjeno področje (na primer Miheljak 2000; Kuhar 2005; Fištravec 2009), nobena pa se ne ukvarja s to tematiko neposredno, kar velja predvsem za vidik percepcije vpliva mladinskih organizacij. V tem kontekstu naša študija primera prispeva kamenček v mozaiku relativno nepokritega polja znotraj mladine.

Metodologija

Vzorec

Enote analize predstavljajo relevantne civilnodružbene organizacije na področju mladinske politike. Pri tem smo s poglobljenimi družboslovnimi intervjuji z eksperti s tega področja identificirali relevantne organizacije znotraj prej predstavljenega okvirja mladinskih organizacij.

Časovni okvir

Časovni okvir analize predstavlja dolgotrajen postopek sprejemanja krovnega zakona o mladini in njegovih revidiranih verzij. Po podatkih Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij (2010) se je ta proces začel leta 2005 s pobudo Urada RS za mladino za aktivnosti, povezane s pripravo krovnega zakona na področju mladinske politike. Ta proces se do danes po nekaterih interpretacijah ni končal, saj naj bi se zaradi precejšnjih nesoglasij z zadnjo verzijo krovnega zakona o mladini, oblikoval paket zakonov (Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju in Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o mladinskih svetih), ki sta v začetku leta 2010 še vedno v fazi usklajevanja (več o tem v razdelku o kronologiji sprejemanja krovnega zakona o mladini).⁷¹

Zbiranje podatkov

Proces zbiranja podatkov za analizo je vseboval obdelavo različnih tipov dokumentov in drugih tehnik zbiranja podatkov. Preliminarne podatke, s katerimi smo identificirali relevantne akterje na področju mladinske politike, smo pridobili z izvedbo poglobljenih družboslovnih intervjujev s strokovnjaki s področja mladine, v pomoč pa so nam bili tudi rezultati vmesnega poročila raziskave Civicus (Rakar in Nagode 2009). Zbrane podatke smo popolnili z analizo uradnih dokumentov institucij s polja mladine, analizo pravnih aktov, ki urejajo mladinsko politiko, ter z analizo javno dostopnih dokumentov mladinskih organizacij ter drugih struktur na temo mladine. V precejšnjo pomoč so nam bile tudi uradne statistike in dostopne baze sekundarnih podatkov, prav tako pa tudi izdelane strokovne študije in znanstvena literatura. Najpomembnejše podatke, ki so odločilno prispevali k odgovorom na zastavljena vprašanja, smo zbrali s polstrukturiranimi intervjuji s predstavniki poprej identificiranih relevantnih civilnodružbenih akterjev na področju mladinske politike.

Tip analize

Analiza vpliva relevantnih mladinskih organizacij na mladinsko politiko v Sloveniji je izvedena v skladu z večdimenzionalnim konceptom vpliva na določeno polje javnih politik. Identifikacija večdimenzionalne stopnje vpliva relevantnih mladinskih organizacij na mladinsko politiko je izpeljana na podlagi analize procesa sprejema-

⁷¹ Oba omenjena zakona sta bila sprejeta v maju 2010.

nja krovnega zakona o mladini in njegovih derivatov, pri čemer smo se osredotočili na celostni pregled celotnega procesa in ne zgolj na posamezna časovna obdobja.

Osnovni metodološki okvir študije primera predstavlja večdimenzionalni pogled na vplivanje na javne politike ter s tem pogojeno poznejše analiziranje le-tega. V skladu s tem pristopom lahko na koncept vpliva gledamo na štiri načine:

- v substantivnem pomenu (ugotavljanje vsebinskih sprememb v spremenjenih predlogih zakonodaje, ki so plod vpliva določenega akterja);
- v proceduralnem pomenu (ugotavljanje sprememb v načinu izvedbe procesa sprejemanja krovnega zakona o mladini, tu gre poudarek predvsem na identifikaciji potencialnih sprememb v procesu oblikovanja in sprejemanja krovnega zakona);
- v strukturnem pomenu (ugotavljanje sprememb v omrežju vključenih akterjev ali vzpostavitev novih instanc posvetovanja/odločanja o mladinski politiki) ter
- v pomenu senzibilizacije javnosti (ugotavljanje vpliva na stopnjo pozornosti širše javnosti za mladinsko politiko, pri čemer je poudarek na sposobnosti uvrščanja določenih tematik na javnopolitični dnevni red s senzibilizacijo javnosti ali pa zgolj z grožnjo po le-tej).

Analiza in ugotovitve

Kronologija sprejemanja krovnega zakona o mladini

Na pobudo Urada RS za mladino so se v letu 2005 začele aktivnosti za pripravo predloga krovnega zakona na področju mladinske politike (PIC, 2009). V ta namen je v septembru 2005 urad zaprosil in financiral Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC za pripravo primerjalnopravne analize in predloga zakona za sistemsko ureditev mladinske politike in mladinskega dela. Za podporo delu PIC je bila s sklepom Urada RS za mladino, št. 021-5/05-3, z dne 12. junija 2005 oblikovana delovna skupina v sestavi predstavnikov Urada RS za mladino, predstavnika Skupnosti občin Slovenije, predstavnikov PIC in Mladinskega sveta Slovenije. PIC je pripravil primerjalnopravno analizo in teze za zakon, pri čemer je bila primerjalnopravna analiza predmet javne obravnave med mladinskimi organizacijami v januarju 2006 (*ibid.*). Teze za zakon je 17. marca 2006 obravnavala delovna skupina in se dogovorila o nekaterih popravkih, ki jih je PIC vnesel in posredoval teze za zakon Uradu RS za mladino. Sklep tega sestanka delovne skupine je bil tudi, da bo Urad RS za mladino najprej predložil teze Ministrstvu za šolstvo in šport ter nato v razpravo in posredovanje pripomb nevladnim in drugim organizacijam s področja mladinskega dela in mladinske politike. Proces je na strani Urada RS za mladino zastal, zaradi česar je prvi osnutek zakona nastal šele jeseni 2006. O tem osnutku zakona je

Urad RS za mladino organiziral javno razpravo med mladinskimi organizacijami na enodnevnem posvetu, pri čemer osnutek ni bil deležen podpore, kar je povzročilo popolno zamrtje procesa.

V letu 2007 je Mladinski svet Slovenije samoiniciativno pripravil nov osnutek zakona z naslovom Mladina je zakon, ki pa tudi ni doživel nadaljnje obravnave. Proces novega krovnega zakona o mladini je bil obujen s spremembo vlade po volitvah v državni zbor leta 2008 (MSS 2009). Priprave zadnje verzije krovnega zakona so se začele z vztrajanjem mladinskih podmladkov koalicijskih političnih strank, da je bila v koalicijski sporazum vnesena tudi zaveza za sprejem zakona o mladini, nacionalnega programa za mladino in redefiniranje statusa Urada RS za mladino, ki naj bi prešel neposredno pod okrilje predsednika Vlade RS ter s tem dobil večjo vlogo in močnejši čezsektorski značaj. Pri Uradu RS za mladino je bila oblikovana delovna skupina, ki je pripravila povzetek vseh dotedanjih naporov za pripravo ustreznega predloga zakona za mladino in skupaj s predstavnikom Mladinskega sveta Slovenije obiskala Belgijo, da bi se seznanila z njenim sistemom funkcioniranja mladinskega sektorja, ki je tudi urejen z zakonom.

Na podlagi teh spoznanj in kronologije predhodnih priprav zakona se je oblikovalo stališče, da naj bi bil zakon čim ožji, kot temeljna podlaga predvsem za pripravo nacionalnega programa na področju mladine, ki naj bi definiral temeljne prioritete. Na podlagi teh spoznanj je bilo oblikovano besedilo predloga novega zakona o mladini, ki naj bi po mnenju predstavnikov Mladinskega sveta Slovenije najvišji možni kompromis (*ibid.*). Urad RS za mladino je predlog zakona posredoval Mladinskemu svetu Slovenije v vpogled, in sicer v času, ko je bil ravno ustanovljen Svet Vlade RS za mladino. Predlog besedila novega zakona (zgolj besedilo členov) je bil že obravnavan na prvi seji Sveta Vlade RS za mladino, kjer je svet pooblastil Mladinski svet Slovenije, da v sodelovanju z Uradom za mladino opravi preliminarno razpravo v mladinskem sektorju in na ta način zbere predloge za spremembo in pripombe na zakon.

Mladinski svet Slovenije je poleti 2009 (na izbiro časovnega obdobja je letelo mnogo očitkov) organiziral dve razpravi, na katerih je bila precejšnja udeležba mladinskih organizacij. Rezultat posvetovanj je bilo oblikovanje 40 predlogov in pripomb mladinskih organizacij na predlog zakona, pri čemer je na podlagi prejetih pripomb delovna skupina pri Uradu za mladino (v stalni korespondenci z Mladinskim svetom Slovenije in predsednikom Sveta Vlade RS za mladino) pripravila nov predlog besedila zakona z naslovom Zakon o uresničevanju javnega interesa v mladinskem sektorju, ki je bil predložen Svetu Vlade RS za mladino v potrditev, ki ga je na seji 3. novembra 2009 tudi soglasno potrdil. Besedilo tega zakona je skupaj z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o mladinskih svetih od 29. januarja 2010 v fazi obravnave na Vladi RS (Vlada RS 2010).

Analiza vpliva mladinskih organizacij na mladinsko politiko v proceduralnem, strukturnem, senzibilizacijskem in substantivnem pomenu

Če začnemo z vplivom mladinskih organizacij na mladinsko politiko v proceduralnem pomenu, bi lahko dejali, da je vpliv mladinskih organizacij precejšen, saj se njihov vpliv kaže na različne načine. V najožjem pomenu so bile mladinske organizacije že od samega začetka vključene v proces nastajanja krovnega zakona in njegove obuditve. Že na samem začetku aktivnosti za pripravo predloga so bile mladinske organizacije zastopane v delovni skupini, ki je predstavljala podporo delu Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij pri pripravi primerjalnopravne analize mladinske zakonodaje ter pri predlogu zakona za sistemsko ureditev mladinske politike in mladinskega dela. Proces je po pripravi predloga in revidiranju v delovni skupini zastal in bil pred dokončnim zamrtjem ponovno obujen na enodnevni javni razpravi jeseni 2006. Pozneje se je po enostranskem poskusu obuditve zakona, ki ga je izvedel Mladinski svet Slovenije, proces obudil šele z novo vlado in novim načinom sodelovanja z mladinskimi organizacijami. To je zajemalo tako vključenost predstavnikov mladinskih organizacij v delo delovne skupine Urada RS za mladino kot tudi komunikacijo pri pripravi zakona, ki se je najbolj zrcalila v pooblastilu Mladinskega sveta Slovenije, ki ga je dal Urad RS za mladino, da na podlagi predloženega besedila izvede preliminarno razpravo z mladinskim sektorjem. Tudi poznejša stalna korespondenca med Mladinskim svetom Slovenije in delovno skupino, ki je bila odgovorna za upoštevanje predlogov, kaže na precejšnjo spremembo v procesu, ki jo je ne nazadnje uvedel že sam Svet Vlade RS za mladino.

V tem kontekstu bi posledično lahko dejali, da se skozi kronologijo sprejemanja krovnega zakona o mladini kaže jasen premik v proceduralnem pomenu, saj gre opaziti spremembo od omejene vključenosti do celovitejše vključenosti nekaterih. Pri tem velja poudariti predvsem najočitnejšo spremembo, ki se manifestira v izpeljavi dveh preliminarne javnih razprav o predlogu zakona pod vodstvom Mladinskega sveta Slovenije. Pri tem pa se porajajo nekatera od pomembnih vprašanj: vprašanje zastopstva, vprašanje participacije in vprašanje kompetentnosti. Seveda je s stališča države tovrstna oblika posvetovanja kljub navideznemu »bremenju« vključevanja mladinskega sektorja v samo »surovo« pripravo zakona po godu iz več razlogov. Prvič, s tovrstno izvedbo posvetovanja je pridobila pomembne informacije za izboljšavo zakonodajnega predloga ter se s tem izognila morebitnim vidikom zakona, ki bi bili za mladinski nevladni sektor zelo problematični, kar pripomore k percepciji resnosti in kompetentnosti akterja v pogajalskem/posvetovalnem procesu. Drugič, izkoristila je vzpostavljene kanale za komuniciranje z mladinskim nevladnim sektorjem, ki jih ima Mladinski svet Slovenije prav gotovo primerneje vzpostavljene kot sama, saj potekajo na drugačen način. Tretjič, s tovrstnim posvetovanjem si država zaščiti hrbet pred morebitnimi poznejšimi očitki o

pomanjkljivosti zakonodajnega predloga, saj preveri »klimo« pri vseh relevantnih akterjih, še preden formalno sproži proces, in tako poskrbi za precejšnjo stopnjo legitimnosti že ob vstopu v zakonodajni proces v ožjem pomenu. Na ta način so akterji videti neresni, če svoje očitke izpostavljajo šele v poznem delu posvetovanja, kar jim inherentno tudi zmanjšuje moč argumentacije. In četrtič, država delno prenese breme neuspeha na sam mladinski nevladni sektor, saj mu s prepustitvijo vodenja razprave pripne tudi vlogo pomembnega proceduralnega akterja v procesu oblikovanja in sprejemanja javnih politik.

Na tej točki velja nasloviti še nekaj besed tudi zgoraj izpostavljenim vprašanjem zastopstva, participacije in kompetentnosti. Vprašanje zastopstva je pomembna kategorija znotraj tako kompleksnega in diverzificiranega nevladnega mladinskega sektorja, ki je že znotraj Mladinskega sveta Slovenije opazovalcu neobvladljiv. Tu moramo izpostaviti privilegirano vlogo Mladinskega sveta Slovenije, ki pa že zaradi svoje sestave inherentno ne zmore zastopati vseh interesov znotraj svojega številčnega ideološko in vsebinsko raznolikega članstva s precejšnjimi razlikami v vplivu. Na to anomalijo opozarja mnogo mladinskih organizacij, ki se počutijo odrinjene od procesa na račun bodisi pripadnosti drugim strujam znotraj mladinske politike bodisi drugim strukturam. Neizpolnjevanje predpostavk primerne zastopstva mladinskega nevladnega sektorja ima podobne posledice kot njegovo izključevanje, saj se poleg krnitve legitimnosti celotnega procesa vsajajo tudi konflikti znotraj sektorja, ki za uresničevanje svojih interesov potrebuje koherentnost v delovanju. Ob neizpolnjenosti nekaterih predpostavk se namreč tovrstna ureditev lahko spremeni v prostor nove hegemonije, pri čemer se tovrstna vladavina sprevrže v »prepakirane« inovativno oblikovane arene participacije, ki pa ohranjajo obstoječa razmerja moči in hierarhični položaj, saj je treba vedeti, da je koncipiranje omenjenega prostora vendarle v rokah javnih oblasti. Ti t. i. »vabljeni prostori« predstavljajo resno grožnjo za oblikovanje novih vzorcev vključevanja in izključevanja (Howard in dr. 2006: 3), če ni vnaprej poskrbljeno za primerno zastopstvo in participacijo vseh relevantnih akterjev.

Participacija je po drugi strani tudi fenomen, ki je determiniran s številnimi dejavniki. Med njimi je v prvi vrsti interes, ki pa ga mladinske organizacije za spremembo krovnega zakona nedvomno imajo. Precej pomembnejši dejavnik je percepcija vpliva, ki marsikatero organizacijo že vnaprej odvrne od sodelovanja, če ne vidi realnih možnosti za upoštevanje in ne zgolj »predstavljanje« lastnih interesov. Ta argument se pogosto izpostavlja tudi v procesu sprejemanja krovnega zakona o mladini. Najpogosteje pa so bili omenjenemu procesu očitani t. i. objektivni dejavniki, ki pa prav tako pomembno vplivajo na participacijo. V primeru krovnega zakona je bil to čas izvedbe javnih razprav, ki v času letnih dopustov in neposredno po njem zagotovo ni primeren, saj govorimo o specifičnem sektorju, kjer naj bi večina aktivnega članstva predstavljala mlado populacijo. Ta čas za omenjeno populacijo sodi v čas počitnic oziroma izpitnega obdobja. Hkrati je treba omeniti, da bi tudi ob

predpostavki konstruktivne udeležbe v javni razpravi sleherna mladinska organizacija potrebovala precej časa za temeljito proučitev predloga zakona in argumentirano predlaganje sprememb oziroma dopolnil. Tega diskontinuiteta dela in nestalnost kadrov znotraj mladinskih organizacij ne dopuščata, ne nazadnje pa tudi že razpisani čas razprave lahko predstavlja jasen signal dejanske želje po vključenosti in upoštevanju interesov.

S participacijo smo močno posegli tudi na polje kompetentnosti za presojanje o tako pomembnih zadevah za mladinske organizacije, kot je krovni zakon o mladini. Precejšen del mladinskih organizacij se, tudi ob predpostavki dostopa do kompetentnih kadrov, ukvarja z uresničevanjem svoje primarne funkcije in poslanstva ter ne posveča prevelike pozornosti zastopanju interesov mladinskega nevladnega sektorja, kadar to ni nujno potrebno. V realnosti omenjene organizacije ponavadi tovrstnih kadrov sploh nimajo, saj je diskontinuiteta dela na takšni stopnji, da so celo vodstveni delavci pomembnih mladinskih organizacij plačani po pogodbi, napoteni preko javnih del ali na kakšen drug način, ki ne zagotavlja stabilnosti delovanja. V tem kontekstu organizacije z »dinamiko izvajanja« enostavno niso sposobne opravljati vloge organizacij z »dinamiko zagotavljanja možnosti«, ki jih pogosto pestijo iste težave. Ravno stabilnost dotoka finančnih sredstev se tu pojavlja kot najresnejša težava, ki marsikdaj preseže problem pomanjkanja sredstev, saj kratkoročnost financiranja onemogoča kontinuirano delo in zastopstvo. Kot pomemben element kompetentnosti se izpostavljajo tudi tehnokratski postopki, ki ponavadi vodstveni kader angažirajo za urejanje administrativnih zadev, saj se birokratska togost, predvsem v razpisih nacionalne agencije, kaže kot izjemno demotivacijski dejavnik. Ta togost je po besedah predstavnikov mladinskih organizacij pogosto pomembnejša od vsebine, hkrati pa okupira kompetentne kadre v organizacijah za tajniška dela. Zato se pojavljajo argumenti po sorazmernosti birokratskih postopkov z obsegom financiranja ter specifičnostjo mladinskega polja kot učnega polja in, ob izpolnitvi te predpostavke, po proučitvi možnosti ločenega financiranja za administrativno in vsebinsko delo, kar bi v določeni meri preprečevalo omenjeno prepletanje vlog.

V strukturnem pomenu je vpliv mladinskih organizacij prav tako viden znotraj proučevanega časovnega okvirja. Tu se kaže že precej večja diverzifikacija mladinskega nevladnega sektorja kot v primeru procesnega vpliva. Strukturni vpliv bi namreč lahko razdelili na dva pola: notranjega in zunanjega. Notranji se nanaša predvsem na vpliv mladinskega nevladnega sektorja na določanje svoje vloge, zunanji pa na vpliv tega sektorja pri določanju vloge države in struktur znotraj tega področja javnih politik.

V zunanjem pogledu gre izpostaviti predvsem proces oblikovanja Sveta Vlade RS za mladino, ki je plod zavez koalicijskih strank v koalicijski pogodbi. Za te zaveze so v največji meri zaslužni podmladki koalicijskih političnih strank, ki so si od svojih »mater« uspeli zagotoviti to strukturo vsaj na deklarativni ravni. Oblikovanje

Sveta RS za mladino v letu 2009 je manifestiral vpliv omenjenih podmladkov in tudi Mladinskega sveta Slovenije pri določanju struktur države in vzpostavljanju aren za komunikacijo med civilno družbo in državo na področju mladine. Svet predstavlja pomemben potencial za ustaljeno in strukturirano komunikacijo z mladinskim sektorjem ter je po članstvu precej pestrejši od prej izpostavljenega načina procesnega vodenja oblikovanja krovnega zakona o mladini. V kontekstu oblikovanja Sveta Vlade RS za mladino se je izpostavila tudi strukturna moč mladinskih organizacij, ki sicer v procesnem pogledu ni tako opažena. Predvsem gre tu omeniti Študentsko organizacijo Slovenije z njenimi članicami, ki je po mnenju sogovornikov pomembno determinirala vzpostavitev in vlogo sveta. Za razliko od koalicijskih strankarskih podmladkov in Mladinskega sveta Slovenije so bili zastopniki študentov zadržani do vzpostavitve omenjenega sveta ter pojava prekrivanja pristojnosti in netransparentnosti s Svetom Vlade RS za študentska vprašanja. Ravno zaradi te bojazni naj bi predstavniki študentskih organizacij pristali na vlogo sveta, ki bi v čim manjši meri določal študentske tematike, ter s tem jasno pokazali tudi lastno strukturno moč.

V marsičem relevantnejši kazalnik vpliva na strukturne značilnosti področja mladine se kaže v neuspehu uresničitve druge od zavez iz koalicijske pogodbe na temo mladine. Ta namreč predvideva redefiniranje statusa Urada RS za mladino, ki bi moral preiti pod okrilje predsednika vlada in s tem pridobiti večjo vlogo. Dejanski pomen tovrstne redefinicije nam kaže primer obratne opredelitve s področja prepovedanih drog, ko je Urad RS za droge iz vladnega urada postal urad znotraj Ministrstva za zdravje, pozneje pa le še njegova organizacijska enota. Takšna redefinicija organa, ki je odgovoren za posamezno problematiko, ima seveda širše posledice, ki presegajo golo institucionalno preureditev in prerazdelitev moči. V primeru omenjene redefinicije Urada RS za mladino bi ta namreč pridobil vsebinsko primernejšo vlogo, ki je po naravi mladinske politike čezsektorska, hkrati pa bi to pomenilo resen signal o novem načinu obravnavanja polja mladine. Povezava z Ministrstvom za šolstvo in šport regulaciji tega področja namreč inherentno pripenja paternalistični značaj in marsikdaj »starševsko« obravnavanje težav mladih. Ta premik, ki ima očitno močnejše posledice od zgolj vzpostavitve arene za posvetovanje, se je izkazal za ukrep zunaj dometa vpliva mladinskih organizacij. Iz tega si lahko razlagamo, da je mladina vključena in upoštevana do te mere, ko ne posega v temeljna strukturna razmerja države.

Notranji vpliv na strukturo na polju mladinske politike, ki se manifestira v določanju lastne vloge mladinskih organizacij samih, je prav tako razviden iz procesa oblikovanja krovnega zakona o mladini ter poznejšega zakona o javnem interesu na področju mladine. V tem kontekstu se je namreč med mladinskimi organizacijami vnel konflikt glede odsotnosti opredelitve nekaterih organizacijskih oblik znotraj mladinske politike, ki so na samem polju izjemno dejavne in uspešne. Tu gre predvsem izpostaviti odsotnost aдекватne definicije mladinskih centrov, kar je po mne-

nju nekaterih sogovornikov tudi močno prispevalo k neuspehu krovnega zakona in povzročilo njegovo preoblikovanje v zakon o javnem interesu. V tem kontekstu se je namreč jasno pokazal ekspresivni potencial organizacij z »dinamiko zagotavljanja možnosti«, ki na nacionalni ravni pravzaprav predstavljajo veto točke za celostno komunikacijo z državo, kar pa ne velja za organizacije omenjenega tipa na lokalni ravni. Po drugi strani so organizacije z »dinamiko izvajanja« v takšnih primerih prisiljene v nenaravno delovanje in mobilizacijo lastnih članov in podpornikov za uresničitev lastnih interesov. Prav tako se po mnenju sogovornikov kaže diametralnost »lokalna dinamika izvajanja« vs. »nacionalno zagotavljanje možnosti« na področju mladinske politike.

Ob mobilizaciji pa se odkrito odpira vprašanje o vplivu mladinskih organizacij v pogledu senzibilizacije širše in ožje javnosti (mladina). Pri tem so nekatere mladinske organizacije občutno uspešnejše od drugih zaradi njihovih strukturnih značilnosti. Tako se izpostavljajo študentske organizacije, predvsem Študentska organizacija Univerze v Ljubljani, kot najučinkovitejše strukture pri mobilizaciji podpore in senzibilizaciji javnosti (predvsem ožje) za zastopane problematike. Razloga za to sta v veliki meri množičnost univerz in tematsko usmerjeno generiranje podpore, ki se pogosto nanaša na eksistencialni položaj študentov. Onkraj mobilizacije pa naj bi prav tako največji vpliv izkazovale študentske organizacije zaradi izjemno visokega proračuna, ki je plod ureditve, povezane s študentskim delom ipd. Na ta način so si študentske organizacije pridobile v primerjalnem pomenu izjemen vpliv, ki jim omogoča neposredno komunikacijo na precej enakovrni ravni. Strukturni vpliv študentskih organizacij tako ni primerljiv z ostalimi strukturami na polju mladinske politike. Opazen legitimacijski potencial imata tudi Mladinski svet Slovenije in mreža mladinskih centrov Ma-Ma, ki pa jima jasno nasprotovanje državi oziroma strategija izsiljevanja nista naravni stanji, saj prvi izkorišča predvsem konstruktivni način kontinuiranega sodelovanja z državo, mreža Ma-Ma pa ima programsko povsem različne usmeritve ter je o morebitni mobilizaciji in jasnem javnem zastopanju interesov razmišljala šele v kontekstu poprej omenjenih težav z oblikovanjem predloga krovnega zakona o mladini. Kljub temu pa predstavniki organizacij z »dinamiko izvajanja« opozarjajo, da je senzibilizacija javnosti za njihovo delovanje in problematike precej višja na ravni lokalnih okolij oziroma lokalnih skupnosti.

Zares močen potencial za senzibilizacijo javnosti in tovrstne manifestacije vpliva pa imajo še podmladki političnih strank, katerim se inherentno ponujajo kanali komuniciranja z javnostjo, ki so vzpostavljeni na ravni njihovih strank »mater«. Strankarski podmladki pogosto skušajo pritegniti medijsko pozornost zaradi relativno obsežne kvote medijskega časa, ki ga obča občila namenjajo za politične stranke. Uspešnost takega ravnanja je močno povezana tudi z notranjo integriranostjo podmladka s stranko »materjo« in stopnjo razvitosti podmladka. Vendarle pa je mnenje podmladkov o tovrstnem načinu senzibilizacije dvoplastno. Na en način si seveda

želijo lansirati lastno javnopolitično agendo in opozoriti na problematike, ki jih poudarjajo, po drugi strani pa ne želijo zaiti v past medijskega poročanja o političnih strankah, ki temelji na senzacionalizmu in spektaklu. Tudi v tem segmentu sta za podmladke strank pomembni strokovnost in kompetentnost, saj lahko sicer s poskusi senzibilizacije javnosti dosežejo le nasprotni učinek (na primer trenja znotraj struj istih podmladkov, neuspeli poskus senzibilizacije na primeru ljubljanskega župana itd.).

Pri analizi vpliva mladinskih organizacij na mladinsko politiko v substantivnem pomenu je naš osrednji fokus osredotočen na vnos pomembnih vsebin na javnopolitični dnevni red oziroma njihova vključitev v odločevalski proces. Na primeru krovnega zakona o mladini to pomeni vnos posameznih določil, ki so v skladu z interesi posamezne organizacije ali skupine le-teh. Zaradi inherentnega vnosa nesoglasij v mladinski nevladni sektor je bil po mnenju vprašanih edini mogoč kompromis »vittek« zakon, ki bi bil predvsem temeljna podlaga za pripravo nacionalnega programa na področju mladine, ta pa bi določil prioritete. V tem segmentu se kaže vsa nemoč mladinskega nevladnega sektorja za usklajeno delovanje in nepristajanje na pogoje države. Ta namreč spretno premika arene pristojnosti za posamezna področja ob pogajanju z akterji iz nevladnega sektorja. Ponovni zagon posvetovanj se bo v vsebinskem pomenu ponovno začel po sprejemu zakona, ko se bo na njegovi podlagi začel oblikovati nacionalni program. V tem kontekstu bodo mladinske organizacije v vsebinskem pogledu ponovno postavljene na izhodiščno točko, saj precej omejenih vsebin ni bilo vključenih v zakonodajni akt zaradi njegove »vitkosti«. Hkrati bo imel nacionalni program tudi drugačno pravno veljavo, saj bo najverjetneje sprejet v obliki resolucije državnega zbora, hkrati pa bo moral slediti strateškim usmeritvam evropskih dokumentov tega področja. Na ta način bo maneverskega prostora v vsebinskem pomenu relativno malo.

Ob tem je omenjen potencial nepristajanja mladinskih organizacij na zahteve države močno pogojen z odvisnostjo od finančnih instrumentov države (pri čemer ne gre spregledati tudi vloge države pri razdeljevanju sredstev iz strukturnih skladov), ki mladinske organizacije z ustaljenim financiranjem vzdržuje pri življenju in jim omogoča kolikor toliko kontinuirano delovanje. Tovrstna »amr's lenth« vloga civilne družbe na polju mladine je pravzaprav za državo tudi blagodejna, saj si na ta način zagotavlja odsotnost prevelike stopnje nasprotovanja, po drugi strani pa tudi organizacije civilne družbe s tem pogosto postanejo konformistične v svojem delovanju.

Zaključek

V Sloveniji so mladinske organizacije na polju mladinske politike precej aktivne, a je ta aktivnost pogojena z množico različnih dejavnikov. V prvi stopnji sta aktivnost in vrsta aktivnosti odvisni od vrste mladinske organizacije, ki je lahko tista

z »dinamiko izvajanja« in tista z »dinamiko zastopanja«. Od tu gre tako razumeti temeljne razlike med željo po aktivnosti v smeri zastopanja interesov mladinskega nevladnega sektorja in mladine nasploh ter aktivnosti v smeri izvajanja programov za mlade. Na ta način lahko strukturno obrazložimo navidezno nepripravljenost nekaterih organizacij za zastopanje interesov na polju mladine, saj imajo povsem drugačen ustroj in so najvidnejše ravno na lokalni ravni. Po tem dejavniku se tudi pretežno opredeljuje ločnica med obema vrstama mladinskih organizacij v Sloveniji, saj so »izvajalke« pogosto lokalno vidnejše in prepoznane, pri čemer pa »zastopnice« na lokalni ravni preprosto ne generirajo zadostne kritične mase. »Zastopnice« so po drugi strani bolj usmerjene v komunikacijo in posvetovanje z državo glede vprašanj, ki pestijo mladinski sektor, ni pa nujno. Na lokalni ravni je predvsem težje opaziti to distinkcijo, saj so organizacije zagovorniškega tipa še bolj v embrionalni fazi, kar kaže tudi podatek o majhnem številu efektivnega delovanja mladinskih svetov lokalnih skupnosti ter pomanjkljivi integriranosti v delovanje nacionalnega mladinskega sveta. Z aktivnostjo je seveda močno povezano tudi financiranje, tako v smislu pogoja za dostojno aktivno delovanje mladinske organizacije kot tudi v smislu samoomejevanja pri kritičnosti organizacij, ki prejemajo obsežnejše financiranje od države. Stabilnost financiranja zagotavlja tudi stabilnost programskega/vsebinskega delovanja, kar je pogoj za oblikovanje mladinskih organizacij kot enakopravnih sogovornic z državo. Trenutno temu ni tako, saj se tudi krovne mladinske organizacije soočajo s precejšnjimi težavami kontinuirane in kompetentne strokovne aktivnosti na posameznih vsebinskih poljih. Hkrati se je po mnenju sogovornikov na polju mladine pri konkuriranju za razpise na »trgu« pojavila »nelojalna konkurenca« v obliki regionalnih razvojnih agencij, s katerimi mladinske organizacije niso sposobne tekmovati.

Če bi želeli identificirati najvplivnejše akterje na mladinsko politiko znotraj mladinskih organizacij, bi lahko izpostavili študentske organizacije s Študentsko organizacijo Univerze v Ljubljani na čelu, ki je na podlagi visokega proračuna sposobna izvajati obsežne projekte in hkrati mobilizirati širšo podporo. Kot pomemben akter se kaže tudi Mladinski svet Slovenije, ki izkazuje povsem drugačne attribute moči. Ti so povezani predvsem s privilegiranostjo dostopa, kar mu omogoča večjo stopnjo vplivanja na mladinsko politiko. Ne glede na to pa velja poudariti, da je članstvo Mladinskega sveta Slovenije zelo raznoliko, kar pogosto povzroča tudi vtis konkurence med različnimi strujami znotraj njega in posledično vpliva na njegovo moč. Precejšen vpliv so izkazali tudi strankarski podmladki, ki so s svojo angažiranostjo uspeli izposlovati nekatere obljube na deklarativni ravni in jih ne nazadnje tudi uresničiti. Seveda imajo te organizacije jasno deljeno lojalnost, kar se kaže tudi v njihovih vodilnih kadrih, kar pogosto zaradi strankarske politike ali osebnih političnih kariernih ciljev negativno vpliva na mladinski sektor.

Naravo vpliva mladinskih organizacij je izredno težko meriti, zagotovo pa lahko rečemo, da je najmanjša prav v substantivnem pomenu. V tem pogledu se namreč

država mladinskim organizacijam spretno izogiba z zamenjavo in vzpostavljanjem novih aren za posvetovanje z mladinskimi organizacijami ter s spretnim manevriranjem z vsebino znotraj različnih aktov različne pravne veljave (vitek zakon in širok nacionalni program) s kontrolo nad vsebino pomembnih aktov. Najevidentnejši vpliv mladinskih organizacij se kaže v senzibilizaciji javnosti in grožnji z mobilizacijo, v čemer jasno vodijo študentske organizacije. Po drugi strani pa vendarle ne gre zanemariti proceduralnega in procesnega vpliva Mladinskega sveta Slovenije in strankarskih podmladkov, s čimer pa se na široko tudi odpira bojazen o »vabljenih prostorih«, ki predstavljajo resno grožnjo za oblikovanje novih vzorcev vključevanja in izključevanja. Na ta način lahko tudi posredno identificiramo attribute mladinskih organizacij, ki pomembno vplivajo na njihovo moč zastopanja interesov mladine. Najprej gre omeniti »kritično maso«, ki akterju ob zmožnosti mobilizacije omogoča, da bodo njegovi argumenti slišani in v marsičem tudi upoštevani. Poleg tega se jasno kaže tudi pomen »dostopa do oblasti«, kar je predvsem podmladkom vladnih strank omogočilo umestitev mladinskih tematik na javnopolitični dnevni red. Kot tretji dejavnik se kaže finančna sposobnost, ki je povezana s profesionalizacijo delovanja in močno strokovno zakoreninjenostjo na vsebinskem področju delovanja. Ob tem lahko odgovorimo tudi na zastavljeni hipotezi, ki sta izpostavljali pomen mednarodnih povezav in vpliva političnega ozadja v kontekstu podmladkov. Glede slednjega smo že poudarili dokazan pomen omenjene strukturne značilnosti, ki pa marsikdaj omenjene organizacije *a priori* ovira pri njihovem delovanju. V tem kontekstu lahko hipotezo potrdimo predvsem, ko govorimo o dostopu do organov oblasti, saj strankarski podmladki lahko komunicirajo neposredno z najvišjimi predstavniki oblasti in niso omejeni z nižjimi arenami (na primer predstavniki Urada RS za mladino, uradniki Ministrstva za šolstvo ipd.).

Vpliv mednarodnih povezav je po drugi strani presenetljivo zanemarljiv. Mladinske organizacije se namreč v svojih argumentacijah ne sklicujejo na mednarodno angažiranost, prav tako pa tudi akterji oblasti ne prepoznavajo te lastnosti za zelo relevantno. Presenetljivo je odsotno tudi sklicevanje Mladinskega sveta Slovenije na Evropski mladinski forum, ki ima privilegiran položaj v posvetovanju z Evropsko komisijo pri oblikovanju strateških dokumentov znotraj postopka odprte metode koordinacije in dejansko predstavlja mehanizem obhoda mladinskih organizacij mimo države za uresničevanje posameznih zahtev. Po drugi strani pa je mednarodno povezovanje prepoznano kot relevanten dejavnik pri pridobivanju razpisov, kar so spoznale predvsem mladinske organizacije »izvajalke«. Mednarodna aktivnost se tako z nabiranjem sredstev na razpisih kaže kot relevanten dejavnik, ki bi utegnil vplivati na moč mladinske organizacije. Za zdaj temu ni tako, saj je mednarodna aktivnost prevečkrat razumljena zgolj kot priložnost za zabavo, kar je tudi pogost očitek predvsem organizacijam z značajem zastopanja.

Za konec bi lahko dejali, da je polje mladinske politike resnično učno polje za mlade, ki so integrirani znotraj mladinskih organizacij, in tudi za tiste zunaj njih.

Mladinske organizacije v kontekstu zastopanja mladih predstavljajo pomembno alternativo obstoječemu konceptu predstavniške demokracije, saj predvsem za mlade pred osemnajstim letom ponujajo določeno stopnjo družbenopolitične enakopravnosti. Po drugi strani omenjene organizacije predstavljajo interese mladih, ki pogosto sicer v tovrstni obliki ne morejo biti predstavljeni, kar zgolj krepi demokratični značaj družbe. Vendarle pa moramo biti pri tem izjemno pozorni na pasti v participaciji in privilegiranem dostopu, ki lahko pravzaprav ustvarjajo nove pogoje hegemonije in novo nedemokratsko klimo, ki je tam zagotovo ne želimo, saj je tam namreč prostor učenja in »valilnica« bodočih kadrov za vsa področja družbenega delovanja.

Študija primera 5: »Odnos med organizacijami civilne družbe in državo«

Dimenzija: Zunanje okolje – odnos med državo in civilno družbo

Uvod

Za razumevanje položaja civilne družbe je ključnega pomena razumevanje odnosa med državo in civilno družbo, zato se študija primera osredotoča na analizo odnosa med civilno družbo in državo v Sloveniji tako na nacionalni kot lokalni ravni na podlagi kriterijev, ki jih upoštevajo uveljavljene tipologije na tem področju. V uvodnem delu so predstavljena teoretska izhodišča študije, ki predstavljajo podlago za analizo odnosov med državo in organizacijami civilne družbe.

Civilni dialog je analiziran na podlagi podatkov, pridobljenih s kvantitativnimi raziskavami na tem področju (Kolarič in dr. 2002; 2006; Rakar in Nagode 2009). Ugotovitve teh raziskav so nadalje na podlagi opravljenih intervjujev s ključnimi akterji v tem procesu analizirane v okviru kronologije ključnih dogodkov na področju oblikovanja civilnega dialoga v Sloveniji. Na podlagi pridobljenih podatkov smo odnos med organizacijami civilne družbe in državo v Sloveniji umestili v prevladujoči model odnosov na podlagi teoretskih izhodišč. V zaključku so podani temeljne ugotovitve in predlogi glede ureditve odnosa med državo in civilno družbo v Sloveniji, ki so obravnavani širše v okviru vloge organizacij civilne družbe v slovenskem sistemu blaginje.

Teoretski okvir in opredelitev predmeta raziskovanja

Definicija pojmov

V študiji primera so uporabljene definicije in klasifikacije sektorja civilne družbe, ki so bile razvite za potrebe mednarodne raziskave The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project (Salamon in dr. 1999; 2003), raziskave o zasebnih neprofitnih organizacijah v Sloveniji (Kolarič in dr. 2002; 2006) in projekta CIVICUS (2009). Pri tem bomo skladno s terminologijo projekta CIVICUS uporabljali termin organizacije civilne družbe, čeprav se je v slovenskem prostoru bolj uveljavil termin nevladne organizacije. Pojem nevladne organizacije uporabljamo v skladu s terminologijo sogovornikov le pri analizi intervjujev. Pojem država pa se za potrebe študije primera nanaša na nacionalno in lokalno oblast. Civilna družba je v okviru projekta CIVICUS definirana kot: »Prostor zunaj družine, države in trga, ki ga ustvarjajo posa-

mezne in skupinske akcije, organizacije in institucije z namenom uveljavljanja skupnih interesov.«

V okviru študije primera ne bomo obravnavali civilne družbe v širšem pomenu, temveč le tisti del civilne družbe, ki se nanaša na organizacije civilne družbe. Te so opredeljene v skladu s strukturalno-operacionalno definicijo zasebnih neprofitnih organizacij, ki so jo za potrebe primerjalnega raziskovanja razvili raziskovalci Univerze Johns Hopkins (Salamon in dr. 1999; Salamon in dr. 2003; Salamon, Sokolowski in dr. 2004). Temeljne značilnosti teh organizacij so: da so zasebne, kar pomeni, da so institucionalno ločene od države oziroma da so njihovi ustanovitelji zasebne fizične ali pravne osebe; so neprofitne, kar pomeni, da je osnovni pomen njihovega obstoja delovanje v splošne družbenokoristne namene; so organizacije, kar pomeni, da imajo izoblikovano osnovno organizacijsko strukturo in pravila; so samostojno vodene in upravljane; so prostovoljne, kar pomeni, da članstvo v njih ni zakonsko obvezno, pritegnejo pa večji ali manjši časovni ali denarni vložek prostovoljcev (Kolarič in dr. 2002: 14–19; Salamon in dr. 1999; Salamon in dr. 2003; Salamon, Sokolowski in dr. 2004). Vsak od naštetih kriterijev variira od organizacije do organizacije, le-te pa lahko umestimo v sektor civilne družbe le, če do določene mere izpolnjujejo vseh pet kriterijev. Na podlagi te definicije smo za Slovenijo identificirali in določili vrste organizacij civilne družbe, ki ustrezajo tej definiciji: društva, ustanove oziroma fundacije, zasebni zavodi, zadruge in cerkvene organizacije. Te organizacije so bile vključene v raziskavo »Velikost, obseg in vloga zasebnega neprofitnega sektorja v Sloveniji« (Kolarič in dr. 2006), katere podatke uporabljamo v študiji primera. Za potrebe raziskave Civicus pa smo glede na širšo definicijo v vzorec vključili še sindikate, zbornice in politične stranke (neparlamentarne).

Vloga organizacij civilne družbe v sistemu blaginje

Mednarodne raziskave so pokazale, da se države glede na kazalce, ki se nanašajo na sektor civilne družbe, združujejo v skupine s podobnim vzorcem (Salamon in dr. 1999; Salamon in dr. 2003; Salamon, Sokolowski in dr. 2004). Ti vzorci so skladni z razvrščanjem držav v tipe sistemov blaginje. Sistem blaginje je koncept, ki ne upošteva le vloge države in javnega sektorja pri zagotavljanju socialne varnosti in blaginje državljanov, temveč tudi vlogo drugih sektorjev pri tem, in sicer trga oziroma komercialnega sektorja, ter vlogo civilne družbe oziroma neprofitno-volonterskega sektorja in skupnosti oziroma neformalnega sektorja. Vsi ti sektorji so relativno avtonomni in se medsebojno dopolnjujejo pri zadovoljevanju potreb ljudi (Kolarič in dr. 2002; Kolaric 2009).

Med zgodovinskim razvojem so se razvili različni tipi sistemov blaginje, ki se razlikujejo po tem, kakšno vlogo oziroma kakšno hierarhično mesto v zadovoljevanju potreb ljudi ima posamezni sektor. Mesto, ki ga posamezna sfera zaseda v hierarhiji, predstavlja pomen/odgovornost/težo te sfere za zadovoljevanje po-

treb ljudi oziroma za zagotovitev njihove socialne varnosti in blaginje v določeni družbi. V realnosti sodobnih družb lahko prepoznamo najmanj pet različnih tipov sistema blaginje: liberalni, konzervativno-korporativistični, socialno-demokratski, katoliški oziroma mediteranski in (nekdanji) državno-socialistični sistem blaginje (Kolarič in dr. 2002; Kolarič 2009). Vloga organizacij civilne družbe glede na mesto, ki ga te zasedajo v hierarhiji sfer v posameznem sistemu blaginje, je predstavljena v naslednji preglednici.

Preglednica ŠP5.1: Vloga organizacij civilne družbe v hierarhiji sfer v različnih sistemih blaginje

Hierarhija sfer	Liberalni	Konzervativno-korporativistični	Socialno-demokratski	Katoliški	Državno-socialistični
1.	Trg	Trg/kvazitrg	Država	Skupnost/ civilna družba	Država
2.	Civilna družba/ skupnost	Država	Trg	Trg	Skupnost/ civilna družba
3.	Država	Skupnost/ civilna družba	Civilna družba/ skupnost	Država	(Trg)

Vir: Kolarič in dr. 2002: 57.

V preteklosti se je Slovenija uvrščala v skupino držav, v kateri prevladujejo elementi državno-socialističnega sistema blaginje. V tem sistemu blaginje ima najpomembnejšo vlogo pri preskrbi z javnimi dobrinami in storitvami država, tako na zavarovalnem kot tudi oskrbovalnem oziroma servisnem področju. Ker državna sredstva niso zadostovala za zadovoljitev vseh potreb posameznikov, so veliko breme za zagotavljanje socialne varnosti in blaginje posameznikov nosila neformalna socialna omrežja, predvsem družina in sorodstvo. Vloga organizacij civilne družbe je bila šibka zaradi formalnih ovir za samoorganiziranje državljanov, predvsem zaradi omejevanja vloge cerkve, trga pa v sferi produkcije storitev legalno ni bilo (Kolarič in dr. 2002: 60; Črnak Meglič 2000).

Po spremembi političnega sistema se blaginjski sistemi nekdanjih socialističnih držav seveda spreminjajo, mnjenja o tem, v katero smer, pa niso enotna, predvsem zato, ker gre za t. i. tranzicijske sisteme.⁷² Kljub temu lahko rečemo, da te države

⁷² Umestitev obravnavanih postsocialističnih držav v posamezen sistem blaginje zahteva poglobljeno analizo, kar pa ni predmet naše obravnave.

do določene mere še vedno ohranjajo značilnosti nekdanjega blaginjskega sistema (Kolarič in dr. 2002; Črnak Meglič 2000; Črnak Meglič in Rakar 2009). Iz obdobja pred socializmom so se ohranile tudi nekatere značilnosti konservativno-korporativističnega sistema blaginje, kar je še posebej pomembno za potek sprememb v sistemih blaginje držav, ki so nastale v t. i. tranzicijskem obdobju. Po mnenju Deacona (2000) se sistemi blaginje v teh državah razvijajo v smeri konservativno-korporativističnega sistema v kombinaciji z elementi socialno-demokratskega sistema blaginje, ki izhajajo iz predhodnega socialističnega sistema blaginje. Nasprotno pa nekateri avtorji (Ferge 2001) menijo, da so spremembe v sistemih blaginje v t. i. tranzicijskih državah potekale predvsem v smeri liberalnega sistema blaginje na način »šok terapije«, pod vplivom zahodnoevropskih ekonomistov in politikov ter predvsem gospodarskih organizacij, kot je Svetovna banka. V Sloveniji so po mnenju Kolarič in drugih (2009) spremembe potekale postopno v smeri dualnega modela, ki vsebuje elemente konservativno-korporativističnega sistema blaginje in socialno-demokratskega sistema blaginje. Vsi ti elementi pomembno vplivajo na to, kakšno vlogo v spreminjajočem sistemu blaginje prevzema sektor civilne družbe, in od tega je v veliki meri odvisen tudi civilni dialog med državo in sektorjem civilne družbe.

Modeli odnosa med organizacijami civilne družbe in državo

Za podrobnejšo analizo odnosa med državo in organizacijami civilne družbe je še posebej primerna tipologija, ki so jo razvili Kuhnle in Selle (1992) ter Kolarič in drugi (1995). Ta tipologija temelji na dveh dimenzijah (Kuhnle in Selle 1992: 26–31; Kolarič in dr. 1995: 85–86, Rakar 2007: 42–47).

a) Dimenzija odvisnosti ali neodvisnosti med organizacijami civilne družbe in državo (glede financiranja in nadzora)

Ta dimenzija se nanaša na odvisnost ali neodvisnost organizacij civilne družbe od države glede financiranja in nadzora. Organizacije civilne družbe so lahko na podlagi teh dveh kriterijev avtonomne ali pa odvisne od države. Za organizacije, ki delujejo kot proizvajalke storitev, je še posebej pomemben kriterij nadzora, saj je večina teh organizacij finančno odvisna od državne podpore. Pomembno je, da državno financiranje nima nujno za posledico močnega nadzora države nad delovanjem organizacij civilne družbe. Stopnja nadzora je lahko neodvisna od stopnje financiranja, ki pa se lahko močno razlikuje glede na področje delovanja organizacij civilne družbe.

b) Dimenzija bližine ali oddaljenosti med organizacijami civilne družbe in državo (glede na obseg in pogostnost komunikacije in stikov)

Ta dimenzija se nanaša na to, kako blizu so si organizacije civilne družbe in država glede na obseg in pogostnost komunikacij in stikov. Organizacije so lahko blizu državi, kar pomeni, da so integrirane v sistem blaginje, oblikovanje javnih politik in procese odločanja, ali pa so oddaljene oziroma ločene od države. Stopnja komu-

nikacije in stikov je definirana glede na to, ali država računa na organizacije civilne družbe kot proizvajalke storitev oziroma ali jih obravnava kot resnega partnerja pri zagotavljanju storitev (Kolarič 1994: 149).

Na podlagi zgoraj opisanih kriterijev so med državo in organizacijami civilne družbe možni štirje modeli odnosov, ki so prikazani v spodnji preglednici.

Preglednica ŠP5.2: Modeli odnosov med organizacijami civilne družbe in državo

	BLIŽINA	ODDALJENOST
ODVISNOST	INTEGRIRANA ODVISNOST (odvisnost + bližina)	LOČENA ODVISNOST (odvisnost + oddaljenost)
NEODVISNOST	INTEGRIRANA AVTONOMNOST (neodvisnost + bližina)	LOČENA AVTONOMNOST (neodvisnost + oddaljenost)

Vir: Prirejeno po Kuhnle in Selle (1992b: 30).

Raziskovalna vprašanja in hipoteze

Osnovno vprašanje, ki smo si ga zastavili, je: *Kakšen je odnos med organizacijami civilne družbe in državo v Sloveniji?* Z analizo zakonodaje in drugih vladnih dokumentov ter kronologije dogodkov na področju civilnega dialoga bomo odnos med organizacijami civilne družbe in državo v Sloveniji umestili v prevladujoči model odnosov na podlagi omenjene tipologije (Kuhnle in Selle 1992: 26–31; Kolarič in dr. 1995: 85–86). Osnovna teza študije primera, ki izhaja iz opredelitve vloge organizacij civilne družbe v posameznih sistemih blaginje, je, *da je odnos med državo in organizacijami civilne družbe v Sloveniji pogojen s sistemom blaginje, ki se je oblikoval v zgodovinskem razvoju.*

Metodologija in zbiranje podatkov

Vzorec: Analiza odnosov med organizacijami civilne družbe in državo se nanaša na raven celotnega sektorja. *Okvir raziskave:* Gre za analizo odnosa med organizacijami civilne družbe in državo (obdobje 1996 in 2006 – analiza podatkov dveh raziskav o organizacijah civilne družbe v Sloveniji (Kolarič in dr. 2002; 2006) in podatkov analize finančnih poročil društev in ustanov 2008, 2009 (Črnak Meglič 2008; 2009) ter podatkov raziskave CIVICUS (Rakar in Nagode 2009). Za dopolnitev obstoječih podatkov so bili opravljeni tudi intervjuji z oblikovalci javnih politik do organizacij civilne družbe, krovnimi organizacijami v sektorju civilne družbe, ki pokrivajo področje civilnega dialoga, ter s predstavniki obeh strani, ki so bili aktivni v civilnem

dialogu med državo in organizacijami civilne družbe.⁷³ V okviru študije je zajeto časovno obdobje po letu 1990 pa vse do danes.

Analiza odnosa med organizacijami civilne družbe in državo

Na podlagi teoretskih izhodišč bomo odnos med organizacijami civilne družbe in državo analizirali v okviru dveh ključnih dimenzij tega odnosa v skladu s posameznimi kriteriji. Pri tem se opiramo na sekundarne podatke anketnih raziskav in podatke, pridobljene z intervjuji.

Dimenzija odvisnosti ali neodvisnosti

Za analizo odnosa med državo in organizacijami civilne družbe glede na dimenzijo odvisnosti ali neodvisnosti organizacij civilne družbe od države sta ključna dva kriterija: nadzor države nad organizacijami civilne družbe in državno financiranje organizacij civilne družbe.

Nadzor

Sprva je treba poudariti, da se za potrebe naše študije primera pojem nadzora nanaša na to, v kolikšni meri so organizacije civilne družbe avtonomne v svojem delovanju. To dimenzijo lahko proučimo na podlagi odgovorov anketne raziskave CIVICUS (Rakar in Nagode 2009), kjer smo predstavnike organizacij civilne družbe povprašali o njihovem izkustvu zakonodajnega okvirja.⁷⁴ Malo manj kot polovica anketirancev meni, da je zakonodaja na področju civilne družbe pri nas zmerno omogočujoča, slaba tretjina je mnenja, da je zakonodaja še kar omogočujoča, kar petina pa jih meni, da je zakonodaja zelo restriktivna, le slabi 4 % pa so izbrali odgovor, da je ta popolnoma omogočujoča.

Zanimalo nas je tudi, ali so se v organizaciji kdaj soočili s kakšnimi nezakonitimi omejitvami ali napadi vlade na lokalni ali nacionalni ravni. Velika večina organizacij odgovarja, da se s tem ni nikoli soočila, ne gre pa spregledati podatka, da je več kot četrtnina organizacij navedla, da se je soočila s takšnimi nezakonitimi omejitvami ali napadi vlade na lokalni ali nacionalni ravni. Takšne primere navaja tudi sogovornica v intervjuju v primeru nekaterih mrežnih podpornih organizacij. Te se po njenem

⁷³ Opravljeni so bili štirje intervjuji: intervju s predstavnico Ministrstva za javno upravo, odgovorno za področje nevladnega sektorja, intervju s predstavnikom izbrane mrežne/podporne organizacije, ki pokriva področje civilnega dialoga (CNVOS), intervju z dvema posameznikoma, ki sta bila aktivno vključena v proces oblikovanja civilnega dialoga tako na vladni kot nevladni strani. Uporabili smo se tudi analize primarnih virov – zakonodaje in drugih vladnih dokumentov.

⁷⁴ Anketiranci so na vprašanje »Na splošno je zakonodaja na področju civilne družbe v Sloveniji ...« izbirali med naslednjimi možnimi odgovori: zelo restriktivna, še kar omejujoča, zmerno omogočujoča in popolnoma omogočujoča.

mnenju niso želele zameriti vladi, zato so zaustavljale vsakršno kritično razpravljanje, ki bi lahko ogrozilo njihov obstoj. V določenem obdobju naj bi bila v splošnem klima takšna, da so ljudem, če so javno spregovorili o težavah, grozili, da bodo izgubili službo, tiste mrežne podporne organizacije, ki so bile vladi bolj nenaklonjene, pa so bile zato tudi kaznovane.

Predstavnike organizacij civilne družbe in strokovnjake zunaj sektorja civilne družbe smo povprašali še, kako bi v splošnem ocenili odnos med državo in civilno družbo.⁷⁵ Razlike so očitne glede na to, ali so odgovarjali predstavniki organizacij civilne družbe ali pa strokovnjaki zunaj sektorja civilne družbe, kjer jih je kar tretjina predstavnikov vladnega sektorja na nacionalni ali lokalni ravni. Tako velika večina predstavnikov organizacij civilne družbe meni, da država močno vpliva na civilno družbo, in sicer jih od tega slaba polovica meni, da država precej vpliva na civilno družbo, kar petina pa jih meni, da država obvladuje civilno družbo. Le 3 % vprašanih je mnenja, da je civilna družba povsem avtonomna. Nasprotno pa več kot polovica strokovnjakov zunaj sektorja civilne družbe meni, da država malo vpliva na civilno družbo, nekoliko več kot 40 % pa, da je ta vpliv močan. Med temi jih je le 10 % navedlo, da država obvladuje civilno družbo, ostali pa, da država precej vpliva na civilno družbo.

V tem primeru se kažejo razlike v oceni odnosov med državo in organizacijami civilne družbe med vladno in nevladno stranjo, podobno kot v odgovorih na vprašanja glede sodelovanja med vlado in civilno družbo ter vplivu civilne družbe na javne politike, kar je analizirano v okviru dimenzije bližine ali oddaljenosti med organizacijami civilne družbe in državo. V splošnem lahko na podlagi prikazanega ugotovimo, da gre za srednjo stopnjo avtonomije organizacij civilne družbe v Sloveniji.

Financiranje

Pomemben kazalnik razmer, v katerih delujejo organizacije civilne družbe, ter odnosa države do sektorja civilne družbe v posamezni državi so podatki o obsegu in virih financiranja. Razpoložljivi statistični podatki o financiranju organizacij civilne družbe so pomanjkljivi in ne omogočajo celovitega vpogleda v to problematiko. Da bi pridobili celovito sliko o obsegu, strukturi in virih financiranja organizacij civilne družbe, smo uporabili razpoložljive statistične podatke (podatki AJPEŠ; Črnak Meglič 2008; 2009) ter podatke, ki smo jih pridobili z anketo v dveh raziskavah o organizacijah civilne družbe v Sloveniji (Kolarič in dr. 2002; 2006) in podatke iz raziskave CIVICUS (Rakar in Nagode 2009).

Glede na strukturo prihodkov lahko prihodke organizacij civilne družbe razdelimo v tri osnovne modele njihovega financiranja: model dominacije tržnih vi-

⁷⁵ Anketiranci so na zastavljeno vprašanje »Kako bi opisali odnos med državo in civilno družbo v Sloveniji?« izbirali med naslednjimi odgovori: država obvladuje civilno družbo, država precej vpliva na civilno družbo, država malo vpliva na civilno družbo, civilna družba je povsem avtonomna in drugo.

rov, model dominacije javnih virov in model dominacije zasebnih donacij. Podatki za Slovenijo kažejo, da v strukturi prihodkov organizacij civilne družbe po zadnjih podatkih prevladujejo dohodki iz tržnih virov, sledijo javni viri, najmanj pa je dohodkov iz zasebnih donacij. Podatki so v časovni perspektivi prikazani v naslednji preglednici.

Preglednica ŠP5.3: Struktura prihodkov organizacij civilne družbe v Sloveniji

	1996	2004	2007	2008
Tržni viri	44 %	30 %	47 %	47 %
Javni viri	27 %	36 %	24 %	24 %
Zasebne donacije	29 %	21 %	20 %	19 %
Drugo		13 %	10 %	10 %

Vir: 1996 in 2004 (Kolarič in dr. 2002; 2006); 2007 in 2008 (Črnak Meglič 2008; 2009).

Velja poudariti, da podatki za leti 2007 in 2008 niso popolnoma primerljivi, ker gre za analizo finančnih poročil le za društva, saj izkazi poslovnih izidov organizacij za ostale vrste organizacij ne omogočajo takšne razvrstitve dohodkov. Podatki za leti 1996 in 2004 pa so bili pridobljeni v anketnih raziskavah na reprezentativnem vzorcu organizacij civilne družbe. Kljub temu pa podatke navajamo, saj društva predstavljajo 94 % vseh organizacij v sektorju civilne družbe. Na podlagi prikazanega lahko sklepamo, da gre za upad javnih sredstev v strukturi prihodkov organizacij civilne družbe.

Poslabšanje finančnega položaja organizacij civilne družbe kažejo tudi podatki analize prihodkov društev in ustanov od leta 2004 dalje (Črnak Meglič, 2009). Prihodki so se med letoma 2007 in 2008 povečali za 9 %, v štirih letih od leta 2004 do leta 2008 pa za 19 %. Ob upoštevanju indeksa inflacije pa se je realna vrednost skupnih prihodkov obeh vrst organizacij zmanjšala za 21 %. Podobno sliko upada prihodkov sektorja civilne družbe kažejo tudi podatki o deležu prihodkov društev in ustanov v BDP, ki se je v obdobju med letoma 2004 in 2008 zmanjšal za 0,24 odstotne točke. Prav tako se je tudi realna rast prihodkov na organizacijo med letoma 2007 in 2008 zmanjšala kar za 22 % (Črnak Meglič 2009).

Finančni položaj organizacij civilne družbe smo zajeli tudi v anketni raziskavi CIVICUS (Rakar in Nagode 2009). Podatkov raziskave o strukturi in obsegu sredstev na tem mestu ne navajamo, saj rezultatov zaradi specifične strukture organizacij v vzorcu ne moremo posploševati na celotni sektor. Iz teh podatkov pa je treba izpostaviti ugotovitve, ki se nanašajo na to, ali se je v obdobju zadnjih petih let organizacijam povečal obseg dela in ali so se sorazmerno povečala tudi javna sredstva. Skoraj vse anketirane organizacije (93,6 %) menijo, da se je obseg njihovega dela povečal.

Prav tako velika večina organizacij (83 %) navaja, da se je sočasno razširila tudi vsebina njihovega dela (na primer nov program ali nova dejavnost). Kljub povečanemu obsegu dela in razširjeni vsebini dela pa se je le v 40,7 % vprašanih organizacij povečal tudi delež javnih sredstev. Največ vprašanih organizacij (43,2 %) je navedlo, da je ta delež ostal nespremenjen, v 16 % organizacij pa se je ta delež zmanjšal. Prav tako večina vprašanih organizacij (62,5 %) nadalje meni, da povečani obseg javnih sredstev ni sorazmeren s povečanim obsegom in vsebino njihovega dela, 37,5 % organizacij pa meni, da je povečani obseg javnih sredstev sorazmeren s povečanjem obsega in vsebine njihovega dela (Rakar in Nagode 2009).

Na podlagi predstavljenih ugotovitev obsega in virov financiranja organizacij civilne družbe in ob upoštevanju podatkov iz različnih virov lahko ugotovimo, da ni prišlo do bistvenih pozitivnih premikov glede financiranja sektorja civilne družbe, to pa gre v veliki meri pripisati slabim finančnim spodbudam in subvencijam države. Slednje potrjujejo tudi podatki iz mednarodnih raziskav, saj se Slovenija glede na prihodke iz javnih virov v primerjavi z drugimi državami uvršča med države z najnižjim deležem (Salamon in dr. 2003; Črnak Meglič in Rakar 2009). Tako lahko sklenemo, da država z nizko stopnjo financira organizacije civilne družbe in da gre v splošnem za relativno neodvisnost od države v smislu financiranja.

Dimenzija bližine ali oddaljenosti

Za analizo odnosa med državo in organizacijami civilne družbe glede na dimenzijo bližine ali oddaljenosti med organizacijami civilne družbe in državo sta ključna kriterija obseg in pogostost komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo oziroma v širšem pomenu kriterij razvitosti civilnega dialoga.

Pojem civilnega dialoga se danes pogosto uporablja, še posebej na ravni političnega diskurza, s teoretskega vidika pa ta pojem ni jasno definiran. Civilni dialog je najpogostejše v splošnem opredeljen kot dialog med civilno družbo in vladnimi avtoritetami na vseh ravneh odločanja (lokalni, nacionalni in evropski) v pogledu medsebojnega sodelovanja. Participacija civilne družbe pri oblikovanju politik in procesih odločanja je zelo pomembna z vidika legitimnosti vladnih odločitev. Organizacije civilne družbe so eden od pomembnih predstavnikov in posredovalcev glasov državljanov v tem procesu (Osborne in dr. 2005). Tako danes večina evropskih dokumentov poudarja pomen vključevanja organizacij civilne družbe v procese oblikovanja politik in procese odločanja in s tem pomen krepitve civilnega dialoga, kar vse bolj odseva tudi v nacionalni dokumentih in zakonodaji. Civilni dialog postaja tudi vse bolj zavezujoče načelo v procesih oblikovanja javnih politik in odločanja na vseh ravneh oblasti, kljub temu pa se to v praksi pogosto ne udejanja.

Obseg in pogostnost komunikacije in stikov

Civilni dialog v Sloveniji najprej obravnavamo v okviru analize stopnje in oblike sodelovanja med organizacijami civilne družbe in vlado ter ocene vpliva organizacij civilne družbe na vladne odločitve ter na oblikovanje in izvajanje javnih politik tako na nacionalni kot lokalni ravni na podlagi podatkov, pridobljenih v okviru anketnih raziskav (Kolarič in dr. 2006; Rakar in Nagode 2009). Ugotovitve raziskav so nadalje podprte z analizo ključnih dogodkov in poteka civilnega dialoga v Sloveniji na podlagi intervjujev s ključnimi akterji v tem procesu.

Ugotovitve anketnih raziskav

V sklopu vprašanj o odnosu med organizacijami civilne družbe ter državo na lokalni in nacionalni ravni nas je zanimalo, kako pogosto in kakšno je sodelovanje med organizacijami civilne družbe in državo, ali se organizacije civilne družbe same ponudijo za sodelovanje, kako pogosto jih nacionalne in lokalne oblasti vabijo k takšnemu sodelovanju, kako to sodelovanje poteka in kakšne metode pri tem uporabljajo. Analiza odgovorov o pobudi organizacij civilne družbe za sodelovanje z državo in na drugi strani pobudi države za sodelovanje z organizacijami civilne družbe, tako na lokalni kot na nacionalni ravni, pokaže, da takšne pobude z obeh strani niso zelo pogoste, temveč so omejene le na občasna sodelovanja. Občasno pobudo za sodelovanje pa pogostejše podajo organizacije civilne družbe kot države. Tako pobuda organizacij civilne družbe kot pobuda države za medsebojno sodelovanje je značilna predvsem za lokalno raven, na nacionalni ravni pa prihaja pobuda za medsebojno sodelovanje tako od organizacij civilne družbe kot od države zelo redko. Pri tem prevladujejo manj zahtevne oblike povezovanja, kot so osebni in telefonski pogovori ali pošiljanje pisnih gradiv o problemu (le-to prevladuje predvsem kot oblika sodelovanja na nacionalni ravni). Zahtevnejše oblike sodelovanja, kot je priprava dopolnil h gradivom v postopku ali priprava alternativnih programskih ali zakonskih rešitev, so redke; od tistih, ki se ponudijo za sodelovanje z lokalno ali nacionalno oblastjo, le-te uporablja tako na lokalni kot nacionalni ravni le slaba petina organizacij civilne družbe (Kolarič in dr. 2006).

V skladu s tem, da je odnos med organizacijami civilne družbe in državo, za katerega bi bilo značilno pogostejše medsebojno sodelovanje, ki bi vključevalo tudi zahtevnejše oblike sodelovanja, za zdaj bolj redkost kot pravilo, je razumljivo, da večina organizacij civilne družbe meni, da ima, ko gre za urejanje področja, na katerem delujejo, na sprejemanje odločitev tako na lokalni kot državni ravni majhen vpliv⁷⁶ (Kolarič in dr. 2006). Ti podatki se ne razlikujejo bistveno od ugotovitev raziskave iz leta 1997 (Kolarič in dr. 2002) in tako nazorno kažejo, da se sodelovanje med organizacijami civilne družbe in državo v obravnavanem desetletju ni kaj dosti spremenilo.

⁷⁶ Vprašanje, ki smo ga zastavili: Kakšen vpliv imate (po vaši oceni) na sprejemanje odločitev na občinski oziroma državni ravni, ko gre za urejanje področja, na katerem delujete? Možni odgovori: 1 – nimam nobenega vpliva, 2 – zelo majhen, 3 – majhen, 4 – srednji, 5 – velik, 6 – zelo velik.

Na omejen vpliv civilne družbe v slovenskem prostoru kažejo tudi rezultati raziskave CIVICUS (Rakar in Nagode 2009). Predstavnike organizacij civilne družbe in strokovnjake v ključnih sektorjih zunaj civilne družbe smo povprašali o vplivu civilne družbe na izbrana področja, vplivu civilne družbe na javne politike ter o odnosu med civilno družbo in državo v Sloveniji.⁷⁷ Tako organizacije civilne družbe kot strokovnjaki zunaj sektorja civilne družbe so vpliv civilne družbe na izbrana področja (najpogosteje izbrana področja so izobraževanje, podpiranje revnih in marginaliziranih skupin, družbeni razvoj in humanitarna pomoč) v splošnem ocenili kot omejen do opazen vpliv. Strokovnjake zunaj sektorja civilne družbe smo povprašali še, kakšen vpliv ima civilna družba kot celota na družbeni kontekst, in velika večina je ta vpliv ocenila kot omejen.

Nadalje nas je zanimala še ocena vpliva civilne družbe na javne politike, pri čemer smo pojem javne politike definirali kot »skupek ukrepov javnih oblasti (države, občin) za uresničevanje ciljev na določenem področju«. Velika večina predstavnikov organizacij civilne družbe in tudi strokovnjakov zunaj sektorja civilne družbe je vpliv civilne družbe kot celote na oblikovanje in izvajanje javnih politik ocenila kot omejen.

V nasprotju z ugotovitvami omenjenih raziskav je analiza vključevanja nevladnih organizacij v pripravo in izvajanje politik, ki jo je izvedla Služba Vlade RS za evropske zadeve (2004), v okviru katere so predstavnike vladnih resorjev (ministrstva, vladne službe, urade in agencije) povprašali, v kolikšni meri sodelujejo z organizacijami civilne družbe pri oblikovanju različnih politik, prišla do nasprotnih ugotovitev, da sta obseg in kakovost sodelovanja z organizacijami civilne družbe na razmeroma visoki ravni. Vladni resorji so tudi ocenili, da je v večini primerov sodelovanje z organizacijami civilne družbe pomembno vplivalo na oblikovanje politik. Kljub temu pa navajajo, da je za dokončno oceno o obsegu in kakovosti sodelovanja treba pridobiti dodatne informacije od organizacij civilne družbe. Naše raziskave so tako pokazale, da je mnenje organizacij civilne družbe glede civilnega dialoga ravno nasprotno.

Ugotovitve raziskav je treba umestiti v širši kontekst razvoja civilnega dialoga v Sloveniji na podlagi kronologije dogodkov na tem področju. V nadaljevanju povzemamo potek civilnega dialoga v Sloveniji na podlagi ugotovitev opravljenih intervjujev s ključnimi akterji v tem procesu.

Ugotovitve intervjujev

Proces civilnega dialoga v Sloveniji v novem tisočletju zaznamujejo predvsem trije ključni momenti: proces sprejemanja Sporazuma o sodelovanju med nevladnimi organizacijami in Vlado RS (v nadaljevanju: sporazum), priprava vladnih stališč

⁷⁷ Anketiranci so vpliv civilne družbe ocenjevali na lestvici od 0 do 3, kjer 0 pomeni nima vpliva, 1 omejen vpliv, 2 opazen vpliv in 3 visoka stopnja vpliva.

do sporazuma in priprava Memoranduma slovenskih nevladnih organizacij (v nadaljevanju: memorandum). V nadaljevanju povzemamo ključne dogodke na področju poteka civilnega dialoga v Sloveniji glede na različne vladne mandate.

Obdobje Ropove vlade 2002–2004

Na oblikovanje civilnega dialoga v Sloveniji je imelo velik vpliv pridruževanje Slovenije Evropski uniji. Pomembno vlogo pri tem je imela Služba Vlade RS za evropske zadeve, tehnična pomoč pa je bila zagotovljena v okviru nizozemskega programa MATRA na področju krepitve organizacij civilne družbe ter izboljšanja dialoga in sodelovanja med organizacijami civilne družbe in vlado. Kot rezultat dela je vlada oktobra 2002 sprejela sklep, v katerem ugotavlja, da sta »obstoj in delovanje nevladnih organizacij pomemben pogoj za nemoten razvoj družbe in uveljavljanje najvišjih standardov demokracije v družbi in da je zaradi tega potrebno na področju sodelovanja med Vlado in nevladnimi organizacijami vzpostaviti sodelovanje na podlagi in v okviru posebne strategije«. V ta namen sta bila imenovana nacionalni koordinator za nevladne organizacije in Komisija Vlade RS za nevladne organizacije, ki je dobila mandat za pripravo Strategije Vlade RS za sodelovanje z nevladnimi organizacijami in oblikovanje Dogovora o sodelovanju Vlade RS in nevladnih organizacij. Strategija Vlade RS za sodelovanje z nevladnimi organizacijami, pripravljena na vladni strani, je bila rezultat projekta Strategija sistemskega razvoja nevladnih organizacij, ki se je začel pripravljati v začetku leta 2002 na pobudo nekaterih nevladnih organizacij. Nadaljnja »dodelava« dokumenta je potekala kot odprt proces, ki ga je spodbujala Pobuda za prihodnost nevladnih organizacij, neformalna koalicija posameznikov in posameznik iz nevladnih organizacij. Ta je pozneje imenovala tudi skupino desetih predstavnikov za sodelovanje v dialogu med vlado in nevladnimi organizacijami.

Po sprejetju strategije na vladni strani v oktobru 2003 je bila v decembru 2003 organizirana nacionalna konferenca o sodelovanju med Vlado RS in nevladnimi organizacijami z naslovom »Vzpostavimo sodelovanje«, ki je pomenila začetek civilnega dialoga med vlado in nevladnimi organizacijami. Na konferenci je bil sprejet dogovor o nadaljnjih korakih: sprejetju sporazuma o sodelovanju med nevladnimi organizacijami in Vlado RS; akcijskem načrtu za leto 2004, ki naj bi podprl izvajanje sporazuma; vlada naj bi ustanovila mešano telo za spremljanje izvajanja zavez iz sporazuma ter javno sofinanciranje dela nevladnih organizacij pri pripravi in usklajitvi osnutka sporazuma.

Prihodnje leto 2004 je bilo v znamenju priprave sporazuma. Njegovi cilji so bili vzpostavljen civilni dialog, urejeno sistemsko pravno okolje in (so)financiranje iz javnih sredstev za delovanje nevladnih organizacij ter vzpostavljeni pogoji in mehanizmi za zaposlovanje v nevladnih organizacijah. Glede civilnega dialoga sporazum določa načela ter mehanizme in strukture, potrebne za izvajanje trajnega civilnega dialoga, medsebojno razumevanje civilnega dialoga ter zagotovitev pogojev

in ukrepov za zagotovitev trajnosti civilnega dialoga pri ciljnih in splošnih javnostih. Junija 2004 je vlada imenovala mešano skupino vladnih in nevladnih predstavnikov za uskladitev sporazuma. To je bil formalni začetek civilnega dialoga s predstavniki nevladnih organizacij, ki pa je potekal le do septembra 2004, ko je bil predložen tudi osnutek sporazuma, ki so ga pripravili na nevladni strani. Mandat vlade je bil takrat že pri koncu in z zaključkom mandata so bile tudi vse aktivnosti mešane skupine glede sporazuma prekinjene.

Obdobje Janševe vlade 2004–2008

Z novo vlado je bil civilni dialog prekinjen. Področje nevladnega sektorja se je preselilo na Ministrstvo za javno upravo. Nova vlada ni videla dodane vrednosti v pripravi in sprejetju sporazuma, nevladne organizacije pa so se na to ostro odzvale. Vlada je podala nov predlog, da naj bi civilni dialog tekel »spontano« na mesečnih srečanjih z vsemi zainteresiranimi nevladnimi organizacijami, na katerih bi na dnevnem redu razpravljali o zadevah na predlog nevladnih organizacij. V juniju 2005 je bila ustanovljena medresorska delovna skupina, ki naj bi pripravila vladna stališča do osnutka sporazuma in obravnavala druga odprta vprašanja na področju sodelovanja vlade z nevladnimi organizacijami, vključevala pa je predstavnike vladnih resorjev in zunanje strokovnjake. Skupina je za vsa področja pripravila medsebojno usklajena stališča vlade do osnutka sporazuma. Pri obravnavi je bil proces zaustavljen, zataknilo se je pri pravnem okvirju, ker je vlada želela med nevladne organizacije vključiti tudi verske organizacije. Tako je junija 2005 vlada v dokumentu Stališča Vlade RS do sodelovanja z nevladnimi organizacijami sprejela le del, ki se nanaša na civilni dialog. Ostala vsebinska področja sporazuma pa so ostala še vedno odprta.

Kljub negativnemu odzivu v vladni obravnavi je Ministrstvo za javno upravo nadaljevalo z aktivnostmi za krepitev nevladnega sektorja in si prizadevalo del zavez iz predloga vladnih stališč uresničiti s pomočjo strukturnih skladov. V proces so bile vključene tudi nevladne organizacije, ki so v letu 2007 v okviru projekta »Identifikacija ciljnih projektov za sofinanciranje NVO sektorja iz strukturnih skladov EU v obdobju 2007–2013« identificirale ključne programe, ki naj bi pripomogli k njihovi krepitvi. Pri izvajanju naloge so nevladne organizacije ustanovile strokovni odbor, v katerem so sodelovali združenja in mreže nevladnih organizacij, ki delujejo na nacionalni ravni. Primer sodelovanja organizacij civilne družbe pri programiranju strukturnih skladov so intervjuvanci izpostavili kot primer dobre prakse na področju civilnega dialoga. V letu 2008 je bil izveden prvi razpis sredstev iz strukturnih skladov za mrežne nevladne organizacije. Tudi civilni dialog je v tem obdobju doživel svoj epilog v okviru modernizacije državne uprave, kjer je prišlo do spremembe Poslovnika Vlade RS v smislu vključevanja javnosti in posebej organizacij civilne družbe v pripravo predpisov, pripravljen pa je bil tudi priročnik za državne uslužbenke za izvajanje posvetovalnih procesov s posebnim poudarkom na vključevanju organizacij civilne družbe.

Obdobje Pahorjeve vlade 2008–

Z novo vlado so aktivnosti za izboljšanje položaja organizacij civilne družbe ponovno zastale. Konec leta 2008 je bil organiziran sestanek predstavnikov organizacij civilne družbe s predsednikom vlade in ministri o ponovni vzpostavitvi civilnega dialoga in imenovanju državnega sekretarja za sodelovanje z organizacijami civilne družbe. Februarja 2009 so organizacije civilne družbe pripravile Memorandum slovenskih nevladnih organizacij z opredelitvijo ključnih nalog, ki bi jih morale uresničiti vlada in organizacije civilne družbe, da bi se izboljšal njihov položaj in da bi se aktivno vključile v proces premagovanja krize. Ministrstva so se na memorandum odzvala zelo različno in vlada ni zavzela enotnega stališča.

Aprila 2009 je bila s sklepom vlade imenovana Stalna medresorska delovna skupina za usklajevanje odprtih vprašanj na področju sodelovanja Vlade RS z nevladnimi organizacijami. Naloge skupine so predvsem usklajevanje odzivov vladnih resorjev na Memorandum slovenskih nevladnih organizacij in priprava stališč vlade RS do memoranduma, priprava Strategije RS za sodelovanje Vlade RS z nevladnimi organizacijami 2009–2012 (rok za prvo strategijo je leta 2008 že potekel) ter spremljanje in izvajanje njenega usklajevanja, usklajevanje letnih predlogov akcijskih načrtov za razvoj nevladnega sektorja, obravnava odprtih vprašanj in priprava predlogov za njihovo reševanje na področju sodelovanja Vlade RS in organizacij civilne družbe. Žal pa je proces vseh nadaljnjih aktivnosti medresorske delovne skupine popolnoma zastal. Oktobra 2009 so organizacije civilne družbe pripravile odprto pismo predsedniku Vlade RS o nerealiziranih nalogah na področju sektorja civilne družbe.

Konec leta 2009 je bila sprejeta odločitev o ustanovitvi Službe za nevladne organizacije, ni pa jasna delitev formalnih pristojnosti med Ministrstvom za javno upravo in državnim sekretarjem za nevladne organizacije. Organizacije civilne družbe po drugi strani želijo ustanovitev urada za nevladne organizacije. Ta neusklajenost v veliki meri prispeva k zamrtju civilnega dialoga. Po mnenju sogovornice v intervjuju se zdi, da gre za tekmo političnega prestiža, dejansko ni nikakršnih otipljivih rezultatov, delo na področju sektorja civilne družbe pa je osredotočeno le na črpanje strukturnih skladov. Memorandum po mnenju sogovornikov še ni dobil svojega epiloga, glede vloge organizacij civilne družbe v času krize pa ni nikakršnega odmeva. Ugotovimo torej lahko, da je civilni dialog ponovno v mirovanju.⁷⁸

Zaključek

Na podlagi analize oblikovanja in izvajanja vladne politike na področju civilnega dialoga lahko podpremo ugotovitve naših raziskav, da je kljub nekaterim vidnim naporom za izboljšanje civilnega dialoga v Sloveniji ta v splošnem še vedno na nizki stopnji. V proceduralnem pogledu je na formalni ravni v proučevanem obdobju opaziti razlike v oblikovanju civilnega dialoga, na praktični ravni pa se to še ne od-

⁷⁸ Odgovor na Memorandum nevladnih organizacij je Vlada RS sprejela junija 2010.

raža. Sogovornica v intervjuju na vprašanje o oceni politike in političnega ravnanja na makroravni ter sprememb v zadnjem desetletju odgovarja, da »ostaja na makroravni vzorec skoraj nespremenjen v smislu, da imajo nevladne organizacije načelno podporo vlade, da so prepoznane in priznavane kot subjekti, da so celo povabljene v pripravo politik, vendar politična raven še vedno ne razume, v čem je dejanska vloga nevladnih organizacij in kako lahko prispevajo k družbeni blaginji in h koheziji. Večinoma so razumljene kot marginalni akter, kot nujno zlo.« Za zdaj smo torej še vedno v fazi oblikovanja zametka strukture za dejansko izvajanje civilnega dialoga.

Pri tem velja poudariti, da gre vzroke za nizko stopnjo civilnega dialoga pripisati tudi nepovezanosti in razhajanjem znotraj sektorja civilne družbe. Kot je poudarila sogovornica v intervjuju, je ustanovitev skupine za sporazum v začetku pomembno vplivala na splošno organiziranje organizacij civilne družbe, saj se je prvič v obdobju samostojne Slovenije zgodilo povezovanje z namenom neposrednega pritiska na oblast, takšno povezovanje pa se je kmalu razblinilo. Po njenem mnenju je taktika izčrpanja zelo učinkovita metoda boja proti sektorju civilne družbe. Organizacije civilne družbe nimajo dovolj časa, da bi se posvečale dodatnim aktivnostim, razen tistim, ki so vezane na njihov obstoj in izvedbo projektov. Dejstvo je, da organizacije civilne družbe same ne morejo vzpostavljati dialoga neposredno z vlado, zato se morajo oblikovati ustrezne plačane strukture, ki jih organizacije civilne družbe podprejo, tu pa se pojavi problem reprezentativnosti sektorja civilne družbe oziroma konsenz med organizacijami civilne družbe o tem, kdo lahko sektor legitimno zastopa. Problem, ki ga je izpostavila sogovornica v intervjuju, je, da tovrstne mrežne oziroma podporne organizacije najprej poskrbijo zase, ne pa za sektor kot celoto. Tudi drug sogovornik, sam predstavnik mrežne organizacije, je izpostavil, da je očitek, da mreže in zveze ne prislужnejo dovolj nevladnim organizacijam na terenu, do neke mere upravičen. To je po njegovem mnenju posledica slabih komunikacijskih kanalov in nejasnosti razmerja med zvezami, mrežnimi organizacijami in organizacijami na terenu. Zato se nekatere organizacije civilne družbe zavzemajo za ustanovitev urada za nevladne organizacije, ki bi bil nad posamičnimi interesi in bi se zavzemal za položaj celotnega sektorja. V tem kontekstu je sogovornik v intervjuju poudaril, da je priprava memoranduma predvsem prispevala k ponovnemu povezovanju nevladnega sektorja. Zaradi neodziva vlade nanj je nastal nov organ Koordinacija nevladnih organizacij, ki je neformalen odprt mehanizem in naj bi služil kot platforma za oblikovanje predlogov in zagovorništvo predlogov na področju systemskega okolja nevladnih organizacij, v njega pa so včlanjene vse zveze in mrežne organizacije ter tudi posamične nevladne organizacije. Nekateri sogovorniki pa vidijo rešitev povezovanja sektorja civilne družbe tudi v regionalnih mrežah nevladnih organizacij v okviru regionalnih stičišč, ki so najbližje vsem deležnikom v lokalnem okolju.

Problem po mnenju intervjuvancev predstavlja tudi nezainteresiranost medijev za položaj organizacij civilne družbe. To je razvidno tudi iz dejstva, da se termin nevladna organizacija v javnosti še vedno ni uveljavil. »Če kdo spregovori o društvu,

se vsak spomni na svoje gasilsko ali športno društvo, ko pa omeniš pojem nevladne organizacije, pa vsak pomisli na črpanje denarja in nebodigatreba.«

Na podlagi ugotovitev predstavljenih raziskav, podprtih z analizo poteka civilnega dialoga na podlagi opravljenih intervjujev, lahko zaključimo, da imamo v Sloveniji nizko stopnjo sodelovanja in komunikacije med organizacijami civilne družbe in državo, kar pomeni nizko stopnjo civilnega dialoga, kot smo ga definirali za potrebe pričujoče študije.

Model odnosa med organizacijami civilne družbe in državo

Na podlagi opravljene analize lahko odnos med organizacijami civilne družbe in državo v Sloveniji umestimo v model »ločene avtonomnosti«, za katerega so značilne:

1. Nizka stopnja državnega financiranja in srednja stopnja avtonomije organizacij civilne družbe

Na podlagi analize dveh ključnih dimenzij državnega financiranja in avtonomije organizacij civilne družbe lahko ugotovimo, da gre v splošnem za relativno neodvisnost organizacij civilne družbe od države glede financiranja in nadzora. To je povezano s tem, da v strukturi sektorja civilne družbe prevladujejo organizacije, ki imajo ekspresivno vlogo, medtem ko storitvene organizacije predstavljajo le manjši delež organizacij, kar je pogojeno s sistemom blaginje. Večina organizacij je registrirana v obliki društev, ki pa so najbolj številčna na področju športa in kulture.⁷⁹ Takšne organizacije so v splošnem manj odvisne od države glede financiranja in pri tovrstnih organizacijah gre v splošnem tudi za manjšo stopnjo državnega nadzora kot pri storitvenih organizacijah.

Pri tem velja poudariti, da je stopnja nadzora lahko neodvisna od stopnje financiranja. V našem primeru bi imela tako lahko nizka stopnja državnega financiranja organizacij civilne družbe za posledico visoko stopnjo avtonomije organizacij civilne družbe, vendar pa temu ni tako, saj gre za srednjo stopnjo avtonomije. Ugotovitev nakazuje na to, da ima morda slab finančni položaj organizacij civilne družbe v splošnem in s tem njihov nenehni boj za pridobivanje sredstev iz različnih predvsem vladnih razpisov za posledico nižjo stopnjo avtonomije sektorja civilne družbe, saj se morajo organizacije stalno prilagajati kriterijem, kot jih zahtevajo različni razpisi. Takšno stanje je nadalje posledica dejstva, da so v takšno ravnanje organizacije primorane glede na majhen delež drugih finančnih sredstev, predvsem iz donacij.

2. Nizka stopnja komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo

Na podlagi predstavljene analize kriterija komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo lahko zaključimo, da gre za nizko stopnjo civilnega di-

⁷⁹ Podrobnejša analiza strukture sektorja civilne družbe je predstavljena v študiji primera »Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij«.

aloga. V proučevanem obdobju je zaznati prizadevanja v smeri izboljšanja civilnega dialoga, vendar večina teh prizadevanj ostaja le na papirju. Tako lahko zaključimo, da gre v splošnem za oddaljen odnos med organizacijami civilne družbe in državo, kar pomeni, da država ne računa na organizacije civilne družbe in jih ne obravnava kot resnega partnerja pri zagotavljanju storitev.

Za majhen obseg ter pogostost komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo lahko ugotovimo, da gre za nadaljevanje vzorca odnosa iz predhodnega (socialističnega) obdobja s pomembno razliko, da se je zmanjšal nadzor države nad delovanjem organizacij civilne družbe.

Pogoj za uspešen razvoj vloge organizacij civilne družbe na področju proizvodnje storitev je vključenost sektorja civilne družbe v oblikovanje javnih politik in v procese odločanja. Ta premik pa se v praksi še ni zgodil. Kot je poudarila sogovornica v intervjuju »vključevanje javnosti in civilne družbe v pripravo politik in predpisov terja kakovostno vodene procese, to pa zahteva več časa. Posvetovanje se vedno obrestuje, saj so tako sprejete odločitve običajno boljše, v praksi bolj upoštevane in dolgotrajnejše. Politične kulture 'hitenja' pa žal ne moremo spremeniti samo s spremembo poslovnika vlade, s sprejetjem resolucij ali določene-ga zakona, ampak to zahteva globlji napor – spremembo vrednot. To pa je dolgotrajen proces ozaveščanja in usposabljanja državnih uradnikov in tukaj je treba še veliko postoriti«.

Zaključek in predlogi

V zaključku podajamo temeljne ugotovitve študije primera in nekaj predlogov za izboljšanje položaja sektorja civilne družbe v Sloveniji. V splošnem lahko zaključimo, da čeprav so bile v zadnjih dveh desetletjih uveljavljene nekatere spremembe na področju regulacije in financiranja programov in storitev organizacij civilne družbe, se učinki le-teh uveljavljajo počasi. Kot ugotavlja eden od najpomembnejših teoretikov s področja socialne politike Esping Andersen (1996), je socialna politika v razvitih državah usmerjena v *status quo* in odporna proti spremembam. Podatki potrjujejo, da je v Sloveniji država dominantno vlogo pri preskrbi z javnimi dobrinami in storitvami ohranila tudi v obdobju po spremembi političnega sistema. V obdobju socializma zgrajena obsežna in decentralizirana mreža javnih servisov kot ena od temeljnih značilnosti nekdanjega državno-socialističnega sistema blaginje ostaja ena od temeljnih značilnosti tudi sedanjega sistema blaginje. Dobro razvit in obsežen javni sektor je bil času potekajočih sprememb v sistemu blaginje obravnavan kot pozitivna značilnost slovenskega sistema blaginje in na tem mestu lahko najdemo veliko podobnosti s socialno-demokratskim sistemom blaginje, ki je značilen za skandinavske države. Te značilnosti so se, v nasprotju z nekaterimi drugimi postsocialističnimi državami, v Sloveniji lahko ohranile tudi zato, ker Slovenija v obdobju tranzicije ni

doživela t. i. »blaginjske razpoke« oziroma umika države iz zagotavljanja storitev na mnogih področjih v sistemu blaginje. V splošnem se je v obdobju tranzicije slovenski sistem blaginje otresel nekaterih posebnosti ter se tudi formalnopravno konstituiral kot dualni model, sestavljen iz elementov konzervativno-korporativističnega in socialno-demokratskega sistema blaginje (Kolarič in dr. 2009).

Ohranjanje majhnega obsega in marginalne vloge sektorja civilne družbe je tako v veliki meri posledica majhnega prostora za njegovo delovanje, ki izhaja iz pokritosti potreb po javnih dobrinah in storitvah s storitvami obsežnega javnega sektorja. Vloga sektorja civilne družbe je tako omejena le na dopolnjevanje ponudbe javnega sektorja, predvsem tam, kjer javni sektor ne zagotavlja zadostne količine ali kakovosti storitev. Model odnosov med organizacijami civilne družbe in državo v zagotavljanju storitev ostaja nespremenjen – model dominacije države. (Pre)močan javni sektor kot oviro za krepitev vloge organizacij civilne družbe je poudaril tudi sogovornik v intervjuju.

Majhen obseg in vloga organizacij civilne družbe pri produkciji javnih dobrin in storitev v Sloveniji pa sta tudi posledica zelo slabih finančnih spodbud in subvencij države. Neenakopravnost obravnavanja javnih zavodov in drugih izvajalcev ima še eno pomembno posledico. Le vstop v javno mrežo tudi nejavnim izvajalcem zagotavlja enake finančne možnosti za opravljanje servisne dejavnosti kot javnim zavodom. Nejavnim izvajalcem so tako v večini primerov omogočene zgolj možnosti za sodelovanje pri uresničevanju dopolnilnih programov, za katere pa država in občine namenjajo zgolj minimalna razpoložljiva sredstva (Črnak Meglič in Rakar 2009).

Za izboljšanje položaja organizacij civilne družbe bi morala država poleg povečanja javnih sredstev za organizacije civilne družbe z različnimi ukrepi in zakonodajo spodbuditi tudi financiranje organizacij civilne družbe iz drugih nejavnih virov, predvsem iz zasebnih donacij tako posameznikov kot podjetij, s čimer bi se povečala tudi avtonomija organizacij civilne družbe, saj bi le-te tako pridobile večjo neodvisnost od javnega financiranja.

Oblikovanje partnerskih odnosov, v katerih bi organizacije civilne družbe postale enakovreden komplementarni partner javnim servisom, se za zdaj kaže kot razmeroma oddaljen cilj. Ne glede na to pa ga je treba čim prej začeti uresničevati, saj bi le tako obe strani pridobili; javni servisi bi se morali zaradi konkurence preoblikovati, da bi zmanjšali administrativno in organizacijsko entropijo ter povečali dostopnost in kakovost storitev »po meri ljudi«, organizacije civilne družbe pa bi se morale bolj profesionalizirati ter strokovno in organizacijsko razviti (Črnak Meglič in Rakar 2009).

Kot izhaja iz analize intervjujev, pomembno oviro temu procesu predstavljajo tudi fragmentiran in nepovezan sektor civilne družbe, odsotnost politično močne in integrirane civilne družbe ter tudi odsotnost mehanizmov in kanalov v političnem sistemu za neposredno vključevanje predstavnikov organizacij civilne družbe in artikulacijo interesov celotnega sektorja. Le močnemu, integriranemu in v javnosti razvidnemu sektorju civilne družbe bi lahko uspelo pri prodoru v politične in dr-

žavnoupravne strukture, ki za zdaj branijo javni sektor in razdeljujejo javna sredstva predvsem v korist slednjega (Črnak Meglič in Rakar 2009).

Če želimo tudi v Sloveniji povečati vlogo organizacij civilne družbe in smer razvoja prilagoditi razvoju, ki poteka v nekaterih državah članicah EU, je nujno treba spremeniti način in obseg (so)financiranja teh organizacij, davčne olajšave in organizirati druge podporne mehanizme (na primer organizacija oblik svetovanja). Da bi se te spremembe lahko zgodile, morata imeti vladna in nevladna stran jasno izdelane razvojne strategije za razvoj sektorja civilne družbe in doseči medsebojni konsenz. Pogoji za to pa je povečanje stopnje civilnega dialoga v Sloveniji.

Kot zgled lahko vzamemo primer skandinavskih držav, s katerimi smo si podobni v razvitosti sektorja civilne družbe glede na temeljne značilnosti sektorja in njegovo vlogo v sistemu blaginje. Podobno kot v slovenskem sistemu blaginje ima v socialno-demokratskem sistemu blaginje najpomembnejšo vlogo država z močnim javnim sektorjem. Organizacije civilne družbe zato niso pomembne na področju proizvodnje dobrin in storitev, imajo pa pomembno vlogo kot posredniške strukture oziroma »glasnice« tistih skupin, katerih potrebe kljub univerzalnosti programov ostajajo nezadovoljene. V skandinavskem sistemu blaginje velja visoka stopnja civilnega dialoga in organizacije civilne družbe so dobro integrirane v oblikovanje javnih politik in procese odločanja, zato avtorji odnose med organizacijami civilne družbe in državo umeščajo v model »integrirane odvisnosti« (Kuhnle in Selle 1992, Kolarič in dr. 2002). Temu modelu bi morala slediti tudi Slovenija. Vodilo za nadaljnji razvoj sektorja civilne družbe ne sme biti, kako nadomestiti en sektor z drugim, temveč kako najbolje izkoristiti in medsebojno povezati potencialne vse sektorjev.

BIBLIOGRAFIJA

- Anheier, H. K. (1990): Institutional Choice and Organizational Behaviour in the Third Sector. V: H. K. Anheier in W. Seibel (ur.), *The Third Sector: Comparative Studies of Nonprofit Organisations*. Berlin and New York: Walter de Gruyter, str. 47–52.
- Blazinšek, A. in A. Oblak (2007): *ABC prostovoljstva. Priročnik za mentorje*. Ljubljana: CNVOS.
- Byrant, C. (1993): Social Self-Organisation, Civility and Sociology: A Comment on Kumar's Civil Society. *British Journal of Sociology*, 44 (3): 397–401.
- Črnak Meglič, A. (2000): Vpliv (tipov) države blaginje na obseg in vlogo neprofitno-volonterskega sektorja v sodobnih družbah. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Črnak Meglič, A. (2008): Obseg in viri financiranja nevladnih organizacij (društev in ustanov) v letu 2007. Poročilo za Ministrstvo za javno upravo. Ljubljana.
- Črnak Meglič, A. (2009): Obseg in viri financiranja nevladnih organizacij (društev, ustanov in zasebnih zavodov) v letu 2008. Poročilo za Ministrstvo za javno upravo. Ljubljana.
- Črnak Meglič, A. in T. Rakar (2009): The Role of the Third Sector in Changing the Welfare System. *Teorija in praksa*, 46 (3): 237–254.
- Deacon, B. (2000): Eastern European Welfare States: the Impact of the Politics of Globalisation. *Journal of European Social Policy*, 10 (2): 146–161.
- Deželan, T. (2008): Veljava sodobnih konceptov državljanstva. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- Easton, D. (1965): *A framework for political analysis*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Easton, D. (1965): *A systems analysis of political life*. New York: John Wiley and Sons.
- Easton, D. (1990): *The analysis of political structure*. New York: Routledge.
- Esping-Andersen, G. (1996) (ur.): *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

- European Statistical Office (2009): Youth in Europe: A Statistical Portrait. Luxembourg: Eurostat, EC.
- Evers, A. (1993): The Welfare Mix Approach. Understanding the Pluralism of Welfare Systems. Barcelona conference paper.
- Evers, A. in J. L. Laville, ur. (2004): The Third Sector in Europe. Chaltenham. Northampton: Edward Elgar.
- Evropska komisija (2009): Communication from the Commission to the Council, European Parliament, The European Economic and Social Council and the Committee of Regions: Youth - Investing and Empowering. EU YOUTH REPORT. COM(2009) 200.
- Ferge, Z. (2001): Welfare and 'Ill-Fare' Systems in Central-Eastern Europe. V: R. Sykes, B. Palier, P. M. Prior, (ur.): Globalization and European Welfare States. Challenges and Change. Hampshire in New York: Palgrave.
- Freedom House. Dostopno na: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=395>; in <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=276> (10. 5. 2010).
- Griffith, S. J. (2006): Uncovering Gatekeeper: Why the Sec Should Mandate Disclosure of Details Concerning Directors' and Officers' Liability Insurance Policies. University of Pennsylvania Law Review 154: 1147–1210.
- Heinrich, V. F. in K. Naidoo (2001): From Impossibility to Reality. A Reflection and Position Paper on the CIVICUS Civil Society Index 1999–2001. Washington DC: CIVICUS.
- Heinrich, V. F. (2008): CIVICUS Global Survey of the State of Civil Society. Volume 1: Country Profiles. Bloomfield: Kumarian Press.
- Hogwood, B. W. in L. A. Gunn (1984): Policy analysis for the real world. Oxford: Oxford University Press.
- Howard, J., M. Taylor, A. Mateeva, C. Miller, R. Petrov, M. Rahbari in L. Serra (2006): Non-governmental Actors and the Political Dimension: Navigating the Tensions in New Governance Spaces. Bangkok: International Society for Third Sector Research (ISTR conference working papers). Dostopno na: <http://www.istr.org/conferences/bangkok/WPVolume/Taylor.Marilyn.pdf> (13. 12. 2008).
- Intervju s predstavnikom Mlade liberalne demokracije, 12. 2. 2010.
- Intervju s predstavnikom Mladinskega sveta Slovenije, 10. 2. 2010.
- Intervju s predstavnikom Mreže Ma-Ma, 14. 2. 2010.
- Intervju s predstavnikom vodstva področne organizacije Zares Aktivni, 15. 1. 2010.
- Intervju s predstavnikom vodstva Zares Aktivni, 15. 1. 2010.
- Kern, Š. (2009): Ogljični odtis – podnebno energetski indikator: Bodimo odgovorni do okolja. Kongres, št. III/2009. Dostopno na: <http://www.kongres-magazine.eu/clanki/?id=706> (4. 3. 2010).

- Kingdon, J. (2003): *Agendas, alternatives, and public policies*. New York: Longman.
- Klenovšek, T., B. Grafenauer, T. Divjak, M. Verbajs, T. Strojman, S. Vrbica in S. Šporar (2006): *Celovita analiza pravnega okvirja za delovanje nevladnih organizacij*. Maribor: Pravna fakulteta.
- Kolarič, Z. (1994): Neprofitno volonterske organizacije v Sloveniji. *Časopis za kritiko znanosti*, 22 (168–169): 143–150.
- Kolarič, Z., A. Meglič Črnak, in I. Svetlik (1995): Slovenia. V: Z. Kolarič, M. Ružica in I. Svetlik (ur.): *The Profile of the Voluntary Sector in Eastern Central European Countries*. Družboslovne razprave, XI (19–20): 77–94.
- Kolarič, Z., A. Črnak Meglič in M. Vojnovič (2002): *Zasebne neprofitno-volonterske organizacije v mednarodni perspektivi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kolarič, Z. (2003): Neprofitno-volonterske organizacije in njihov razvoj – od volontarizma k profesionalizmu. *Teorija in praksa*, 40 (1): 37–56.
- Kolarič, Z., A. Črnak Meglič, L. Rihter, R. Boškić in T. Rakar (2006): *Raziskava »Nevladne organizacije v Sloveniji, CRP Konkurenčnost Slovenije 2001–2006 (Celovita analiza pravnega in ekonomskega okvirja za delo nevladnih organizacij)*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kolarič, Z. (2009): Third Sector Organisations in the Changing Welfare Systems of Central and Eastern European Countries. *Teorija in praksa*, 46 (3): 224–236.
- Kolarič, Z., T. Rakar in A. Kopač Mrak (2009): Slovenski sistem blaginje v procesu postopnega spreminjanja. V: V. Hlebec (ur.): *Starejši ljudje v družbi sprememb*. Maribor: Založba Aristej, str. 45–75.
- Kuhnle, S. in P. Selle (1992): *Government and Voluntary Organisations: A Relational Perspective*. England: Avebury.
- Martelanc, T. (2000): *Prostovoljno delo včeraj, danes in jutri*. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Mati, S. in Anderson (2010): *Assessing and Strengthening Civil Society Worldwide: An Updated Programme Description of the CIVICUS Civil Society Index Phase 2008–2010*. Johannesburg: CIVICUS.
- Memorandum slovenskih nevladnih organizacij o sodelovanju med NVO in Vlado RS. Dostopno na: <http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/Brina/sodelovanje/memorandumNVO.PDF> (10. 1. 2010).
- Miheljak, Vlado, ur. (2002): *Mladina 2000: Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Aristej.
- Mikuš Kos, A. (1997): *Prostovoljno delo pri varovanju zdravja in zdravstvu*. Ljubljana: Združenje Slovenska fondacija.
- Mikuš Kos, A. (1999): *Prostovoljno delo v šolstvu*. Ljubljana: Združenje Slovenska filantropija.

- Mladinski svet Slovenije (2009): Intervju z Davidom Delakordo, članom Sveta Vlade RS za mladino, imenovanim od nacionalnih mladinskih organizacij, ter podpredsednikom Mladinskega sveta Slovenije z odgovornostjo za zakonodajo.
- Monnier, L. in B. Thiry (1997): *The General Interest: Its Architecture and Dynamics*. V: *Annals of Public and Co-operative Economics*, Vol. 68, No.3: 313–333. CIREC, Oxford, UK in USA: Blackwell Publishers.
- Parsons, Wayne (2003): *Public policy*. Cheltenham (UK), Northampton (USA): E. Elgar.
- Pestoff, V. (1995): *Citizens as Coproducers of Social Services in Europe. From the Welfare State to the Welfare Mix*. Stockholm University, Research Report 1.
- Pravno-informacijski center nevladnih organizacij (2005): *Primerjalnopravna analiza mladinske zakonodaje v Evropi*. Dostopno na: http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/doc/PRIMERJALNO_PRAVNA_ANALIZA_MLADINSKE_ZAKONODAJE_V_EVROPI.doc (12. 12. 2009).
- Pravno-informacijski center nevladnih organizacij (2010): *Pravne osnove za študijo »Vpliv civilne družbe na mladinsko politiko«*. Delovno gradivo. Ljubljana: PIC.
- Osborne, S., G. Jenei, G. Fabian in E. Kuti (2005): *Government/non-profit Partnerships, Public Services Delivery, and Civil Society in the Transitional Nations of Eastern Europe: Lessons from the Hungarian Experience*. *Intl Journal of Public Administration*, 28: 767–786.
- Osnutek Sporazuma o sodelovanju med nevladnimi organizacijami in Vlado RS za obdobje 2005–2008. Dostopno na: http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/nevladne_organizacije/2209osnutek_Sporazuma_o_sodelovanju_med_nevladnimi_organizacijami_in_Vlado_RS_2005_-_2008.doc (20. 9. 2009).
- Pavletič Samardžija, P. (2008): *Menedžment prostovoljstva v športnih organizacijah*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Rakar, T. (2007): *Razvoj cerkvenih šol v postsocialističnih družbah* (Znanstvena knjižica, 58). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Rakar, T. in M. Nagode (2009): *Raziskava indeks civilne družbe* (2009). Vmesno poročilo. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
- Rakar, T. in U. Boljka, ur. (2009): *Med otroštvom in odraslostjo: Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
- Salamon, L. M., H. K. Anheier, R. List, S. Toepler, S. W. Sokolowski in drugi (1999): *Global Civil Society. Dimensions of the Nonprofit Sector*. The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Baltimore: Center For Civil Society Studies, The Johns Hopkins University.
- Salamon L. M., S. W. Sokolowski in R. List (2003): *Global Civil Society. An Overview*. The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Baltimore: Center For Civil Society Studies, The Johns Hopkins University.

- Salamon, L. M., S. W. Sokolowski in drugi (2004): *Global Civil Society. Dimensions of the Nonprofit Sector. Volume Two*. Bloomfield: Kumarian Press, Inc.
- Samec, T. (2001): *Slovenski kongres prostovoljstva. Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Shoemaker, P. J. (1991): *Gatekeeping*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Služba Vlade RS za evropske zadeve (2004): *Analiza vključevanja nevladnih organizacij v pripravo in izvajanje politik. Zaključno poročilo*. Ljubljana.
- Smodiš, M. (2001): *Prostovoljci in socialna izključenost otrok*. Ljubljana: Slovenska filantropija.
- Social Watch. Dostopno na: <http://www.socialwatch.org/en/avancesyRetrocesos/ICB/docs/BasicCapabilitiesIndex2007.pdf> (10. 5. 2010).
- Statistični urad Republike Slovenije (2009): *Mladi v Sloveniji*. Ljubljana: SURS.
- Strategija systemskega razvoja nevladnih organizacij za obdobje 2003–2008. Dostopno na: http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/nevladne_organizacije/Strategija-NVO.pdf (5. 10. 2009).
- Strategija Vlade RS za sodelovanje z nevladnimi organizacijami. Dostopno na: http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/nevladne_organizacije/strategija-NVO-odbori__MID-26-9.pdf (5. 10. 2009).
- Škvor, Z. ur. (2008): *Mladi in prosti čas*. Ljubljana: MŠŠ, Urad RS za mladino.
- Taylor, C. (1990): *Modes of Civil Society. Public Culture*, 3 (1): 95–118.
- Taylor, M., J. Howard, V. Harris, J. Lever, A. Mateeva, C. Miller, R. Petrov in L. Serra (2008): *Understanding NGO Involvement in Governance: The Search for Cross-Cultural Understanding*. Barcelona: International Society for Third Sector Research (The Third Sector and Sustainable Social Change). Dostopno na: <http://www.esrcsocietytoday.ac.uk/ESRCInfoCentre/ViewOutputPage.aspx?outputid=32394&outputtype=7> (5. 12. 2008).
- Toš, N. in drugi (2004): *Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999–2004*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, IDV – CJMMK.
- Urad RS za mladino (2010): *Spletna stran*. Dostopno na: <http://www.ursm.gov.si/> (20. 2. 2010).
- Urad RS za mladino (2007): *Nacionalno poročilo o uresničevanju skupnih ciljev na področju participacije mladih in mladinskega informiranja*. Dostopno na: http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/doc/NACIONALNO_POROCILO-PART_in_INFO.doc (7. 1. 2010).
- Vlada Republike Slovenije (2010): *Gradiva v obravnavi*. Dostopno na: http://www.vlada.si/si/delo_vlade/gradiva_v_obravnavi/ (20. 2. 2010).

Zakon o društvih (Uradni list RS, št. 61/2006, 91/2008 Odl.US: U-I-380/06-11, 102/2008 Odl.US: U-I-57/07-7, 58/2009).

Zakon o gospodarskih zbornicah (Uradni list RS, št. 60/2006, 56/2008 Skl. US: U-I-120/08-6, 32/2009 Odl.US: U-I-155/07-10, 32/2009 Odl.US: U-I-120/08-25).

Zakon o političnih strankah (Uradni list RS, št. 62/1994, 13/1998 Odl.US: U-I-301/96, 24/1999 Odl.US: U-I-367/96, 70/2000, 52/2001 Odl.US: U-I-372/98-10, 51/2002, 94/2002 Odl.US: U-I-223/00-22, 69/2005, 100/2005-UPB1, 103/2007).

Zakon o reprezentativnosti sindikatov (Uradni list RS, št. 13/1993).

Zakon o ustanovah (Uradni list RS, št. 60/1995, 53/2005, 70/2005-UPB1 (91/2005 popr.)).

Zakon o verski svobodi (Uradni list RS, št. 14/2007).

Zakon o zadrugah (Uradni list RS, št. 13/1992, 7/1993, 13/1993 – ZP-G, 22/1994, 68/1995 Odl.US: U-I-78/93, 35/1996, 41/2007, 62/2007-UPB1, 87/2009).

Zakon o zavodih (Uradni list RS, št. 12/1991, 45/1994 Odl.US: U-I-104/92, 8/1996, 18/1998 Odl.US: U-I-34/98, 36/2000 – ZPDZC, 127/2006 – ZJZP).

WVS (2000): World Values Survey 2000 Official Data File v.20090914 World Values Survey Association. Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid. Dostopno na: www.worldvaluessurvey.org (10. 5. 2010).

WVS (2005): World Values Survey 2005 Official Data File. World Values Survey Association. Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid. Dostopno na: www.worldvaluessurvey.org (10. 5. 2010).

PRILOGE

PRILOGA A: PODATKOVNA MATRICA IN DIAMANT CIVILNE DRUŽBE

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremenljivko	Podatki
1) Dimenzija: Državljsko udejstvovanje					46,5
1.1	Obseg družbenega udejstvovanja				33,9
	Družbeno članstvo 1	Aktivni člani družbenih organizacij (kot so cerkev ali verske organizacije, organizacije na področju športa in rekreacije, umetnosti, glasbe ali izobraževanja)	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v24, v25, v26, v32)	Spodaj je seznam prostovoljnih organizacij. Prosimo vas, da za vsako posebej navedete, ali ste njen aktivni član, neaktivni član ali pa niste član te organizacije: – verske ali cerkvene organizacije – šport in rekreacija – organizacije na področju glasbe, umetnosti in izobraževanja – potrošniške organizacije 0 »Nisem član« 1 »Neaktiven član« 2 »Aktiven član« –1 »Ne vem« –2 »Brez odgovora« –5 »Manjkajoča vrednost«	33,0

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremljivko	Podatki
	Družbeno prostovoljstvo 1	Odstotek prebivalcev, ki opravljajo prostovoljsko delo v vsaj eni družbeni organizaciji (organizacije za starejše, verske organizacije, izobraževanje, umetnost, glasba in kultura, mladinske organizacije, šport in rekreacija, zdravstvo)	Svetovna raziskava vrednot 2000 (v54, v55, v56, v63, v64, v67)	Za katere od naštetih organizacij, če sploh, trenutno opravljate neplačano prostovoljsko delo? <ul style="list-style-type: none"> – storitve za starejše, invalide ali prikrajšano populacijo – verske ali cerkvene organizacije – izobraževanje, umetnost, glasba ali kulturne dejavnosti – mladinsko delo (na primer skavti, mladinski klubi itd.) – šport in rekreacija – prostovoljske organizacije na področju zdravstva 0 »Ni vredno omenbe« 1 »Delam neplačano delo za« –1 »Ne vem« –2 »Brez odgovora« –5 »Manjkajoča vrednost«	20,1
	Udejstvovanje v skupnosti 1	Odstotek prebivalcev, ki večkrat letno sodelujejo v družbenih aktivnostih v športnih klubih ali prostovoljskih/ storitvenih organizacijah	Svetovna raziskava vrednot 2000 (v31)	Zanima nas, kako pogosto delate določene stvari. Za vsako aktivnost, ali bi rekli, da jo delate vsak teden ali skoraj vsak teden, enkrat ali dvakrat mesečno, le nekajkrat letno ali sploh ne: <ul style="list-style-type: none"> – druženje z ljudmi v športnih klubih, prostovoljskih ali storitvenih organizacijah 1 »Tedensko« 2 »Enkrat ali dvakrat mesečno« 3 »Le nekajkrat na leto« 4 »Sploh ne« –1 »Ne vem« –2 »Brez odgovora« –5 »Manjkajoča vrednost«	48,7

<i>Poddimensija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
1.2	Intenzivnost družbenega udejstvovanja				38,5
	Družbeno članstvo 2	Odstotek prebivalcev, ki so aktivni v več kot eni družbeni organizaciji	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v24, v25, v26, v32)	Glej družbeno članstvo 1 (1.1.1): intenzivnost merimo tako, da gledamo odstotek aktivnih članov, ki so aktivni v več kot eni organizaciji	21,3
	Družbeno prostovoljstvo 2	Odstotek prebivalcev, ki opravljajo prostovoljsko delo v več kot eni družbeni organizaciji (pomoč starejšim, verske organizacije, izobraževanje, umetnost, glasba ali kultura, mladinsko delo, šport in rekreacija, organizacije na področju zdravstva)	Svetovna raziskava vrednot 2000 (v54, v55, v56, v63, v64, v67)	Glej družbeno prostovoljstvo 1 (1.1.2): intenzivnost merimo z odstotkom ljudi, ki opravljajo prostovoljsko delo v več kot eni organizaciji	28,7
	Udejstvovanje v skupnosti 2	Odstotek prebivalcev, ki vsaj enkrat mesečno sodelujejo v družbenih aktivnostih v športnih klubih ali prostovoljskih/storitvenih organizacijah	Svetovna raziskava vrednot 2000 (v31)	Glej udejstvovanje v skupnosti 1 (1.1.3): intenzivnost merimo z odstotkom prebivalcev, ki sodelujejo v športnih klubih itd. vsaj enkrat ali dvakrat mesečno	65,4

Poddimensija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremljivko	Podatki
1.3	Raznolikost družbenega udejstvovanja				81,0
	Raznolikost družbenega udejstvovanja	Odstotek članov organizacij, ki pripadajo družbenim skupinam, kot so ženske, ljudje druge etnične pripadnosti, ljudje s podeželskega okolja, v družbenih skupinah ali aktivnostih	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v24, v25, v26, v32, v235, v252, v255, v256, v257)		81,0
1.4	Obseg političnega udejstvovanja				20,7
	Politično članstvo 1	Odstotek prebivalcev, ki so aktivni člani političnih organizacij (kot so sindikati, politične stranke, okoljske organizacije, poklicna združenja, potrošniške organizacije, humanitarne ali dobrodelne organizacije)	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v27, v28, v29, v30, v31)	Spodaj je seznam prostovoljskih organizacij. Prosimo vas, da za vsako posebej navedete, ali ste njen aktivni član, neaktivni član ali pa niste član te organizacije: – sindikati – politične stranke – okoljske organizacije – poklicna združenja – humanitarne in dobrodelne organizacije 0 »Nisem član« 1 »Neaktiven član« 2 »Aktiven član« –1 »Ne vem« –2 »Brez odgovora« –5 »Manjkajoča vrednost«	21,1

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremenljivko	Podatki
	Politično prostovoljstvo 1	Odstotek prebivalcev, ki opravljajo prostovoljsko delo v vsaj eni politični organizaciji (sindikati, politične stranke, lokalne politične akcije, človekove pravice, ohranjanje okolja, ekologija, pravice živali, poklicna združenja, ženske skupine, mirovna gibanja)	Svetovna raziskava vrednot 2000 (v57, v58, v59, v60, v61, v62, v65, v66)	Za katere od naštetih organizacij, če sploh, trenutno opravljate prostovoljsko delo: <ul style="list-style-type: none"> – sindikati – politične stranke – lokalne politične akcije – človekove pravice – ohranjanje okolja – ekologija – pravice živali – poklicna združenja – ženske skupine – mirovna gibanja 0 »Ni vredno omenbe« 1 »Delam neplačano delo za« –1 »Ne vem« –2 »Brez odgovora« –5 »Manjkajoča vrednost« 	12,2
	Aktivizem posameznikov 1	Odstotek prebivalcev, ki so se ukvarjali s političnim aktivizmom v zadnjih petih letih (kot so podpis peticije, pridružitve bojkotu, udeležba na mirolnih demonstracijah)	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v100, v101, v102, v103)	Spodaj je navedenih nekaj oblik političnega udejstvovanja. Ali ste ali niste vi sami sodelovali pri teh aktivnostih v zadnjih petih letih: <ul style="list-style-type: none"> – podpisali peticijo – pridružili se bojkotu – udeležili se mirolnih demonstracij – drugo: _____ 1 »To sem že delal« 2 »Tega še nisem delal« –1 »Ne vem« –2 »Brez odgovora« –5 »Manjkajoča vrednost« 	28,9

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremljivko	Podatki
1.5	Intenzivnost političnega udejstvovanja				26,6
	Politično članstvo 2	Odstotek prebivalcev, ki so aktivni v več kot eni politično usmerjeni organizaciji	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v27, v28, v29, v30, v31)	Glej politično članstvo 1 (1.4.1): intenzivnost merimo tako, da gledamo odstotek aktivnih članov, ki so aktivni v več kot eni organizaciji	26,5
	Politično prostovoljstvo 2	Odstotek prebivalcev, ki opravljajo prostovoljsko delo v več kot eni politični organizaciji (sindikati, politične stranke, lokalne politične akcije, človekove pravice, ohranjanje okolja, ekologija, pravice živali, poklicna združenja, ženske skupine, mirovna gibanja)	Svetovna raziskava vrednot 2000 (v57, v58, v59, v60, v61, v62, v65, v66)	Glej politično prostovoljstvo 1 (1.4.2): intenzivnost merimo tako, da gledamo odstotek ljudi, ki opravljajo prostovoljsko delo v več kot eni organizaciji	29,3
	Aktivizem posameznikov 2	Odstotek prebivalcev, ki se zelo aktivno vključujejo v politično usmerjen aktivizem	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v100, v101, v102, v103)	Glej aktivizem posameznikov 1 (1.4.3): intenzivnost merimo tako, da gledamo odstotek vprašanih, ki so bili »zelo aktivni«	24,0

<i>Poddimensija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
1.6	Raznolikost političnega udejstvovanja				78,0
	Raznolikost političnega udejstvovanja	Odstotek članov organizacij, ki pripadajo družbenim skupinam, kot so ženske, ljudje druge etnične pripadnosti, starejši, ljudje s podeželjskega okolja, v družbenih skupinah ali aktivnostih	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v27, v28, v29, v30, v31, v235, v252, v255, v256, v257)		78,0
2) Dimenzija: Raven organizacij					60,2
2.1	Notranje upravljanje				96,8
	Upravljanje	Odstotek organizacij, ki imajo organ upravljanja (upravni odbor, svet zavoda)	Anketa v organizacijah (Q.5)	Ali ima vaša organizacija organ upravljanja (upravni odbor, svet zavoda)?	96,8
2.2	Infrastruktura				69,2
	Podporne organizacije	Odstotek organizacij, ki so formalno članice kakršnekoli zveze, združenja, krovne organizacije ali podporne mreže	Anketa v organizacijah (Q.7)	Ali je vaša organizacija formalno članica zveze, združenja, krovne organizacije ali podporne mreže?	69,2

<i>Poddimenzija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
2.3	Sektorska komunikacija				80,2
	Komunikacija med sorodnimi organizacijami 1	Odstotek organizacij, ki so imele nedavno (v zadnjih treh mesecih) sestanek z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno problematiko oziroma področjem?	Anketa v organizacijah (Q.9)	Ali ste imeli v zadnjih treh mesecih sestanek z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno problematiko oziroma področjem?	83,0
	Komunikacija med sorodnimi organizacijami 2	Odstotek organizacij, ki so nedavno izmenjale informacije (na primer dokumente, poročila, podatke) z drugimi organizacijami	Anketa v organizacijah (Q.10)	Ali ste v zadnjih treh mesecih izmenjali informacije (na primer dokumente, poročila, podatke) z drugimi organizacijami?	77,4
2.4	Človeški viri				12,5
	Trajnost človeških virov	Odstotek organizacij, ki imajo trajno bazo človeških virov (prostovoljci predstavljajo manj kot 25 % povprečne baze osebja v organizaciji)	Anketa v organizaciji (obdelava Q.4)		12,5
2.5	Finančni in tehnološki viri				85,5
	Finančna stabilnost	Odstotek organizacij s stabilno bazo finančnih virov	Anketa v organizacijah (obdelava Q.12/13)		79,6

<i>Poddimenzija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
	Tehnološki viri	Odstotek organizacij, ki imajo reden dostop do tehnologij, kot so računalnik, telefon, faks in elektronska pošta	Anketa v organizacijah (skupaj Q.14)		91,4
2.6	Mednarodne povezave				16,9
	Mednarodne povezave	Mednarodne nevladne organizacije (INGOs), prisotne v državi, kot delež vseh INGOs	Union of int'l Associations Database		16,9
3) Dimenzija: Vrednote, ki jih v organizacijah uporabljajo					42,5
3.1	Demokratsko odločanje in upravljanje				61,3
	Odločanje	Odstotek organizacij, ki interno uporabljajo demokratsko odločanje	Anketa v organizacijah (obdelava Q.6)	Kdo sprejema ključne odločitve v vaši organizaciji?	61,3
3.2	Delovni predpisi				26,5
	Enake možnosti	Odstotek organizacij, ki imajo pisna pravila ali politiko glede enakih možnosti in/ali enakega plačila za enako delo žensk	Anketa v organizacijah (Q.21)	Ali ima vaša organizacija kakršnakoli pisna pravila ali politiko glede enakih možnosti in/ali enakega plačila za enako delo žensk?	39,1

<i>Poddimenzija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
	Člani sindikatov	Odstotek plačnega osebja v organizacijah, ki so člani delavskih sindikatov	Anketa v organizacijah (kombinacija Q.4.b in Q.22)	Koliko osebja v vaši organizaciji je članov delavskih sindikatov (v primerjavi s številom osebja)?	15,9
	Izobraževanje o delavskih pravicah	Odstotek organizacij, ki izvajajo posebna izobraževanja o delavskih pravicah za nove člane osebja	Anketa v organizacijah (Q.23)	Ali vaša organizacija za novo osebje izvaja posebna izobraževanja o delavskih pravicah?	16,9
	Javna dostopnost predpisov o delovnih standardih	Odstotek organizacij, ki imajo javno dostopno politiko/predpise o delovnih standardih	Anketa v organizacijah (Q.24.b)	Ali ima vaša organizacija javno dostopno politiko/predpise o delovnih standardih?	34,1
3.3	Kodeks ravnanja/ obnašanja in transparentnost				49,8
	Javno dostopen kodeks ravnanja in obnašanja	Odstotek organizacij, ki imajo javno dostopen pravilnik/kodeks ravnanja in obnašanja osebja	Anketa v organizacijah (Q.24.a)	Ali ima vaša organizacija javno dostopen pravilnik/kodeks ravnanja in obnašanja osebja?	38,2
	Transparentnost	Odstotek organizacij, katerih finančne informacije so javno dostopne	Anketa v organizacijah (Q.26)	Ali so finančne informacije vaše organizacije javno dostopne?	61,3

Poddimensija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremljivko	Podatki
3.4	Okoljski standardi				27,1
	Okoljski standardi	Odstotek organizacij, ki imajo javno dostopno politiko/predpise o okoljskih standardih	Anketa v organizacijah (Q.24.c)	Ali ima vaša organizacija javno dostopno politiko/predpise o okoljskih standardih, ki jih morajo v organizaciji spoštovati?	27,1
3.5	Zaznavanje vrednot v civilni družbi kot celoti				47,9
	Zaznano nenasilje	Uporaba nasilja v civilnodružbenih skupinah	Anketa v organizacijah (Q.15)	Kako bi opisali skupine/silnice znotraj civilne družbe, ki za izražanje svojih interesov uporabljajo nasilje (agresijo, sovražnost, surovost in pretepanje)?	28,6
	Zaznana demokracija znotraj civilne družbe	Vloga civilne družbe pri spodbujanju demokratičnega odločanja	Anketa v organizacijah (Q.16)	Kako bi ocenili trenutno vlogo civilne družbe pri spodbujanju demokratičnega odločanja znotraj njihovih organizacij in skupin?	48,3
	Zaznana stopnja korupcije	Korupcija znotraj civilne družbe	Anketa v organizacijah (Q.17)	Ali menite, da so primeri korupcije znotraj civilne družbe ... (odgovori: 1–4)	24,1
	Zaznana nestrpnost	Rasistične in diskriminatorne skupine/silnice znotraj civilne družbe	Anketa v organizacijah (Q.18)	Koliko primerov pojava odkrito rasističnih, diskriminatornih in nestrpnih skupin/silnic znotraj civilne družbe poznate?	47,1
	Zaznana teža nestrpnih skupin	Izolacija in obsojanje nasilnih praks in skupin znotraj civilne družbe	Anketa v organizacijah (Q.19)	Kakšno je razmerje teh skupin/silnic do civilne družbe kot celote?	70,3
	Zaznano spodbujanje nenasilja in miru	Vloga civilne družbe pri spodbujanju nenasilja in miru	Anketa v organizacijah (Q.20)	Kako bi ocenili trenutno vlogo civilne družbe pri spodbujanju nenasilja in miru pri nas?	68,9

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremljivko	Podatki
4) Dimenzija: Zaznava vpliva					31,8
4.1	Odzivnost (notranja zaznava)				23,1
	Vpliv na družbeni problem 1	Prvi trije najpomembnejši družbeni problemi, ki so se pokazali v Svetovni raziskavi vrednot	Anketa v organizacijah (Q.28.a)	Kakšen je vpliv civilne družbe pri nas, ko gre za ... [stabilno gospodarstvo]	20,5
	Vpliv na družbeni problem 2		Anketa v organizacijah (Q.28.b)	Kakšen je vpliv civilne družbe pri nas, ko gre za ... [boj proti kriminalu]	25,6
4.2	Družbeni vpliv (notranja zaznava)				60,5
	Družbeni vpliv na splošno		Anketa v organizacijah (Q.30)	Kako bi ocenili vpliv civilne družbe kot celote na zgoraj izbrana področja?	56,1
	Družbeni vpliv lastne organizacije	Samoaznavanje družbenega vpliva	Anketa v organizacijah (Q.31)	Kako bi ocenili vpliv vaše organizacije na zgoraj izbrana področja?	64,8
4.3	Vpliv na javne politike (notranja zaznava)				35,5
	Splošen vpliv na javne politike	Vpliv civilne družbe na javne politike	Anketa v organizacijah (Q.32)	Na splošno, kakšen vpliv ima po vašem mnenju civilna družba kot celota na oblikovanje in izvajanje javnih politik v Sloveniji?	24,2
	Aktivnost lastne organizacije pri javnih politikah	Samoaznavanje vpliva na javne politike	Anketa v organizacijah (Q.33)	Ali si je v zadnjih dveh letih vaša organizacija prizadevala za sprejetje kakršnekoli javne politike?	63,3

<i>Poddimenzija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
	Vpliv lastne organizacije na javne politike	Uspešnost aktivnosti na področjih javnih politik	Anketa v organizacijah (Q.35.a, b, c)	Kaj je bil rezultat vašega prizadevanja za takšne javne politike 1, 2, 3?	19,1
4.4	Odzivnost (zunanja zaznava)				18,4
	Vpliv na družbeni problem 1	Vpliv civilne družbe na prva dva ključna družbena problema	Anketa zunanje zaznave (EQ.3.a)	Kakšen je vpliv civilne družbe pri nas, ko gre za... [stabilno gospodarstvo]	10,0
	Vpliv na družbeni problem 2		Anketa zunanje zaznave (EQ.3.b)	Kakšen je vpliv civilne družbe pri nas, ko gre za ... [boj proti kriminalu]	26,7
4.5	Družbeni vpliv (zunanja zaznava)				50,0
	Družbeni vpliv na izbrana področja	Vpliv civilne družbe na ključnih družbenih področjih	Anketa zunanje zaznave (EQ.5)	Kako bi ocenili vpliv civilne družbe na zgornj izbrana področja?	76,7
	Družbeni vpliv na splošno	Družbeni vpliv civilne družbe	Anketa zunanje zaznave (EQ.6)	Na splošno, kakšen vpliv ima po vašem mnenju civilna družba kot celota na družbeni kontekst/družbo?	23,3
4.6	Vpliv na javne politike (zunanja zaznava)				28,4
	Vpliv na posameznih področjih javnih politik 1–3	Aktivnost civilne družbe na področjih javnih politik	Anketa zunanje zaznave (EQ.8.a, b, c)	Kaj je bil po vašem mnenju rezultat teh aktivnosti civilne družbe na področjih javnih politik 1, 2, 3?	42,9

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremenljivko	Podatki
	Splošen vpliv na javne politike	Uspešnost aktivnosti na področjih javnih politik	Anketa zunanje zaznave (EQ.9)	Na splošno, kakšen vpliv ima po vašem mnenju civilna družba kot celota na oblikovanje in izvajanje javnih politik v Sloveniji?	13,8
4.7	Vpliv civilne družbe na vedenje				6,8
	Razlike v zaupanju med člani in tistimi, ki niso člani organizacij civilne družbe	Vpliv civilne družbe na medsebojno zaupanje	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v23)	Glej medsebojno zaupanje (5.3.1): razlika med člani in tistimi, ki niso člani organizacij. Če ocenjujete na splošno, ali bi rekli, da večini ljudi lahko zaupamo, ali menite, da je treba biti z ljudmi zelo previden? – večini ljudi lahko zaupamo (1) – z ljudmi moramo biti zelo previdni (2)	3,3
	Razlika v stopnji strpnosti med člani in tistimi, ki niso člani organizacij civilne družbe	Vpliv civilne družbe na strpnost	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v34, v35, v36, v37, v38, v39, v40, v41, v42, v43)	Glej medsebojno zaupanje (5.3.2): razlika med člani in tistimi, ki niso člani organizacij. Na spodnjem seznamu so navedene različne skupine ljudi. Prosimo vas, da navedete, katerih od njih ne bi želeli imeti za sosedo: – narkomani – ljudje druge rase – ljudje z AIDS-om – priseljenci, tuji delavci – homoseksualci – ljudje druge veroizpovedi – pijanci – skupaj živeči neporočeni pari – ljudje, ki govorijo drug jezik – (na izbiro: manjšine v posamezni državi): Muslimani, Židje, Romi	4,0

<i>Poddimenzija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremenljivko</i>	<i>Podatki</i>
	Razlika v javni morali med člani in tistimi, ki niso člani organizacij civilne družbe	Vpliv civilne družbe na javno moralo	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v198, v199, v200, v201)	Glej javna morala (5.3.3): razlika med člani in tistimi, ki niso člani organizacij. Prosimo vas, da za vsako od naštetih stvari navedete, ali jo lahko po vašem mnenju vedno opravičimo, ali je nikoli ne moremo opravičiti, ali pa gre za nekaj vmesnega: – zahtevati od države ugodnosti, ki ti ne pripadajo – izogibati se plačilu karte za javni promet – goljufati pri davkih, če se pokaže priložnost – sprejemanje podkupnine na službenem položaju	0,0
	Zaupanje v civilno družbo	Stopnja zaupanja v civilno družbo	Svetovna raziskava vrednot 2005 (v131, v135, v139, v143, v144, v145)	Pred vami je seznam različnih ustanov in organizacij. Prosimo vas, da za vsako posebej navedete, kolikšno je vaše zaupanje vanjo: ali je vaše zaupanje veliko, precejšnje, majhno ali pa do nje sploh ne čutite nobenega zaupanja: – cerkev – sindikati – politične stranke – ekološka gibanja – ženska gibanja – dobrodelne in humanitarne organizacije	20,0

<i>Poddimenzija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
5) Kontekstualna dimenzija: Okolje					64,9
5.1	Družbeno-ekonomski kontekst	Kako ugoden je družbeno-ekonomski kontekst za razvoj civilne družbe (splošno zdravstveno in izobrazbeno stanje/korupcija/neenakost/makro ekonomski kontekst)			79,3
	Indeks osnovnih zmogljivosti	Indeks splošnih zmogljivosti je povprečje treh kriterijev; znaša lahko od 0 do 100, pri čemer višje vrednosti pomenijo višje stopnje človeških zmogljivosti	Social Watch http://www.socialwatch.org/en/avances/Retrocesos/ICB/docs/BasicCapabilitiesIndex2007.pdf	Indeks splošnih zmogljivosti je sestavljen iz naslednjih treh kriterijev, ki se nanašajo na zdravje in osnovno izobraževanje: – odstotek otrok, ki dosežejo peti razred osnovne šole – odstotek otrok, ki preživijo vsaj do petega leta starosti (na podlagi statistike o umrljivosti) – odstotek rojstev v prisotnosti zdravstvenega osebja	99,2
	Korupcija		Transparency International Corruption Perception Index	Kakšna je stopnja zaznane korupcije v javnem sektorju?	67,0
	Neenakost		Gini koeficient (World Bank, National Statistics Bureau)	Kakšna je stopnja neenakosti od 0 do 100?	71,6

<i>Poddimensija</i>	<i>Ime</i>	<i>Opis</i>	<i>Vir</i>	<i>Vprašanje za spremljivko</i>	<i>Podatki</i>
5.2	Družbeno-politični kontekst	Kako ugoden je družbeno-politični kontekst za razvoj civilne družbe (politične pravice in svoboščine, pravna država, pravice združevanja in organiziranja, pravni okvir, državna učinkovitost)			77,5
	Politične pravice in svoboščine	FH-indeks političnih pravic	Freedom House (FH) http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=395 ; See http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=276 for scores		95,0
	Pravna država in osebne svoboščine	Uporaba treh od štirih kazalcev, ki sestavljajo indeks državljanskih svoboščin: – pravna država (L) – osebna avtonomija in pravice posameznikov (P) – svoboda izražanja in prepričanja (F)	Freedom House http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=395 ; See http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=276 for scores		85,4

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremljivko	Podatki
	Pravice združevanja in organiziranja	Eden od štirih kazalnikov, ki sestavljajo indeks državljskih svoboščin: – pravice svobodnega združevanja in organiziranja (A)	Freedom House http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=395 ; See http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=276 for scores		100,0
	Izkustvo zakonodajnega okvirja	Subjektivno izkustvo zakonodajnega okvirja	Anketa v organizacijah (Q36, Q37)	Na splošno je zakonodaja na področju civilne družbe v Sloveniji ... Ali se je vaša organizacija kdaj soočila s kakšnimi nezakonitimi omejitvami ali napadi vlade na lokalni ali nacionalni ravni?	35,6
	Državna učinkovitost		World Bank Governance Dataset (UNU World Governance Survey)	Do katere mere je država sposobna izpolnjevati funkcije, ki ji pripadajo?	71,6
5.3	Družbeno-kulturni kontekst	Kako ugoden je družbeno-kulturni kontekst za razvoj civilne družbe (stopnja medsebojnega zaupanja, strpnost, javna morala)			37,9
	Zaupanje		Svetovna raziskava vrednot 2005 (v23)	Če ocenjujete na splošno, ali bi rekli, da večini ljudi lahko zaupamo, ali menite, da je treba biti z ljudmi zelo previden: – večini ljudi lahko zaupamo (1) – z ljudmi moramo biti zelo previdni (2)	18,1

Poddimenzija	Ime	Opis	Vir	Vprašanje za spremenljivko	Podatki
	Strpnost		Svetovna raziskava vrednot 2005 (v35, v39, v37, v36, v38)	Na spodnjem seznamu so različne skupine ljudi. Prosimo vas, da navedete, katerih od njih ne bi želeli imeti za sosedę? <ul style="list-style-type: none"> – narkomani – ljudje druge rase – ljudje z AIDS-om – priseljenci, tuji delavci – homoseksualci – ljudje druge veroizpovedi – pijanci – skupaj živeči neporočeni pari – ljudje, ki govorijo drug jezik – (na izbiro: manjšine v posamezni državi): muslimani, Židje, Romi 	77,8
	Javna morala		Svetovna raziskava vrednot 2005 (v198, v199, v200, v201)	Prosimo vas, da za vsako od naštetih stvari poveste, ali jo lahko po vašem mnenju vedno opravičimo, ali je nikoli ne moremo opravičiti, ali pa gre za nekaj vmesnega: <ul style="list-style-type: none"> – zahtevati od države ugodnosti, ki ti ne pripadajo – izogibati se plačilu karte za javni promet – goljufati pri davkih, če se pokaže priložnost – sprejemanje podkupnine na službenem položaju 	17,9

PRILOGA B: SEZNAM SODELUJOČIH IN VKLJUČENIH CIVILNODRUŽBENIH ORGANIZACIJ

Nacionalna implementacijska skupina

Nacionalni koordinator:

Ana Matoz Ravnik, od avgusta 2009 Senka Vrbica, obe Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Ljubljana

Strokovnjaki s področja civilne družbe:

Doc. dr. Tatjana Rakar in Mateja Nagode, Inštitut RS za socialno varstvo, prof. dr. Zinka Kolarič in doc. dr. Tomaž Deželan, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, in doc. dr. Andreja Črnak Meglič

Ana Matoz Ravnik, Senka Š. Vrbica s podporo Mateja Verbajsa in Tine Divjak, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Ljubljana

Raziskovalci:

Doc. dr. Tatjana Rakar in Mateja Nagode, Inštitut RS za socialno varstvo, prof. dr. Zinka Kolarič in doc. dr. Tomaž Deželan, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, in doc. dr. Andreja Črnak Meglič

Ana Matoz Ravnik, Senka Š. Vrbica, Ana Noč, Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Ljubljana

Strokovna skupina

- predstavnik sindikata: Peter Virant, sindikat Pergam
- predstavnica organizacije za ženske: Mojca Dobnikar, Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa
- predstavnik mladinske organizacije: Kamal Izidor Shaker, Mladinski svet Slovenije
- predstavnik razvojne organizacije: Marjan Huč, SLOGA, platforma NVO za razvojno sodelovanje in humanitarno pomoč
- predstavnica organizacije civilne družbe, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, poučevanjem in raziskovanjem: Neža Kogovšek, Mirovni inštitut
- predstavnik neprofitne medijske hiše: Matej Delakorda, Studio 12
- predstavnica organizacije socialno-ekonomsko obrobni skupin (revnih, brezdomcev, tujcev, beguncev): Luna Jurančič Šribar, Kralji ulice, Društvo za pomoč in samopomoč brezdomcev
- predstavnica organizacije socialnega in zdravstvenega varstva: Tanja Velkov Levstik, Društvo OZARA SLOVENIJA

- predstavnik ustanove in organizacije za zbiranje sredstev: Boris Kante, Fundacija BIT Planota
- predstavnica skupine ali združenja, ki delujejo na ravni lokalnih skupnosti: Marinka Dolinar Šafranič, Društvo vrtičkarjev
- predstavnica mrežne, zvezne in podporne OCD: Tina Michieli, Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS
- predstavnica okoljske organizacije: Maja Bahor, Inštitut za ekologijo
- predstavnik kulturne, umetniške, rekreacijske in socialne organizacije: Alenka Pirman, SCCA – Ljubljana, Zavod za sodobno umetnost
- predstavnica javne uprave – ministrstvo: Polonca Šega, Ministrstvo za javno upravo

Sodelujoči na regionalnih fokusnih skupinah

	Inicialki udeleženca	Naziv njegove organizacije
Posvet Martjanci		
1.	M. H.	LRF za Pomurje
2.	Š. Ž.	LEA Pomurje, Lokalna energetska agencija za Pomurje
3.	J. K.	Bistra hiša Martjanci
4.	J. B.	Društvo Žitek
5.	B. R.	LRF za Pomurje
6.	M. K.	LRF za Pomurje
7.	T. V.	Kulturno društvo Foto klub Murska Sobota
8.	B. V.	LRF za Pomurje
9.	M. K.	LEA Pomurje Lokalna energetska agencija za Pomurje
10.	M. O.	Bistra hiša Martjanci
11.	M. Š.	LEA Pomurje, Lokalna energetska agencija za Pomurje
12.	T. S.	Društvo za kulturno-športni razvoj mladih Gračka pomlad
13.	J. T.	Pomurska turistična zveza
14.	L. L.	Razvojna agencija Sinergija
15.	N. C.	Razvojna agencija Sinergija
Posvet Brežice		
16.	S. Ž.	Športno društvo Žlapovec
17.	A. U.	LRF Posavje
18.	V. B.	Zveza prijateljev mladine Krško
19.	M. M.	Zavod Neviodunim
20.	A. P.	LRF Posavje
21.	M. M.	Društvo K.N.O.F

	Inicialki udeleženca	Naziv njegove organizacije
22.	T. Z.	Društvo K.N.O.F
Posvet Litija – Slivna		
23.	B. V.	Turistična zveza Medvode
24.	V. M.	Medobčinsko društvo invalidov Litija
25.	C. T.	Medobčinsko društvo invalidov Litija
26.	M. B.	Društvo Zapotok – sekcija za zdravo življenje
27.	U. A.	Društvo Zapotok – sekcija za zdravo življenje
28.	M. A.	Društvo Zapotok – sekcija za zdravo življenje
29.	K. M.	Zavod ŠOK – zavod za razvoj kulturne, športne in drugih interesnih dejavnosti mladih Zasavja
30.	V. D.	Društvo Geoss stičišča
31.	S. N. S.	Zavod ŠOK – zavod za razvoj kulturne, športne in drugih interesnih dejavnosti mladih Zasavja
32.	V. K.	Zavod Risi
33.	I. N.	Zavod Risi
34.	C. H. P.	Zavod Risi
35.	M. P.	Zavod Risi
36.	E. B.	Zavod ŠOK – zavod za razvoj kulturne, športne in drugih interesnih dejavnosti mladih Zasavja
37.	D. N. S.	Zavod ŠOK – zavod za razvoj kulturne, športne in drugih interesnih dejavnosti mladih Zasavja
38.	A. M.	Zavod ŠOK – zavod za razvoj kulturne, športne in drugih interesnih dejavnosti mladih Zasavja

Sodelujoči na nacionalni konferenci

Št.	Inicialki udeleženca	Naziv njegove organizacije
1.	A. B.	Mladinski ceh
2.	A. P.	Posavska regionalna stična točka za nevladne organizacije – LRF Posavje
3.	I. R.	Zveza študentskih klubov Slovenije
4.	J. G.	Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS
5.	J. Š. P.	Mreža NVO za zdrav način življenja
6.	K. P.	PRIMSS Primorsko svetovalno središče Koper

Št.	Inicialki udeleženca	Naziv njegove organizacije
7.	K. K.	Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS
8.	M. N.	Amnesty International Slovenija
9.	M. N.	PRIMSS Primorsko svetovalno središče Koper
10.	M. G.	Mladinski center Velenje
11.	N. B.	Mladinski svet Slovenije
12.	S. S. P.	Zveza joga društev Slovenije
13.	P. Š.	Ministrstvo za javno upravo
14.	R. Z.	Ministrstvo za javno upravo
15.	S. D.	Mladinski svet Slovenije
16.	S. D.	Inštitut za elektronsko participacijo
17.	M. L.	Zavod za novodobno izobraževanje
18.	T. N.	Slovenska filantropija
19.	T. D.	Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS
20.	T. M.	Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS
21.	V. V.	Inštitut VIR Celje
22.	A. Č. M.	Poslanka Državnega zbora, Inštitut RS za socialno varstvo
23.	A. M. R.	Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC
24.	M. V.	Zveza društvenih organizacij Slovenije
25.	M. Š	
26.	V. B.	Turistična zveza Medvode
27.	D. P. T.	Ministrstvo za kulturo
28.	G. F.	Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS
29.	U. J.	Zavod CINI

Ključni informatorji študij primera

Študija primera – Prostovoljstvo:

- Janez Matoh, Olimpijski komite Slovenije
- Tereza Novak, Slovenska filantropija
- Helena Zevnik, Slovenska Karitas
- Tanja Hočevár, Zveza delovnih invalidov Slovenije
- Marjan Pungartnik, Zveza kulturnih društev Slovenije
- Matjaž Klarič, Gasilska zveza Slovenije
- Majda Horvat, Zveza društev za socialno gerontologijo
- Marjeta Istenič, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
- Irma Mežnarič, Ministrstvo za javno upravo

Študija primera – Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij:

- Lev Kreft, Mirovni inštitut
- Tereza Novak, Slovenska filantropija
- Lidija Živčič, FOCUS, društvo za sonaraven razvoj
- Vida Ogorelec Wagner, Umanotera, Slovenska ustanova za trajnostni razvoj

Študija primera – Vpliv civilne družbe na mladinske politike:

- Uroš Skrinar, Mreža MAMA
- Kamal Izidor Shaker, Mladinski svet Slovenije
- Nina Arnuš, Evropska prostovoljna služba
- Nina Stankovič, Zares Aktivni
- Lenart Hudoklin, Zares Aktivni
- Borut Cink, MLD
- drugi anonimni informatorji: Urad RS za mladino RS, Mladi v akciji – MVA, Mladi Forum, Mlada Slovenija, Škis, ŠOU

Študija primera – Odnos med organizacijami civilne družbe in državo:

- Irma Mežnarič, Ministrstvo za javno upravo
- Nada Kirn Špolar, SEZAM – Združenje staršev in otrok
- Dr. Pavel Gantar, predsednik Državnega zbora
- Goran Forbici, Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS

Vrste civilnodružbenih organizacij, vključenih v raziskavo

- Verske organizacije
- Sindikati
- Ženske organizacije
- Študentske ali mladinske organizacije
- Organizacije na področju športa in rekreacije
- Gasilska društva
- Organizacije za starejše (društva upokojencev)
- Organizacije na področju varstva rastlin in živali (lovska društva, ribiška društva, gobarska društva, čebelarska društva ...)
- Razvojne organizacije (na primer nevladne organizacije, ki delujejo v tretjem svetu na področju opismenjevanja, zdravstva, sociale itd.)
- Zagovorniške organizacije (na primer na področju človekovih pravic, pravic potrošnikov, socialne pravičnosti, civilne pobude)
- Organizacije, aktivne na področju raziskovanja, diseminacije informacij, izobraževanja in usposabljanja (na primer think tanks, zasebne šole, razvojni centri)
- Nepridobitne medijske organizacije
- Organizacije marginaliziranih skupin (na primer revno prebivalstvo, brezdomci, imigranti, begunci)
- Organizacije socialnega in zdravstvenega varstva (na primer dobrodelne ustanove za pridobivanje sredstev za zdravstvene raziskave in storitve, organizacije na področju duševnega zdravja, invalidske organizacije)
- Druge organizacije za pridobivanje sredstev
- Strokovne in podjetniške organizacije (na primer strokovna združenja, zbornice)
- Organizacije in skupine na ravni skupnosti (na primer društvo staršev, vaška društva, pogrebna društva, skupine za samopomoč)
- Podjetniško usmerjene organizacije (na primer zadruge, kreditna združenja, združenja vzajemnega varčevanja)
- Etnične in tradicionalne organizacije
- Okoljske organizacije
- Kulturne in umetniške organizacije
- Mrežne, zvezne in podporne organizacije
- Politične skupine, gibanja in stranke
- Drugo (navedite _____)

PRILOGA C: VPRAŠALNIKA ZA ZUNANJO ZAZNAVO CIVILNE DRUŽBE IN ORGANIZACIJE CIVILNE DRUŽBE

Indeks civilne družbe

Vprašalnik zunanje zaznave civilne družbe

1. Številka respondenta [izpolni raziskovalec]:

A. VPRAŠANJA ZA ZUNANJE DELEŽNIKE IN STROKOVNJAKE

Izvršilna veja oblasti (vlada in ministrstva)	1 ☐
Zakonodajna veja oblasti (državni zbor)	2 ☐
Lokalna oblast	3 ☐
Pravosodna veja oblasti (vrhovno sodišče, ustavno sodišče itd.)	4 ☐
Zasebni profitni sektor	5 ☐
Mediji	6 ☐
Akademiki	7 ☐
Mednarodne vladne organizacije	8 ☐
Donatorske organizacije	9 ☐
Drugo (navedite _____)	10 ☐

V nadaljevanju vas bomo povprašali po vašem zaznavanju civilne družbe v Sloveniji. Če nočete navesti svojega imena, enostavno navedite zgolj vrsto organizacije, v kateri ste zaposleni. (PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

EQ.1 – Ime respondenta

EQ.2 – Institucija [številke 1–10 zgoraj]

VPLIV CIVILNE DRUŽBE

– Odzivnost

EQ.3: Kakšen je vpliv civilne družbe pri nas, ko gre za ? (glej spodaj)

	Nima vpliva [0]	Zelo omejen vpliv [1]	Opazen vpliv [2]	Visoka stopnja vpliva [3]	Ne vem [–1]
EQ.3.a [stabilno gospodarstvo]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	–1 ☐
EQ.3.b [boj proti kriminalu]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	–1 ☐

– Družbeni vpliv

EQ.4.a/b: Na katerih področjih je po vašem mnenju civilna družba najbolj aktivna?
(Izberite največ dve področji)

Podpiranje revnih in marginaliziranih skupin/skupnosti (na primer hendikepirani itd.)	1 ☐
Izobraževanje	2 ☐
Stanovanjska problematika	3 ☐
Zdravje	4 ☐
Družbeni razvoj	5 ☐
Humanitarna pomoč	6 ☐
Hrana	7 ☐
Zaposlovanje	8 ☐
Drugo (navedite _____)	9 ☐

EQ.5 (a in b): Kako bi ocenili vpliv civilne družbe na zgoraj izbrana področja?

	EQ.5.a (vpiši prvo izbrano področje):	EQ.5.b (vpiši drugo izbrano področje):
Nima vpliva	0□	0□
Omejen vpliv	1□	1□
Opazen vpliv	2□	2□
Visoka stopnja vpliva	3□	3□
Ne vem	-1□	-1□

EQ.6: Na splošno, kakšen vpliv ima po vašem mnenju civilna družba kot celota na družbeni kontekst/družbo?

Nima vpliva	0□
Omejen vpliv	1□
Opazen vpliv	2□
Visoka stopnja vpliva	3□
Ne vem	-1□

– Vpliv na javne politike (javna politika pomeni skupek ukrepov javnih oblasti (države, občin) za uresničevanje ciljev na določenem področju, na primer kmetijska politika, okoljska politika, politika zaposlovanja, kulturna politika itd.)

Na katerih področjih javnih politik je bila po vašem mnenju civilna družba najbolj aktivna? (PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

EQ.7.a – [Področje javnih politik 1] _____

EQ.7.b – [Področje javnih politik 2] _____

EQ.7.c – [Področje javnih politik 3] _____

Kaj je bil po vašem mnenju rezultat teh aktivnosti civilne družbe?

	Ni bilo re- zultata/ popolna ignoranca politikov [0]	Javna politika zavrnjena [1]	Javna politika v obravnavi [2]	Javna politika sprejeta [3]	Ne vem [–1]
EQ.8.a [Javna politika 1]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	–1
EQ.8.b [Javna politika 2]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	–1
EQ.8.c [Javna politika 3]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	–1

EQ.9: Na splošno, kakšen vpliv ima po vašem mnenju civilna družba kot celota na oblikovanje in izvajanje javnih politik v Sloveniji?

Nima vpliva	0 ☐
Omejen vpliv	1 ☐
Opazen vpliv	2 ☐
Visoka stopnja vpliva	3 ☐
Ne vem	–1 ☐

EQ.9.a: Kako bi opisali odnos med državo in civilno družbo v Sloveniji?

Država obvladuje civilno družbo	1 ☐
Država precej vpliva na civilno družbo	2 ☐
Država malo vpliva na civilno družbo	3 ☐
Civilna družba je povsem avtonomna	4 ☐
Drugo (navedite _____)	5 ☐

Konec

Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujemo!

Indeks civilne družbe**Vprašalnik za organizacije civilne družbe**

1. Številka respondenta [izpolni raziskovalec]:

A. VPRAŠANJA ZA PREDSTAVNIKE ORGANIZACIJ CIVILNE DRUŽBE

Q.1–2: V nadaljevanju vas bomo povprašali o vaši organizaciji. Če ne želite navesti imena organizacije, enostavno navedite samo vrsto organizacije s spodnjega seznama. (PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

Q.1: Ime organizacije

Q.2: Vrsta organizacije [številke 1–20 spodaj] (prosimo, navedite samo eno vrsto)

Verske organizacije	1 ☐
Sindikati	2 ☐
Ženske organizacije	3 ☐
Študentske ali mladinske organizacije	4 ☐
Organizacije na področju športa in rekreacije	5 ☐
Gasilska društva	6 ☐
Organizacije za starejše (društva upokojencev)	7 ☐
Organizacije na področju varstva rastlin in živali (lovska društva, ribiška društva, gobarska društva, čebelarska društva ...)	8 ☐
Razvojne organizacije (na primer NVO, ki delujejo v tretjem svetu na področju opismenjevanja, zdravstva, sociale itd.)	9 ☐
Zagovorniške organizacije (na primer na področju človekovih pravic, pravic potrošnikov, socialne pravičnosti, civilne iniciative)	10 ☐
Organizacije, aktivne na področju raziskovanja, diseminacije informacij, izobraževanja in usposabljanja (na primer think tanks, zasebne šole, razvojni centri)	11 ☐
Nepridobitne medijske organizacije	12 ☐
Organizacije marginaliziranih skupin (na primer revno prebivalstvo, brezdomci, imigranti, begunci)	13 ☐

Organizacije socialnega in zdravstvenega varstva (na primer dobrotelne ustanove za pridobivanje sredstev za zdravstvene raziskave in storitve, organizacije na področju duševnega zdravja, invalidske organizacije)	14 ☐
Druge organizacije za pridobivanje sredstev	15 ☐
Strokovne in podjetniške organizacije (na primer strokovna združenja, zbornice)	16 ☐
Organizacije in skupine na ravni skupnosti (na primer društvo staršev, vaška društva, pogrebna društva, skupine za samopomoč)	17 ☐
Podjetniško usmerjene organizacije (na primer zadruga, kreditna združenja, združenja vzajemnega varčevanja)	18 ☐
Etnične in tradicionalne organizacije	19 ☐
Okoljske organizacije	20 ☐
Kulturne in umetniške organizacije	21 ☐
Mrežne, zvezne in podporne organizacije	22 ☐
Politične skupine, gibanja in stranke	23 ☐
Drugo (navedite _____)	24 ☐

Q.2.a: Kako je registrirana vaša organizacija? Kot:

(Mogoč je en odgovor)

Društvo	1 ☐
Ustanova (fundacija)	2 ☐
Zavod	3 ☐
Zadruga	4 ☐
Sindikar	5 ☐
Zbornica	6 ☐
Verska skupnost	7 ☐
Politična stranka	8 ☐
Drugo (navedite _____)	9 ☐

NOTRANJE UPRAVLJANJE

Q.3: Ali ima vaša organizacija člane?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.4: Koliko osebja v vaši organizaciji je prostovoljcev in koliko jih prejema plačilo?

	Število
Q.4.a – Prostovoljci	_____
Q.4.b – Prejema plačilo	_____

Q.4.c: Koliko ur povprečno na mesec so vsi prostovoljci skupaj aktivni v vaši organizaciji?

(Če je manj kot eno uro, vnesite eno uro)

Število ur na mesec:

Q.4.d: Koliko je povprečno na mesec skupno število plačanih ur v vaši organizaciji (zaposlenih in drugih, ki za svoje delo prejemaajo plačilo)?

(Če je manj kot eno uro, vnesite eno uro)

Število ur na mesec:

Q.4.e: Ali se je število prostovoljcev v zadnjih petih letih spremenilo?

Da, povečalo se je	1 ☐
Da, zmanjšalo se je	2 ☐
Ne, ostalo je isto	3 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.4.f: Na kakšen način v vaši organizaciji pridobivate prostovoljce?

Preko lastne spletne strani	1□
Z oglaševanjem na spletu	2□
Preko elektronske pošte	3□
Z oglaševanjem na radiu in TV	4□
Z oglaševanjem v tiskanih medijih	5□
S plakatiranjem	6□
Z razpošiljanjem letakov in pisem	7□
Z organizacijo promocijskih dogodkov	8□
Preko osebnih poznanstev	9□
Drugo (navedite _____)	10□

Q.5: Ali ima vaša organizacija organ upravljanja (upravni odbor, svet zavoda)?

Ne	0□
Da	1□
Ne vem	99□

Q.6: Kdo sprejema ključne odločitve v vaši organizaciji? *(izberite samo en odgovor)*

Imenovani vodja	1□
Imenovani odbor/svet	2□
Osebe	3□
Izvoljeni vodja	4□
Izvoljeni odbor/svet	5□
Člani	6□

INFRASTRUKTURA IN SEKTORSKA KOMUNIKACIJA

Q.7: Ali je vaša organizacija formalno članica zveze, združenja, krovne organizacije ali podporne mreže?

Ne	0□
Da	1□
Ne vem	99□

Q.8: Če ste na predhodno vprašanje odgovorili z DA, prosimo, navedite imena zvez, združenj, krovnih organizacij ali podpornih mrež, ki jim pripada vaša organizacija? (PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

1.

2.

3.

4.

Q.8.a: Ali je vaša organizacija formalno članica zveze, združenja, krovne organizacije ali podporne mreže na ravni EU?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.8.b: Če ste na predhodno vprašanje odgovorili z DA, prosimo, navedite imena zvez, združenj, krovnih organizacij ali podpornih mrež na ravni EU, ki jim pripada vaša organizacija? (PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

1.

2.

3.

4.

Q.9: Ali ste imeli v zadnjih treh mesecih sestank z drugimi organizacijami, ki se ukvarjajo s podobno problematiko oziroma področjem?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.9.1: S kolikimi organizacijami? _____ (napišite okvirno število)

Q.10: Ali ste v zadnjih treh mesecih izmenjali informacije (na primer dokumente, poročila, podatke) z drugimi organizacijami?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.10.1: S koliko organizacijami? _____ (napišite okvirno številko)

VIRI SREDSTEV

Kolikšen delež od vaših lanskoletnih prihodkov ste pridobili iz posameznih virov (vpišite delež od celotnih prihodkov v oklepaje za posamezne vire) **(prosimo, pazite, da skupni seštevnik vseh virov ne preseže 100 %)**

Q.11.a: Javna sredstva (država, občina, javni skladi)	[----- %]
Q.11.b: Domače korporacije in podjetja	[----- %]
Q.11.c: Tuji donatorji	[----- %]
Q.11.d: Donacije posameznikov	[----- %]
Q.11.e: Članarine	[----- %]
Q.11.f: Plačila za storitve/prodaja	[----- %]
Q.11.g: Drugo (navedite _____)	[----- %]
SKUPAJ	[100 %]

Q.12: Ali so se v primerjavi z lanskim letom prihodki vaše organizacije ...

Povečali	1 ☐
Ostali enaki	2 ☐
Zmanjšali	3 ☐

Q.13: Ali so se v primerjavi z lanskim letom izdatki vaše organizacije ...

Povečali	1 ☐
Ostali enaki	2 ☐
Zmanjšali	3 ☐

Q.13.a: Kakšno funkcijo primarno opravlja vaša organizacija?

Storitveno funkcijo (<i>zagotavljanje storitev na področju socialnega varstva, zdravstva, izobraževanja itd.</i>)	1 ☐
Ekspresivno funkcijo (<i>izražanje kulturnih, religijskih, profesionalnih in političnih vrednot in interesov, to so organizacije na področju kulture, športa, verske organizacije, profesionalna združenja, politične stranke, zagovorniške organizacije itd.</i>)	2 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.13.b: Ali se je v zadnjih petih letih v vaši organizaciji povečal obseg dela?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.13.c: Ali ste v zadnjih petih letih v vaši organizaciji razširili vsebino vašega dela (nov program, nova dejavnost itd.)?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.13.d: Ali se je v zadnjih petih letih delež javnih sredstev v vaši organizaciji povečal? (Če je odgovor NE ali NE VEM, nadaljujte z vprašanjem Q.14.a)

Da, povečal se je	1 ☐
Ne, ostal je isti	2 ☐
Ne, zmanjšal se je	3 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.13.e: Če je odgovor DA, približno ocenite za koliko odstotkov?

Navedite odstotek [----- %]

Q.13.f: Če je odgovor DA, ali menite, da je povečan obseg javnih sredstev sorazmeren s povečanim obsegom ali vsebino vašega dela?

Ne	0□
Da	1□
Ne vem	99□

Q.14.a: Ali ima vaša organizacija dostop do telefona?

Da, redno	2□
Da, vendar le občasno	1□
Ne	0□

Q.14.b: Ali ima vaša organizacija dostop do faksa?

Da, redno	2□
Da, vendar le občasno	1□
Ne	0□

Q.14.c: Ali ima vaša organizacija dostop do računalnika?

Da, redno	2□
Da, vendar le občasno	1□
Ne	0□

Q.14.d: Ali ima vaša organizacija dostop do interneta?

Da, redno	2□
Da, vendar le občasno	1□
Ne	0□

DELOVANJE CIVILNE DRUŽBE

Q.15.a: Ali obstajajo skupine/silnice znotraj civilne družbe, ki za izražanje svojih interesov uporabljajo nasilje (agresijo, sovražnost, surovost in pretepanje)?

Da	1□
Ne	0□

Q.15.b: Če je odgovor DA, kako bi opisali skupine/silnice znotraj civilne družbe, ki za izražanje svojih interesov uporabljajo nasilje (agresijo, sovražnost, surovost in pretepanje)? Ali so ...

Pomembne skupine z množičnim članstvom	0□
Izolirane skupine, ki redno uporabljajo nasilje	1□
Izolirane skupine, ki se občasno zatekajo k nasilju	2□
Uporaba nasilja pri civilnodružbenih skupinah je izredno redka	3□
Ne vem	99□

Q.16: Kako bi ocenili trenutno vlogo civilne družbe pri spodbujanju demokratičnega odločanja znotraj njenih organizacij in skupin?

Nepomembna	0□
Omejena	1□
Zmerna	2□
Pomembna	3□
Ne vem	99□

Q.17: Ali menite, da so primeri korupcije znotraj civilne družbe ...

Zelo pogosti	0□
Pogosti	1□
Občasni	2□
Zelo redki	3□
Ne vem	99□

Q.18: Koliko primerov pojava odkrito rasističnih, diskriminatornih in nestrpnih skupin/silnic znotraj civilne družbe poznate?

Veliko primerov	0□
Nekaj primerov	1□
Samo enega ali dva primera	2□
Nobenega	3□
Ne vem	99□

Q.19: Kakšno je razmerje teh skupin/silnic do civilne družbe kot celote?

Dominirajo civilni družbi	0□
So pomembne akterke znotraj civilne družbe	1□
So obrobne akterke znotraj civilne družbe	2□
So popolnoma izolirane in jih civilna družba kot celota močno obsoja	3□
Ne vem	99□

Q.20: Kako bi ocenili trenutno vlogo civilne družbe pri spodbujanju nenasilja in miru pri nas?

Nepomembna	0□
Omejena	1□
Zmerna	2□
Pomembna	3□
Ne vem	99□

ORGANIZACIJSKE PRAKSE

Q.21: Ali ima vaša organizacija kakršnakoli pisna pravila ali politiko glede enakih možnosti in/ali enakega plačila za enako delo žensk?

Ne	0□
Da	1□
Ne vem	99□

Q.22: Koliko osebja v vaši organizaciji je članov delavskih sindikatov?

Napišite okvirno število _____

Q.23: Ali vaša organizacija za novo osebje izvaja posebna izobraževanja o delavskih pravicah?

Ne	0□
Da	1□
Ne vem	99□

Q.24: Ali ima vaša organizacija javno dostopen/no ...

Q.24.a: pravilnik/kodeks ravnanja in obnašanja osebja Ne 0 ☐ Da 1 ☐

Q.24.b: politiko/predpise o delovnih standardih Ne 0 ☐ Da 1 ☐

Q.24.c: politiko/predpise o okoljskih standardih, ki jih morajo v organizaciji spoštovati Ne 0 ☐ Da 1 ☐

Opomba: Če ste odgovorili z DA na vsa vprašanja Q.24, preskočite na Q.27.

Q.25: Če ste odgovorili z »NE na vsa ali na nekatera vprašanja Q.24: Ali vaša organizacija v prihodnje razmišlja o sprejetju javno dostopnega ...

Q.25.a: pravilnika/kodeksa ravnanja in obnašanja osebja Ne 0 ☐ Da 1 ☐

Q.25.b: politike/predpisov o delovnih standardih Ne 0 ☐ Da 1 ☐

Q.25.c: politike/predpisov o okoljskih standardih, ki jih morajo v organizaciji spoštovati Ne 0 ☐ Da 1 ☐

Q.26: Ali so finančne informacije vaše organizacije javno dostopne?

Ne 0 ☐

Da 1 ☐

Ne vem 99 ☐

Q.27: Če DA, kje jih je mogoče najti? [navedite]:

(PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

VPLIV CIVILNE DRUŽBE

– Odzivnost

Q.28: Kakšen je vpliv civilne družbe pri nas, ko gre za

	Ni vpliva [0]	Omejen vpliv [1]	Srednja stopnja vpliva [2]	Visoka stopnja vpliva [3]	Ne vem [99]
Q.28.a [stabilno gospodarstvo]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	99 ☐
Q.28.b [boj proti kriminalu]	0 ☐	1 ☐	2 ☐	3 ☐	99 ☐

– Družbeni vpliv

Q.29.a/b: Na katerih področjih je imela vaša organizacija po vašem mnenju največji vpliv? (izberite največ dve področji)

Podpiranje revnih in marginaliziranih skupin/skupnosti (na primer hendikepirani itd.)	1 ☐
Izobraževanje	2 ☐
Stanovanjska problematika	3 ☐
Zdravje	4 ☐
Družbeni razvoj	5 ☐
Humanitarna pomoč	6 ☐
Hrana	7 ☐
Zaposlovanje	8 ☐
Drugo (prosimo, navedite) _____	9 ☐

Q.30.(a in b): Kako bi ocenili vpliv civilne družbe kot celote na zgoraj izbrana področja?

	Q.30.a (vpišite prvo izbrano področje):	Q.30.b (vpišite drugo izbrano področje):
Nima vpliva	0 ☐	0 ☐
Omejen vpliv	1 ☐	1 ☐
Opazen vpliv	2 ☐	2 ☐
Visoka stopnja vpliva	3 ☐	3 ☐
Ne vem	99 ☐	99 ☐

Q.31.(a in b): Kako bi ocenili vpliv vaše organizacije na zgoraj izbrana področja?

	Q.31.a (vpišite prvo izbrano področje):	Q.31.b (vpišite drugo izbrano področje):
Nima vpliva	0 ☐	0 ☐
Omejen vpliv	1 ☐	1 ☐
Opazen vpliv	2 ☐	2 ☐
Visoka stopnja vpliva	3 ☐	3 ☐
Ne vem	99 ☐	99 ☐

– Vpliv na javne politike (javna politika pomeni skupek ukrepov javnih oblasti (države, občin) za uresničevanje ciljev na določenem področju, na primer kmetijska politika, okoljska politika, politika zaposlovanja, kulturna politika itd.)

Q.32: Na splošno, kakšen vpliv ima po vašem mnenju civilna družba kot celota na oblikovanje in izvajanje javnih politik v Sloveniji?

Nima vpliva	0 ☐
Omejen vpliv	1 ☐
Opazen vpliv	2 ☐
Visoka stopnja vpliva	3 ☐
Ne vem	99 ☐

Q.33: Ali si je v zadnjih dveh letih vaša organizacija prizadevala za sprejetje kakršne-koli javne politike?

Ne	0□
Da	1□
Ne vem	99□

Q.34: Če je bil odgovor DA, na katerih področjih? [napišite do tri primere]
(PROSIMO, PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI)

[v.34.a] Javna politika 1. _____

[v.34.b] Javna politika 2. _____

[v.34.c] Javna politika 3. _____

Q.35: Kaj je bil rezultat vašega prizadevanja za takšne javne politike?

	Ni bilo rezultata/ popolna ignoranca politikov	Javna politika zavrnjena	Javna politika v obravnavi	Javna politika sprejeta	Ne vem
[v.35.a] Javna politika 1	0□	1□	2□	3□	99□
[v.35.b] Javna politika 2	0□	1□	2□	3□	99□
[v.35.c] Javna politika 3	0□	1□	2□	3□	99□

Q.35.a: Kako bi opisali odnos med državo in civilno družbo v Sloveniji?

Država obvladuje civilno družbo	1□
Država precej vpliva na civilno družbo	2□
Država malo vpliva na civilno družbo	3□
Civilna družba je povsem avtonomna	4□
Drugo (navedite _____)	5□

ZAKONSKI OKVIR

Q.36: Na splošno je zakonodaja na področju civilne družbe v Sloveniji ...

Zelo restriktivna	0
Še kar omejujoča	1
Zmerno omogočujoča	2
Popolnoma omogočujoča	3
<hr/>	
Ne vem	99

Q.37: Ali se je vaša organizacija kdaj soočila s kakšnimi nezakonitimi omejitvami ali napadi vlade na lokalni ali nacionalni ravni?

Ne	0 ☐
Da	1 ☐
<hr/>	
Ne vem	99 ☐

Konec

Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujemo!

POVZETEK

Projekt Indeks civilne družbe je mednarodni akcijsko-raziskovalni projekt, katerega namen je celostno analizirati stanje civilne družbe v državi. Izvaja se v sodelovanju z organizacijo CIVICUS World Alliance for Citizen Participation (<http://www.civicus.org/>) in v skladu z njeno metodologijo, ki je enotna za vse države. Kot pilotni projekt se je začel v 13 državah leta 2000, v letih od 2003 do 2006 je pri njem sodelovalo 53 držav (tudi Slovenija), v letih od 2008 do 2010 pa poteka še v 40 državah. V Sloveniji je raziskavo vodil Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC, Ljubljana, v sodelovanju z Inštitutom RS za socialno varstvo. Sredstva za izvedbo analiz v Sloveniji je zagotovilo Ministrstvo za javno upravo.

Glavni namen projekta je promovirati in krepiti civilno družbo. Raziskovalni del projekta je povezan z ocenjevanjem stanja civilne družbe ter ugotavljanjem njenih prednosti in slabosti, akcijski del projekta pa je namenjen spodbujanju aktivnosti na podlagi ugotovljenega stanja, to je razvoju konkretnih priporočil in ukrepov za izboljšanje stanja. Stanje civilne družbe se ocenjuje z merjenjem štirih glavnih dimenzij: *državlanskega udejstvovanja, ravni organizacij, prakticiranja vrednot v organizacijah in zaznave vpliva organizacij civilne družbe*. Te se nato analizirajo v smislu pete dimenzije, imenovane *zunanje okolje*, v okviru katere deluje civilna družba. Povzetek rezultatov ocenjevanja civilne družbe je mogoče prikazati v tako imenovanem diamantu civilne družbe, ki je sestavljen iz navedenih dimenzij.

Raziskava je v Sloveniji potekala od novembra 2008 do konca maja 2010 in je vključevala tri temeljne faze. V prvi fazi je bila izvedena kvantitativna anketna raziskava med organizacijami civilne družbe in strokovnjaki zunaj sektorja civilne družbe, druga faza projekta je vključevala kvalitativni raziskovalni pristop v okviru izvedbe študij primera za osnovne dimenzije indeksa civilne družbe, v tretji fazi projekta pa so bili rezultati predstavljeni na regionalnih fokusnih skupinah in nacionalnem posvetu, kjer je bil namen pridobiti povratne informacije glede ključnih ugotovitev raziskave, identificirati prednosti in slabosti civilne družbe v Sloveniji ter oblikovati temeljne predloge za izboljšanje njenega položaja. Tako je bilo v okviru projekta izdelanih pet študij primera:

- študija *Prostovoljstvo: ali prostovoljstvo v Sloveniji prispeva k družbeni blaginji?* za dimenzijo *državljsko udejstvovanje*,
- študija *Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij* za dimenzijo *raven organizacij*,
- študija *Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij* za dimenzijo *practiciranje vrednot*,
- študija *Vpliv civilne družbe na mladinske politike* za dimenzijo *vpliv civilne družbe*,
- študija *Odnos med organizacijami civilne družbe in državo* za dimenzijo *zunanje okolje*.

Glede dimenzije državljskega udejstvovanja je raziskava pokazala, da se prebivalci dokaj angažirajo kot člani civilnodružbenih organizacij in kot prostovoljci. Vendar pa predvsem prostovoljstvo, katerega prispevek k družbeni blaginji je prepoznan v njegovem hitrem in učinkovitem odzivu na družbene potrebe, še nima širše družbene podpore, ki bi bila posledica systemske podpore države. Dober izkoristek prostovoljske energije namreč terja dobro organizacijo, varstvo prostovoljcev in mentorsko spremljanje. To naj bi uredil Zakon o prostovoljstvu, ki so ga civilnodružbene organizacije pripravile že leta 2004, a je šele od julija 2010 v javni obravnavi.⁸⁰ Glede političnega angažiranja prebivalstva pa ni mogoče spregledati dejstva, da so v družbi najvplivnejše politične stranke, medtem ko je, tudi zaradi majhnega zaupanja, v njihovo delovanje aktivno vključen izjemno majhen delež prebivalstva. Glede dimenzije, ki se nanaša na raven organizacij, še ni prišlo do bistvenih pozitivnih premikov v financiranju in zaposlenosti v sektorju civilne družbe. Število organizacij je naraslo (od leta 1996 do leta 2008 se je povečalo za 2,3-krat), delež njihovih skupnih prihodkov v bruto domačem proizvodu (BDP) pa se je v istem obdobju povečal le z 1,92 % na 1,99 %. Delež zaposlenih v sektorju glede na vse zaposlene v državi je ostal praktično nespremenjen (0,7 %). Država torej nezadostno financira organizacije civilne družbe, skromna sredstva, ki jih civilnodružbene organizacije pridobijo iz drugih virov, predvsem iz donacij, in nenehen boj za sredstva iz javnih razpisov in posledično stalno prilagajanje razpisnim kriterijem pa zmanjšujejo njihovo avtonomijo. Za dimenzijo praticiranje in promoviranje vrednot v organizacijah civilne družbe v splošnem lahko sklenemo, da organizacije v večini primerov spoštujejo predpise o sistemu demokratičnega odločanja in upravljanja, delovne predpise, kodekse ravnanja in transparentnosti ter okoljske standarde na podlagi zakonodaje, čeprav ne čutijo izrazite potrebe, da bi te vrednote in standarde samoiniciativno posebej izpostavile in promovirale. Dogaja se tudi nasprotno, da v praksi prihaja do kršitev, pogosto tudi delovnopравnih predpisov, in to celo s soglasjem delavcev. To izhaja iz splošne finančne in s tem kadrovske podhranjenosti sektorja. Ravno zaradi

⁸⁰ Zakon o prostovoljstvu je bil sprejet februarja 2011, po zaključku študije.

finančnega preživetja se morajo organizacije pogosto podrejevati na račun vrednot. Najmanjša vrednost dimenzije o zaznavanju vpliva civilne družbe je najočitnejši kazalnik stanja civilne družbe v Sloveniji. Obstaja namreč jasna diskrepanca med aktivnostjo civilne družbe in njenim vplivom v družbi in na državo. Država ne prepozna civilne družbe (ali je ne želi prepoznati) kot relevantne akterke in sogovornice. Razlogov je več, od zgodovinsko pogojene administrativne tradicije do zgolj formativne vključenosti, ki ima svojo argumentacijo predvsem v zadostitvi legitimizacije javnih politik in manku kakovostnega prispevka civilne družbe. Izkrivljena motivacija države, apatičnost državljanskega telesa in sporna praksa civilne družbe gredo pogosto z roko v roki v smeri njene nevtralizacije, čeprav obstaja kar nekaj svetlih izjem. Prav apatičnost civilne družbe v pogledu majhnega (odsotnega) zaupanja, da lahko predstavniki dejansko vplivajo, se je skozi projekt kazala v razmeroma visoki neodvisnosti za sodelovanje tako v anketni raziskavi kot v udeležbi na regionalnih fokusnih skupinah in nacionalnem posvetu. S tem je povezan tudi odziv na razpravo o dimenziji zunanjega okolja, ki so jo udeleženci fokusnih skupin in nacionalnega posveta najtežje komentirali, pri čemer so si bili edini, da civilno družbo zaznamujeta tudi okolje kulture molka in slovenski kulturni značaj »čredništva«, ki zavirata izboljšanje položaja civilne družbe.

Predstavljena analiza položaja civilne družbe v Sloveniji nas tako usmerja k sklepu, da se glede na glavna kazalnika, ki omogočata identifikacijo točke, na kateri se rast sektorja preoblikuje v njegov razvoj (to sta povečevanje finančne moči civilnodružbenega sektorja in na njej temelječa profesionalizacija sektorja), ta glede na predstavljene podatke v Sloveniji še ni začel. Za izboljšanje položaja organizacij civilne družbe bi morala država poleg povečanja javnih sredstev za civilnodružbeni sektor z različnimi ukrepi in zakonodajo spodbuditi tudi njegovo financiranje iz drugih nejavnih virov, predvsem iz zasebnih donacij posameznikov in podjetij, s čimer bi se povečala tudi avtonomija sektorja, ki bi tako pridobil večjo neodvisnost. Da bi se te spremembe lahko uveljavile, potrebujeta vladna in nevladna stran jasno izdelane razvojne strategije za razvoj sektorja civilne družbe, doseči pa morata tudi medsebojni konsenz. Pogoj za to pa je povečanje stopnje civilnega dialoga v Sloveniji.

POVZETKI ŠTUDIJ PRIMERA

Študija primera 1: »Prostovoljstvo – ali prostovoljstvo v Sloveniji prispeva k družbeni blaginji?«

Dimenzija: Državljansko udejstvovanje

Študija primera vključuje analizo stanja prostovoljstva v Sloveniji, njegovega obsega, prispevka in vrednotenja ter problemov v zvezi s prostovoljstvom. V prvem delu je predstavljen sistemski okvir za delovanje prostovoljstva, ki je na eni strani pravno-formalen, v katerem je nabor zakonodaje, ki se dotika prostovoljstva, bodisi kot pogoja za določen status organizacij (status humanitarne organizacije) bodisi s posebnimi pravicami (prostovoljni gasilci), predvsem pa se pokaže odsotnost temeljne sistemske podporne ureditve prostovoljstvu. Na drugi strani pa je neformalni okvir, ki se je razvil glede na potrebe, kot je mreža prostovoljskih organizacij, kongres prostovoljstva, etični kodeks prostovoljstva. Predstavljena so tudi večletna prizadevanja za sistemsko podporno ureditev prostovoljstvu (nevladne organizacije so državi že leta 2004 ponudile predlog zakona o prostovoljstvu). V drugem delu sta podana analiza prispevka prostovoljskega dela in problem njegovega vrednotenja, izdelana na podlagi podatkov, pridobljenih od predstavnikov osmih različnih večjih prostovoljskih organizacij ter predstavnic Ministrstva za javno upravo in Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ki med ministrstvi z razpisi izraziteje podpirata prostovoljstvo. Obseg prostovoljstva v Sloveniji je še vedno težko ugotoviti, ker celovitih podatkov ni. Podatke je tudi težko pridobivati, saj je odzivnost na ankete med nevladnimi organizacijami majhna. Tako je Slovenska filantropija, ki je nosilka mreže prostovoljskih organizacij, v letu 2008 med člani mreže (v katero je vključenih približno 570 članic) prejela odgovore le od 54 nevladnih organizacij (in 39 javnih zavodov). Pri tem zbrani podatki za nevladni sektor kažejo, da je bilo v letu 2008 število prostovoljcev 182.128, ti pa so opravili 14.651.588 prostovoljskih ur (podatek za javne zavode pa je 897 prostovoljcev, ki so opravili 43.208 prostovoljskih ur). Po podatkih organizacij, s predstavniki katerih smo opravili razgovore, je mesečno povprečje prostovoljskih ur na prostovoljca zelo različno, od 2 do 16 ur, povprečje, izračunano

na podlagi raziskave Slovenske filantropije za leto 2008, pa bi bilo 6,7 ure na mesec. Glede vrste del, to je glede razmejitve med deležem organizacijsko-operativnega in deležem strokovnega dela, ki ga večinoma opravljajo prostovoljci, je stanje glede na organizacije različno, od 20 do 50 % je administrativnega dela, v splošnem pa celotno delovanje društev sloni pretežno na delu prostovoljcev. Dejansko je prispevek prostovoljcev k družbeni blaginji zelo velik, odzivanje organizacij s prostovoljci na družbene potrebe pa je hitrejše in učinkovitejše od države. Vendar tega prispevka zaradi odsotnosti evidentiranja in vrednotenja prostovoljstva ni mogoče oceniti v denarni vrednosti. To delajo le nekatere prostovoljske organizacije interno. Glede trenda pridobivanja prostovoljcev organizacije zaznavajo pozitivne trende, ki pa so predvsem posledica sistematičnega dela s pridobivanjem prostovoljcev in promocijo prostovoljstva. Po drugi strani pa prostovoljstvo narašča tudi zato, ker prostovoljske izkušnje olajšujejo vstop ali ponoven vstop v delovno razmerje. Naraščajoče prostovoljstvo je deležno podpore države predvsem na deklaratorni ravni, z razpisi pa konkretno le preko Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstva za javno upravo. Pri tem pa za organizacije predstavlja velik problem, ker ne morejo prikazati dela prostovoljcev kot lastnega materialnega prispevka organizacij. V študiji se je tako pokazalo, da slovenska družba priznava prispevek prostovoljstva k družbeni blaginji, vendar ne vrednoti oziroma ceni njegovega prispevka. Izvajanje in razvoj prostovoljstva zahtevata njegovo dobro organizacijo, mentorsko spremljanje, zagotovitev ustreznih zavarovanj prostovoljcev, za kar pa za zdaj pri državi še ni podpore.

Študija primera 2: »Obseg, struktura in vloga/funkcija slovenskih civilnodružbenih organizacij«

Dimenzija: Raven organizacij – regionalna in sektorska distribucija znotraj civilne družbe

Študija primera vključuje analizo obsega, strukture in vloge slovenskih civilnodružbenih organizacij. V prvem delu sta s pomočjo formalno-pravne tipologije in sekundarnih podatkov predstavljena obseg civilnodružbenega sektorja in regijska distribucija posameznih vrst organizacij. V drugem delu je s pomočjo mednarodne klasifikacije neprofitnih organizacij (ICNPO) in slovenskim razmeram prirejene lastne klasifikacije predstavljena struktura civilnodružbenega sektorja. V zaključku so v časovni perspektivi zadnjih petnajstih let podane ključne ugotovitve in identificirani ključni razvojni trendi slovenskih civilnodružbenih organizacij ter njihova morebitna spremenjena družbena vloga. Na podlagi podatkov o številu, vrstah in regijski distribuciji civilnodružbenih organizacij ter opravljene analize lahko ugotovimo: da se je v obdobju od leta 1996 do leta 2008 število organizacij povečalo za 2,3-krat; da število organizacij narašča hitreje v regijah z močnimi urbanih središči kot v ruralnih regijah; da se delež društev med vsemi civilnodružbenimi organizacijami sicer

zmanjšuje, vendar društva predstavljajo še vedno dve tretjini vseh civilnodružbenih organizacij, ter da novi tipi organizacij, to je organizacij, ki delujejo v javno dobro oziroma zagotavljajo storitve za zunanje uporabnike, nastajajo bistveno intenzivneje v razvitih regijah, predvsem pa v urbanih središčih. Nadalje analiza potrjuje ugotovitev o vztrajanju oziroma zelo počasnem spreminjanju preteklega strukturnega vzorca, ki je značilen za slovenski civilnodružbeni sektor in v katerem organizacije, ki delujejo na področjih športa, rekreacije, umetnosti in kulture ter poklicnega/strokovnega združevanja, dominirajo nad organizacijami, ki delujejo na področju socialnega varstva, predvsem pa nad organizacijami, ki delujejo na področjih izobraževanja in raziskovanja ter zdravstva. Na drugi strani pa nam navedeni podatki ilustrirajo tudi pretekli razvoj civilnodružbenega sektorja v Sloveniji, saj kažejo, da so organizacije (predvsem v obliki društev) nastajale v vseh regijah in na vseh področjih delovanja, čeprav seveda ne enako intenzivno. Ti trendi so pogojeni z značajem slovenskega blaginjskega sistema. Celotna opravljena analiza nas tako usmerja k sklepu, da rast števila slovenskih civilnodružbenih organizacij ni dosegla točke, ko bi se začel njihov razvoj, saj se je ob 2,3-kratnem povečanju števila organizacij delež njihovih skupnih prihodkov v BDP povečal le z 1,92% v letu 1996 na 1,99% v letu 2008, prav tako je stopnja profesionaliziranosti slovenskih civilnodružbenih organizacij (ki pomeni delež zaposlenih v civilnodružbenem sektorju glede na vse zaposlene v državi) v več kot desetletnem obdobju ostala praktično nespremenjena.

Študija primera 3: **Ogljični odtis slovenskih nevladnih organizacij**

Dimenzija: Prakticiranje vrednot – ogljični odtis civilnodružbenih organizacij

Namen te študije je bil ugotoviti, koliko slovenske nevladne organizacije poznajo pojem ogljični odtis, ali poznajo ukrepe za zmanjševanje ogljičnega odtisa ter koliko jih izvajajo. Študija naj bi tudi opozorila na trenutno stanje poznavanja ogljičnega odtisa med nevladnimi organizacijami ter poiskala načine za ozaveščanje in izvajanje zmanjševanja ogljičnega odtisa med slovenskimi nevladnimi organizacijami. V prvem delu je predstavljeno stanje obveščenosti o ogljičnem odtisu v Sloveniji. Ogljični odtis kot merilo vpliva naših aktivnosti na okolje in posebej na podnebne spremembe glede na količino toplogrednih plinov prek potrošnje fosilnih goriv zaradi naših aktivnosti in navad je v Sloveniji relativno nov pojem. Po podatkih Agencije RS za okolje je bila Slovenija v letu 2005 s svojim okoljskim odtisom pod povprečjem Evropske unije, največji prispevek k okoljskemu odtisu pa prispevajo prav izpusti CO₂. Tako sta zavedanje o ogljičnem odtisu in načrtno zmanjševanje odtisa pomembna dejavnika za zagotavljanje trajnostnega razvoja v Sloveniji. V letih 2008 in 2009 je največji prispevek k osveščanju o ogljičnem odtisu prispevala Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, ki je sistematično pristopila k

uvajanju zavedanja o ogljičnem odtisu v Sloveniji in izdala nekaj ključnih strokovnih del, postavila opredelitev ogljičnega odtisa za slovenski prostor in prilagodila terminologijo ter pripravila strateški dokument o zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov za postavitev nacionalnih podnebnih ciljev. Postavila je tudi spletno računalo ogljičnega odtisa. V drugem delu je predstavljeno stanje osveščenosti o ogljičnem odtisu v treh večjih slovenskih nevladnih organizacijah (s področja varstva okolja, človekovih pravic in generični organizaciji). Te še niso izračunale svojega ogljičnega odtisa, vendar pojem poznajo, v svojih organizacijah pa izvajajo razne ukrepe, ki so namenjeni varstvu okolja. Glede službenih potovanj, ki največ prispevajo k večjim izpustom, še vedno prevladujeta kriterija cene in porabe časa, zato je še veliko potovanj z letali, vendar pa se povečuje delež »on-line« komunikiranja in telekonferenc. Vse organizacije pri poslovanju izvajajo okolju prijazne ukrepe, kot so uporaba varčnih žarnic, varčevanje z vodo in papirjem, pazijo na gretje (če imajo na to vpliv). Vse organizacije spodbujajo zaposlene k okolju prijaznim prevoznim sredstvom na poti v službo in na krajših poteh med službo (vožnja s kolesom ali mestnim avtobusom). Glede teh ukrepov, ki so sicer tudi ukrepi zmanjševanja ogljičnega odtisa, nimajo posebnih pisanih pravil ali kodeksov, vse je bolj predmet vpliva bolj ozaveščenih posameznikov. Tega tudi ne omenjajo v letnem poročilu o delu. Kar zadeva vpliv organizacij glede zmanjševanja ogljičnega odtisa širše na javnost, pa tega ni (razen pri okoljski organizaciji, ker je to njena dejavnost), skušajo pa z organizacijo različnih dogodkov dajati dober zgled.

Študija primera 4: »Vpliv civilne družbe na mladinske politike«

Dimenzija: Vpliv civilne družbe na druga področja in sektorje – analiza vpliva na javne politike

V Sloveniji so mladinske organizacije na polju mladinske politike precej aktivne, ta aktivnost pa je odvisna od množice različnih dejavnikov. Na prvi stopnji sta aktivnost in vrsta aktivnosti odvisni od vrste mladinske organizacije, ki so lahko tiste z »dinamiko izvajanja« in tiste z »dinamiko zastopanja«. Od tu gre tako razumeti temeljne razlike med željo po aktivnosti v pogledu zastopanja interesov mladinskega nevladnega sektorja in mladine nasploh ter po aktivnosti v pogledu izvajanja programov, namenjenih mladim. Z aktivnostjo je seveda močno povezano tudi financiranje, tako v smislu pogoja za dostojno aktivno delovanje mladinske organizacije kot tudi v smislu samoomejevanja pri kritičnosti organizacij, ki prejemajo obsežnejše financiranje od države. Stabilnost financiranja zagotavlja tudi stabilnost programskega/vsebinskega delovanja, kar je pogoj za oblikovanje mladinskih organizacij kot enakopravnih sogovornic z državo, kar trenutno ni tako, saj se tudi krovne mladinske organizacije soočajo s precejšnjimi težavami kontinuirane in kompetentne strokovne aktivnosti na posameznih vsebinskih poljih.

Trenutno najvplivnejši akterji na polju mladinskih politik so tisti z visokim proračunom (študentske organizacije) in tisti s privilegiranim dostopom do javnih oblasti (bodisi mladinski svet kot krovna organizacija bodisi strankarski podmladki). Naravo vpliva mladinskih organizacij je izredno težko meriti, zagotovo pa lahko rečemo, da je najmanjša v substantivnem pomenu, saj se država mladinskim organizacijam spretno izogiba z zamenjavo in vzpostavljanjem novih aren za posvetovanje z mladinskimi organizacijami ter s spretnim manevriranjem z vsebino znotraj različnih aktov različne pravne veljave (vitek zakon in širok nacionalni program) s kontrolo nad vsebino pomembnih aktov. Najevidentnejši vpliv mladinskih organizacij se kaže v senzibilizaciji javnosti in grožnji z mobilizacijo, v čemer jasno vodijo študentske organizacije. Po drugi strani pa vendarle ne gre zanemariti proceduralnega in procesnega vpliva Mladinskega sveta Slovenije in strankarskih podmladkov, s čimer pa se na široko tudi odpira bojazen o »vabljenih prostorih«, ki predstavljajo resno grožnjo za oblikovanje novih vzorcev vključevanja in izključevanja. Na ta način lahko tudi posredno identificiramo attribute mladinskih organizacij, ki pomembno vplivajo na njihovo moč zastopanja interesov mladine. Najprej gre omeniti »kritično maso«, ki akterju ob zmožnosti mobilizacije omogoča, da bodo njegovi argumenti slišani in v marsičem tudi upoštevani. Poleg tega se jasno kaže tudi pomen »dostopa do oblasti«, kar je predvsem podmladkom vladnih strank omogočilo umestitev mladinskih tematik na javnopolitični dnevni red. Kot tretji dejavnik se kaže finančna sposobnost, ki je povezana s profesionalizacijo delovanja in močno strokovno zakoreninjenostjo na vsebinskem področju delovanja. V tem kontekstu lahko tudi potrdimo pogosto izpostavljeno domnevo o privilegiranosti političnih podmladkov, ki se kaže v neposredni komunikaciji z najvišjimi ravni oblasti, kar pa je pogosto tudi ovira za njihovo polno delovanje. Po drugi strani je vpliv mednarodnih povezav presenetljivo zanemarljiv, saj se mladinske organizacije v svojih argumentacijah ne sklicujejo na mednarodno angažiranost, prav tako pa tudi akterji oblasti ne prepoznavajo te lastnosti za zelo relevantno.

Študija primera 5: **»Odnos med organizacijami civilne družbe in državo«**

Dimenzija: Zunanje okolje – odnos med državo in civilno družbo

Študija primera se osredotoča na analizo odnosa med civilno družbo in državo v Sloveniji tako na nacionalni kot lokalni ravni na podlagi kriterijev, ki jih upoštevajo uveljavljene tipologije na tem področju. Civilni dialog je analiziran na podlagi podatkov, pridobljenih s kvantitativnimi raziskavami, ugotovitve teh pa so s pomočjo intervjujev s ključnimi akterji v tem procesu nadalje analizirane v okviru kronologije ključnih dogodkov na področju oblikovanja civilnega dialoga v Sloveniji. Na podlagi opravljene analize je odnos med organizacijami civilne družbe in državo v Sloveniji umeščen v model »ločene avtonomnosti«, za katerega je značilno:

1. Nizka stopnja državnega financiranja in srednja stopnja avtonomije organizacij civilne družbe

Na podlagi analize dveh ključnih dimenzij državnega financiranja in avtonomije organizacij civilne družbe ugotavljamo, da gre v splošnem za relativno neodvisnost organizacij civilne družbe od države glede financiranja in nadzora. To je povezano s tem, da v strukturi sektorja civilne družbe prevladujejo organizacije, ki imajo ekspresivno vlogo, medtem ko storitvene organizacije predstavljajo le manjši delež organizacij, kar je pogojeno s sistemom blaginje. Večina organizacij je registrirana v obliki društev, ki so najbolj številčna na področju športa in kulture. Takšne organizacije so v splošnem manj odvisne od države glede financiranja in pri tovrstnih organizacijah gre tudi za manjšo stopnjo državnega nadzora kot v primeru storitvenih organizacij.

Pri tem velja poudariti, da je stopnja nadzora lahko neodvisna od stopnje financiranja. Nizka stopnja državnega financiranja organizacij civilne družbe bi lahko imela za posledico visoko stopnjo avtonomije organizacij civilne družbe, gre pa le za srednjo stopnjo avtonomije. Ugotovitev nakazuje, da imata morda slab finančni položaj organizacij civilne družbe v splošnem in s tem njihov nenehni boj za pridobivanje sredstev iz različnih, predvsem vladnih razpisov za posledico nižjo stopnjo avtonomije sektorja civilne družbe, kar je pogojeno tudi z majhnim deležem sredstev iz drugih virov, predvsem iz donacij.

2. Nizka stopnja komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo

Na podlagi predstavljene analize kriterija komunikacije in stikov med organizacijami civilne družbe in državo ugotavljamo, da gre za nizko stopnjo civilnega dialoga. V proučevanem obdobju je zaznati prizadevanja v smeri izboljšanja civilnega dialoga, večina teh prizadevanj pa ostaja le na papirju. V splošnem gre za oddaljen odnos med organizacijami civilne družbe in državo, kar pomeni, da država ne računa na organizacije civilne družbe in jih ne obravnava kot resne partnerice pri zagotavljanju storitev.

V zaključku so podani temeljne ugotovitve in predlogi o ureditvi odnosa med državo in civilno družbo v Sloveniji, ki so obravnavani širše v okviru vloge organizacij civilne družbe v slovenskem sistemu blaginje.

STVARNO IN IMENSKO KAZALO

A

AJPES 18, 19, 21, 39, 98, 99, 101, 102, 143

Anheier, H. K. 157, 160

avtonomija 36, 50, 56, 154, 179, 209

B

Blazinšek, A. 157

Boljka, U. 160

Byrant, C. 157

C

civilni dialog 57, 62, 140, 148, 149, 150

članske organizacije 38

Črnak Meglič, A. 19, 20, 33, 34, 36, 56, 100, 106, 107, 110, 124, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 154, 155, 157, 159, 182

D

Deacon, B. 157

demokracija

- liberalna 158

- predstavniška (reprezentativna) 120, 122, 124, 136

demokratski prehod 21, 153

Deželan, T. 51, 157, 182

diamant civilne družbe 163

Divjak, T. 119, 159, 182

društva 18, 19, 20, 21, 24, 38, 70, 72, 73, 84, 85, 86, 97, 98, 99, 100, 103, 104, 115, 120, 138, 144, 187, 192, 193, 213

država 17, 20, 27, 28, 34, 36, 46, 47, 49, 50, 56, 58, 60, 61, 62, 68, 69, 70, 71, 75, 77, 85, 86, 87, 90, 92, 107, 108, 128, 135, 137, 139, 140, 143, 145, 153, 154, 155, 179, 180, 197, 209, 215, 216

– članica (ES/EU) 36, 111, 155

države

– evropske 49

– postsocialistične 139, 153

državlanske pravice 49

– politične 49, 179

državljanstvo

– koncepti 157

E

Easton, D. 157

ekspresivne organizacije 18, 98, 105

empatija 85

Esping-Andersen, G. 157

etični kodeks 211

etični kodeks prostovoljstva 211

Evers, A. 96, 158

evropeizacija 124

Evropska(e) skupnost(i) 126, 139

Evropska komisija 120, 123, 135, 148, 158

Evropska unija 24, 36, 58, 62, 111, 119, 120, 123, 148, 149, 155, 158, 196, 213

Evropsko računsko sodišče 9, 60, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 97, 100, 111, 112, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 135, 147, 148, 149, 150, 159, 160, 161, 162, 182, 185, 186, 207, 213

F

Fabian, G. 160

Ferge, Z. 140, 158

financiranje 20, 23, 33, 35, 36, 55, 56, 57, 60, 61, 74, 75, 76, 90, 134, 140, 142, 148, 154, 209, 214

Focus 115, 117

Freedom House 25, 49, 50, 158, 179, 180

G

Gasilska zveza Slovenije 70, 80, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 186

Grafenauer, B. 159

Griffith, S. J. 158

Gunn, L. A. 158

H

Heinrich, V. F. 11, 158
Hogwood, B. W. 158
Howard, J. 129, 158, 161

I

interesne skupine 11

J

javna morala 51, 177, 180
javne politike 45, 46, 119, 126, 143, 147, 174, 175, 176, 190, 204, 205, 214
Jenei, G. 160

K

kadri 90
Kern, Š. 109, 113, 158
Kingdon, J. 159
Klenovšek, T. 159
klientelizem 38, 47, 57
Kolarič, Z. 19, 20, 21, 27, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 92, 95, 100, 106, 107, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 146, 154, 155, 159, 182
komunikacija 20, 32, 170
Kopač Mrak, A. 159
korupcija 178
Kuhnle, S. 140, 141, 155, 159
Kuti, E. 160

L

Laville, J. L. 158
List, R. 160

M

Martelanc, T. 159
Mateeva, A. 158, 161
Mati, S. 13, 15, 159
Miheljak, V. 120, 124, 159
Mikuš Kos, A. 159
Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 79, 80, 87, 90
Ministrstvo za javno upravo 9, 80, 90, 149, 157, 183, 185, 186, 207
Mirovni inštitut 115, 117, 182, 186

mladina 120, 123, 131, 132, 159
mladinske politike 10, 119, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 135, 186,
208, 214
mladinski sveti 119
Monnier, L. 95, 160
mreža prostovoljskih organizacij 77, 211
mrežne organizacije 32, 151

N

nadzor 142, 153
Nagode, M. 80, 88, 125, 137, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 160, 182
Naidoo, K. 11, 158
nasilje 40, 173, 199, 200
nova družbena gibanja 21, 121
nove tehnologije
– internet 35, 199

O

Oblak, A. 157
obseg 25, 27, 29, 33, 35, 59, 92, 96, 100, 138, 140, 144, 145, 147, 153, 154, 155, 157,
198, 199, 212
ogljčni odtis 109, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 213
okolje 9, 10, 11, 13, 14, 16, 40, 43, 48, 51, 53, 55, 58, 109, 111, 112, 113, 137, 148, 207,
208, 209, 213, 215
Olimpijski komite 24, 69, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 186
Osborne, S. 145, 160

P

Palier, B. 158
Parsons, W. 121, 160
Pavletič Samardžija, P. 81, 160
Pestoff, V. 96, 160
politična skupnost 121
politična stranka 18, 20, 22, 23, 26, 29, 30, 31, 54, 55, 59, 73, 97, 99, 103, 120, 121,
127, 130, 132, 135, 138, 166, 167, 168, 177, 187, 193, 198, 208, 215
– javni del 74
politična udeležba (participacija) 18, 120, 121, 124
– oblike 30, 167
politične stranke 18, 20, 23, 26, 29, 30, 31, 54, 59, 97, 103, 132, 138, 166, 167, 168,
177, 198, 208
politični sistem 139, 153

politologija 115
 prag revščine 101
 prerazdelitev moči 131
 Prior, P. M. 158
 profesionalizacija 209
 proračun ES/EU 132, 134, 215
 prostovoljstvo 9, 17, 26, 28, 30, 53, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 76, 77, 80, 84, 88, 89, 90,
 91, 92, 93, 121, 164, 165, 167, 168, 208, 211

R

Rakar, T. 19, 20, 36, 56, 80, 88, 125, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 154,
 155, 157, 159, 160, 182
 regijska distribucija 212

S

Salamon, L. M. 34, 36, 137, 138, 145, 160, 161
 Samec, T. 161
 Seibel, W. 157
 Selle, P. 140, 141, 155, 159
 Shoemaker, P. 161
 sindikati 18, 23, 26, 29, 30, 43, 97, 102, 104, 166, 167, 168, 177
 sistem blaginje 139, 140, 154, 159
 skupnost
 – politična 121
 Slovenska filantropija 27, 28, 69, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 90, 116, 117, 159, 161, 185,
 186, 211
 Slovenska Karitas 70, 80, 82, 83, 85, 86, 88
 Smodiš, M. 161
 socialisti/socialdemokrati 51
 Sokolowski, S. W. 138, 160, 161
 storitve 39, 61, 69, 70, 71, 86, 97, 100, 101, 102, 164, 187, 193, 197, 213
 storitvene organizacije 152, 216
 strpnost 40, 51, 176, 180
 struktura 10, 19, 32, 33, 34, 58, 95, 102, 104, 107, 152, 208, 212
 svet
 – »drugi« 20, 102
 – »tretji« 187, 192
 Svet Evrope 55
 Svet Evropske unije 55, 127, 128, 130, 160
 Svetlik, I. 159

Svetovna raziskava vrednot 25, 26, 27, 28, 29, 30, 47, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 176, 177, 180, 181

Sykes, R. 158

Škvor, Z. 161

T

Taylor, C. 95, 158, 161

Taylor, M. 95, 158, 161

Thiry, B. 95, 160

Toepler, S. 160

Toš, N. 30, 161

transparentnost 39, 40, 61, 172

trg 49, 69

U

Umanotera 40, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 186, 213

upravljanje 31, 37, 55, 169, 171

ustanove 18, 22, 97, 99, 103, 104, 113, 138, 183, 187, 193

V

verske skupnosti 18, 23, 97, 103

vlada 55, 57, 58, 78, 131, 148, 149, 150, 161, 188

vladavina (governance) 49, 129

Vojnovič, M. 159

volitve 49, 55, 62, 121, 127

– volilna pravica 119, 120

vrednote 37, 41, 54, 58, 61, 71, 91, 208

W

WVS 15, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 42, 47, 51, 162

Z

zakonodajni postopek 79

Zakon o društvih 20, 38, 73, 84, 97, 162

Zakon o gospodarskih 97, 162

Zakon o političnih strankah 97, 162

Zakon o prostovoljstvu 31, 54, 60, 80, 92, 208

Zakon o reprezentativnosti sindikatov 97, 162

Zakon o ustanovah 21, 97, 162

Zakon o verski svobodi 97, 162

Zakon o zadrugah 97, 162

Zakon o zavodih 21, 97, 162
zaposlenost 26, 38, 84
zaupanje 47, 176, 177
zavodi 18, 22, 61, 89, 97, 99, 103, 104, 106, 108, 120, 138
zbornice 18, 97, 138, 187, 193
zunanja zaznava 43, 45, 46, 175
Zveza delovnih invalidov Slovenije 70, 80, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 186
Zveza društev za socialno gerontologijo 70, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 186
Zveza kulturnih društev Slovenije 80, 82, 83, 85, 86, 88, 186
zveze 18, 32, 69, 84, 89, 97, 98, 103, 120, 151, 169, 195, 196

Tatjana Rakar, Tomaž Deželan, Senka Š. Vrbica,
Zinka Kolarič, Andreja Črnak Meglič, Mateja Nagode

Civilna družba v Sloveniji

Izdali: Javno podjetje Uradni list Republike Slovenije, d. o. o.,
Ministrstvo za javno upravo,
Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo
in Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC

Založilo: Javno podjetje Uradni list Republike Slovenije, d. o. o.,
Dunajska cesta 167, Ljubljana

Za založbo: mag. Špela Munih Stanič

Odgovorna urednica: Metka Erbida - Golob

Recenzenta: izr. prof. dr. Alenka Krašovec, izr. prof. dr. Andrej Lukšič

Redaktorici: dr. Tatjana Rakar, Polonca Šega

Lektorica: Lidija Jurman

Oblikovanje: Robert Ravšl

Prelom in priprava za tisk: Javno podjetje Uradni list Republike Slovenije, d. o. o.,
Dunajska cesta 167, Ljubljana

Naklada: 500 izvodov

Tisk: Formatisk, d. o. o.

Prvi natis
avgust 2011

Brezplačen izvod

Finačna sredstva za izdajo knjige je zagotovilo
Ministrstvo za javno upravo.